

RONDREIS
DOOR DE BIJBEL

Copyright gegevens:

Tekst

Dit materiaal is in eigen beheer geschreven en uitgebracht. Stichting Evangelisch College heeft alle rechten. Niets mag zonder schriftelijke toestemming overgenomen en/of verspreid worden.

Bijbelteksten

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de NBG-vertaling 1951 en De Nieuwe Bijbelvertaling 2004/2007, © Nederlands Bijbelgenootschap.

Afbeeldingen

Een aantal foto's in deze uitgave zijn ontleend aan de Pictorial Library of Bible Lands, © Todd Bolen 2003. Verschillende afbeeldingen zijn afkomstig van <http://backgrounds.crossmap.com>, © Crossmap 2000-2008. Daarnaast heeft het EC getracht gebruik te maken van vrij beschikbare afbeeldingen (zonder copyright). Indien wij toch ergens oneigenlijk gebruik maken van een afbeelding, verzoeken wij u direct contact met ons op te nemen.

RONDREIS **DOOR DE BIJBEL**

Titel: Rondreis door de Bijbel
Auteur: L. Stehouwer
Redactie: H. van Nes-Velema, J. Capel
Opmaak: K.J. van Nes

Evangelisch College
Zonnebloemstraat 4
3333 SW Zwijndrecht, NL

Website: www.evangelisch-college.nl
E-mail: info@evangelisch-college.nl

© Stichting Evangelisch College
Eerste druk: 2008
Tweede druk: 2010 (t.b.v. cursusmateriaal *Evangelische Toerusting School*)
Derde druk: 2011

INLEIDING

Geachte lezer,

Alstublieft! Het voor u liggende studiemateriaal biedt u kort en overzichtelijk veel informatie over de verschillende boeken waaruit de Bijbel bestaat. Wij hopen dat 'Rondreis door de Bijbel' ertoe mag bijdragen dat uw kennis van de Bijbel toeneemt en dat u Jezus Christus (beter) leert kennen. Hij is immers het Licht van de wereld, de Weg, de Waarheid en het Leven. 'Rondreis door de Bijbel' is ontwikkeld door de Evangelische Theologische Academie (ETA), dat deel uitmaakt van het Evangelisch College.

Hieronder worden enkele zaken toegelicht om u te helpen dit studiemateriaal optimaal te gebruiken.

Indeling van de Bijbel

De Bijbel bestaat uit twee hoofddelen. Het eerste deel wordt 'Oude Testament' genoemd, het tweede 'Nieuwe Testament'. Dit studiemateriaal is dan ook opgebouwd overeenkomstig deze tweedeling.

Het Oude Testament begint met het boek Genesis, waarin het gaat over het ontstaan van de wereld en de mens, en ook over de eerste zonde van de mens tegenover God. De gevolgen van deze zonde komen duidelijk naar voren en in verband hiermee wordt er in Genesis ruimschoots aandacht gegeven aan de aartsvaders, de voorouders van het volk Israël. Israël is van belang, omdat uit dit volk de belangrijkste persoon van de mensheid geboren zal worden, de Heer Jezus Christus, de Zoon van God. Hij is het, die het zondeprobleem zal oplossen.

In de vier boeken na Genesis (Exodus t/m Deuteronomium) komt naar voren hoe God Israël bevrijdt en een verbond (testament) met dit volk sluit. In het vervolg van het Oude Testament wordt de verdere geschiedenis van Israël beschreven: hoe Israël zich in Kanaän vestigt en een monarchie wordt, hoe dit koninkrijk teloor gaat, en hoe het volk na een periode van ballingschap toch weer naar zijn grondgebied terugkeert. Boeken als de Psalmen t/m

Hooglied geven op poëtische wijze de gevoelens en gedachten van het volk tijdens deze geschiedenis weer. God spreekt tot Israël door profeten; een aantal van deze boodschappen zijn weergegeven in de profetische boeken (Jesaja t/m Maleachi). Vanaf ongeveer 400 voor Christus maakt God Zich niet meer via een profeet aan het volk Israël kenbaar. Daarom noemt men de periode vanaf de laatste profeet (Maleachi) tot het begin van onze jaartelling de 'stille jaren'.

Hierna begint het Nieuwe Testament. De eerste vier boeken hiervan zijn de zogenoemde Evangelien, die elk op eigen wijze vertellen over de komst van de in het Oude Testament beloofde Messias, Jezus van Nazareth. In de Evangelien treffen we veel informatie over Hem aan, over wat Hij in zijn leven gezegd en gedaan heeft. Er komt een nieuw verbond (testament), gebaseerd op de dood van Jezus aan het kruis - een offer dat verzoening teweeg brengt tussen God en mens. Het bloed van Jezus reinigt alle zonden van ieder mens die in Hem en in zijn verzoenend sterven gelooft. Drie dagen na zijn sterven staat Jezus op uit de dood. Na verscheidene malen aan zijn volgelingen verschenen te zijn, keert Hij terug naar zijn Vader in de hemel. In het boek 'Handelingen van de apostelen' lezen we wat er verder gebeurt met de volgelingen van Jezus. Hoe zij zijn onderwijs en de boodschap van zijn verzoeningsdood aan anderen doorgeven en hoe op deze wijze, zowel bij het volk Israël als bij andere volken, wereldwijd gemeenschappen van gelovigen ontstaan (de zogenaamde Gemeente of Kerk). In de daarop volgende documenten in het Nieuwe Testament, de Brieven, staat informatie over de geloofsleer en de geloofspraktijk. Deze brieven zijn in de eerste eeuw na Christus door leidinggevenden geschreven aan diverse christelijke geloofsgemeenschappen en personen. Het Nieuwe Testament sluit af met het boek Openbaring waarin door profetische boodschappen en visioenen duidelijk gemaakt wordt, dat alleen Jezus de geschiedenis tot een goed einde kan brengen, en dat Hij dit ook doen zal.

Opzet van het studiemateriaal

Het voor u liggend studiemateriaal is zo samengesteld, dat elk bijbelboek wordt behandeld; het begint bij het eerste boek, Genesis, en het eindigt bij het laatste, Openbaring.

Aan elk bijbelboek wordt op gelijke wijze aandacht geschonken, en wel als volgt:

■ **Auteur en tijd van ontstaan**

Bij elk bijbelboek wordt – voorzover bekend - informatie gegeven over de auteur en over hoe het bijbelboek ontstaan is.

■ **Historische achtergrond**

In dit gedeelte wordt enige informatie geboden omtrent tijd en omstandigheden waaronder het bijbelboek tot stand is gekomen.

■ **Onderverdeling en inhoud**

Bij elk bijbelboek wordt een hoofdindeling aangegeven en wordt in grote lijnen de inhoud van het betreffende boek uiteengezet.

■ **Praktische betekenis**

Bij de studie van een bijbelboek gaat het niet alleen om theoretische kennis over de inhoud ervan. De bedoeling is ook om informatie te krijgen over hoe de mens zich tegenover God en medemens dient te gedragen. Onder het kopje 'praktische betekenis' wordt aandacht gegeven aan elementen uit het bijbelboek die van belang zijn voor hoe wij leven.

■ **Plaats binnen de Bijbel**

In dit gedeelte wordt gekeken naar de relatie tussen het betreffende bijbelboek en de overige bijbelboeken. Het kan zijn dat bijbelboeken vergelijkbaar zijn, dezelfde schrijver hebben of uit dezelfde periode stammen. In het Nieuwe Testament wordt heel vaak uit het Oude Testament geciteerd of naar verhalen uit het Oude Testament verwezen.

■ **Boodschap**

Wat wil het bijbelboek aan de lezer zeggen? Wat is het hoofdthema van het bijbelboek? In dit gedeelte wordt geprobeerd kernachtig de hoofdzaak van het boek weer te geven.

■ **Bijzondere kenmerken**

Enkele opvallende zaken die in het bijbelboek naar voren komen worden in dit gedeelte uitgelicht en zo nodig toegelicht.

Bijbelteksten

Regelmatig worden bijbelteksten geciteerd. Over het algemeen zijn dit aanhalingen uit de NBG-vertaling 1951. Als de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) wordt gebruikt, staat dit specifiek vermeld.

Meer studie?

Bent u nieuwsgierig naar meer mogelijkheden om uw kennis van de Bijbel en uw (geestelijke) talenten te verrijken en te ontwikkelen?

Via www.evangelisch-college.nl kunt u informatie inwinnen over de vele studiemogelijkheden die het Evangelisch College via deeltijd- en afstandsonderwijs u aanbiedt.

Graag wensen we u veel zegen van God bij het lezen van "Rondreis door de Bijbel".

Leen Stehouwer
auteur Rondreis door de Bijbel

RONDREIS

OUDE TESTAMENT

Genesis
Exodus
Leviticus
Numeri
Deuteronomium
Jozua
Richteren
Ruth
I Samuël
II Samuël

I Koningen
II Koningen
I Kronieken
II Kronieken
Ezra
Nehemia
Ester
Job
Psalmen
Spreuken

Prediker
Hooglied
Jesaja
Jeremia
Klaagliederen
Ezechiël
Daniël
Hosea
Joël
Amos

Obadja
Jona
Micha
Nahum
Habakuk
Zefanja
Haggai
Zacharia
Maleachi

GENESIS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Genesis staat als bijbelboek niet op zichzelf. Met Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium vormt Genesis een samenhangend geheel, dat Thora (wet, onderwijzing) of Pentateuch (vijfdelig werk) wordt genoemd. In de joodse en christelijke traditie is men er tot ongeveer 1700 na Christus altijd onbetwist van uitgegaan dat Mozes de auteur van de eerste vijf boeken van de Bijbel is geweest. Dit was gebaseerd op aanwijzingen vanuit de Thora zelf (bijvoorbeeld Exodus 24:4 en 34:27, Numeri 33:2, Deuteronomium 31:9-11) en verwijzingen vanuit de rest van het Oude Testament (bijvoorbeeld Jozua 1:7 en 8, I Koningen 2:3 en Ezra 6:18). In de achttiende en negentiende eeuw werd de bronnentheorie ontwikkeld, die stelde dat de Thora honderden jaren na Mozes uit een aantal verschillende teksten is samengesteld. Deze theorie heeft tegenwoordig veel minder aanhang, omdat er meer oog voor is gekomen dat de boeken van de Pentateuch een zorgvuldig opgebouwde literaire structuur hebben. Wel is het nog steeds zo, dat veel wetenschappers van een ontstaan van de Thora lang na Mozes uitgaan. Omdat de auteur goed op de hoogte is van veel gebruiken en gewoonten in Egypte, is het toch niet onredelijk aan Mozes als schrijver van de Thora te denken.

Onder christenen die van de historische betrouwbaarheid van de bijbelse gegevens uitgaan, leven in grote lijnen twee meningen. De eerste is dat Mozes schrijver en samensteller was van nagenoeg de hele Thora (op Deuteronomium 34 dat zijn dood beschrijft en wellicht nog een enkele andere kleine toevoeging na). De tweede is dat grote delen van de Thora op Mozes teruggaan, maar dat het geheel door iemand anders met toevoegingen in de huidige vorm is gegoten.

Vermoedelijk zijn veel van de verhalen van Genesis binnen het volk Israël van generatie op generatie overgeleverd tot aan de tijd van Mozes.

■ Historische achtergrond

'Genesis' is een Grieks woord dat 'wording' betekent. De Griekse vertalers van het Oude Testament noemden het eerste bijbelboek zo, omdat de schepping van de wereld erin beschreven wordt: 'In het begin schiep God de hemel en de aarde' (Genesis 1:1). De eerste elf hoofdstukken hebben betrekking op de oergeschiedenis van de wereld en het menselijk geslacht, terwijl de rest van het boek (vanaf 11:27) de levens van de voorvaders van het volk Israël, de aartsvaders, beschrijft. Genesis heeft een structuur die gekenmerkt wordt door de regelmatig terugkerende Hebreeuwse woorden 'elleh toledôth'. Deze woordcombinatie kan vertaald worden met 'dit is het geslachtsregister van' of 'dit zijn de nakomelingen van' en komt voor als er een geheel nieuw gedeelte begint in Genesis 2:4, 5:1, 6:9, 10:1,

11:10, 11:27, 25:12, 25:19, 36:1, 36:9 en 37:2.

Belangrijke onderwerpen in Genesis 1-11 zijn de schepping, de zondeval, de (verkeerde) ontwikkeling van het menselijk geslacht, Noach en zijn zonen, de zondvloed en de torenbouw van Babel. Vanaf Genesis 12 ligt de nadruk op de weg die God gaat met Abraham en zijn nakomelingen. De levens van de aartsvaders worden tussen 2000 en 1500 voor Christus gedateerd.

■ Onderverdeling en inhoud

De inhoud van Genesis kan als volgt onderverdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:3	De Schepping van hemel en aarde
2	2:4-11:26	De oudste geschiedenis van de mensheid
3	11:27-25:18	De geschiedenis van Abraham
4	25:19-37:1	De geschiedenis van Izaak en Jakob
5	37:2-50:26	De geschiedenis van Jozef en zijn broers

Belangrijk in het scheppingsverhaal van Genesis 1 is dat God de wereld goed geschapen heeft, het wordt telkens herhaald bij een nieuwe scheppingsdaad. De mens wordt beheerder van de wereld namens God, maar in Genesis 3 wordt beschreven hoe de zonde in de wereld komt door ongehoorzaamheid van Adam en Eva. Genesis 4:1 tot 6:8 laat het afglijden van de mensheid zien, gevolgd door het oordeel van God hierover, de zondvloed, waarvan alleen Noach en zijn familie door de ark gered worden (6:9-9:28). Na de zondvloed ontstaan uit de nakomelingen van Noach verschillende volkeren die zich over de aarde verspreiden (10-11:26). Vanaf Genesis 12 wordt beschreven hoe God een nieuw begin maakt met Abraham. God beveelt hem zijn woonplaats en familie te verlaten, maar belooft hem te zegenen en zijn nakomelingen het land Kanaän te geven. Ook sluit God een verbond met Abraham, wat een bekrachtiging is van zijn belofte. Het leven van Abraham staat in het teken van geloven zonder de vervulling van Gods

beloften te zien en met die spanning omgaan: Izaäk wordt pas geboren als zijn ouders op hoge leeftijd zijn (21:5) en pas als Sara is gestorven, krijgt Abraham het eerste stukje land in Kanaän in bezit (23). Zijn grote geloof wordt beschreven (15:6, 22:1-19), maar ook zijn zwakheid (12:10-20, 17:17). Van de 3 aartsvaders Abraham, Izaäk en Jakob wordt het minste over Izaäk geschreven. De nadruk ligt vanaf hoofdstuk 27 op de strijd tussen zijn zonen Esau en Jakob. Jakob bedriegt Izaäk en Esau om de zegen die de eerstgeborene toekomt te krijgen en moet vluchten voor de wraak van zijn broer. In het buitenland trouwt hij, wordt vader van vele zonen (uiteindelijk worden het er 12) en na een aantal jaren keert hij rijk naar Kanaän terug. Jakob is de eigenlijke stamvader van Israël, omdat Abraham en Izaäk ook zonen hadden van wie de nakomelingen niet tot het volk van God gingen behoren. Vanaf Genesis 37:2 spelen Jozef en zijn broers de hoofdrol. Jakob heeft een bijzondere voorliefde voor Jozef, maar dat accepteren zijn broers niet. Hij wordt door hen als slaaf verkocht en komt in Egypte terecht. Jozef blijft trouw aan God (39:7-12) en uiteindelijk brengt God hem tot de hoge positie van onderkoning van Egypte. In plaats van zich op zijn broers te wreken redt Jozef zijn hele familie van een grote hongersnood door hen naar Egypte te laten komen. Dit is het begin van een langdurig verblijf van de familie van Jakob in Egypte. Jozefs geloof dat God de nakomelingen van Jakob naar Kanaän terug zal brengen is zo groot, dat hij zijn volksgenoten vraagt om zijn eigen gebalsemde lichaam mee te nemen en in Kanaän te begraven als het moment van terugkeer zal zijn gekomen. Genesis eindigt met het overlijden van Jozef (50:26).

■ Praktische betekenis

Genesis laat zien dat God niet opgeeft waarmee Hij begonnen is, maar daarmee doorgaat. Sommige instellingen die wij kennen, dateren al van voor de zondeval: het heersen over de schepping (1:28), de zevendaagse week met zes werkdagen en één rustdag (2:2,3) en het monogame huwelijk tussen man en vrouw (2:24). Daarmee is het zeker dat zij al oorspronkelijk door God voor de mensen bedoeld waren.

■ Plaats binnen de Bijbel

Genesis laat het begin zien van het heilsplan dat God door de geschiedenis heen volvoert. Dat heilsplan loopt als een rode draad door de Bijbel. Door Jezus, naar wie

Boodschap

Genesis geeft antwoord op de vraag hoe wereld en mensheid ontstaan zijn. In het verlengde daarvan komt de oergeschiedenis van het volk Israël aan de orde. In Genesis wordt duidelijk dat God het na de zondeval niet opgeeft met de mens. Door de moederbelofte (3:15), maar ook doordat Hij verder gaat met Set, met Noach, met Abraham en zijn nakomelingen. Gods belofte dat in Abraham alle volken gezegend zullen worden is een vooruitwijzing in Genesis dat Hij ook alle andere mensen op het oog blijft houden. God gaat persoonlijk met mensen om, Hij wil Zich zelfs aan hen verbinden, zoals Hij dat doet in het verbond met Abraham. Genesis vraagt om een vervolg, doordat de familie van Jakob aan het einde van het boek in Egypte verblijft, terwijl hun Kanaän is toegezegd. Ook de belofte dat God in Abraham alle volken zal zegenen vraagt om een nadere uitwerking. Uiteindelijk wijst die belofte samen met de moederbelofte naar Jezus Christus.

in Genesis al wordt vooruitgewezen, brengt God herstel van de breuk van de in Genesis 3 beschreven zondeval. Uiteindelijk loopt de geschiedenis uit op het koninkrijk van God waarin Jezus regeert. Dit rijk wordt beschreven aan het einde van het boek Openbaring, het laatste boek van de Bijbel. Bijzonder is daarbij dat een verlangen oproepend thema uit het begin van Genesis weer terugkomt: de boom van het leven (Genesis 2:9, Openbaring 22:2).

■ Bijzondere kenmerken

De historische betrouwbaarheid van in Genesis beschreven gebeurtenissen wordt vaak aangevallen. Dit geldt wel in het bijzonder voor de allereerste hoofdstukken met onderwerpen als schepping, zondeval en zondvloed. Toch vormen deze onderwerpen een onmisbaar deel van de boodschap van de Bijbel. Het verhaal van de offerande van Izaäk uit Genesis 22 heeft overeenkomsten met de offerdood van Jezus. De engel van de Heer spreekt namens God. In Genesis komt de engel van de Heer (of de engel van God) verschillende malen voor (bijvoorbeeld 16:7, 22:11, 31:11).

“Gij hebt wel kwaad tegen mij gedacht, maar God heeft dat ten goede gedacht, ten einde te doen, zoals heden het geval is: een groot volk in het leven te behouden” (50:20).

EXODUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Exodus is na Genesis het tweede boek van de Thora. Wat bij de bespreking van Genesis over het auteurschap van de Thora werd geschreven, gaat in grote lijnen ook voor Exodus op: veel wetenschappers gaan ervan uit dat Mozes niet de schrijver is geweest. Toch is het niet onredelijk om er van uit te gaan dat Mozes schrijver en samensteller van nagenoeg de hele Thora is geweest of tenminste auteur van grote stukken ervan. Exodus bevat verschillende verwijzingen naar schrijfactiviteiten van Mozes: 17:14, 24:4, 34:27,28.

De datering van de in Exodus beschreven gebeurtenissen en daarmee ook de datering van het leven van Mozes is omstreden. De reden hiervoor is dat het moeilijk is de verschillende gegevens uit de Bijbel, andere geschreven bronnen en archeologie te harmoniseren. Volgens de vroege datering vond de uittocht van Israël uit Egypte rond 1450 voor Christus plaats, volgens de late datering in de dertiende eeuw voor Christus.

Binnen de Thora vormen Exodus, Leviticus en Numeri een doorlopend geheel: een beschrijving van de geschiedenis van Israël vanaf het begin van het verblijf in Egypte tot het moment dat Israël klaar is om het land Kanaän binnen te trekken.

■ Historische achtergrond

De naam "Exodus" betekent "uittocht" en is via het Latijn afgeleid van de titel van het boek in de Septuaginta, een oude Griekse vertaling van het Oude Testament. Zoals deze titel aangeeft behandelt het boek het vertrek van de Israëlieten uit Egypte.

Exodus sluit duidelijk aan op Genesis, al is er een tijdgat van enkele honderden jaren tussen de dood van Jozef aan het einde van Genesis en de gebeurtenissen rondom de uittocht. Exodus vertoont de vervulling van de belofte die God in Genesis 15:13-16 aan Abraham heeft gedaan: zijn nakomelingen zullen terugkeren naar Kanaän. Een andere opvallende verbinding tussen beide boeken is de vraag van Jozef om zijn stoffelijke resten mee te nemen naar Kanaän (Genesis 50:25) en de vervulling ervan (13:19, zie ook Jozua 24:32). In het begin van Exodus is de familie van Jakob tot een groot volk uitgegroeid (1:7). De situatie echter is drastisch gewijzigd: waar de Israëlieten eerst gasten waren, zijn ze nu slaven geworden. Het Egypte waarin zij wonen is een wereldmacht van die tijd.

■ Onderverdeling en inhoud

De inhoud van Exodus kan op verschillende manieren ingedeeld worden, naar locatie en naar inhoud.

Indeling naar locatie:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-13:16	Israël in Egypte
2	13:17-18:27	Israël in de woestijn
3	19:1-40:38	Israël bij de Sinai

Indeling naar inhoud:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-18:27	God bevrijdt Israël uit Egypte
2	19:1-24:18	God sluit een verbond met Israël
3	25:1-40:38	De bouw van de tabernakel

Globaal is de inhoud van Exodus als volgt: Faraó, de koning van Egypte, dwingt de Israëlieten tot slavernij en probeert hen in aantal te beperken (1). In hoofdstuk 2 wordt Mozes geïntroduceerd, in 3 en 4 wordt hij door God geroepen om de Israëlieten uit Egypte te leiden. Als Faraó Israël niet wil laten gaan (5:1-7:13) dwingt God hem daartoe door de tien plagen (7:14-13:16). In dit gedeelte wordt ook de instelling van het Pascha (paasfeest) beschreven. Als Faraó na het vertrek spijt krijgt en Israël terug wil halen leidt God het volk door de Schelfzee (of: Rietzee), waarin Faraó en zijn hele leger verdrinken (13:17-15:21). Exodus 15:22-18:27 beschrijft verschillende gebeurtenissen die plaatsvinden in de woestijn ten oosten van Egypte. Na enkele maanden komen de Israëlieten bij de berg Sinai (19:1,2). God nodigt hen uit tot een verbond waarbij zij voor God een apart en heilig volk mogen zijn, als zij naar God luisteren (19:3-6). Israël wil dit graag en God toont Zich aan het volk (19:7-25). In hoofdstuk 20-23 geeft God bepalingen die bij het verbond horen. Opvallend in dit gedeelte zijn de tien geboden (20:1-17) en de angst van Israël (20:18-21), die tot gevolg heeft dat voortaan God via Mozes tot het volk spreekt. Exodus 24 beschrijft de verbondssluiting tussen God en Israël. In hoofdstuk 25-31 geeft God aanwijzingen aan Mozes voor de bouw van de tabernakel (een vervoerbare tent die als teken van Gods aanwezigheid bij Israël gold; hier kon gebeden en geofferd worden). Terwijl Mozes deze voorschriften ontvangt, is hij een aantal dagen op de berg alleen met God. Ondertussen vervallen de Israëlieten tot afgoderij (32). Ondanks dat verschrikkelijke gaat God uiteindelijk toch met hen verder (33,34). In Exodus 35-40 wordt verteld hoe de tabernakel volgens de eerder gegeven instructies wordt gebouwd. Voor een groot gedeelte worden de bewoordingen van hoofdstuk 25-31 herhaald. In 40:34-38 wordt beschreven hoe de majesteit van God de tabernakel vult.

■ Praktische betekenis

Er is een grote overeenkomst tussen de bevrijding uit Egypte en de verlossing door Jezus. In beide wordt het

EXODUS

karakter van God duidelijk getoond.

Door het verbond wordt zichtbaar dat God ook een God van trouw is. Mensen zijn vaak niet trouw: als de omstandigheden moeilijk zijn, vervallen de Israëlieten tot morren (14:10-12, 15:24, 16:2,3, 17:2,3). Hun gedrag is opgeschreven als een voorbeeld hoe het niet moet (Psalm 95:8-11, I Korintiërs 10:6,11). Zelfs ondanks de ontrouw van Israël laat God het volk niet los. De tabernakel laat zien dat God dichtbij de mensen wil zijn, maar tegelijkertijd dat God heilig is en dat Hem eerbied toekomt.

■ Plaats binnen de Bijbel

Exodus toont het begin van de geschiedenis van Israël als volk. Voor de Israëlieten werden de uittocht en het verbond met God de basis van hun volksbestaan. Het paaslam (12) is een vooruitwijzing naar Jezus (I Korintiërs 5:7, I Petrus 1:19).

■ Bijzondere kenmerken

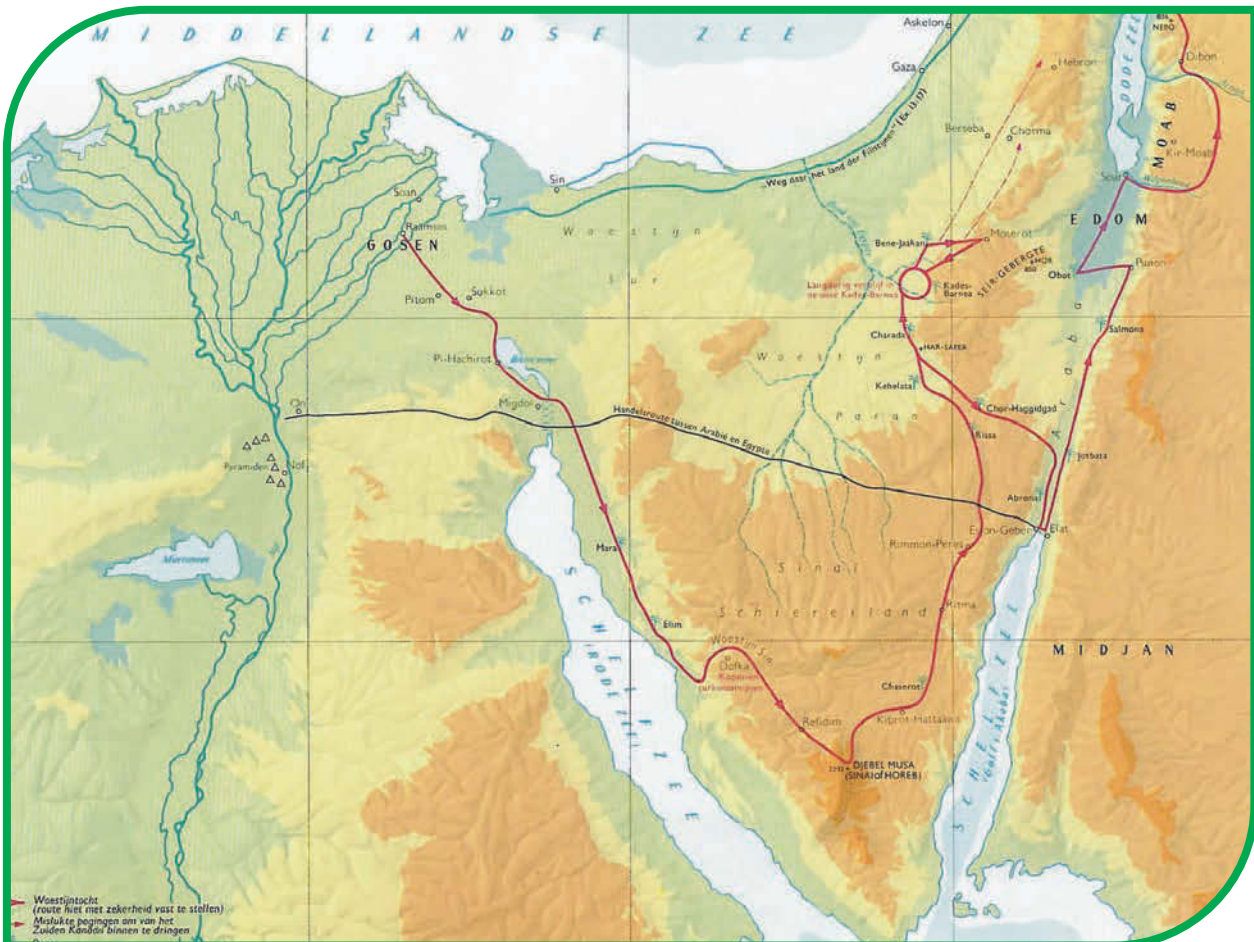
God openbaart Zich in Exodus op een nieuwe manier, zoals hij Zich niet aan de aartsvaders geopenbaard had (6:1,2). Mozes is voorbeeld van iemand die in gebed voor anderen in de bres springt bij God (17:8-13,

Boodschap

Exodus openbaart God als verlosser en bevrijder. De bevrijding uit Egypte is voor Israël van niet te onderschatten belang geweest, de basis van het volksbestaan. Verderop in het Oude Testament wordt telkens weer naar de uittocht terugverwezen (bijvoorbeeld: Nehemia 9:9-11, Psalm 78, Hosea 11:1). Het vieren van het Pascha wordt op aanwijzing van God (12:14) traditie om de bevrijding te blijven herdenken.

Ook het verbond dat God met Israël sluit is een heel belangrijk gegeven dat in de rest van het Oude Testament terug blijft komen (bijvoorbeeld: Richteren 2:1, Psalm 106:45, Daniël 9:4). God en de Israëlieten zijn aan elkaar verbonden. Op basis van het verbond is God trouw en wordt Israël telkens weer teruggeroepen als het is afgedwaald.

32:31,32, 34:8). Mozes vraagt God te mogen zien, maar dit is voor een sterfelijk mens niet weggelegd (33:18-23). De tien geboden hebben in de geschiedenis een enorme ethische invloed gehad.

Kaart van de uittocht en de reis door de woestijn
Bron: De Bijbel in kaart. Wolters-Noordhoff, 1975.

“Zingt de Here, want Hij is hoog verheven; het paard en zijn ruiters stortte Hij in de zee” (15:21).

LEVITICUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Leviticus is het derde boek van de Thora. Door heel Leviticus heen komt de uitdrukking “De Heer zei tegen Mozes” (soms “De Heer zei tegen Mozes en Aäron” of “De Heer zei tegen Aäron”) tientallen keren voor. Het serieus nemen van dit gegeven leidt tot de conclusie dat Mozes nauw betrokken was bij het ontstaan van Leviticus. Het is aannemelijk dat de woorden van God die Mozes hoorde al snel na het uitspreken ervan schriftelijk zijn vastgelegd. Van christenen die van de historische betrouwbaarheid van de bijbelse gegevens uitgaan, menen sommigen dat dit al Leviticus in zijn huidige vorm was, anderen dat er nog latere redactionele bewerking kan zijn geweest. Het boek Leviticus omspannt een betrekkelijk korte tijd van ongeveer vijftig dagen. De inhoud ervan valt tussen de oprichting van de tabernakel (Exodus 40:17) en het vertrek van de berg Sinaï (Numeri 10:11,12).

Afbeeldingen van de ark van het verbond

■ Historische achtergrond

De naam ‘Leviticus’ is afgeleid van ‘Levi’, de naam van één van de zonen van Jakob en dus ook van één van de twaalf stammen. De zorg voor het dienen van God bij het heiligdom (in de tijd van Mozes de tabernakel, in latere tijd de tempel) was aan de stam Levi toevertrouwd. Men heeft bij de naamgeving van dit boek naar Levi teruggewezen, omdat het werk van de priesters een belangrijk onderwerp in Leviticus is. Leviticus is onderdeel van het doorlopende verhaal van Exodus tot en met Numeri, dat de geschiedenis van Israël vertelt van de slavernij in Egypte tot het moment dat het klaar is voor de intocht in Kanaän. Toch bevat Leviticus weinig verhalende gedeeltes. Verreweg het grootste gedeelte van dit boek bestaat uit woorden van God die in de directe rede zijn weergegeven.

■ Onderverdeling en inhoud

De inhoud van Leviticus kan in vier delen opgesplitst worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:38	Offerwetten
2	8:1-10:20	Het begin van de priesterdienst
3	11:1-16:34	Reinheidswetten
4	17:1-27:34	Heiligheidswetten

Zoals in Exodus de verlossing centraal staat, staat in Leviticus de heiligheid van God in het middelpunt. Dit betekent dat ook Israël heilig moet zijn om volk van God te kunnen zijn en zijn zegen te kunnen ontvangen. In Leviticus 1:1 tot 6:7 (in de NBG; in de NBV tot 5:26) worden vijf verschillende offers beschreven, die in verschillende situaties gebracht moeten of mogen worden. De offers brengen de offeraar in contact met God. Sommige offers moesten gebracht worden om zonden te verzoenen, met andere werd toewijding of dankbaarheid van de kant van de Israëlieten uitgedrukt. Van 6:8 (in de NBG; in de NBV van 6:1) tot 7:38 staan instructies voor de priesters opgetekend hoe ze de offers moeten behandelen.

In hoofdstuk 8, 9 en 10 wordt beschreven hoe Aäron en zijn zonen tot priesters gewijd worden om God in de tabernakel te dienen. Triest is de in hoofdstuk 10 beschreven dood van twee zonen van Aäron als straf van God. Zij ontvangen deze straf na het door onbedachtzaamheid of ongehoorzaamheid brengen van een verkeerd offer.

God vond het belangrijk dat de Israëlieten apart bleven van wat onrein was. Dit gold in het geestelijke leven, maar ook in het gewone dagelijkse leven. Israël krijgt aanwijzingen om rein te blijven of opnieuw te worden in de hoofdstukken 11-15. Er wordt verteld welke dieren rein en onrein zijn (11), wat te doen na de bevalling (12), wat te doen bij bepaalde ziekten (13,14) en hoe seksuele reinheid te bewaren (15). Hoofdstuk 16, dat de instelling van de Grote Verzoendag regelt, staat enigszins apart. Het hoofddoel van de Grote Verzoendag was het reinigen van de tabernakel van de zonden en onreinheden van het volk (16:16,19). Heilig is datgene wat aan God toebehoort. Dat geldt voor Israël, maar specifieker ook voor bijvoorbeeld godsdienstige feesten, de tabernakel met de voorwerpen daarin en mensen die speciaal aan God zijn toegewijd. De regels die vanaf Leviticus 17 worden gegeven dienen om de heiligheid te bewaren en bestrijken een aantal heel verschillende gebieden. Er zijn in hoofdstuk 17 tot en met 20 bijvoorbeeld aanwijzingen te vinden met betrekking tot seksualiteit, occultisme en armenzorg. Hoofdstuk 21 en 22 geven regels voor de priesters en hun werk. Hoofdstuk 23 behandelt de godsdienstige feesten van Israël. In hoofdstuk 24 staan regelingen voor de tabernakel en wordt naar aanleiding van een concrete zaak ingegaan

op godslastering. Hoofdstuk 25 gaat over sabbatsjaar en jubeljaar. Hoofdstuk 26 grijpt eigenlijk terug op de verbondssluiting in Exodus (Exodus 24). In overeenstemming met de stijl van de verbonden van die tijd wordt Israël zegen voorgehouden als het zich aan het verbond houdt en vloek als het de verbondsregels overtreedt. Hoofdstuk 27 behandelt geloften aan de Heer en hoe die kunnen worden afgekocht.

■ Praktische betekenis

God vindt het nog steeds belangrijk dat mensen die bij Hem horen heilig leven (1 Thessalonicenzen 4:3-8). Door totaal andere culturele omstandigheden en een kloof van duizenden jaren staan de voorschriften van Leviticus ver van mensen van de eenentwintigste eeuw vandaan. Voor christenen zijn niet de voorschriften van Leviticus belangrijk, maar de principes achter die voorschriften.

Door de offers konden de mensen weer in het reine komen met God. Daarmee wijzen de offers vooruit naar Jezus Christus. In de brief aan de Hebreeënen wordt hier uitgebreid op ingegaan; het wordt ook genoemd in bijvoorbeeld Efeziërs 5:2.

■ Plaats binnen de Bijbel

De voorschriften in Leviticus zijn heel lang bepalend geweest voor het leven van de Israëlieten en gedeeltelijk zijn ze dat nog voor orthodoxe Joden. Het priesterschap en de offerdienst laten zien hoe God al voor Jezus kwam voorzieningen trof voor mensen, zodat ze met God verzoend konden worden.

Boodschap

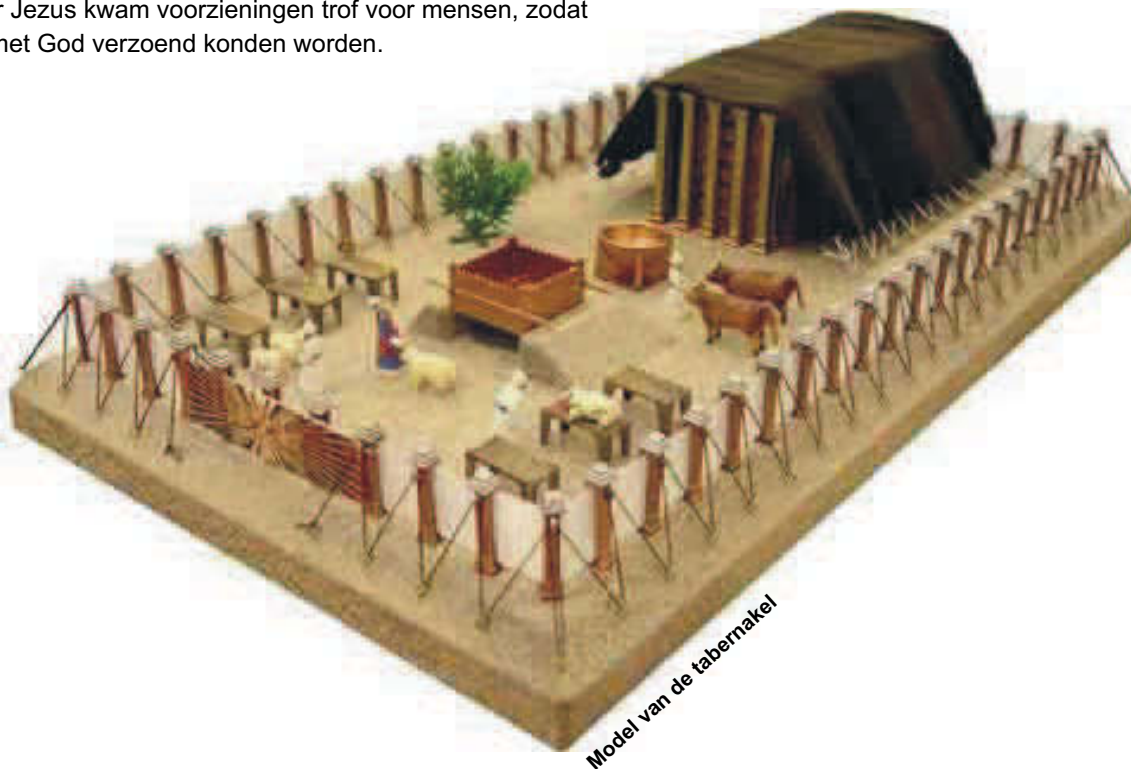
In Leviticus staat centraal dat God heilig is. Gods heiligheid betekent dat mensen die God willen ontmoeten dat niet zomaar kunnen doen: zij moeten rein zijn, onbesmet door zonde. Dit principe wordt verschillende malen kernachtig verwoord (11:45, 19:2, 20:26).

■ Bijzondere kenmerken

Door de strenge straffen in Leviticus blijkt de ernst van de zonden waarvoor die straffen ingesteld werden. Voorbeelden hiervan zijn occultisme (20:27) en godslastering (24:16).

Het sociale aspect is in Leviticus heel belangrijk: de wetten rond sabbatsjaar en jubeljaar hebben als doel een kloof tussen arm en rijk te voorkomen (25), een deel van de oogst is voor de armen (19:9,10), lonen moeten stipt uitbetaald worden (19:13) en er mag geen rechtsongelijkheid zijn (19:15). Opvallend is de positieve wijze waarop vreemdelingen behandeld moeten worden (19:33,34 en 24:22).

De wetten met betrekking tot voeding, hygiëne en ziekten (11-15) hadden een positieve invloed op de gezondheid van de Israëlieten.

NUMERI

■ Auteur en tijd van ontstaan

In Numeri wordt éénmaal naar schrijffactiviteit van Mozes verwezen (33:2). Evenals in Leviticus, waarop Numeri nauw aansluit, worden herhaaldelijk woorden die God tot Mozes heeft gesproken in de directe rede weergegeven (bijvoorbeeld 1:1, 4:1, 8:5, 17:1, 28:1, 34:1). Numeri bevat wel enkele gedeelten waarvan het vaak ontkend wordt dat ze door Mozes zelf geschreven zijn: het vers waar hij de meest zachtmoedige mens ter wereld wordt genoemd (12:3) en het gedeelte dat bouwactiviteiten van enkele stammen in het Overjordanse (het gebied ten oosten van de rivier de Jordaan) beschrijft (32:34-42). Onder uitleggers die van het auteurschap van Mozes uitgaan bestaat verschil van inzicht met betrekking tot de vraag in hoeverre Mozes het boek Numeri in zijn huidige vorm heeft samengesteld.

Numeri omvat een lange tijdsperiode van ongeveer 39 jaar, van het verblijf bij de Sinaï (1:1) tot het einde van de woestijnreis (36:13).

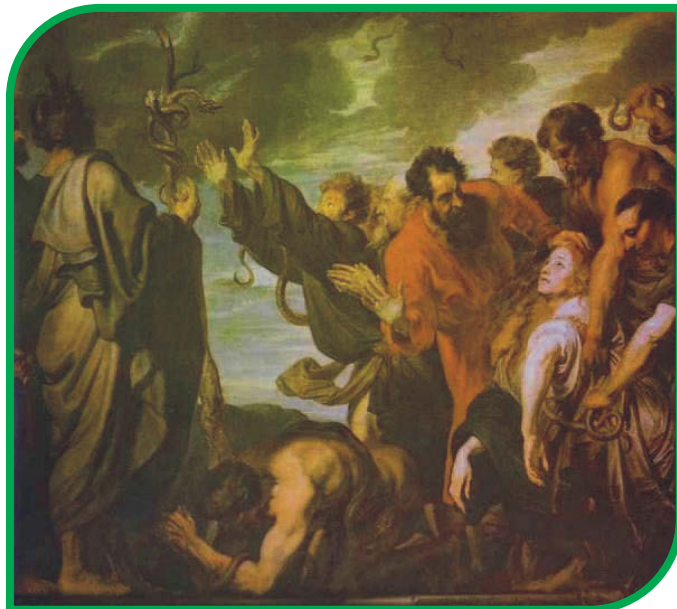
■ Historische achtergrond

'Numeri' is het Latijnse woord voor 'getallen'. Deze naam verwijst naar de lijsten en volkstellingen die in het boek voorkomen. Als vervolg van Leviticus bevat Numeri een aantal wetten en verordeningen. Daarnaast heeft het ook andere genres als verhalen en lijsten (bijvoorbeeld hoofdstuk 33).

Numeri vertelt het verhaal van de in tijdsduur lange tocht naar het beloofde land onder leiding van Mozes, tegen de sombere achtergrond van de woestijn. Het ongeloof van de Israëlieten, duidelijk zichtbaar in Exodus, steekt telkens opnieuw de kop op, met als triest hoogtepunt de weigering om Kanaän binnen te gaan (14:1-4). Dit leidt ertoe dat God pas de volgende generatie Kanaän binnen wil leiden (14:21-35). In de loop van het boek (en de tijd) wordt het perspectief hoopvoller: vijanden

Jozua en Caleb, de twee verspieters die wél op God bleven vertrouwen Numeri 13:1-33

Mozes en de koperen slang Numeri 21:9
Schilderij van Antonie van Dijck (1599-1641)

worden verslagen (21), God beschermt zijn volk tegen vervloekingen (22-24) en Israël komt bij de grens van Kanaän (22:1, 36:13), waar God aanwijzingen geeft voor het leven in het nieuwe land.

■ Onderverdeling en inhoud

De verschillende, door elkaar heen geplaatste genres maken het lastig een logische onderverdeling van Numeri te maken. Er bestaan hierover onder commentatoren dan ook veel verschillen. Eén van de mogelijke keuzes is een indeling naar plaats:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-10:10	Verblijf bij de Sinaï
2	10:11-22:1	Veertigjarige zwerftocht
3	22:2-36:13	Verblijf in de velden van Moab

Het eerste deel van Numeri bevat volkstellingen (1, 3, 4), en voorschriften, afgewisseld met de beschrijving van gebeurtenissen rondom de inwijding van de tabernakel.

In 10:11-36 wordt het vertrek van de Sinaï beschreven. De daaropvolgende hoofdstukken 11-14 hebben verschillende vormen van rebellie als onderwerp. Het ongeloof leidt er uiteindelijk toe dat God de Israëlieten tot veertig 40 jaar rondzwerfen in de woestijn veroordeelt. De hele generatie met een leeftijd boven de twintig jaar zal niet in Kanaän komen (14:21-35) met slechts een enkele uitzondering (14:30). Hoofdstuk 15 bevat voorschriften van God, 16 en 17 beschrijven een opstand, hoofdstuk 18 en 19 geven opnieuw voorschriften. In hoofdstuk 20 en 21 komt de tocht naar het gebied van het Overjordanse aan de orde, waarbij verschillende vijanden worden overwonnen. Hoofdstuk 21 bevat ook het verhaal van de koperen slang (4-9). Het derde deel begint met het opvallende verhaal van Bileam (22-24), wie het niet lukt Israël te vervloeken. Hoofdstuk 25 beschrijft op welke wijze Moabieten en

Midianieten wel in staat zijn om grote schade aan Israël toe te brengen: door verleiding tot afgoderij (op aanraden van Bileam, 31:16). Hoofdstuk 26 geeft het resultaat van een nieuwe volkstelling weer. De hoofdstukken 27 tot en met 36 bevatten (met uitzondering van 31) voorschriften, waarvan er vele direct betrekking hebben op het leven in het beloofde land. Hoofdstuk 31 beschrijft de vergelding aan de Midianieten en Bileam (31:8) wegens hun verkeerde daden (22-25).

■ Praktische betekenis

Er is een vergelijking mogelijk tussen het volk Israël in de woestijn en christenen van later tijd: de Israëlieten waren ontsnapt aan Egypte, christenen zijn bevrijd van de onderwerping aan de zonde. De Israëlieten zwierven door de woestijn, christenen zijn vreemdelingen in deze wereld (I Petrus 2:11). Israël was op weg naar het beloofde land, christenen leven in de verwachting van Jezus' wederkomst.

Numeri laat zien hoe hardnekkig mensen God telkens weer kunnen afwijzen en beledigen, ondanks zijn weldaden. I Korintiërs 10:1-11 waarschuwt hier ernstig tegen.

■ Plaats binnen de Bijbel

God werkt door de gebeurtenissen in Numeri heen aan de vervulling van zijn belofte aan Abraham (Genesis 15:13-16).

De in Numeri beschreven gebeurtenissen worden latere generaties gelovigen als afschrikwekkend voorbeeld voorgehouden (Psalm 95:8-11, Hebreeën 3:7-19).

■ Bijzondere kenmerken

De koperen slang (21:4-9) is een symbool van Jezus (Johannes 3:14). Zowel de slangen als de zonde leiden tot de dood. Wie de blik vestigde op de koperen slang werd genezen, wie zijn geloof bouwt op Jezus wordt gered.

De woorden van Bileam in Numeri 24: 17 worden vaak gezien als een Messiaanse profetie.

Boodschap

God wordt in Numeri vele malen tot het uiterste getergd door ongeloof en afvalligheid van de Israëlieten. Aan de ene kant wordt de goedheid en genade van God getoond doordat Hij telkens weer vergeeft en straf verzacht (bijvoorbeeld 12:14, 14:20, 21:8), aan de andere kant hebben de zonden vaak heel grote consequenties (14:21-35, 16:49, 25:9). Cruciaal is de voorbede van Mozes en Aäron (11:2, 14:20, 16:22). Tegelijkertijd wordt duidelijk dat God doorgaat met wat Hij begonnen is: als het niet met de ene generatie kan, dan met de andere.

Evenals in Leviticus is de heiligheid van God in Numeri een belangrijk thema.

Bileam slaat zijn ezelin die door een engel wordt tegengehouden Numeri 22:21-34
Schilderij van Rembrandt (1606-1669)

“God is geen man, dat Hij liegen zou; of een mensenkind, dat Hij berouw zou hebben. Zou Hij zeggen en niet doen, of spreken en niet volbrengen? (23:19).

DEUTERONOMIUM

■ Auteur en tijd van ontstaan

Aan het begin van Deuteronomium komt naar voren dat Mozes de woorden van dit boek gesproken heeft (1:1, 5). Tegen het einde van het boek wordt er de nadruk op gelegd dat deze woorden ook door Mozes zelf schriftelijk vastgelegd zijn (31:9, 24 zijn de duidelijkste teksten, maar er zijn er meer: 28:58, 29:21, 30:10). Het lijkt echter logisch te veronderstellen, dat iemand anders het boek zijn definitieve vorm heeft gegeven: In hoofdstuk 34 wordt de dood van Mozes beschreven en wordt gezegd dat er in Israël geen profeet meer is opgestaan als hij (34:10). Er zijn ook teksten die historische of geografische informatie geven waarvan vaak gedacht wordt dat die door iemand anders dan Mozes ter verduidelijking zijn toegevoegd (2:10-12, 20-23, 3:9, 13b, 14).

■ Historische achtergrond

'Deuteronomium' betekent in het Grieks 'tweede wet'. Wat Mozes in Deuteronomium doet, is eerder door God gegeven wetten herhalen en dezelfde principes toepassen op een nieuwe situatie, bijna veertig jaar later. Hij doet dit tegen het einde van de veertigjarige woestijnreis, eveneens tegen het einde van zijn leven. Deuteronomium zou dan ook gekarakteriseerd kunnen worden als het geestelijke testament van Mozes. In Deuteronomium valt de nadruk op de woorden van Mozes, terwijl het van Exodus tot en met Numeri telkens ging om het spreken tot Mozes, door God. De aansporing om te horen komt vaak terug (bijvoorbeeld 5:1, 6:4, 9:1), evenals die om te gedenken (bijvoorbeeld 5:15, 8:2), en wijst erop dat veel belang gehecht moet worden aan de inhoud van Deuteronomium. Inhoudelijk en structureel is er overeenkomst tussen Deuteronomium en teruggevonden Hethitische verdragen uit de veertiende eeuw voor Christus (dit wordt uitgewerkt in het artikel over de opbouw van Deuteronomium in de Studiebijbel). Het volk van de Hethieten had gedurende het tweede

millennium voor Christus lange tijd een machtig rijk in het noorden van Syrië en een groot deel van Turkije.

■ Onderverdeling en inhoud

Voor de Israëlieten Kanaän binnen zullen trekken moeten ze afscheid nemen van Mozes. Mozes weet dat hij gaat sterven en spreekt hen toe. Hij herinnert de Israëlieten aan wat God voor hen heeft gedaan en herhaalt voor hen de wetten die God gegeven heeft. Als zij God gehoorzamen zal zegen hun deel zijn, als zij God niet gehoorzamen vloek.

De drie toespraken, waarin de woorden van Mozes verdeeld zijn, geven de volgende indeling:

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-5	Inleiding
2	1:6-4:43	Eerste toespraak met historische terugblik
3	4:44-28:68	Tweede toespraak met verbondsregels
4	29:1-30:20	Derde toespraak met oproep tot gehoorzaamheid
5	31:1-34:12	Mozes' laatste woorden en daden en zijn dood

Een aantal uitleggers gaat ervan uit dat de wetten in Deuteronomium 12-26 een uitwerking zijn van de Tien Geboden in hoofdstuk 5:6-21. De derde toespraak van Mozes loopt uit op een oproep om God lief te hebben en naar Hem te luisteren (30:11-20).

■ Praktische betekenis

God liefhebben en Hem gehoorzamen brengt zegen en leven, God verlaten voor afgoden en verleidingen leidt tot de dood.

Hoewel Deuteronomium veel wetten bevat die zich beperken tot uiterlijk gedrag draait het daar niet in de eerste plaats om. Het belangrijkste is dat de Israëlieten God liefhebben (6:5, 30:6, vergelijk Mattheüs 22:34-40).

■ Plaats binnen de Bijbel

Deuteronomium heeft een grote invloed op de rest van de Bijbel. Het werkt door in de daaropvolgende historische boeken (Jozua, Richteren, I en II Samuël, I en II Koningen). Wellicht is Deuteronomium het wetboek dat in de tijd van Josia teruggevonden werd (II Koningen 22).

In het Nieuwe Testament is Deuteronomium één van de meest geciteerde oudtestamentische boeken. De drie bijbelteksten die Jezus aanhaalt uit het Oude Testament als Hij door de duivel verzocht wordt komen alle drie uit Deuteronomium (Mattheüs 4:1-11, Lucas 4:1-13).

■ Bijzondere kenmerken

In het Nieuwe Testament wordt God vaak 'Vader' genoemd. In Deuteronomium zijn teksten die hier als het ware al een voedingsbodem voor vormen (1:31, 8:5, 32:6).

In hoofdstuk 18:15 zegt Mozes dat God een profeet als hij zelf zal verwekken. Het zou hier kunnen gaan om een aankondiging van het ambt "profeet", maar het hele

gedeelte staat wel in het enkelvoud. Aan het einde van het boek wordt gezegd dat er in Israël geen profeet als Mozes meer is opgestaan (34:10). Joodse uitleggers concludeerden uit beide teksten dat de door Mozes voorzegde profeet nog moest komen. Dit verklaart de vraag aan Johannes de Doper: "Bent u de profeet?" (Johannes 1:21). In Handelingen 3:22 wordt verkondigd dat Jezus de profeet als Mozes is, in Handelingen 7:37 wordt de tekst uit Deuteronomium bewust aangehaald. Deuteronomium 6:4-9 is in de Joodse traditie heel belangrijk en wordt "Shema" (dit betekent "Hoor") genoemd. Dit gedeelte drukt de waarheid uit dat er maar één God is en wordt daarom door gelovige Joden dagelijks geciteerd en gebeden. De riemen die zij tijdens gebed dragen en de gebedskokertjes bij hun deurposten komen ook uit dit gedeelte voort.

Boodschap

Mozes wil de nieuwe generatie Israëlieten aan het einde van zijn leven op het hart binden dichtbij God te blijven. Hij doet dat door aan het verleden te herinneren, waar de oude generatie het voor zichzelf verknoeide (1-3), door te herhalen wat de verbondsregels zijn en door te wijzen op zegen en vloek (28).

Deuteronomium geeft ook een blik in de toekomst. Ongehoorzaamheid leidt uiteindelijk tot ballingschap (28:63,64), maar God zal Zich na berouw ook weer ontfermen (30:1-10). God belooft zelfs het hart van de Israëlieten te besnijden, met andere woorden hen een nieuw hart te geven (30:6).

¹ Mozes riep het hele volk van Israël bijeen en sprak het als volgt toe:

Luister, Israël, naar de wetten en de regels die ik u vandaag bekendmaak. Maak ze u eigen en leef ze strikt na. ² De HEER, onze God, heeft bij de Horeb een verbond met ons gesloten. ³ Niet met onze voorouders heeft hij dit verbond gesloten, maar met ons, zoals wij hier nu levend en wel bij elkaar zijn.

⁴ De HEER heeft zich daar vanuit het vuur rechtstreeks tot u gericht. ⁵ Ik stond toen tussen hem en u in om zijn woorden aan u door te geven, want u was bang voor het vuur en durfde de berg niet op. Dit zei de HEER:

⁶ 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd.

⁷ Vereer naast mij geen andere goden.

⁸ Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hier boven is of van iets beneden op de aarde of in het water onder de aarde. ⁹ Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet, want ik, de HEER, uw God, dulde geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; ¹⁰ maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.

¹¹ Misbruik de naam van de HEER, uw God, niet, want wie zijn naam misbruikt laat hij niet vrijuit gaan.

¹² Neem de sabbat in acht, zoals de HEER, uw God, u heeft geboden; het is een heilige dag. ¹³ Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, ¹⁴ maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen en dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw runderen, uw ezels en al uw andere dieren, en ook voor vreemdelingen die bij u in de stad wonen; want uw slaaf en slavin moeten evengoed rusten als u. ¹⁵ Bedenk dat u zelf slaaf was in Egypte totdat de HEER, uw God, u met sterke hand en opgeheven arm bevrijdde. Daarom heeft hij u opgedragen de sabbat te houden.

¹⁶ Toon eerbied voor uw vader en uw moeder, zoals de HEER, uw God, u heeft geboden. Dan wordt u gezegend met een lang leven en met voorspoed in het land dat de HEER, uw God, u geven zal.

¹⁷ Pleeg geen moord.

¹⁸ Pleeg geen overspel.

¹⁹ Steel niet.

²⁰ Leg over een ander geen vals getuigenis af.

²¹ Zet uw zinnen niet op de vrouw van een ander, en laat evenmin uw oog vallen op zijn huis, of op zijn akker, zijn slaaf, zijn slavin, zijn rund of zijn ezel, of wat hem ook maar toebehoort.

²² De HEER heeft deze woorden – deze, en niet meer – tot u gesproken toen u daar bijeen was. Met een geweldig stemgeluid kondigde hij op de berg zijn geboden af, vanuit vuur en dreigende, donkere wolken, en hij schreef ze op twee stenen platen en gaf die aan mij.

Deuteronomium 5:1-22 (NBV)

"Kies dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw nageslacht"
(30:19b).

JOZUA

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver en de periode van ontstaan worden in het boek Jozua niet vermeld. Er wordt wel melding gemaakt van schrijfactiviteit door Jozua zelf (8:32, 24:26). Op het moment van schrijven wonen de Kanaänieten nog in Gezer (16:10), een situatie die voortduurde tot de tijd van Salomo, de zoon van David (I Koningen 9:16). Ook is Jeruzalem nog niet veroverd (15:63), een gebeurtenis die plaatsvond tijdens de regering van David omstreeks het jaar 1000 voor Christus. Uiterlijk tegen de tijd van David moet het boek Jozua dus geschreven zijn. Als ervan wordt uitgegaan dat Jozua zelf de auteur was heeft het boek latere toevoegingen gekend, in ieder geval de beschrijving van zijn dood (24:29-33). Ook lijkt het niet waarschijnlijk dat Jozua zou verwijzen naar het schriftelijk verslag van een gebeurtenis die hij zelf heeft meegemaakt (10:13).

■ Historische achtergrond

Het boek Jozua begint waar Deuteronomium eindigde: bij de dood van Mozes (1:1), vlak voor de intocht in Kanaän. Het boek Jozua is duidelijk met de voorafgaande boeken van Mozes verbonden en beschrijft de vervulling van de landbelofte die al een rol speelt vanaf de verhalen over Abraham in Genesis. De datering van de intocht in Kanaän is omstreden. De reden hiervoor is dat het moeilijk is de verschillende gegevens uit de Bijbel, andere geschreven bronnen en archeologie te harmoniseren. Volgens de vroege datering vond de intocht rond 1410 voor Christus plaats, volgens de late datering in de loop van de dertiende eeuw voor Christus.

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Jozua kan in vieren verdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-5:12	Het binnentrekken van het beloofde land
2	5:13-12:24	De verovering van het beloofde land
3	13:1-21:45	De verdeling van het beloofde land
4	22:1-24:33	Toewijding aan God in het beloofde land

De eerste vijf hoofdstukken vertellen over de aanloop naar de verovering van het land. Na de dood van Mozes wordt Jozua door God als leider van Israël bevestigd en bemoedigd (1). Het land wordt verspied (2) en God leidt Israël door een wonder door de Jordaan (3,4). Er vindt hernieuwde toewijding aan God plaats door het besnijden van alle mannen (5). De verovering van Kanaän wordt beschreven in hoofdstuk 6-12. Bijzondere aandacht krijgen Jericho (6) nederlaag en overwinning bij Ai (7,8), Gibeon (9) en het verslaan van een zuidelijke (10) en noordelijke (11) alliantie. Hoofdstuk 12 bevat een lijst van verslagen koningen. In hoofdstuk 13 tot en met 21 staat de verdeling van Kanaän onder de verschillende stammen van Israël.

Hoofdstuk 22 vertelt over de terugkeer van de Overjordaanse stammen na de verovering van het land. Hoofdstuk 23 geeft de afscheidstoespraak van Jozua weer en 24 de verbondsvernieuwing in Sichem, waar Israël opnieuw God trouw belooft. Het boek eindigt met de dood van Jozua.

■ Praktische betekenis

God doet altijd wat Hij belooft, ook al kan het heel lang duren (de belofte was al honderden jaren eerder aan Abraham gedaan, Genesis 12:7). In het boek Jozua zijn veel geloofslessen te vinden, bijvoorbeeld: geloof verzet bergen (10:12-14), vraag altijd leiding aan God bij beslissingen (9:14-16), het prijzen van God is een belangrijk wapen (6:5).

■ Plaats binnen de Bijbel

Jozua is geen boek op zichzelf. Het bouwt voort op de beloften en wetgeving in de Thora. Daarom ook wordt de betekenis van de wet van Mozes in Jozua benadrukt (1:8, 8:32, 23:6, 24:26). Deze teksten bevestigen dat de openbaring aan Mozes al van het begin af aan schriftelijk was vastgelegd. Jozua is ook met de boeken Richteren, I en II Samuël en I en II Koningen verbonden. Samen vormen ze een doorlopende verhaallijn over de geschiedenis van Israël van de intocht tot het begin van de ballingschap. In Hebrreeën 11:30,31 worden het geloof dat de muren van Jericho liet instorten en het geloof van Rachab ten voorbeeld gesteld aan de nieuwtestamentische christenen.

■ Bijzondere kenmerken

Uit gebed van Jozua dat zon en maan stil zullen staan (10:12-15) spreekt een heel groot geloof. De gebeurtenis moet een indrukwekkend natuurkundig fenomeen zijn geweest. 'Jozua' betekent 'God redt'. 'Jezus' is dezelfde naam in het Grieks met dezelfde betekenis. Zoals Jozua de Israëlieten Kanaän mocht binnenleiden, zo leidt Jezus wie in Hem gelooft naar het eeuwige leven.

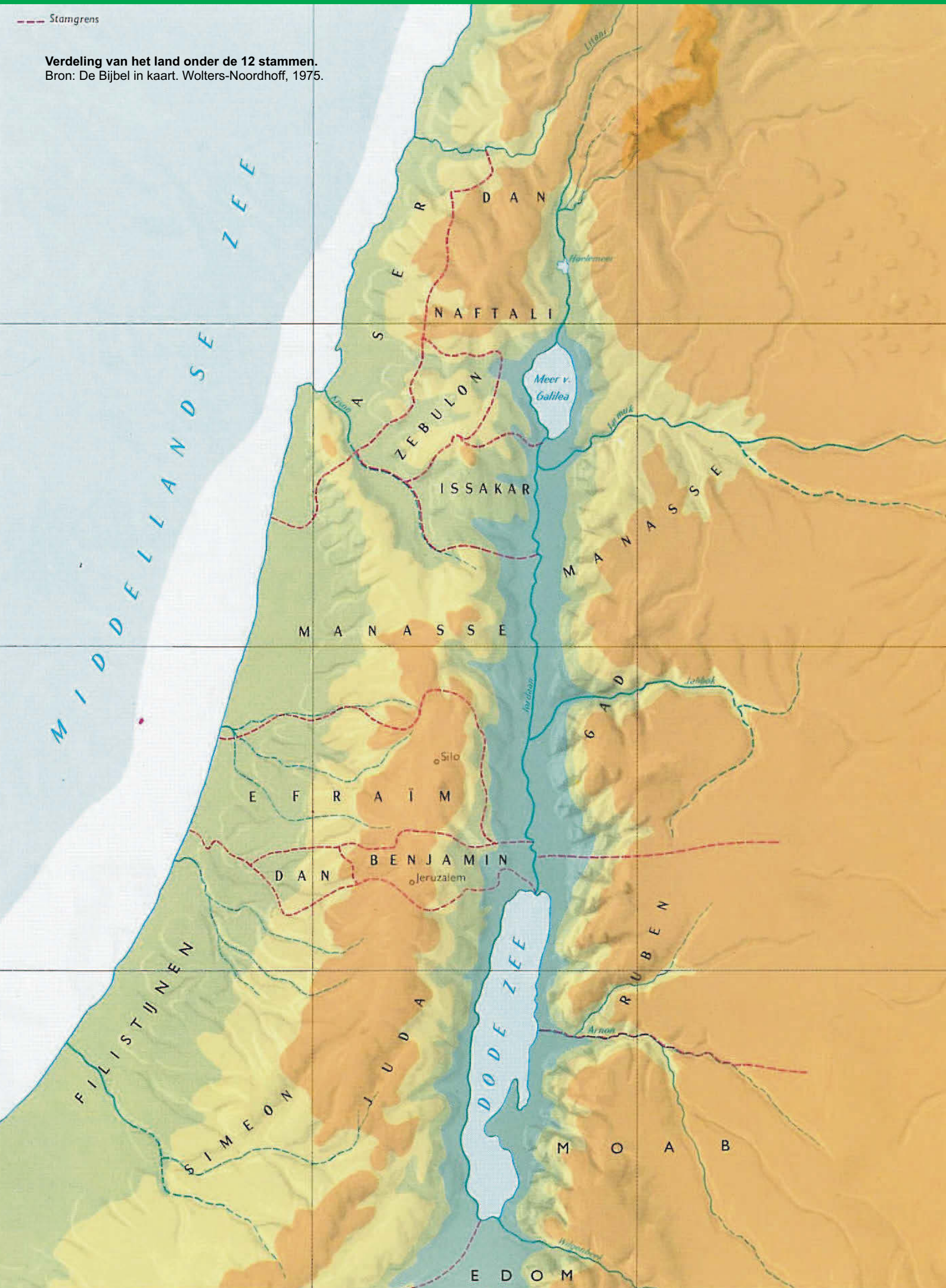
Boodschap

Het draait in Jozua om het in bezit nemen van het beloofde land. De trouw van God die Zijn belofte werkelijkheid maakt staat centraal. Daartegenover is Israël God gehoorzaamheid verschuldigd. Het verhaal van Achan (7) laat zien dat ongehoorzaamheid ernstige consequenties heeft, en dat niet alleen voor hem zelf.

"Maar ik en mijn huis, wij zullen de Here dienen" (24:15).

--- Stamgrens

Verdeling van het land onder de 12 stammen.
Bron: De Bijbel in kaart. Wolters-Noordhoff, 1975.

RICHTEREN

■ Auteur en tijd van ontstaan

Wie het boek Richteren heeft geschreven is onbekend. Het is in ieder geval onwaarschijnlijk dat deze een tijdgenoot van de beschreven gebeurtenissen was. Hierop wijzen de herhaaldelijk opgenomen woorden: "In die tijd was er geen koning in Israël; iedereen deed wat in zijn eigen ogen goed was" (17:6; 18:1; 19:1; 21:25). De zin veronderstelt het pas in latere tijd gangbare koningschap als bekend.

Het is opvallend dat de plaats Bethlehem in beide afsluitende verhalen een rol speelt (17:7, 19:1), omdat deze plaats de geboorteplaats is van koning David. Ook de steden Dan (18:29) in het ene en Gibeon (19:12) in het andere van deze beide verhalen waren belangrijk in de koningentijd: Gibeon is verbonden met Saul en Dan met Jerobeam (Jerobeam plaatste in Dan een gouden kalf). Het is mogelijk in het noemen van deze drie plaatsen een politieke boodschap te zien, die David en zijn koningshuis wil ondersteunen. Als dit werkelijk zo is, betekent dit een argument voor het ontstaan van het boek Richteren in de koningentijd, vóór de Ballingschap.

■ Historische achtergrond

Het boek Richteren doet verslag van een periode uit de geschiedenis van het volk Israël waarover uit andere bronnen weinig bekend is. Deze periode begint na de dood van Jozua, die leiding gegeven heeft aan de verovering van het land Kanaän. De laatst beschreven richter, Simson, leefde niet lang voor de koningentijd, vermoedelijk deels gelijktijdig met de in het boek I Samuël beschreven richters Eli en Samuël. De tijd van de richters was een tijd zonder centraal gezag, waarin iedere Israëliet zoveel mogelijk zijn eigen gang ging. Herhaaldelijk liet men ook God los, waarna God de Israëlieten overgaf in de macht van hun vijanden. Die vijanden waren soms nog in het land overgebleven Kanaänieten, soms buurvölkeren zoals de Moabieten, Midianieten, Ammonieten en Filistijnen. De eerste onderdrukker is de koning van Mesopotamië, verder blijven Egypte en de grootmachten uit het Tweestromenland in het boek Richteren buiten beeld. Wanneer de Israëlieten door hun problemen terugkeerden naar God, zond God een richter, die Israël bevrijdde van de vijand. De richters gaven behalve politieke soms ook godsdienstige leiding en spraken eveneens recht. Omdat verschillende richters in dezelfde tijd actief kunnen zijn geweest in verschillende delen van het land is het niet mogelijk de totale duur van deze periode vast te stellen op grond van gegevens in het boek Richteren. Schattingen variëren van ongeveer 200 tot meer dan 300 jaar. De tijd van de richters is + 1050 voor Christus definitief ten einde als Saul als eerste koning van Israël optreedt.

Simson en Delila Richteren 16:19
Schilderij van Jan Lievens (1607-1674)

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Richteren kan in drieën verdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:5	Strijd met de oorspronkelijke inwoners van Kanaän om het land te veroveren
2	2:6-16:31	Daden van richters, onder andere Ehud (3:12 - 30), Debora (4 en 5), Gideon (6 - 8), Jifta (10 - 12) en Simson (13 - 16)
3	17:1-21:25	Verhalen die laten zien hoe los van God en gebod mensen vaak leefden in de tijd van de richters

Het tweede deel is de kern van het boek Richteren. Hierin keert telkens hetzelfde stramien terug:

- ontrouw aan God
- onderdrukking door vijanden
- bekering en roep tot God om hulp
- redding door een richter
- periode van rust
- opnieuw ontrouw aan God na de dood van de richter.

■ Praktische betekenis

In Richteren blijkt dat God ook in donkere, 'godvergeten' tijden regeert. God blijft aanwezig, ook al is Hij niet zichtbaar door Zijn grote daden.

In Hebrreeën 11:32 worden een aantal richters als geloofshelden genoemd. In het boek Richteren wordt eerlijk en openhartig over hun grote geloofsdaden en hun zwakke momenten verteld. Over geloofstwijfel kan bijvoorbeeld veel van Gideon geleerd worden, over omgaan met geestelijke gaven veel van Simson.

■ Plaats binnen de Bijbel

Het boek Richteren vertelt een deel van de oude geschiedenis van Israël, van de intocht in Kanaän tot

niet lang voor de koningentijd. Als historisch boek in het Oude Testament volgt Richteren op het boek Jozua en wordt het gevolgd door I Samuel.

■ Bijzondere kenmerken

De engel van de Heer verschijnt enkele malen in dit boek (2:1, 6:11, 13:3).

Bij lezing van Richteren valt op hoe hoogtepunten en dieptepunten in het geloofsleven elkaar afwisselen en soms heel dicht bij elkaar liggen.

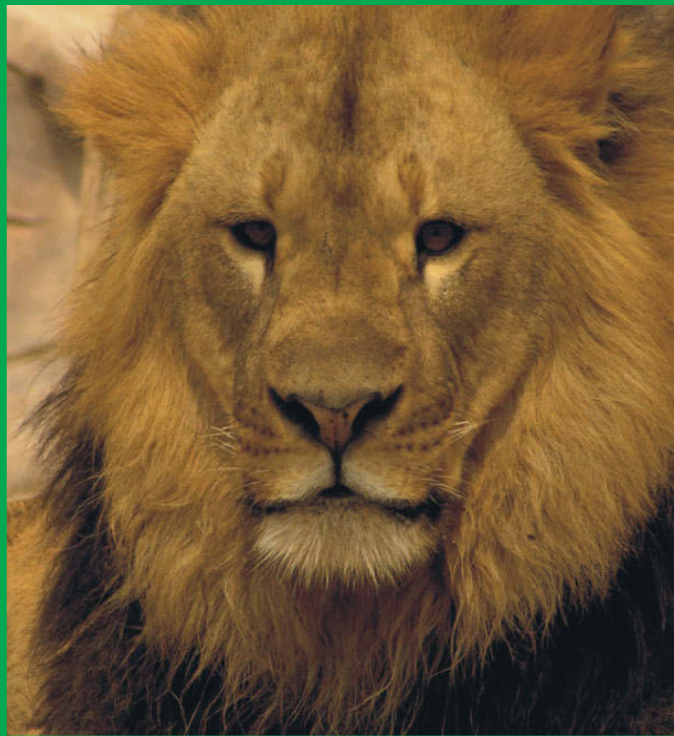
De regeringsvorm van het Israëlitische volk in de tijd van de richters was de theocratie. God was de koning van Israël (vergelijk I Samuël 8:7 en 12:12). Hij sprak door profeten en richters. In de praktijk gingen de Israëlieten vaak hun eigen gang en vergaten God.

Boodschap

Richteren toont een aantal keren een kringloop: (1) de Israëlieten hebben rust, (2) ze verlaten God voor andere goden, (3) God geeft hen in de macht van vijanden, (4) door hun lijden gaan de Israëlieten weer tot God roepen, (5) God verlost hen door een richter, waarna opnieuw een periode van rust aanbreekt. De kringloop laat zien dat mensen altijd weer geneigd zijn tot het kwade, wat onvermijdelijk de straf van God oproept. Even duidelijk blijkt dat God iemand is die zich telkens weer laat verbidden en genade vòòr recht geeft. Zelfs als God eigenlijk niet meer naar de Israëlieten wil luisteren kan hij hun ellende uiteindelijk toch niet aanzien (10:9 - 16).

Raadsel

(14:5-18 NBV)

⁵ Simson ging met zijn vader en moeder op weg naar Timna. In de buurt van de wijngaarden van Timna kwam opeens een leeuw brullend op hem af. ⁶ Toen voer de geest van de HEER in hem en met zijn blote handen verscheurde hij de leeuw, alsof het een geitenbokje was. Maar tegen zijn vader en moeder sprak hij er met geen woord over. ⁷ Hij vervolgde zijn weg en sprak met het meisje, en zij beviel hem nog steeds. ⁸ Niet lang daarna maakte hij de reis opnieuw, nu om haar tot vrouw te nemen. Onderweg verliet hij even het pad om naar de dode leeuw te kijken. Daar zag hij dat zich in het kadaver een zwerm bijen had genesteld, en dat er honing in zat. ⁹ Met zijn blote handen haalde hij de honing eruit, en al etend liep hij terug naar zijn ouders. Hij gaf hun er ook wat van te eten, maar hij zei er niet bij dat hij die honing uit het kadaver van een leeuw had gehaald.

¹⁰ Zijn vader ging naar het ouderlijk huis van het meisje. Simson gaf daar een feest, want zo hoorde dat wanneer een jongeman ging trouwen. ¹¹ Na de kennismaking werden dertig van zijn leeftijdsgenoten uitgekozen om het feest bij te wonen. ¹² Simson zei tegen hen: 'Laat ik jullie een raadsel opgeven. Als jullie me binnen de zeven dagen van dit feest de oplossing vertellen, krijgen jullie alle dertig een stel onder- en bovenkleren van mij.' ¹³ Maar als jullie de oplossing niet kunnen vinden, krijg ik van jullie dertig stel onder- en bovenkleren.' 'Afgesproken!' antwoordden ze. 'Laat je raadsel maar horen.' ¹⁴ Toen zei Simson:

**'Het is sterk en het verslindt altijd,
nu biedt het een maal van zoetigheid.'**

Na drie dagen hadden ze de oplossing nog niet gevonden. ¹⁵ Daarom zeiden ze op de vierde dag tegen Simsons vrouw: 'Jij moet je man overhalen om ons de oplossing van het raadsel te vertellen, anders steken we jullie huis in brand zodat jij en je familie in de vlammen omkomen. Wat denken jullie wel! Hebben jullie ons soms uitgenodigd om ons tot de bedelstaf te brengen?' ¹⁶ Snikkend viel Simsons vrouw haar man om de hals en verweet hem: 'Je houdt niet van me, het lijkt wel of je een hekel aan me hebt. Je hebt mijn stadsgenoten een raadsel opgegeven maar mij niet eens de oplossing verteld.' 'Die heb ik zelfs niet aan mijn eigen vader en moeder verteld,' zei Simson. 'Waarom zou ik het dan aan jou verklappen?' ¹⁷ Maar de hele feestweek door bleef ze hem in tranen verwijten maken, en op de zevende dag gaf hij ten slotte toe, zo had ze hem met haar verwijten bestookt. Ze vertelde de oplossing van het raadsel door aan haar stadsgenoten, ¹⁸ en die stelden op die zevende dag, vlak voor zonsondergang, aan Simson de wedervraag:

**'Wat zou er zoeter zijn dan honing
en sterker dan de leeuwenkoning?'**

'Ja ja,' zei Simson. 'Jullie hebben met mijn vaars geploegd,

"In die dagen was er geen koning in Israël; ieder deed wat goed was in zijn ogen" (17:6, 21:25).

RUTH

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het verhaal van Ruth speelt in de tijd van de richters, maar het boek is in later tijd geschreven. Blijkens 1:1 is de periode van de richters dan voorbij. Dit wordt bevestigd door het noemen van David (4:17, 22). In 4:7 wordt een gewoonte uit de tijd van Ruth uitgelegd, blijkbaar omdat die in de tijd van de auteur in onbruik is geraakt. Sommige uitleggers staan een late datering na de ballingschap voor, maar hiervoor zijn geen doorslaggevende bewijzen. De beste mogelijkheid lijkt het om het boek vroeg in de koningentijd te dateren, meest waarschijnlijk tijdens de regering van David.

■ Historische achtergrond

Ruth speelt in de tijd van de richters. Dit was een tijd zonder centraal gezag in Israël, zoals vaak in het boek Richteren wordt gezegd: "Ieder deed wat goed was in zijn ogen" (bijvoorbeeld Richteren 17:6). Deze tijd was in godsdienstig opzicht geen bloeitijd: telkens weer liet Israël God los en kwam alleen tijdelijk tot bezinning wegens onderdrukking door vijanden (Richteren 2:11-19).

Ruth en Boaz waren de overgrootouders van David (4:21,22). David werd koning in 1010 voor Christus, hij was de jongste zoon van zijn vader Isaï. Terugrekenend betekent dit dat Ruth in de twaalfde eeuw voor Christus heeft geleefd.

■ Onderverdeling en inhoud

De 4 hoofdstukken van Ruth geven een logische onderverdeling van het boek aan.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-22	Het verlies van Naomi, de liefde van Ruth
2	2:1-23	Ruth zorgt voor Naomi, Boaz zorgt voor Ruth
3	3:1-18	Ruth vraagt Boaz om te lossen
4	4:1-22	Boaz lost, het geluk van Naomi

Naomi verhuist met haar man en twee zonen van Bethlehem naar het buitenland, Moab, om een hongersnood te ontvluchten. Haar man sterft daar. De zonen trouwen met Moabitische vrouwen en sterven na verloop van tijd ook. Als Naomi naar Bethlehem terugkeert laat één van haar schoondochters, Ruth, haar liefde en zorg voor Naomi zien door mee te gaan. In Bethlehem ontmoet Ruth Boaz, een rijk familielid van Naomi. Hij neemt de zorg voor beide vrouwen op zich en trouwt met Ruth. Er wordt een zoon geboren, die de grootvader wordt van koning David.

■ Praktische betekenis

God bekommert Zich niet alleen om Israëlieten, maar om ieder mens die voor Hem open staat, van welke afkomst ook.

God werkt aan Zijn plan met gewone mensen, die door anderen niet speciaal geacht worden: Uiteindelijk wordt Ruth wel de overgrootmoeder van koning David, en zelfs een voorouder van Jezus (Mattheüs 1:5)!

■ Plaats binnen de Bijbel

Ruth laat iets zien van de rode draad die God door de geschiedenis heen weeft van de zondeval tot de komst van Jezus. Door alle generaties heen blijft God trouw aan Zijn plan werken.

■ Bijzondere kenmerken

Ruth is niet groot, het bestaat uit 4 hoofdstukken en minder dan 100 verzen. Toch wordt Ruth gewaardeerd om de literaire kwaliteit van het boek. De stijl is eenvoudig, maar het verhaal is pakkend en de structuur kunstig. Hoofdstuk 1 en 4 zijn bijvoorbeeld elkaars spiegelbeeld: sterven staat tegenover geboorte, in 1 staat Ruth tegenover Orpa, in 4 Boaz evenzo tegenover het andere familielid dat in aanmerking komt als lossers, in beide hoofdstukken spelen de vrouwen van Bethlehem een rol.

Brood speelt een belangrijke rol in Ruth: Naomi gaat naar Moab wegens hongersnood; Naomi en Ruth komen in Bethlehem bij het begin van de gersteoogst; Ruth gaat aren lezen; ze zoekt Boaz op bij de dorsvloer en krijgt koren mee; Bethlehem betekent broodhuis. Hongersnood en oogst zijn respectievelijk beelden van de leegte aan het begin en vervulling aan het einde van

Boodschap

Ruth laat zien dat God zorgt voor mensen die Hem nodig hebben en hun vertrouwen op Hem stellen (1:16). Dit wordt geaccentueerd in 2:3, waar wordt gezegd dat Ruth toevallig op de akker van Boaz terecht kwam.

Een geloofskeuze om trouw aan anderen te blijven wordt beloond.

Terwijl Richteren een somber en donker beeld geeft, is Ruth een vreugdevol verhaal dat een ander licht werpt op dezelfde tijd.

De lossers was in de tijd van het Oude Testament een bloedverwant, die de zorg voor hulpbehoevende familieleden op zich nam. Boaz als lossers was een voorafbeelding van Jezus, die het hele menselijke geslacht verlost (Johannes 1:29).

het boek. In de Joodse traditie is het de gewoonte om tijdens Pinksteren (het oogstfeest) het boek Ruth te lezen.

Ruth belooft trouw aan Naomi Ruth 1:16
Schilderij van Pieter Lastman (1583-1633)

“Maar Ruth zeide: Dring er bij mij niet op aan, dat ik u in de steek zou laten, door van u terug te keren; want waar gij zult heengaan, zal ik heengaan, en waar gij zult vernachten, zal ik vernachten: uw volk is mijn volk en uw God is mijn God” (1:16).

1 SAMUËL

■ Auteur en tijd van ontstaan

Oorspronkelijk heeft het boek I Samuël een eenheid gevormd met II Samuël. Toen het Oude Testament in het Grieks werd vertaald (de Septuaginta, derde eeuw voor Christus) werd Samuël in twee delen gesplitst. In de eerste helft van I Samuël is de richter en profeet Samuël een belangrijk persoon. Hij wordt wel als de schrijver van het boek genoemd, maar dit is niet waarschijnlijk omdat zijn dood in 25:1 wordt vermeld. Op grond van I Samuël 27:6 is het logisch te veronderstellen dat het boek geschreven is in de tijd dat Israël in twee rijken verdeeld was.

■ Historische achtergrond

In I Samuël wordt de overgang van de tijd van de richters naar de monarchie beschreven. De gebeurtenissen van I Samuël speelden zich in de elfde eeuw voor Christus af. David werd koning rond 1010 voor Christus, voor hem regeerde Saul 40 jaren (Handelingen 13:21). Het richterschap van Samuël speelde zich in de periode voorafgaande aan de regering van Saul af.

Internationaal staat deze periode voor Israël in het teken van bedreiging door de Filistijnen (de strijd van Simson was ook tegen de Filistijnen, Richteren 13-16). De Filistijnen leefden in het gebied dat tegenwoordig bekend staat als de Gazastrook en waren militair superieur door het gebruik van ijzer. I Samuël 13:19-22 laat zien hoe weinig de Israëlieten hier in de tijd van Saul tegenover konden stellen.

■ Onderverdeling en inhoud

I Samuël kent drie hoofdpersonen: Samuël, Saul en David. Hieruit vloeit de volgende indeling van het boek voort:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:17	Samuël
2	8:1-15:35	Het koningschap van Saul
3	16:1-31:13	David en Saul

De indeling moet niet al te absoluut genomen worden, omdat Samuël en Saul buiten het naar hen genoemde

deel een belangrijke rol in I Samuël blijven vervullen. Als I en II Samuël samen genomen worden, moet David als de hoofdpersoon van het geheel gezien worden. Er is een samenhang tussen het gebed van Hanna (I Samuël 2:1-10) en de liederen van David (II Samuël 22:1-23:7). Samen omlijsten ze het complete oorspronkelijke boek Samuël.

Samuël wordt als klein kind door zijn moeder Hanna toegewijd aan de dienst van God bij het heiligdom in Silo (1:1-2:10). Eli, de hogepriester en tevens richter die in het heiligdom van Silo leiding geeft, laat zijn zonen, die zich bij het dienen van God

misdragen, begaan en zo wordt het oordeel van God opgeroepen (2:11-3:18). Ondertussen ontwikkelt Samuël zich tot een man van God, een profeet (3:19-4:1).

Israël wil God voor het eigen karretje spannen door de ark mee te nemen in een gevecht met de Filistijnen maar wordt verslagen; de Filistijnen veroveren de ark en doden de zonen van Eli (4). Ook de Filistijnen worden door het oordeel van God getroffen en sturen de ark uiteindelijk terug (5,6). Na 20 jaar bekeren de Israëlieten zich van afgoderij onder de prediking van Samuël en worden de Filistijnen verslagen (7). Als Samuël oud is wil Israël een koning, Saul wordt door God aangewezen en door Samuël gezalfd (8-10). Saul begint zijn regering met een dappere daad (11) en Samuël houdt een afscheidstoespraak als richter (12). Helaas laat Saul bij verschillende gelegenheden ongehoorzaamheid aan God zien, waardoor God uiteindelijk berouw heeft dat Hij Saul koning heeft gemaakt (13-15).

God laat Samuël een ander tot koning zalven, David (16:1-13). David speelt rustgevende muziek voor Saul (16:14-23) en verslaat de Filistijnse reus Goliat (17). Saul wordt jaloers op David en probeert hem bij verschillende gelegenheden om te brengen (18-23). Tussen deze verhalen van Sauls moordpogingen door wordt verteld over de hechte vriendschap van David met Sauls zoon Jonatan (18-23). Tot 2 keer toe spaart David

1 SAMUËL

Sauls leven op een moment dat die in zijn macht is (24 en 26). Zelf wordt David van een impulsieve wraakneming op iemand die hem beledigd heeft gered door een wijze vrouw (25). David vlucht uiteindelijk naar de Filistijnen (27). In de aanloop naar een nieuwe strijd met de Filistijnen raadpleegt Saul een medium (28). Uit angst dat David zal overlopen sluiten de leiders van de Filistijnen David uit van deelname aan de strijd tegen Israël (29). David en zijn mensen moeten hun gezinnen redden die gekidnapt zijn door plundersaars (30). De Filistijnen verslaan Israël in de strijd, Saul en Jonatan sneuvelen (31).

■ Praktische betekenis

I Samuël geeft veel voorbeelden hoe gehoorzaamheid en vertrouwen op God gezegend worden. Een heel bekend voorbeeld is het verslaan door David van de reus Goliat met een slinger en een steen om de eer van God te verdedigen (17). Het is een wonder van geloof en van goddelijke bescherming, omdat David in feite enorm in het nadeel is tegenover Goliat.

I Samuël bevat ook veel lessen over leiderschap. Het is bijvoorbeeld opvallend dat David tot twee keer toe het leven van Saul spaart (24 en 26) als deze in zijn macht is. Zijn motivatie hiervoor is dat Saul door God zelf koning is gemaakt (de gezalfde van de Heer: 24:7, 26:9). De les hieruit is dat een door God aangewezen leider geen ellebogen moet gebruiken en niet de kortste weg moet kiezen om heerser te worden: God zal die persoon zelf in de leiderschapspositie brengen. I Samuël laat in het leven van Saul ook zien dat ongehoorzaamheid aan God zonder bekering tot steeds grotere diepten leidt. Saul vervalst aan het einde van zijn leven tot het raadplegen van een medium (28), wat in de Thora streng verboden was. Hij komt daartoe door doodsangst en doordat hij geen antwoord van God meer krijgt (28:5,6). Hoofdstuk 28 doet de lezer sterk terugdenken aan de woorden van Samuël in hoofdstuk 15:22,23; hier legt Samuël een verband tussen ongehoorzaamheid en occultisme.

■ Plaats binnen de Bijbel

I Samuël is vervolg op Richteren. Het is mogelijk dat het richterschap van Simson (Richteren 16:31) en het richterschap van Eli (4:18) zich gedeeltelijk in dezelfde tijd afspeelden, maar dit wordt uit de bijbelse gegevens niet duidelijk.

David, die een belangrijke rol in de heilsgeschiedenis zal spelen, wordt in I Samuël geïntroduceerd.

■ Bijzondere kenmerken

Samuël is een profeet (3:20) en geeft ook leiding aan andere profeten (19:20). Met hem begint een periode waarin de profeten een belangrijke rol in de geschiedenis van Israël spelen (vergelijk Handelingen

Boodschap

In I Samuël komt de thematiek van zegen en oordeel uit de Thora sterk naar voren. Tegenspoed en nederlagen hangen samen met het niet dienen van God, zegen en overwinning met het luisteren naar de Heer. De hoofdpersonen zijn illustraties bij dit principe, Saul (en Eli met zijn zonen) negatief, Samuël en David positief.

Het koningschap is een belangrijk onderwerp van I Samuël. In Deuteronomium 17:14-20 waren hiervoor al regels gegeven. Toch keurt God het verzoek van de Israëlieten af (8:7), vanwege hun motief: te zijn als de andere volken (8:5,20). God is de eigenlijke koning van Israël, een mens kan slechts onderkoning zijn naast Hem.

3:24). Opvallend is het optreden van groepen profeten die in geestvervoering raken (10:5-6, 10-12, 19:19-24). Jonatan, de oudste zoon van Saul, is in veel opzichten een groot voorbeeld: van moed (14:6), van liefde (18:1), van trouw (19:1-7, 23:16-18) en van nederigheid (23:17).

David speelt op de harp voor Koning Saul 1 Samuël 16:23
Schilderij van Rembrandt (1606-1669)

“Misschien zal de Here voor ons handelen, want de Here kan evengoed verlossen door weinigen als door velen” (14:6).

2 SAMUËL

■ Auteur en tijd van ontstaan

Oorspronkelijk heeft het boek II Samuël een eenheid gevormd met I Samuël. De schrijver van beide boeken is onbekend. Op grond van I Samuël 27:6 is het logisch te veronderstellen dat het boek geschreven is in de tijd dat Israël in 2 rijken verdeeld was. In II Samuël 1:18 wordt het boek van de Oprechte genoemd, een aanwijzing dat de schrijver gebruik maakte van andere bronnen.

■ Historische achtergrond

II Samuël gaat verder waar I Samuël is geëindigd. Na de dood van Saul verwerft David het koningschap. II Samuël beschrijft zijn veertigjarige (5:4,5) regeringsperiode. In die tijd wordt Israël door vele militaire overwinningen van David een machtig land. David regeerde van ongeveer 1011 tot 971 voor Christus.

■ Onderverdeling en inhoud

II Samuël bevat een doorlopend verhaal over regering en leven van David. Enigszins apart staan de hoofdstukken 21 tot en met 24. De verhalen en gedichten in deze hoofdstukken staan niet chronologisch gerangschikt, zoals de rest van II Samuël. Een belangrijk breekpunt in het boek is het verhaal van Batseba, dat begint in hoofdstuk 11: de zonde van David heeft enorme gevolgen voor de rest van zijn leven en regering.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-10:19	David wordt een machtig koning
2	11:1-20:26	Davids zonde en haar gevolgen
3	21:1-24:25	Aanvullende informatie over Davids regering

David reageert met verdriet op de dood van Saul en Jonatan (1). Hij wordt koning van Juda en zeven jaar later, na vele verwickelingen, van geheel Israël (2:1-5:5). Hij verovert Jeruzalem en maakt hiervan de hoofdstad (5:6-12). David trouwt veel vrouwen en krijgt veel kinderen (5:13-15, zie ook 3:2-5), de Filistijnen worden verslagen (5:17-25). David brengt de ark van God naar Jeruzalem (6) en maakt het voornemen een tempel te bouwen (7:1-3). God echter wil dat pas Davids zoon dit zal doen. God belooft David dat aan het koningschap van zijn nageslacht geen einde zal komen (7:4-29). Hoofdstuk 8 en 10 beschrijven overwinningen van David, hoofdstuk 9 vertelt hoe hij trouw bewijst aan de zoon van zijn vriend Jonatan.

David pleegt overspel met Batseba en zorgt ervoor dat haar man sneuvelt in de strijd (11). Als straf hiervoor wordt David aangezegd dat er voortaan altijd strijd zal zijn in zijn gezin. Het zontje van David en Batseba sterft. Hun tweede zoon heet Salomo (12). Hoofdstuk 13 tot en met 20 beschrijven de strijd in het gezin van David en de gevolgen daarvan voor heel Israël. Davids zoon Amnon verkracht zijn halfzuster Tamar en wordt door

Glas in lood afbeelding van koning David

zijn halfbroer Absalom vermoord (13). Na gevlucht te zijn keert Absalom terug en mag weer bij David komen (14).

Absalom pleegt een staatsgreep tegen zijn vader (15-17), maar wordt verslagen en gedood, waarbij tenminste 20.000 slachtoffers vallen (18-19). Een opstand van Seba heeft geen succes (20).

Hoofdstuk 21 beschrijft hoe tijdens de regering van David nakomelingen van Saul gestraft moeten worden voor misdaden van Saul. Hoofdstuk 22 bevat een danklied van David, 23:1-7 zijn laatste woorden. De rest van hoofdstuk 23 geeft een opsomming van David's helden (23:8-39). Hoogmoed van David leidt tot pestziekte in Israël (24:1-15). Op de plaats waar door de genade van God de ziekte stopt, bouwt David een altaar om God te danken (24:16-25).

■ Praktische betekenis

De voorspoed en militaire overwinningen van David laten de grootheid en genade van God zien. II Samuël geeft verschillende voorbeelden van mensen die bezwijken voor de verleidingen van seksueel genot en macht. Het verhaal van David en Batseba laat zien dat ook iemand die dichtbij God leeft, verleid kan worden. Zonden op deze gebieden hebben verschrikkelijke en enorme gevolgen.

■ Plaats binnen de Bijbel

Inhoudelijk sluit II Samuël in de geschiedschrijving aan op I Samuël en wordt het gevolgd door I Koningen. In II Samuël wordt de basis gelegd voor de bijzondere plaats van David en zijn nakomelingen en van Jeruzalem in het vervolg van de Bijbel. Ook de vestiging van de tempel in Jeruzalem wordt voorbereid. De belofte van God aan David in II Samuël 7 heeft een belangrijke plaats in de heilsgeschiedenis. Een aantal psalmen (bijvoorbeeld 89 en 132) grijpt erop terug en ook veel profeten (bijvoorbeeld Jesaja 9:6, Jeremia 33:15-17). Ten diepste zal de belofte uiteindelijk vervuld worden in Jezus (Lucas 1:31-33).

2 SAMUËL

■ Bijzondere kenmerken

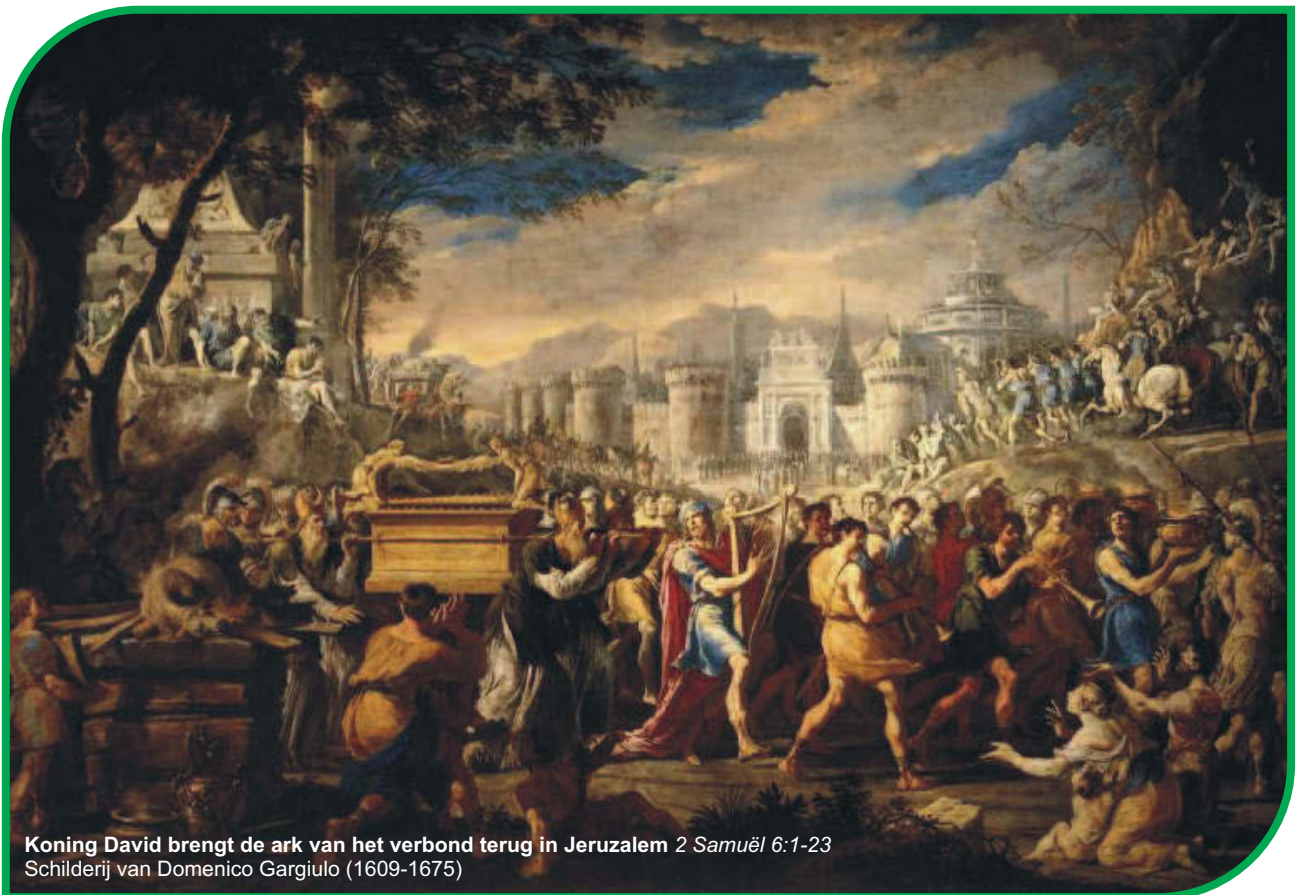
De verhalen in I en II Samuël staan bekend om hun literaire kwaliteit, met name in de opbouw van de verhalen. Een voorbeeld is de structuur van de verhalen over de opstand van Absalom in II Samuël 15-20. De climax ligt bij nederlaag en dood van Absalom in 17:24-18-18. Daaromheen staan elkaar spiegelende verhalen, bijvoorbeeld ontmoetingen van David op zijn vlucht (15:32-16:13) en ontmoetingen van David bij zijn terugkomst (19:16-39). Dit voorbeeld wordt door Fokkelman genoemd in zijn boek "Vertelkunst in de Bijbel" (pagina 221). Het is leerzaam en boeiend om karakterstudies te maken van mensen die in II Samuël een rol spelen en daarbij ook naar hun ontwikkeling in de loop van het boek te kijken. Dit geldt voor David, maar ook voor bijvoorbeeld Absalom, zijn zoon, Joab, zijn legeroverste, en Mefiboset, de zoon van Jonatan.

Boodschap

Net als in I Samuël komt de thematiek van zegen en oordeel ook in II Samuël sterk naar voren. Het duidelijkste voorbeeld is de zonde van David met Batseba, als gevolg daarvan wordt David aangezegd dat er altijd strijd zal zijn in zijn gezin (12:10). Hoofdstuk 13 tot en met 20 beschrijven de gruwelijke wijze waarop dit gebeurt: niet alleen David en zijn gezin worden getroffen, maar velen met hen (18:7).

God spreekt op heel bijzondere wijze tot David in hoofdstuk 7. Onvoorwaardelijk wordt beloofd dat het koningschap van David en zijn dynastie geen einde zal kennen (16). God zal Davids nakomelingen tuchtigen als ze ongerechtigheid bedrijven (14), maar Gods goedertierenheid zal niet van hen wijken (15). Het kan niet anders, of de toekomst van Israël zal op een bijzondere manier met David en zijn nageslacht verbonden zijn.

De ark van God is door heel I en II Samuël heen een belangrijk thema. Na de roof door de Filistijnen en na de terugkeer van de ark (I Samuël 4-6) heeft de ark geen blijvende officiële rustplaats tot David de ark naar Jeruzalem brengt. Dit is het begin van de belangrijke godsdienstige betekenis van Jeruzalem. God belooft David dat zijn zoon na hem een tempel voor God in Jeruzalem zal mogen bouwen.

Koning David brengt de ark van het verbond terug in Jeruzalem 2 Samuël 6:1-23
Schilderij van Domenico Gargiulo (1609-1675)

“Jegens de reine toont Gij U rein, maar jegens de verkeerde toont Gij U een tegenstander” (22:27).

1 KONINGEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De boeken I en II Koningen hebben oorspronkelijk één geheel gevormd. Ze beschrijven de geschiedenis van de nakomelingen van Jakob vanaf de dood van David (2:10) rond 971 voor Christus tot de troonsbestijging van de Babylonische koning Ewil-Merodak (II Koningen 25:27) in 562 voor Christus, een periode van ruim 400 jaar. In Koningen komt een aantal malen de uitdrukking "tot op de huidige dag" voor (I Koningen 8:8, 9:21 en 12:19, II Koningen 2:22, 8:22, 10:27, 14:7, 16:6 en 17:23). Het gebruik van deze uitdrukking lijkt erop te wijzen dat het rijk van Juda nog bestond op het moment dat Koningen geschreven werd. Omdat de ondergang van Juda en de begenadiging van Jojakin tijdens de ballingschap ook in Koningen beschreven zijn (II Koningen 25) is er vermoedelijk in de loop van de tijd door meer dan één persoon aan het boek gewerkt. De terugkeer uit ballingschap wordt niet vermeld, wat een aanwijzing is dat Koningen vermoedelijk zijn definitieve vorm kreeg tussen de troonsbestijging van Ewil-Merodak en de toestemming van Cyrus om terug te keren (539 voor Christus). In Koningen wordt vaak verwezen naar andere bronnen, waarin meer gegevens over de beschreven koningen kunnen worden gevonden (bijvoorbeeld I Koningen 11:41, 14:19 en 14:29).

■ Historische achtergrond

Salomo erfde van zijn vader David een machtig rijk. Na zijn dood viel dit in twee delen uiteen: Juda (het zuidelijke rijk; twee stammen, Juda en Benjamin) en Israël (het noordelijke rijk; de tien overige stammen). In het zuidelijke rijk regeerde het koningshuis van David, in het noordelijke rijk een aantal verschillende dynastieën. In de loop van de tijd werd de invloed en druk van buitenlandse mogendheden steeds groter (Aram/Syrië, Assyrië, Babylonië). In 722 voor Christus maakte Assyrië een einde aan Israël, in 586 voor Christus kwam door Babylonië een einde aan Juda. Het boek Koningen beschrijft de regering van Salomo en die van de koningen van de beide rijken tot hun

Model van de tempel die Salomo maakte 1 Koningen 6.

ondergang. Profeten spelen een belangrijke rol als boodschappers van God en treden vaak op; vooral over Elia en Elisa wordt veel verteld.

■ Onderverdeling en inhoud

De meest logische onderverdeling van de inhoud van I en II Koningen ontstaat als ze samen worden genomen. De splitsing tussen I en II Koningen valt namelijk niet op een overgangsmoment in het verhaal, maar gedurende de periode dat de twee rijken naast elkaar bestaan. In het boek Koningen als geheel is er ten eerste de beschrijving van de regeringsperiode van Salomo, ten tweede de beschrijving van de periode dat het noordelijke en zuidelijke rijk naast elkaar bestaan en ten derde de beschrijving van de periode dat alleen het zuidelijke rijk er nog is.

Deel	Verzen	Inhoud
1	I 1:1-11:43	De regering van Salomo
2	I 12:1-22:54 en II 1:1-17:41	} } Het noordelijke en zuidelijke rijk
3	II 18:1-25:30	} } Het zuidelijke rijk tot de ballingschap

In I Koningen 1 en 2 wordt het verhaal van de troonsbestijging van Salomo verteld. Hoofdstuk 3 vertelt van zijn gebed om wijsheid en hoe hij met wijsheid een rechtszaak om een baby oplost. Hoofdstuk 4 geeft een opsomming van Salomo's macht, wijsheid en roem. De bouw van de tempel in Jeruzalem wordt beschreven in hoofdstuk 5, 6 en 7. Vervolgens wordt de tempel ingewijd (8), waarbij God laat merken de tempel als woning te aanvaarden (8:10,11). Hoofdstuk 9 en 10 vertellen andere bijzonderheden en verhalen van de regering van Salomo, waaronder het bezoek van de koningin van Seba (10:1-13). Wegens afgoderij van Salomo wordt Jerobeam door God bij monde van de profeet Achia aangewezen als koning van Israël met uitzondering van de stam Juda (11). Na de dood van Salomo scheurt het rijk in 2 delen. Jerobeam voert in het noorden een nieuwe eredienst in met beelden van gouden kalveren om te voorkomen dat de Israëlieten voor het dienen van God naar de tempel in Jeruzalem in het zuidelijke rijk gaan. Dit is in de ogen van God een ernstige zonde, die echter door Jerobeam en alle koningen van het noordelijke rijk na hem wordt volgehouden (12, 13). De hoofdstukken 14 tot en met 16 beschrijven een aantal koningen van beide rijken en hun houding tegenover God. Vanaf 16:29 komt Achab als koning van het tienstammenrijk in beeld, die samen met zijn vrouw Izebel het dienen van de afgod Baäl sterk stimuleert. Wegens de afgoderij kondigt de profeet Elia namens God een langdurige droogte af, Elia moet zich verschuilen voor Achab (17). In het derde jaar toont Elia de macht van God tegenover de onmacht van Baäl doordat er vuur uit de hemel komt. Er komt weer regen (18). Elia vlucht als de wonderen niets veranderd lijken

1 KONINGEN

te hebben zeer ontmoedigd voor Izebel, maar God laat hem zien dat er ondanks alles nog steeds mensen in het land zijn, die Hem dienen. Elia moet Elisa roepen om met hem mee te gaan (19). Hoofdstuk 20 beschrijft overwinningen van Achab op Aram. Wegens de zonde van Achab tegen Nabot (21) sneuvelt hij in een nieuwe strijd tegen Aram; zijn zoon Achazja is niet beter dan hij (22).

■ Praktische betekenis

Zelfs Salomo, een zeer wijs man die de hand van God in zijn leven ervaren had, kon tot zonde komen, omdat hij zich liet verleiden (11:1-8). Het kwam zover, omdat hij de grenzen die God gesteld had overtrad (11:2). Een leider die zich door politieke berekening laat leiden en niet door God komt uiteindelijk verkeerd uit (12:26-30 en 14:7-11).

Het woord van God is vast en onwankelbaar. Het spreken van de profeten in Koningen, dat telkens vervuld wordt, bewijst dit. Wie God wil volgen, komt soms alleen te staan (18:22, 22:5-28). Op dat moment komt het erop aan om vol te houden.

■ Plaats binnen de Bijbel

I Koningen vervolgt de beschrijving van de geschiedenis van Israël waar II Samuël eindigde.

Bij de beschrijving en beoordeling van de verschillende vorsten valt Koningen duidelijk terug op Deuteronomium, vooral op Deuteronomium 12:1-14 waar wordt voorgeschreven dat er één centrale plaats zal zijn om God te dienen. Steeds wordt er van koningen gezegd in hoeverre ze naar dit gebod luisterden: van de koningen van Israël wordt vermeld dat ze wandelen in de zonde die Jerobeam Israël heeft laten doen, de kalverdienst, (bijvoorbeeld 15:30, 34, 16:19); van de koningen van Juda wordt vermeld wat ze met de hoogten, de over het land verspreide onofficiële offerplaatsen, deden (bijvoorbeeld 14:23, 15:14, 22:43,44). Koningen die God oprecht dienden, ontmoedigden of verboden het offeren op de hoogten, die soms aan God, maar in verschillende tijden vaak ook aan afgoden waren gewijd.

■ Bijzondere kenmerken

Elia is een heel bijzondere knecht van God. Hij maakt door geloof en door de kracht van God vele wonderen mee: langdurige droogte (17:1), opwekking van een dode (17:22) en vuur uit de hemel (18:38). Net als Henoeh sterft Elia geen natuurlijke dood, maar wordt opgenomen in de hemel (II Koningen 2:11). De naam van Elia wordt gebruikt om de komst van Johannes de Doper te voorspellen (Maleachi 4:5 in NBG; in de NBV Maleachi 3:23). In het Nieuwe Testament verschijnt Elia samen met Mozes bij de verheerlijking op de berg (onder andere Mattheüs 17:1-3).

Boodschap

Het verhaal van Koningen is een verhaal van neergang, omdat God niet gehoorzaamd en gediend wordt. Van de glorie van Salomo gaat het naar de ondergang van Jeruzalem, de tempelbouw in I Koningen wordt gevolgd door de tempelverwoesting in II Koningen. De ongehoorzaamheid van Israël en Juda verklaart volgens het boek Koningen de ballingschap (II Koningen 17:7-23, 21:10-15 en 24:2-4). Dit was een belangrijke boodschap voor de ballingen, die hun lot misschien wel toeschreven aan onmacht of ontrouw van God. I en II Koningen laten ook de genade van God zien: als er berouw was, werd het oordeel uitgesteld (I Koningen 21:29, II Koningen 22:19,20).

De beoordeling van koningen vindt plaats aan de hand van hun houding tegenover God. Steeds weer wordt vermeld of wat zij in de ogen van God deden recht was of niet.

Kiezen of delen?!

(3:16-28 NBV)

¹⁶ Kort daarna vroegen twee hoeren bij de koning gehoor. ¹⁷ De eerste vrouw vertelde: 'Staat u mij toe, heer, deze vrouw en ik wonen in hetzelfde huis. In dat huis heb ik in haar bijzijn een kind ter wereld gebracht. ¹⁸ Drie dagen later kreeg ook zij een kind. Wij waren daar samen; er was niemand anders in huis, alleen wij tweeën. ¹⁹ Maar haar kind is 's nachts doodgegaan, want zij was erop gaan liggen. ²⁰ Toen is ze midden in de nacht opgestaan en heeft ze mijn kind bij me weggenomen, terwijl ik sliep. Ze nam mijn kind in haar armen en legde mij haar dode kind in de armen. ²¹ Toen ik de volgende ochtend mijn kind wilde voeden, merkte ik dat het dood was. Maar toen ik het nog eens goed bekeek, zag ik dat het niet het kind was dat ik geboord had.'

²² 'Dat is niet waar!' zei de andere vrouw. 'Het levende kind is van mij en het dode van jou.' 'Niet waar!' zei de eerste. 'Het dode is van jou en het levende van mij.' Zo bepleitten ze ieder hun zaak bij de koning. ²³ De koning nam het woord en zei: 'De een zegt: "Mijn kind leeft en het jouwe is dood," en de ander zegt: "Nee! Het dode kind is van jou en het levende van mij."' ²⁴ En hij beval: 'Breng mij een zwaard.' Er werd hem een zwaard gebracht, ²⁵ en toen zei hij: 'Hak het levende kind in tweeën en geef hun ieder de helft.' ²⁶ De echte moeder van het levende kind kon de gedachte dat haar kind iets zou overkomen niet verdragen en riep uit: 'Nee, heer, ik smee u, geef het kind aan haar, maar dood het alstublieft niet!' De ander zei: 'Als ik het niet krijg, krijg jij het ook niet. Hak het maar doormidden!' ²⁷ Maar de koning deed de volgende uitspraak: 'Het zal niet gedood worden. Geef het levende kind aan háár, want zij is de moeder.' ²⁸ Toen de Israëlieten hoorden welk vonnis de koning had geveld, kregen ze groot ontzag voor hem, want ze begrepen dat hij het recht handhaafde met goddelijke wijsheid.

2 KONINGEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

II Koningen was oorspronkelijk één geheel met I Koningen. Beide boeken samen beschrijven de geschiedenis van Israël vanaf de dood van koning David tot de ballingschap, een periode van ruim 400 jaar. De ondergang van Juda en de bevestiging van Jojakin tijdens de ballingschap worden in II Koningen beschreven, maar de terugkeer uit ballingschap niet. Ook in II Koningen wordt vaak verwezen naar andere bronnen, waarin meer gegevens over de beschreven koningen kunnen worden gevonden (bijvoorbeeld II Koningen 8:23 en 10:34).

■ Historische achtergrond

Het boek II Koningen beschrijft als vervolg van I Koningen Israël en Juda vanaf de tijd van de noordelijke koning Achazja en de zuidelijke koning Joram tot de ondergang van beide rijken. Profeten spelen een belangrijke rol als boodschappers van God en treden vaak op; vooral over Elisa wordt in II Koningen veel verteld.

■ Onderverdeling en inhoud

Hieronder wordt dezelfde onderverdeling van I en II Koningen aangegeven als reeds bij I Koningen is vermeld.

Deel	Verzen	Inhoud
1	I 1:1-11:43	De regering van Salomo
2	I 12:1-22:54 en II 1:1-17:41	} Het noordelijke en zuidelijke rijk
3	II 18:1-25:30	Het zuidelijke rijk tot de ballingschap

Als koning Achazja een afgod wil raadplegen over zijn gezondheid wordt hem door Elia zijn dood voorspeld (1). Elia sterft niet maar wordt in de hemel opgenomen, Elisa is zijn opvolger als profeet (2:1-18). II Koningen 2:19 tot 8:15 bevat verhalen over Elisa. Het meest bekende daarvan is de genezing van Naäman (5). Van 8:16 tot en met hoofdstuk 16 wordt over verschillende koningen van beide rijken verteld (met een intermezzo over de dood van Elisa, 13:14-21). Hoofdstuk 9 en 10 beschrijven hoe legeraanvoerder Jehu koning wordt van Israël door de familie van Achab uit te roeien. Ook aan het dienen van Baäl maakt hij een einde.

In 722 voor Christus wordt Samaria, de hoofdstad van het noordelijke rijk, door Assyrië ingenomen en de gehele bevolking in ballingschap gevoerd (17:1-6). Het vervolg van de tekst (17:7-23) legt uit hoe het zover heeft kunnen komen door alle zonden van Israël. Koning Hizkia van Juda, die God oprecht dient, wordt uit de macht van de Assyrische koning Sanherib gered (18-20). Hoofdstuk 21 laat 2 slechte koningen van Juda zien. Josia is een koning die God oprecht dient en godsdienstige hervormingen doorvoert (22:1-23:30). Na Josia komt er geen goede koning meer en Juda glijdt af

naar de ondergang (23:31-24:29). Na een opstand van de laatste koning Sedekia komt Nebukadnezar, de koning van Babylonië, en verwoest Jeruzalem en de tempel, de

Judeeërs gaan in ballingschap naar Mesopotamië. Degenen die dan nog overgebleven zijn, vluchten enige tijd later naar Egypte (25:1-26). Als Ewil-Merodak koning van Babel wordt na de dood van Nebukadnezar verleent hij de eerder gevangene genomen Judese koning Jojakin gratie en voorziet in zijn levensonderhoud (25:27-30).

■ Praktische betekenis

God vergeeft veel, maar mensen kunnen niet maar doorgaan met zondigen. Eens is de maat vol en komt het oordeel.

Het is een bijbels principe dat het niet goed is om vertrouwelijk om te gaan met mensen die niet van God willen weten (bijvoorbeeld Psalm 1:1). Koning Josafat van Juda was zelf iemand die met God leefde (I Koningen 22:43), maar hij stond op goede voet met de goddeloze koning Achab (I Koningen 22:1-4), en liet toe dat zijn zoon Joram met Achabs dochter Atalja trouwde (8:18). Dat betekende dat Joram God losliet (8:18). Atalja was een adder aan de borst van het koningshuis van Juda. Toen ze later de macht kreeg, deed ze een poging om haar eigen aangetrouwde familie uit te roeien (11:1).

■ Plaats binnen de Bijbel

II Koningen vertelt het verhaal van I Koningen verder tot de ballingschap.

Het wetboek dat in de tijd van Josia teruggevonden wordt bevat voorschriften van God en een beschrijving van de straf die God zal geven als Israël zich van hem afkeert (22:13, 16-20). Dit doet denken aan Deuteronomium, maar dat het om dit boek gaat kan niet met zekerheid gezegd worden.

■ Bijzondere kenmerken

De profeet Elisa is in II Koningen een centrale figuur. Hij is werktuig van God voor vele wonderen. In het Nieuwe Testament is er een duidelijke parallel tussen Elia en Johannes de Doper (bijvoorbeeld Mattheüs 11:14 en 17:10-13). Verrassend genoeg zijn er ook overeenkomsten tussen hun opvolgers, respectievelijk Elisa en Jezus. Er zijn vooral regelmatig wonderen bij Elisa, die bij Jezus terugkomen: genezing van een melaatse (5), wonderbaarlijke voedselvermenigvuldiging (4:42-44) en opwekking uit de dood (4:32-37). Zelfs de dood van Elisa betekende nog leven voor iemand anders (13:20,21).

Boodschap

Door I en II Koningen heen gaat het bergafwaarts met het volk van God, van het hoogtepunt onder Salomo tot de ballingschap. In II Koningen wordt deze neergang verklaard met de ongehoorzaamheid van Israël en Juda (II Koningen 17:7-23, 21:10-15 en 24:2-4). Bijzonder is dat het boek niet eindigt met het verdwijnen van de laatste Judeeërs uit hun land, maar met de begenadiging van Jojakin in Babel (25:27-30). In deze pikzwarte situatie sluit Koningen af met een teken van hoop.

“Vrees niet, want zij, die bij ons zijn, zijn talrijker dan zij, die bij hen zijn” (6:16).

1 KRONIEKEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het boek I Kronieken vormt van oorsprong één geheel met II Kronieken. Beide boeken beschrijven de geschiedenis van David en Salomo en van het koninkrijk Juda tot het moment dat de Perzische koning Kores (of Cyrus) de joden toestemming geeft naar hun land terug te keren (539 voor Christus). Wie de schrijver was, is onbekend. De joodse traditie noemt de wetgeleerde Ezra, maar zeker is dit niet. I en II Kronieken moeten in ieder geval dateren van na 500 voor Christus, omdat in het geslachtsregister kleinzonen van Zerubbabel worden genoemd, die zelf omstreeks 520 voor Christus leefde (3:21). In de Septuaginta, de oude Griekse vertaling, heet Kronieken 'de weggelaten dingen', omdat gebeurtenissen beschreven worden uit de tijd van de boeken Samuël en Koningen die niet in deze boeken te vinden zijn. De naam "Kronieken" vindt haar oorsprong bij de kerkvader Hieronymus, die schreef dat het boek "de kronieken van de gehele gewijde geschiedenis" bevatte.

Sommige onderzoekers stellen dat I en II Kronieken oorspronkelijk een eenheid vormden met de boeken Ezra en Nehemia. De belangrijkste aanwijzingen die men hiervoor ziet, zijn de herhaling van de laatste verzen van II Kronieken aan het begin van Ezra (II Kronieken 36:22,23 en Ezra 1:1-3) en overeenkomsten in woordgebruik en theologie. De eenheid van I en II Kronieken met Ezra en Nehemia wordt echter ook vaak ontkend. Aanhangers van deze laatste visie wijzen juist op verschillen in theologie, bijvoorbeeld dat de dynastie van David een belangrijke rol in I en II Kronieken speelt, maar niet in de boeken Ezra en Nehemia.

In I en II Kronieken wordt vaak verwezen naar een groot aantal verschillende bronnen. Onder andere maakte de schrijver gebruik van de boeken Samuël en Koningen.

■ Historische achtergrond

De boeken van Genesis tot en met Koningen vormen met uitzondering van Ruth min of meer een doorlopend geschiedenisverhaal. I en II Kronieken staan hier los van, hoewel ze dezelfde tijdperiode beschrijven als II Samuël en I en II Koningen. Opvallend genoeg grijpt I Kronieken wel terug naar de oudste geschiedenis vanaf de schepping door geslachtsregisters te geven vanaf Adam, de eerste mens, tot de tijd van de schrijver. Daarmee worden de in Kronieken beschreven episoden in het bredere kader van de heilsgeschiedenis en de geschiedenis van Israël geplaatst. Hoewel I en II Kronieken de tijd voor de ballingschap behandelen, werden ze erna geschreven. Er is dus een duidelijke tijds kloof tussen de schrijver en wat hij beschrijft.

■ Onderverdeling en inhoud

Omdat I en II Kronieken oorspronkelijk een eenheid waren, kan hun onderverdeling het beste gezamenlijk aangegeven worden. De splitsing tussen beide boeken

is gekozen bij de troonswisseling tussen David en Salomo.

Deel	Verzen	Inhoud
1	I 1:1-9:44	Geslachtsregisters
2	I 10:1-29:30	De regering van David
3	II 1:1-9:31	De regering van Salomo
4	II 10:1-36:23	De geschiedenis van het koninkrijk Juda

De geslachtsregisters vormen een uitgebreide inleiding in I Kronieken, van hoofdstuk 1 tot en met 9. Hoofdstuk 1 geeft de namen van Adam tot en met de aartsvaders, de overige hoofdstukken van dit gedeelte geven aandacht aan de verschillende stammen van Israël. Het meest uitgebreid behandeld worden de stam van Juda met de familie van David (2:1-4:23) en de stam Levi (6). Hoofdstuk 9 geeft de bevolking van Jeruzalem na de terugkeer uit de ballingschap weer.

De beschrijving van de regering van David begint met de dood van Saul in hoofdstuk 10. Vervolgens wordt David koning en verovert Jeruzalem, dat zijn hoofdstad wordt (11:1-9). Het hierop volgende gedeelte somt Davids helden en krijgers op (11:10-12:40).

Hoofdstuk 13 beschrijft de eerste, mislukte, poging van David om de ark naar Jeruzalem te brengen. Hoofdstuk 14 vertelt over zijn nakomelingen en overwinningen. De hoofdstukken 15 tot en met 17 sluiten inhoudelijk weer aan op 13: de ark wordt naar Jeruzalem gebracht en David stelt regelingen op voor het dienen van God bij de ark. Hij maakt het voornemen om een tempel te bouwen. God wil, dat pas de zoon van David dit zal doen en belooft hem een dynastie die niet op zal houden.

De hoofdstukken 18 tot en met 20 beschrijven voornamelijk militaire overwinningen van David. In hoofdstuk 21 worden de volkstelling van David en Gods straf daarvoor verteld. De hoofdstukken 22 tot en met 26 en hoofdstuk 28:1 tot 29:19 beschrijven voorbereidingen die David treft voor de tempelbouw door zijn zoon Salomo. In hoofdstuk 27 komen gegevens van Davids leger en beambten aan de orde. De dood van David en troonsbestijging van Salomo worden in 29:20-30 vermeld.

■ Praktische betekenis

Het lezen van geslachtsregisters kan minder nuttig en saai lijken. Toch hebben de geslachtsregisters een duidelijke functie: ze geven aan waar de lezers de in het vervolg van Kronieken te ontmoeten personen en gebeurtenissen moeten plaatsen. De geslachtsregisters laten zien hoe God door de tijd heen aan zijn plan werkt en volhoudt. Op deze manier zijn ze een bewijs van Gods trouw.

■ Plaats binnen de Bijbel

I en II Kronieken behandelen voor een groot gedeelte dezelfde geschiedenisperiode als II Samuël en I en II Koningen, maar vanuit een ander perspectief. Kronieken beschrijft niet de geschiedenis van het tienstammenrijk,

1 KRONIEKEN

terwijl in I en II Koningen zowel Juda als het tienstammenrijk behandeld worden. In de Hebreeuwse Bijbel is Kronieken het laatste boek. Sommige uitleggers menen dat dit werk bewust een slotsom van het oude Testament wil geven. Als dit werkelijk zo is, vallen de betekenis van de tempel en van de dynastie van David daarin het meeste op.

■ Bijzondere kenmerken

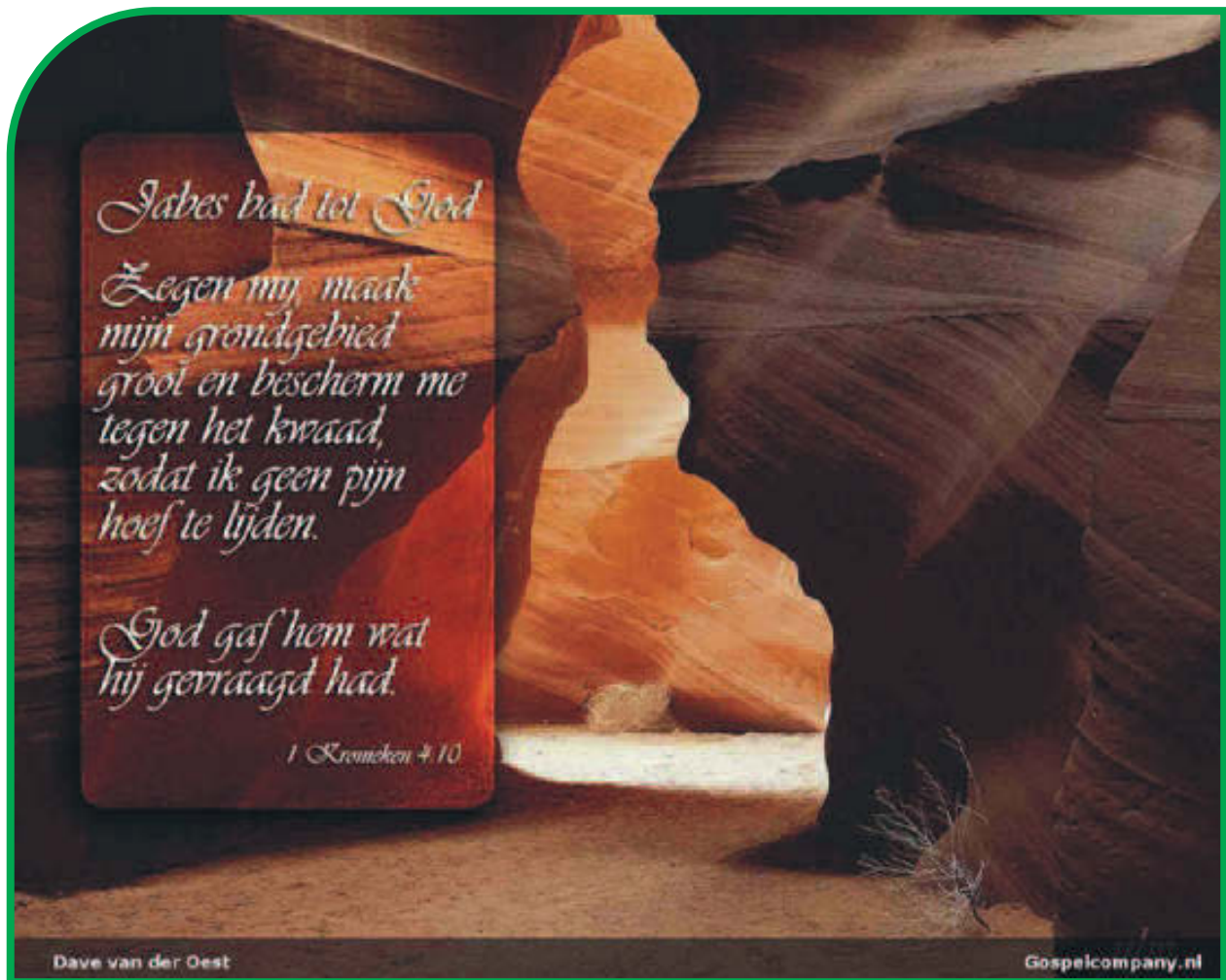
In II Samuël 24 en I Kronieken 21 wordt een rampzalige volkstelling van David beschreven, die de toorn van God oproept. Heel opvallend is het verschil in hoe beide vertellingen beginnen: Volgens II Samuël 24:1 zette God David tegen Israël op, volgens I Kronieken 21:1 was het de duivel die David beïnvloedde. Enkele jaren geleden verscheen "Het gebed van Jabez", een boekje van de Amerikaan Bruce Wilkinson. Het plaatste een onbekend gedeelte uit I Kronieken in het midden van de belangstelling: I Kronieken 4:9,10.

Boodschap

De tempel en de priesterdienst zijn al in I Kronieken een belangrijk onderwerp. Misschien geeft de schrijver hiermee zijn eigen tijdgenoten indirect aanwijzingen voor het dienen van God op een juiste manier.

David staat centraal in I Kronieken (zijn nakomelingen in II Kronieken). Vergeleken met II Samuël laat I Kronieken verhalen over David weg die hem in een minder mooi daglicht stellen (bijvoorbeeld de zonde met Bathseba en de problemen met zijn zonen). In samenhang met de belofte aan David van een blijvende dynastie (17:11-14) weerspiegelt de beschrijving van David de hoop van de schrijver op een Messiaanse toekomst.

Een derde belangrijk thema is 'geheel Israël', de term komt in I en II Kronieken vaak voor. Toch speelden de stammen van het tienstammenrijk in de tijd na de ballingschap nauwelijks meer een rol. Door over het geheel van het volk Israël te spreken, toont de auteur zijn betrokkenheid bij de andere stammen en geeft hij uitdrukking aan zijn hoop op een herleving van Israël als geheel.

"En gij, mijn zoon Salomo, ken de God van uw vader, en dien Hem met een volkomen toegewijd hart en een bereidwillig gemoed, want de Here doorzoekt alle harten en doorgrondt al wat de gedachten beramen. Indien gij Hem zoekt, zal Hij Zich door u laten vinden; doch indien gij Hem verlaat, zal Hij u voor eeuwig verwerpen" (28:9).

2 KRONIEKEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het boek II Kronieken vormt van oorsprong één geheel met I Kronieken. II Kronieken beschrijft de geschiedenis van Salomo en van het koninkrijk Juda tot het moment dat de Perzische koning Kores (of Cyrus) de Joden toestemming geeft naar hun land terug te keren (539 voor Christus). De schrijver is onbekend.

De schrijver van I en II Kronieken maakte gebruik van een groot aantal verschillende bronnen.

■ Historische achtergrond

I en II Kronieken beschrijven dezelfde tijdsperiode als II Samuël en I en II Koningen.

Er is een duidelijke tijds kloof tussen de schrijver en wat hij beschrijft, omdat I en II Kronieken van na de ballingschap stammen.

■ Onderverdeling en inhoud

Omdat I en II Kronieken oorspronkelijk een eenheid waren, kan hun onderverdeling het beste gezamenlijk aangegeven worden. De splitsing tussen beide boeken is gekozen bij de troonswisseling tussen David en Salomo.

Deel	Verzen	Inhoud
1	I 1:1-9:44	Geslachtsregisters
2	I 10:1-29:30	De regering van David
3	II 1:1-9:31	De regering van Salomo
4	II 10:1-36:23	De geschiedenis van het koninkrijk Juda

Na zijn troonsbestijging bidt Salomo God om wijsheid; God geeft hem die en daarnaast rijkdom en eer (1). De hoofdstukken 2 tot en met 7 behandelen de tempelbouw: voorbereidingen (2), de bouw zelf (3:1-5:1)

en de inwijding (5:2-7:10). Een belangrijk onderdeel van de inwijding is het gebed van Salomo (6:14-42). Na afloop van de inwijding verschijnt God in de nacht aan Salomo en geeft hem antwoord op zijn gebed (7:11-22). De hoofdstukken 8 en 9 vertellen gebeurtenissen uit het verdere verloop van Salomo's regering, onder andere het bezoek van de koningin van Seba (9:1-12).

Na de dood van Salomo scheurt zijn rijk in tweeën (10). Zijn zoon Rehabeam wordt koning van het kleinste deel, het zuidelijke rijk Juda. Hoofdstuk 11 en 12 beschrijven zijn regering, zijn strijd met het noordelijke rijk en een succesvolle inval door de Egyptische koning Sisak in Juda. Abia, de zoon van Rehabeam, verslaat het noordelijke rijk (13). Asa, de zoon van Abia, dient God en is lange tijd voorspoedig (14-15). In problemen vertrouwt hij niet altijd op God (16). Ook Josafat, Asa's zoon en opvolger, leeft met God en wordt door God gezegend (17-20); hij trekt jammer genoeg veel op met Achab, de goddeloze koning van het noordelijke rijk en diens familie (19:1-3, 20:35-37). Josafat laat zelfs zijn zoon Joram met een dochter van Achab trouwen (21:6). Josafat's opvolgers Joram en Achazja verlaten God en zijn onvoorspoedig (21:1-22:9). Na beider dood grijpt Atalja, de weduwe van Joram, de macht en roeit op één na de hele koningsfamilie uit (22:10-12). Die ene is baby Joas die uiteindelijk als zevenjarige aan de macht komt (23). Als volwassene kiest hij echter voor de afgoden en wordt bij een samenzwering vermoord (24). De hoofdstukken 25 tot en met 28 beschrijven achtereenvolgens de koningen Amasja, Uzzia, Jotam en Achaz en hun daden. Hizkia, de zoon van Achaz, herstelt de door Achaz gestopte tempeldienst en bewerkt een reveil (29-31). Hij wordt door God gered bij een inval van de Assyrische koning Sanherib (32). Hizkia's zoon Manasse brengt Juda tot afgoderij, maar komt tot inkeer, zijn zoon Amon volhardt echter in het kwaad (33). Josia, de zoon van Amon, volgt God oprecht en luistert naar de woorden van God opgeschreven in een boekrol die in de tempel gevonden wordt (34,35). Hoofdstuk 36 beschrijft de laatste koningen van Juda, die zich van God afkeren, en de ondergang van Juda en Jeruzalem: Nebukadnezar, de koning van Babylon, verwoest Jeruzalem en voert de bevolking in ballingschap (1-21). II Kronieken eindigt met de toestemming die Cyrus, de Perzische koning, geeft aan de joden om naar Jeruzalem terug te keren en de tempel te herbouwen (22,23).

■ Praktische betekenis

God zorgt voor mensen die Hem oprecht dienen: "Want des Heren ogen gaan over de gehele aarde, om krachtig bij te staan hen, wier hart volkomen naar Hem uitgaat" (16:9).

Een houding van aanbidding is een krachtig geestelijk wapen dat veranderingen uitwerkt (20:1-30, vooral 22).

Lijst van Koningen van Juda

Naam	Datering:
Rechabeam	931 - 913 v.Chr.
Abia	913 - 911 v.Chr.
Asa	911 - 870 v.Chr.
Josafat	870 - 849 v.Chr.
Joram	848 - 841 v.Chr.
Achazja	841 v.Chr.
Atalja	841 - 835 v.Chr.
Joas	835 - 796 v.Chr.
Amasja	796 - 767 v.Chr.
Uzzia (Azarja)	767 - 740 v.Chr.
Jotam	740 - 732 v.Chr.
Achaz	732 - 716 v.Chr.
Hizkia	716 - 687 v.Chr.
Manasse	687 - 642 v.Chr.
Amon	642 - 640 v.Chr.
Josia	640 - 609 v.Chr.
Joachaz	609 v.Chr.
Jojakim	609 - 598 v.Chr.
Jojachin	598 v.Chr.
Sedekia	598 - 586 v.Chr.

2 KRONIEKEN

Josafat is een voorbeeld van een persoon die met God leeft, maar zichzelf schade berokkent door gezamenlijk optrekken met vijanden van God (20:35-37) is een klein voorbeeld hiervan, dat zijn schoondochter Atalja later bijna al zijn nakomelingen uitroeit is een voorbeeld in het groot). God spreekt soms door mensen heen van wie men het niet zou verwachten (35:21,22).

■ Plaats binnen de Bijbel

I en II Kronieken behandelen voor een groot gedeelte dezelfde geschiedenisperiode als II Samuël en I en II Koningen, maar vanuit een ander perspectief. II Kronieken beschrijft alleen de geschiedenis van Juda, terwijl in I en II Koningen zowel Juda als het tienstammenrijk behandeld worden.

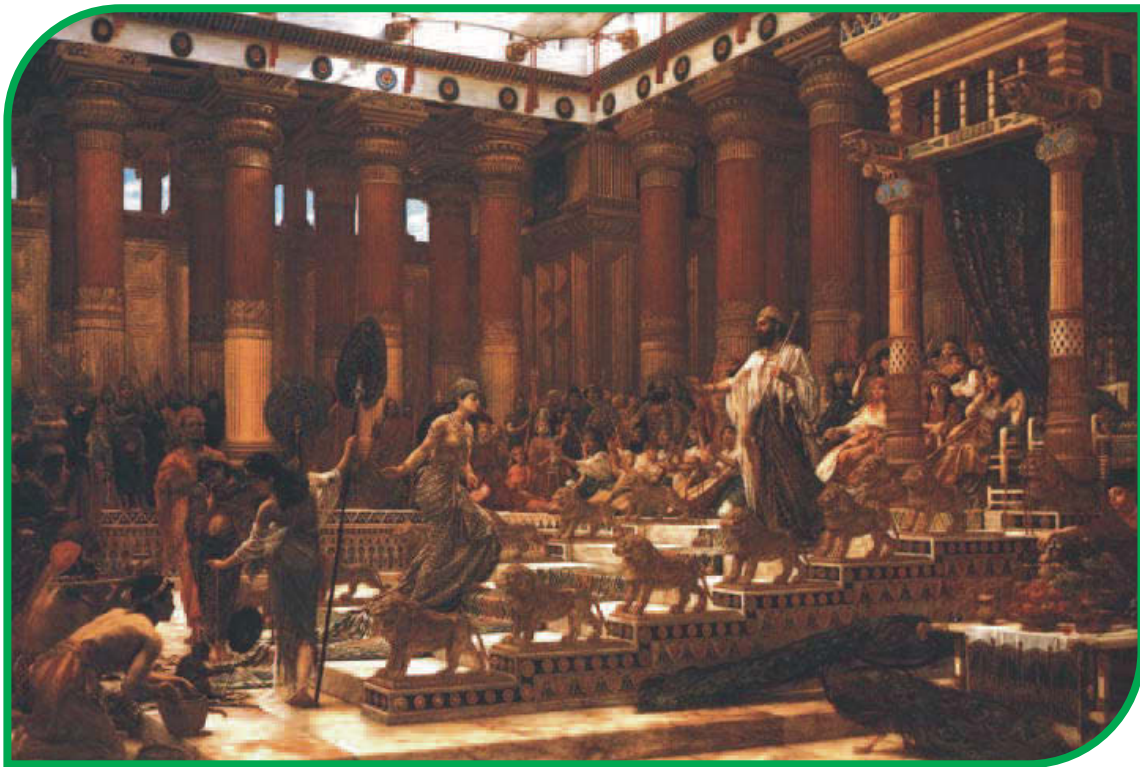
■ Bijzondere kenmerken

In Mattheüs 23:35 en Lucas 11:51 staat een uitspraak van Jezus opgetekend over al het bloed dat vergoten is van Abel tot Zacharias. Waarschijnlijk doelt Hij bij de tweede persoon op de in II Kronieken 24:20-22 beschreven moord op de profeet Zekarja, waarin ook koning Joas de hand had (24:21). Omdat Kronieken in de Hebreeuwse volgorde van het Oude Testament het laatste boek is, verwijst Jezus hier naar de eerste en laatste in het oude Testament beschreven moord op een rechtvaardige.

Boodschap

Evenals in I Kronieken zijn de tempel en de priesterdienst in II Kronieken een belangrijk onderwerp. Niet alleen de tempelbouw en inwijding krijgen grote aandacht, maar ook de restauratie tijdens Joas (24:4-14) en de daden van Hizkia en Josia ten behoeve van de tempel en de tempeldienst (29, 31, 34). Er is eveneens veel aandacht voor de viering van het paasfeest (30, 35). Misschien geeft de schrijver hiermee zijn eigen tijdgenoten indirect aanwijzingen voor het dienen van God op een juiste manier.

Vergeleken met I Koningen laat II Kronieken het verhaal van de afgoderij van Salomo weg. Daarmee wordt Salomo, net als David in I Kronieken, een voorafschaduw van de glorie van de Messias. Opvallender dan in I Kronieken komt in II Kronieken de doctrine van de genoegdoening naar voren: "Wat je zaait, zul je oogsten". De koningen van Juda in II Kronieken die naar God luisteren zijn in het algemeen voorspoedig, zij die God verlaten niet. Kronieken eindigt met een hoopgevende gebeurtenis, die verwijst naar Gods trouw: Cyrus geeft de joden toestemming om naar Jeruzalem terug te keren en de tempel te herbouwen (36:22,23).

Het bezoek van de koningin van Seba 1 Samuël 16:23
Schilderij van Edward John Poynter (1839-1919)

“Wanneer Ik de hemel toesluit, zodat er geen regen is, wanneer Ik de sprinkhanen gebied het land kaal te vreten, indien Ik pest onder mijn volk zend, en mijn volk waarover mijn naam is uitgeroepen, verootmoedigt zich en zij bidden en zoeken mijn aangezicht en bekeren zich van hun boze wegen, dan zal Ik uit de hemel horen, en hun zonde vergeven en hun land herstellen (7:13,14).

EZRA

■ Auteur en tijd van ontstaan

In de Hebreeuwse canon hebben de boeken Ezra en Nehemia oorspronkelijk een eenheid gevormd, maar in later tijd werden zij gescheiden. De joodse traditie noemt Ezra als schrijver voor beide. Dit is wel mogelijk, maar niet te bewijzen. Er zijn geen doorslaggevende redenen om aan te nemen dat de samenstelling van de boeken Ezra en Nehemia geruime tijd na de beschreven gebeurtenissen moet hebben plaatsgevonden. Het boek Ezra bevat gedeelten die in de ik-persoon geschreven zijn met Ezra als onderwerp, het boek Nehemia heeft stukken in de ik-persoon waarin Nehemia spreekt. Dit betekent dat de auteur, wie hij ook was, aantekeningen en verslagen van beide personen heeft ingevoegd. Daarnaast zijn in de boeken Ezra en Nehemia nog andere bronnen herkenbaar, zoals lijsten en officiële brieven.

Sommige onderzoekers stellen dat I en II Kronieken oorspronkelijk een eenheid vormden met de boeken Ezra en Nehemia. De belangrijkste aanwijzingen die men hiervoor ziet, zijn de herhaling van de laatste verzen van II Kronieken aan het begin van Ezra (II Kronieken 36:22,23 en Ezra 1:1-3) en overeenkomsten in woordgebruik en theologie. De eenheid van I en II Kronieken met Ezra en Nehemia wordt echter ook vaak ontkend. Aanhangers van deze laatste visie wijzen juist op verschillen in theologie, bijvoorbeeld dat de dynastie van David een belangrijke rol in I en II Kronieken speelt, maar niet in de boeken Ezra en Nehemia.

■ Historische achtergrond

De boeken Ezra en Nehemia omspannen een tijdsperiode van meer dan honderd jaar, van de toestemming van de Perzische koning Cyrus (Kores) aan de joodse ballingen om terug te keren naar Jeruzalem in 539 voor Christus tot het tweede verblijf van Nehemia in Jeruzalem, minimaal enkele jaren na

433 voor Christus (van zijn eerste verblijf was hij in 433 voor Christus naar de Perzische koning teruggekeerd [Nehemia 13:6]; hoelang de periode tussen zijn eerste en tweede verblijf in Jeruzalem heeft geduurd is onbekend). Omdat de meeste repatrianten uit de stam Juda afkomstig waren, komt in de loop van de tijd de naam 'Joden' in gebruik om alle Israëlieten aan te duiden.

De beschrijving van gebeurtenissen in het boek Ezra sluit aan op het einde van II Kronieken. Ezra begint met de terugkeer van de eerste groep ballingen naar Jeruzalem. Aan het einde van het boek Nehemia is er weer een geestelijk en politiek volksbestaan opgebouwd, zij het zonder onafhankelijkheid. Tijdens deze hele periode is het Perzische rijk de overheersende wereldmacht in het Midden Oosten.

■ Onderverdeling en inhoud

Ezra kan als volgt in tweeën onderverdeeld worden:

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-6:22	Eerste terugkeer en herbouw van de tempel
2	7:1-10:44	Tweede terugkeer en geestelijke vernieuwing

Cyrus verleent de Israëlieten toestemming om terug te keren naar Jeruzalem om de tempel te herbouwen (1:1-4). Hij geeft de terugkerende ballingen ook de vroeger door Nebukadnezar buitgemaakte tempelvoorwerpen mee (1:5-11). Het volgende hoofdstuk bevat een lijst van hen die terugkeren (2). Het fundament van de tempel wordt hersteld (3). De teruggekeerde ballingen staan de omringende volkeren niet toe met hen aan de tempel te bouwen, waardoor dezen de bouw met succes gaan tegenwerken (4:1-5). De verzen 6 tot en met 23 van hoofdstuk 4 staan chronologisch op een verkeerde plek en beschrijven succesvolle tegenstand van omwonende volkeren tegen de herbouw van de muur van Jeruzalem tijdens de regering van de Perzische koning Artachsasta

Foto van de oude westelijke stadsmuur in Jeruzalem

(464-424 voor Christus). Hoofdstuk 4:24 en hoofdstuk 5 sluiten weer aan op hoofdstuk 4:5. In het tweede jaar van koning Darius (520 voor Christus) beginnen de teruggekeerde ballingen opnieuw aan de tempel te bouwen, aangemoedigd door de profeten Haggai en Zacharia (5:1,2). Koning Darius staat de bouw toe na navraag van zijn ambtenaren (5:3-6:12). De tempel wordt voltooid en ingewijd, waarna de teruggekeerde ballingen vol vreugde het paasfeest vieren (6:13-22). Meer dan vijftig jaar later, in 458 voor Christus tijdens het zevende regeringsjaar van Artachsasta (7:8), trekt de priester en schriftgeleerde Ezra met een tweede groep ballingen terug naar Israël (7). Na een opsomming van hen die met Ezra meegingen (8:1-14) wordt de voorbereiding van de reis en de reis zelf beschreven (8:15-36). Bij zijn terugkomst wordt Ezra ermee geconfronteerd dat veel volksgenoten met buitenlandse vrouwen zijn getrouwd (9:1,2). Het probleem hiervan is religieuze vermenging (vergelijk Ruth, bij wie dit blijkbaar geen probleem was, en Maleachi 2:11,12). Ezra gaat vervolgens bidden en schuld belijden (9:3-15). Na bezinning wordt een verbond gesloten om zich opnieuw aan God toe te wijden (10:1-5). De buitenlandse vrouwen worden weggestuurd (10:6-17). De mannen die buitenlandse vrouwen hadden getrouwd, worden opgenoemd (10:18-44).

■ Praktische betekenis

De terugkeer uit de ballingschap en de wederopbouw van de tempel laten de trouw en macht van God zien: God laat zijn volk niet los en is in staat het een nieuwe start te geven.

Ezra laat zijn vertrouwen op God zien door de koning van Perzië geen beveiligingsescorte voor de reis naar het land Israël te vragen. Hij laat zien niet te gemakkelijk van Gods bescherming uit te gaan door erom te bidden en te vasten (8:21-23).

Boodschap

Het boek Ezra laat de trouw van God zien, die zijn volk terugbrengt naar het beloofde land. Het eerste deel behandelt met name het herstel van de tempel, in het tweede deel ligt de nadruk op geestelijke hervorming.

Gehoorzaamheid aan de wet van God is een belangrijk onderwerp (7:10, 10:3). Het overtreden van Gods geboden treft Ezra diep (9:3-5, 10:1).

■ Plaats binnen de Bijbel

Het boek Ezra beschrijft een periode uit de geschiedenis van Israël, waarover uit andere bronnen niet veel bekend is, van 539 tot 458 voor Christus.

De profeten Haggai en Zacharia worden in het boek Ezra genoemd (5:1, 6:14). Van beiden staat ook een apart boek in de Bijbel, dat hun profetieën bevat.

■ Bijzondere kenmerken

Enkele gedeelten van Ezra zijn niet in het Hebreeuws, maar in het Aramees geschreven (4:8-6:18, 7:12-26). Het Aramees was in de Perzische tijd de ambtelijke taal. Hoofdstuk 7:12-26 omschrijft de geleidebrief die koning Artaxerxes Ezra meegeeft. Het is opvallend hoe belangrijk de koning het vindt dat de wet van God nageleefd wordt en dat God op de juiste wijze gediend wordt (bijvoorbeeld vers 14, 23 en 26).

“Want wij zijn wel slaven, maar in onze slavernij heeft onze God ons niet verlaten; Hij heeft ons gunst doen vinden bij de koningen van Perzië, dat zij ons verademing gaven om het huis van onze God te doen herrijken en zijn puinhopen te herstellen, en ons een omtuining gaven in Juda en in Jeruzalem”(9:9).

NEHEMIA

■ Auteur en tijd van ontstaan

In de Hebreeuwse canon heeft het boek Nehemia oorspronkelijk een eenheid gevormd met Ezra, maar in later tijd werden zij gescheiden. De joodse traditie noemt Ezra als schrijver voor beiden. Dit is wel mogelijk, maar niet te bewijzen. Er zijn geen doorslaggevende redenen om aan te nemen dat de samenstelling van beide boeken geruime tijd na de beschreven gebeurtenissen moet hebben plaatsgevonden.

Het boek Nehemia heeft stukken in de ik-persoon waarin Nehemia spreekt. Dit betekent dat de uiteindelijke samensteller van Ezra-Nehemia de beschikking had over aantekeningen van Nehemia (en van Ezra, het boek Ezra bevat gedeelten in de ik-persoon waarin Ezra spreekt).

■ Historische achtergrond

Het boek Nehemia speelt in de tijd van het Perzische wereldrijk. Veel Joden zijn al teruggekeerd naar het land Israël en de tempel is herbouwd. Herbouw van de muur van Jeruzalem, die bescherming moet geven, heeft echter nog niet plaatsgevonden door tegenwerking van omwonende volkeren en wantrouwen van de kant van de Perzische koningen. Nehemia gaat naar Jeruzalem in het twintigste jaar van koning Artachsasta (1:1), dat is 445 voor Christus. De koning geeft Nehemia toestemming de muren van Jeruzalem te herbouwen, wat een verandering van zijn houding betekent (vergelijk Ezra 4:17-22). Vermoedelijk hoopte Artachsasta met een sterker Jeruzalem de invloed van buitenlandse vijanden zoals de Grieken in het westen van zijn rijk tegen te gaan.

■ Onderverdeling en inhoud

Nehemia kan als volgt in tweeën onderverdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:72	Herstel van de muur van Jeruzalem
2	8:1-13:31	Herstel van het joodse volk

Nehemia, Joods schenker van de Perzische koning, hoort van de grote problemen die de teruggekeerde ballingen in Jeruzalem ervaren (1:1-3). In verband hiermee vast en bidt hij (1:4-11). Hij krijgt van koning Artachsasta toestemming om naar Jeruzalem te gaan en de muur van Jeruzalem te herbouwen (2:1-8). Na inspectie bemoedigt Nehemia de ballingen om tot wederopbouw van de muur over te gaan, ondanks spot van vijanden (2:9-20). Vervolgens worden de bouwers aan de muur opgenoemd (3). De omwonende volkeren proberen met spot, bedreiging en geweld de bouw van de muur te stoppen, maar het werk gaat door (4). Nehemia neemt sociale maatregelen ten bate van de armen en regeert als stadhouder onbaatzuchtig (5).

Foto van het oude stadscentrum van Jeruzalem

Ondanks intimidatie en samenwerking met de vijand door volksgenoten wordt de muur in 52 dagen gebouwd (6). Nehemia organiseert een volksvergadering om het bewonen van Jeruzalem, dat te weinig inwoners heeft, te stimuleren. Hij vindt het register, waarin de eerste groep teruggekeerde ballingen opgeschreven was, terug (7).

Het hele volk luistert naar voorlezing en uitleg van de wet van Mozes en viert het loofhuttenfeest (8). Enkele dagen later wordt een dag van boete gehouden. In het gebed dat Levieten deze dag uitspreken staan de trouw van God en de ontrouw van Israël centraal (9). Israël sluit een nieuw verbond met God (9:38). Degenen die zich eraan binden worden vermeld (10:1-27) en vervolgens de beloften die men daarbij doet (10:28-39). Het tekort aan inwoners van Jeruzalem wordt opgelost doordat tien procent van de Joden zich in Jeruzalem vestigt (11). In het eerste deel van hoofdstuk 12 worden belangrijke priesters en Levieten uit de tijd van de eerste terugkeer tot in ieder geval de tijd van Nehemia opgenoemd (12:1-26). Het tweede deel van het hoofdstuk vertelt van de feestelijke inwijding van de muur van Jeruzalem (12:27-43). Men leeft de verplichtingen ten aanzien van de tempel en het levensonderhoud van hen die in de tempel dienen nauwkeurig na (12:44-47). Na het vertrek van Nehemia terug naar de koning van Perzië glijdt de trouw in het dienen van God af. Als Nehemia na een onbekend aantal jaren terugkeert, zet hij deze dingen weer recht (13).

■ Praktische betekenis

Het boek Nehemia bevat veel leiderschapslessen. Nehemia geeft leiding met totale inzet (4:23) en is onbaatzuchtig (5:14-19). Daardoor weet hij ook zijn mensen tot een grootse prestatie te brengen (6:16). Tegelijkertijd heeft hij oog voor sociale rechtvaardigheid (5:1-13) en voor geestelijke zaken (bijvoorbeeld 1 en 13).

NEHEMIA

Nehemia 6:10-14 is een waarschuwing om niet te snel geloof te hechten aan mensen die zeggen namens God te spreken.

■ Plaats binnen de Bijbel

Het boek Nehemia beschrijft een periode uit de geschiedenis van Israël, waarover uit andere bronnen niet veel bekend is, van 445 tot ± 425 voor Christus. Er is geen geschiedschrijving uit een latere periode dan de tijd van Nehemia in de oudtestamentische canon opgenomen.

■ Bijzondere kenmerken

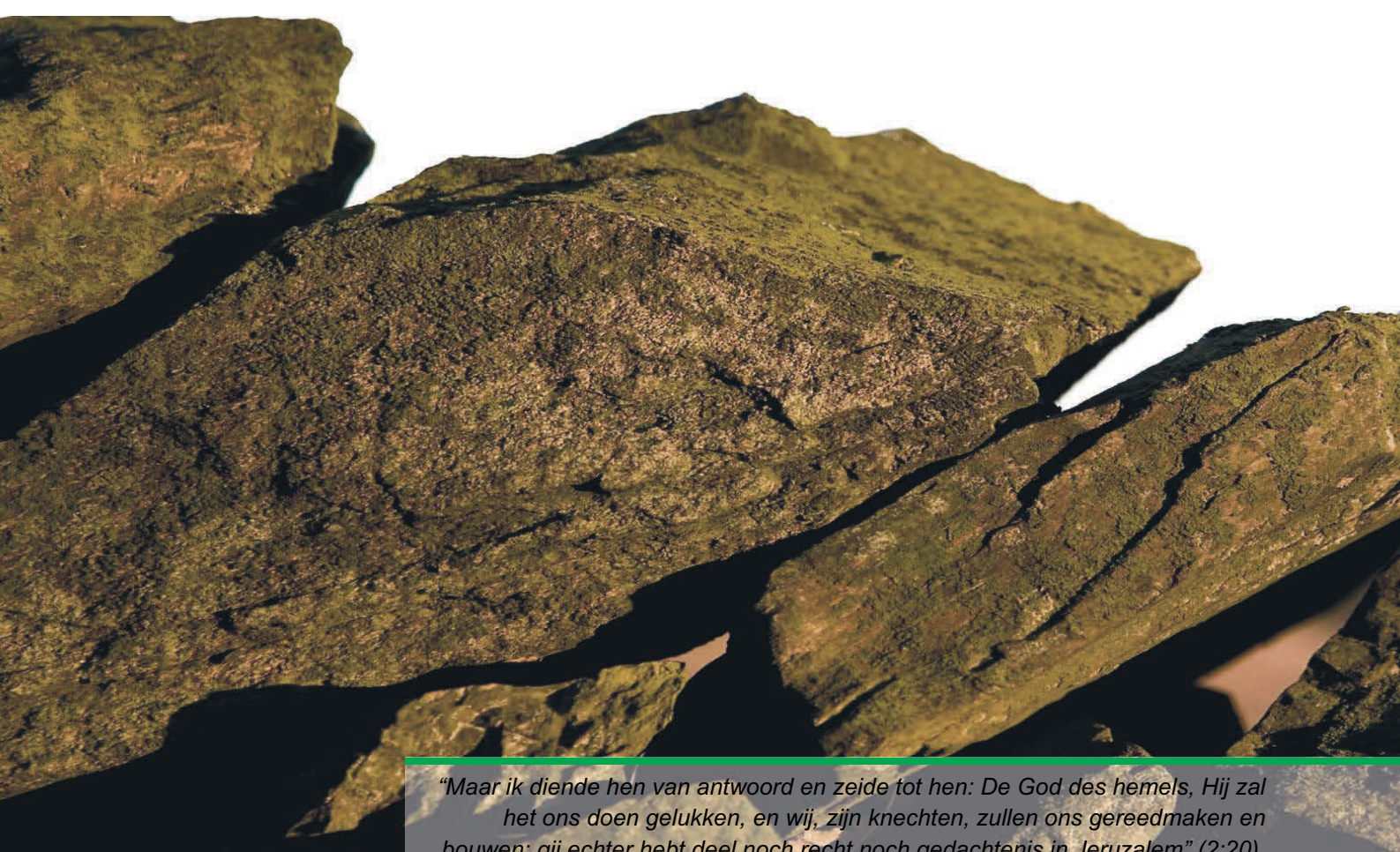
De verhalen uit het boek Nehemia zijn levendig om te lezen.

De tekst wordt meer dan eens afgewisseld door korte gebeden van Nehemia (bijvoorbeeld 5:19, 13:14, 31).

Nehemia 2:4b is een duidelijk bijbels voorbeeld van een schietgebed.

Boodschap

Het boek Nehemia laat zien hoe het volksleven van de Joden weer opgebouwd wordt. God gebruikt Nehemia om zijn volk meer veiligheid te schenken. Het is opvallend, hoeveel God door een enkeling kan doen die aan Hem toegewijd is. Het resultaat wordt zelfs door vijanden erkend (6:16). Net als in het boek Ezra speelt geestelijke vernieuwing een belangrijke rol.

“Maar ik diende hen van antwoord en zeide tot hen: De God des hemels, Hij zal het ons doen gelukken, en wij, zijn knechten, zullen ons gereedmaken en bouwen; gij echter hebt deel noch recht noch gedachtenis in Jeruzalem” (2:20).

ESTHER

■ Auteur en tijd van ontstaan

De gebeurtenissen die in het boek Esther beschreven worden spelen zich in de eerste helft van de vijfde eeuw voor Christus af. Wie de schrijver was, is onbekend. Er spreekt een grote kennis van het Perzische hof uit het boek. Een logische gedachte die daaruit voortvloeit is dat Esther niet heel lang na de beschreven gebeurtenissen geschreven is. Hierop wijst ook het ontbreken van Griekse woorden in de tekst. Het is aannemelijk dat de schrijver gebruik maakte van het verslag dat Mordechai geschreven heeft (9:20).

■ Historische achtergrond

Koning Ahasveros (in het Grieks: Xerxes) regeerde over het Perzische rijk van 486 tot 464 voor Christus. Het verhaal speelt dan ook tussen de eerste terugkeer van ballingen naar Jeruzalem (539 voor Christus) en de terugkeer onder leiding van Ezra (458 voor Christus). De verstoting van koningin Vasti vond in het derde regeringsjaar van Ahasveros plaats, 483 voor Christus (1:3). Het grootste deel van de beschreven gebeurtenissen speelt tijdens zijn twaalfde regeringsjaar (3:7).

Ahasveros wordt ook door de Griekse geschiedschrijver Herodotus beschreven. Herodotus noemt Esther niet, maar dat is begrijpelijk, omdat zijn verhaal in 478 voor Christus eindigt, terwijl Esther omstreeks die tijd koningin werd (2:16). Net als in het boek Esther komt Ahasveros in de verhalen van Herodotus naar voren als een wispelturig man.

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Esther kan ingedeeld worden aan de hand van drie feesten die een belangrijke rol spelen: het feest van Ahasveros, het feest van Esther en het Purimfeest.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:23	Het feest van Ahasveros
2	3:1-7:10	Het feest van Esther
3	8:1-10:3	Het Purimfeest

De Perzische koning Ahasveros verstoot koningin Vasti, omdat ze hem ongehoorzaam is (1). Het joodse meisje Esther, als wees opgevoed door haar familielid Mordechai, wordt de nieuwe koningin. Haar afkomst houdt zij verborgen (2:1-18). Mordechai ontdekt een samenzwering tegen de koning, die vervolgens vrijdeld wordt (2:19-23).

Mordechai roept het ongenoegen op van de favoriete raadgever van Ahasveros, Haman. Haman wil vervolgens het hele joodse volk uitroeien en krijgt daarvoor toestemming van Ahasveros (3). Mordechai stelt Esther hiervan op de hoogte die na twijfel besluit ongevraagd bij de koning voor haar volk te gaan pleiten, een levensgevaarlijke onderneming (4). De koning reageert positief op de ongevraagde komst van Esther en komt op haar verzoek met Haman bij haar eten, waarop zij hem vraagt ook de volgende dag samen met Haman bij haar te komen eten. Haman treft voorbereidingen om Mordechai te laten executeren (5). Ahasveros kan niet slapen, en hem wordt het verhaal van de vrijdelde samenzwering voorgelezen. Hij besluit Mordechai eer te laten bewijzen en geeft Haman opdracht dit te verzorgen (6). Als Ahasveros en Haman

Geïllustreerde Hebreeuwse boekrol

weer bij Esther eten, vertelt Esther hoe zij met haar volk in levensgevaar verkeert. De koning wordt woedend en laat Haman ombrengen door hem te laten spietsen op de paal, die Haman voor Mordechai had klaargemaakt (7).

De koning kan de wet waardoor de Joden gedurende één dag straffeloos vermoord mogen worden niet herroepen, maar een nieuwe wet geeft hen het recht zichzelf te verdedigen. Mordechai wordt de belangrijkste adviseur van Ahasveros (8). Op de vastgestelde dag, waarop de Joden vogelvrij zijn, gebeurt het omgekeerde: zij rekenen af met hun vijanden (9:1-17). Als gedenkdag ter herinnering van het feit dat de Joden van uitroeiing gered zijn, stellen Mordechai en Esther het Purimfeest in (9:18-32). Het boek eindigt met een korte epiloog, die vertelt over de macht van Ahasveros en de belangrijke positie van Mordechai aan zijn hof (10).

■ Praktische betekenis

God schakelt ook mensen, die niet in alle opzichten naar zijn wil leven, in voor zijn plannen. Bijvoorbeeld Esther was iemand, die zich niet aan alle wetten van God hield. Als ze dat wel had gedaan, zou ze haar afkomst niet verborgen hebben kunnen houden.

Esther was iemand die goed naar anderen kon luisteren, en raad van hen aannam. Ze luisterde naar Mordechai, maar bijvoorbeeld ook naar Hegai (2:15).

De noodsituatie van het boek Esther is voor de Joden ook in latere tijd vaak heel herkenbaar geweest.

■ Plaats binnen de Bijbel

In het Nieuwe Testament wordt niet uit het boek Esther geciteerd.

Haman wordt een Agagiet genoemd. Agag was een district van het Perzische rijk. De uitdrukking "Agagiet" heeft in het boek Esther echter ook een andersoortige, diepgaande gevoelswaarde. Agag was de naam van de koning van de Amalekieten, die door Saul werd verslagen en door Samuël gedood (I Samuël 15). De Amalekieten waren al sinds de uittocht uit Egypte de aartsvijanden van Israël en God had daarom zelfs bevolen dit volk uit te roeien (Deuteronomium 25:17-19). Mordechai was net als Saul afkomstig uit de stam Benjamin, en net als Saul heette iemand in zijn voorgeslacht Kis (2:5, vergelijk I Samuël 14:51). Haman probeert de Joden kwaad te doen, net zoals de Amalekieten vroeger (Deuteronomium 25:17, 18). De tegenstelling tussen Saul en zijn leger, die faalden door hebzucht en plunderden (I Samuël 15:9) aan de ene kant, en de Joden in de tijd van Mordechai die zich onthielden van plundering (9:10, 15, 16) is opvallend. Evenals in Deuteronomium 25:19 is in Esther 9:22 sprake van rust hebben van vijanden. Het is

Boodschap

Het boek Esther legt de oorsprong van het Purimfeest uit, een feest dat de Joden nog altijd vieren.

Een bijzonder kenmerk van het boek is dat God niet rechtstreeks genoemd wordt. Des te opvallender is het, dat wie Esther gelezen heeft onder de indruk komt van de voorzienigheid en besturing van God. Het verhaal bestaat uit een opeenstapeling van toevalligheden: Esther wordt koningin, Mordechai ontdekt een moordaanslag, precies op het juiste moment wordt de koning hieraan herinnerd. Daarmee bevat het boek Esther een boodschap van troost en zekerheid: God is misschien verborgen, maar Hij is wel aanwezig.

mogelijk om een vergelijking te trekken tussen Saul en Mordechai en te concluderen dat Mordechai slaagde, waar Saul faalde.

Esther wordt aan Ahasveros voorgesteld Esther 2:16
Schilderij van Rembrandt (1606-1669)

■ Bijzondere kenmerken

Het Purimfeest wordt nog steeds door de Joden gevierd. In de synagoge wordt die dag het boek Esther voorgelezen. De kinderen maken tijdens het lezen telkens herrie als de naam Haman in het boek voorkomt, zodat zijn naam niet gehoord zal worden.

De schrijver van het boek Esther maakte regelmatig gebruik van ironie. De angst voor opstand van vrouwen (1:15-22) roept een glimlach op. Ahasveros bepaalt dat iedere man heer moet zijn in zijn huis (1:22) op het moment dat hij het zelf niet is. Hij, de machtige heerser van een wereldrijk, is door het hele boek heen sterk afhankelijk van raadgevers. De eer die Haman zichzelf toedenkt, is voor Mordechai (6:6-11), de galg die Haman Mordechai toedenkt, is voor hem zelf (5:14, 7:10).

“Want, als gij in deze tijd blijft zwijgen, dan zal er voor de Joden wel van andere zijde redding en uitkomst opdagen, maar gij en uws vaders huis zult omkomen, en wie weet, of gij niet juist met het oog op deze tijd de koninklijke waardigheid verkregen hebt” (4:14).

■ Auteur en tijd van ontstaan

De auteur van het boek Job is onbekend. Over de tijd van ontstaan wordt door deskundigen heel verschillend gedacht, van de tijd van Mozes tot de tijd van Ezra (een periode van ongeveer 1000 jaar!). De reden hiervoor is dat er te weinig aanwijzingen aan het boek zelf ontleend kunnen worden om tot een onderbouwde conclusie te komen.

■ Historische achtergrond

Het boek Job heeft de bedoeling om historische gebeurtenissen door te geven. Dit blijkt uit de aanhef (1:1), die bijvoorbeeld ook bij I Samuël gebruikt wordt (I Samuël 1:1). Job wordt ook in het vervolg van de Bijbel als een historisch persoon beschouwd (Ezechiël 14:14,20 en Jakobus 5:11).

Over de tijd waarin Job leefde is meer duidelijk dan over de tijd waarin het boek Job ontstaan is. Veel gegevens wijzen erop, dat Job vermoedelijk in de tijd van de aartsvaders leefde (rond 2000 voor Christus). Enkele belangrijke aanwijzingen hiervoor zijn:

- zijn rijkdom wordt afgemeten in vee (1:3, 42:12; vergelijk Genesis 30:43)
- net als de aartsvaders bereikt Job een zeer hoge leeftijd (42:16; vergelijk Genesis 25:7)
- Job treedt op als priester, in latere tijden werd priesterschap buiten de stam Levi niet meer door de Israëlieten erkend (1:5; vergelijk Genesis 14:18).
- instellingen uit de wet van Mozes komen in het verhaal van Job niet voor.

Job woonde in het land Uz (1:1). Uz lag ten oosten van het land Kanaän. Het kan noordelijk gelegen hebben, in de buurt van Damascus, maar ook meer zuidelijk, in de buurt van het land Edom.

■ Onderverdeling en inhoud

Job heeft een inleiding en nawoord in proza, terwijl het grootste deel van het boek uit dialogen in dichtvorm bestaat. De dialogen bestaan uit woorden van drie vrienden van Job, en de reactie van Job op deze woorden, in drie gespreksronden. Ook een vierde persoon, Elihu, komt aan het woord en tenslotte spreekt God. Dit leidt tot de volgende indeling:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:13	Het ongeluk van Job
2A	3:1-26	De klacht van Job
2B	4:1-14:22	Eerste gespreksronde
2C	15:1-21:34	Tweede gespreksronde
2D	22:1-26:14	Derde gespreksronde
2E	27:1-31:40	Job bepleit zijn zaak
2F	32:1-37:24	De woorden van Elihu
2G	38:1-42:6	De woorden van God en de reactie van Job
3	42:7-17	Jobs gezegend einde

Job is een rijk man uit het land Uz, die God van harte dient (1:1-5). God is daar blij mee. De duivel zegt tegen God dat Job Hem alleen dient, omdat God Job zo zegent. Dan geeft God de duivel toestemming om Job

Job en zijn vrienden Job 2:13
Schilderij van Ilya Repin (1844 - 1930)

alles wat hij heeft af te nemen (1:6-12). Job verliest al zijn bezittingen en zijn kinderen sterven, maar Job laat God niet los (1:13-22). De duivel zegt tegen God dat Job vroom blijft, omdat hemzelf nog niets overkomen is. Dat zal echter volgens hem veranderen, als Job in zijn eigen lichaam getroffen wordt. God geeft de duivel dan de vrije hand om Job ziek te maken, maar niet om Job te doden (2:1-6). Job krijgt een ernstige, jeukende huidziekte, maar zondigt in zijn spreken over God niet (2:7-10). Drie vrienden van Job, Elifaz, Bildad en Sofar, komen naar Job toe om met hem te rouwen en hem te troosten over zijn verliezen (2:11-13).

Job vervloekt zijn geboortedag en wenst, dat hij nooit geboren was (3). In de hierop volgende dialogen met Elifaz, Bildad en Sofar komt de vraag naar de oorzaak van Jobs lijden naar voren. De drie vrienden vertegenwoordigen de theorie van de vergelding: "wie kwaad ondergaat, moet zelf gezondigd hebben". Hiertegenover betuigt Job zijn onschuld; hij roept God voor de gebeurtenissen in zijn leven ter verantwoording (4:1-31:40).

Nadat de vrienden en Job uitgesproken zijn, mengt Elihu zich in het gesprek. Tot op dat moment heeft hij zijn mond gehouden, omdat de anderen ouder zijn dan hij. Hij brengt onder andere in, dat Job God niet ter verantwoording mag roepen (32:1-37:24).

God spreekt tot Job vanuit een storm. Hij wijst Job op de grootheid van de schepping. Die laat zien dat vergeleken met God de mens onwetend en onmachtig is. De juiste houding (ook van een onschuldig mens) is niet om God ter verantwoording te roepen, maar om nederig te zijn. Job erkent dit en toont berouw (38:1-42:6).

God is boos op Elifaz, Bildad en Sofar, omdat zij niet juist over hem gesproken hebben, wat Job wel heeft gedaan. Job bidt voor zijn vrienden, en God vergeeft hen (42:7-9). God verandert het lot van Job, zodat alles in zijn leven zich weer ten goede keert. Hij wordt dubbel zo rijk als voorheen en krijgt weer kinderen. Hij sterft pas na een lang en gezegend leven (42:10-17).

■ Praktische betekenis

Christenen weten dat zij het lijden in deze wereld niet verklaren kunnen. Inzicht in het wezen en karakter van God helpen om met het lijden om te gaan. Het is heel bijzonder, dat Jezus, de Zoon van God, vrijwillig en onschuldig geleden heeft.

Job spreekt soms heel vrijmoedig en uitdagend over God (bijvoorbeeld 27:2 34:5,9), in tegenstelling tot zijn vrienden. Toch is God toornig over de woorden van de vrienden, niet over de woorden van Job (42:7). De manier waarop de vrienden God tegenover Job verdedigd hebben, deed Hem minder recht dan de manier waarop Job God aangevallen heeft.

Petrus wijst op een positief gevolg van lijden: daardoor blijkt de echtheid van het geloof (I Petrus 1:6,7).

■ Plaats binnen de Bijbel

Job is een uniek boek. Terecht wordt het gezien als een geschrift vol wijsheid.

Eén van de woorden van Elifaz (5:13) wordt in het Nieuwe Testament als gezaghebbend aangehaald (I Korintiërs 3:19). Dit is verrassend gezien de veroordeling van de woorden van de drie vrienden aan het einde van het boek Job (42:7). Blijkbaar zag Paulus deze woorden van Elifaz als algemeen geldende waarheid.

■ Bijzondere kenmerken

Het boek Job wordt tot de hoogtepunten van de wereldliteratuur gerekend. Opvallende kenmerken van

Boodschap

Het probleem van het lijden is een belangrijk onderwerp van het boek Job. De mening van de vrienden van Job dat lijden altijd wijst op voorafgaande zonde, wordt afgewezen. Dit wordt door Jezus in het Nieuwe Testament bevestigd (Johannes 9:1-3). God antwoordt Job in feite dat de vraag naar het waarom over de manier waarop God de wereld bestuurt het bevattingsvermogen van de mens te boven gaat. Het boek Job geeft geen antwoord op het probleem van het lijden, maar wijst wel een weg: overgave en vertrouwen.

De gesprekken tussen God en de duivel in hoofdstuk 1 en 2 geven als het ware een kijkje achter de coulissen van de menselijke geschiedenis. De duivel zegt dat er geen mensen zijn die God zonder bijbedoeling dienen, God ontkent dit. Aan het einde van het boek Job is God tegenover de duivel in het gelijk gesteld, doordat Job aan Hem vastgehouden heeft.

De inleidende gesprekken tussen God en de duivel laten zien, dat God alles onder controle heeft en dat het lijden niet buiten God om gaat.

het boek Job zijn de mooie stijl, de rijke woordenschat en de veelheid van vergelijkingen en beeldspraak.

Gods antwoord aan Job (38:1-18 NBV)

¹ En de HEER antwoordde Job vanuit een storm. Hij zei:

² 'Wie is het die mijn besluit bedekt onder woorden vol onverstand?

³ Sta op, Job, wapen je; ik zal je ondervragen, zeg mij wat je weet.

⁴ Waar was jij toen ik de aarde grondvestte? Vertel het me, als je zoveel weet.

⁵ Wie stelde haar grenzen vast? Jij weet dat toch? Wie strekte het meetlint over haar uit?

⁶ Waar zijn haar sokkels verankerd, wie heeft haar hoeksteen gelegd,

⁷ terwijl de morgensterren samen jubelden en Gods zonen het uitschreeuwden van vreugde?

⁸ En wie sloot de zee af met een deur, toen ze uit de schoot van de aarde brak?

⁹ Ik hulde haar in een gewaad van wolken en omwond haar met donkere nevels.

¹⁰ Ik legde haar mijn grenzen op en sloot haar af met deur en grendelbalk,

¹¹ en zei: "Tot hiertoe en niet verder, dit is de grens die ik je trotse golven stel."

¹² Heb jij ooit de morgen ontboden, de dageraad zijn plaats gewezen,

¹³ om de uiteinden van de aarde te pakken en de goddelozen van haar af te schudden?

¹⁴ Als klei waarin een zegel wordt gedrukt, zo krijgt de aarde vorm, haar oppervlak wordt gedrapeerd als een kleed.

¹⁵ Alleen de goddelozen blijven verstoken van het licht, hun opgeheven arm wordt gebroken.

¹⁶ Betrad jij ooit de plaats waar de zee opwelt, heb jij over haar diepste bodem gewandeld?

¹⁷ Zijn de poorten van de dood aan jou getoond, de deuren van het diepste donkerhebb je die gezien?

¹⁸ Kun jij de aarde in haar volle uitgestrektheid bevatten?

Vertel het, als je het allemaal weet!

"De Almachtige, die wij niet begrijpen, is groot van kracht en recht; Hij, die groot is in gerechtigheid, buigt haar niet" (37:23).

PSALMEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het boek Psalmen is een verzameling geloofsliederen uit de oude geschiedenis van Israël. Wanneer en door wie de uiteindelijke samenstelling van Psalmen heeft plaatsgevonden is niet bekend; het moet na de Babylonische ballingschap zijn geweest, omdat sommige psalmen dateren van na deze periode (bijvoorbeeld Psalm 126). Het woord psalm is afkomstig van de Griekse vertaling van een Hebreeuws woord, dat 'lied dat begeleid wordt op een snaarinstrument' betekent. Dit woord komt regelmatig in het opschrift van een psalm voor.

De ontstaansgeschiedenis van het boek Psalmen is ingewikkeld. Vermoedelijk waren er voor de definitieve samenstelling al verzamelingen van afzonderlijke psalmen in omloop.

■ Historische achtergrond

De historische achtergrond van het boek Psalmen beslaat vele honderden jaren, van de tijd van Mozes (Psalm 90) tot na de Babylonische ballingschap. Veel informatie over de afzonderlijke psalmen wordt ontleend aan de opschriften die erboven staan. Van de 150 psalmen zijn er blijkens de opschriften 73 geschreven door David en 27 door verschillende dichters: Asaf, de Korachieten, Mozes, Salomo, Etan en Heman. Van 50 psalmen wordt de auteur niet genoemd.

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Psalmen is onderverdeeld in 5 aparte boeken:

DI	Psalmen	Naam van het psalmboek
1	1-41	Boek van David
2	42-72	Boek van de Korachieten
3	73-89	Boek van Asaf
4	90-106	Boek van de onbekende dichters
5	107-150	Boek van de feestliederen

Elk van de 5 boeken sluit af met een lofprijzing, het laatste met een aantal Halleluja-psalmen, 146-150 ('Halleluja' betekent: loof de Heer!). Psalm 1 fungeert als inleiding op het hele boek Psalmen (misschien samen met psalm 2; de overeenkomst tussen 1:1 en 2:12 is hier een aanwijzing voor).

Naar inhoud is een aantal verschillende soorten psalmen te onderscheiden. De drie meest voorkomende zijn dank-, lof- en

klaagpsalmen. Dankpsalmen kijken terug op iets goeds wat God heeft gedaan (bijvoorbeeld psalm 34, 118). Lofpsalmen prijzen God om wie Hij is (bijvoorbeeld psalm 33, 146). Klaagpsalmen brengen een nood, soms

individueel, soms van de gemeenschap, bij God (bijvoorbeeld psalm 3, 80). Hoewel Psalmen getalsmatig meer klaagpsalmen dan lofpsalmen bevat, ligt aan het einde van het boek de nadruk op lofpsalmen. Daardoor geeft Psalmen als geheel de indruk van een ontwikkeling naar vreugde.

Een vierde categorie zijn de koningspsalmen. Veel psalmen zijn verbonden met God als koning (bijvoorbeeld psalm 24, 97) of met de koning van Israël (bijvoorbeeld psalm 20, 21).

Sommige psalmen zijn bedoeld om te herinneren aan Gods verlossende daden in het verleden (bijvoorbeeld psalm 78, 136). In een aantal psalmen voert het uitspreken van vertrouwen op God de boventoon (bijvoorbeeld psalm 23, 62). Er zijn psalmen waarin schuld wordt beleden (bijvoorbeeld 51, 130). Ook zijn er psalmen waarin om wraak voor begane misdaden wordt gevraagd (bijvoorbeeld psalm 35, 137). Deze indeling naar inhoud is niet compleet. Soms kunnen psalmen ook in meerdere categorieën worden ingedeeld.

■ Praktische betekenis

De psalmen zijn voor christenen een geweldig middel om hun gebeden tot God onder woorden te brengen, dat wat van binnen leeft, maar vaak zo moeilijk verwoord kan worden. Geen wonder dat ze nog steeds veel in kerkdiensten gezongen worden. Het bidden en zingen van de psalmen draagt bij tot geloofsverdieping. Sommige psalmen zijn extra bekend, doordat hun inhoud zeer geliefd is. Voorbeelden hiervan zijn psalm 23 en psalm 139.

■ Plaats binnen de Bijbel

Een aantal koningspsalmen die betrekking hebben op de koning van Israël bevat teksten die boven een aardse koning uitstijgen. Deze teksten hebben betrekking op de Messias, de komende verlosser (bijvoorbeeld psalm 45:7,8 en psalm 110:1,4). In het Nieuwe Testament

“Geestelijk leven”
Karin Bezemer (2006)

PSALMEN

blijken nog veel meer teksten uit Psalmen een onvermoede toepassing op Jezus, de Messias, te hebben (bijvoorbeeld psalm 22 met betrekking tot zijn lijden en psalm 16 met betrekking tot zijn opstanding uit de dood).

Gezien het profetische karakter van veel psalmen is het te begrijpen, dat de apostelen in het Nieuwe Testament opvallend vaak uit het boek Psalmen citeerden, als ze over Jezus spraken. Vooral hierdoor is Psalmen het meest geciteerde boek in het Nieuwe Testament.

■ Bijzondere kenmerken

De opschriften boven de psalmen kunnen betrekking hebben op verschillende gegevens: het kan gaan om de auteur, maar ook om muzikale termen of aanwijzingen wanneer de psalm gezongen moest worden. Er zijn ook opschriften die verwijzen naar een bepaalde gebeurtenis in het leven van David (bijvoorbeeld psalm 3, 7).

In de Hebreeuwse dichtkunst komt rijm als overeenkomst in klank niet veel voor. Wel heel algemeen is parallisme, het verschijnsel dat 2 op elkaar volgende zinnen op elkaar lijken. Het kan gaan om een herhaling die iets aan de eerste zin toevoegt, maar ook om een tegenstelling.

Boodschap

In de meeste boeken van de Bijbel spreekt God tot de mens, of worden gebeurtenissen verhaald. In het boek Psalmen spreken mensen tot God. Mensen komen tot God met geloof, aanbidding en dank, maar ook met schuld, verdriet en wanhoop. De psalmen laten zien dat God persoonlijk met mensen om wil gaan. Hij wil graag dat zij eerlijk, met alles wat hen raakt, tot Hem komen.

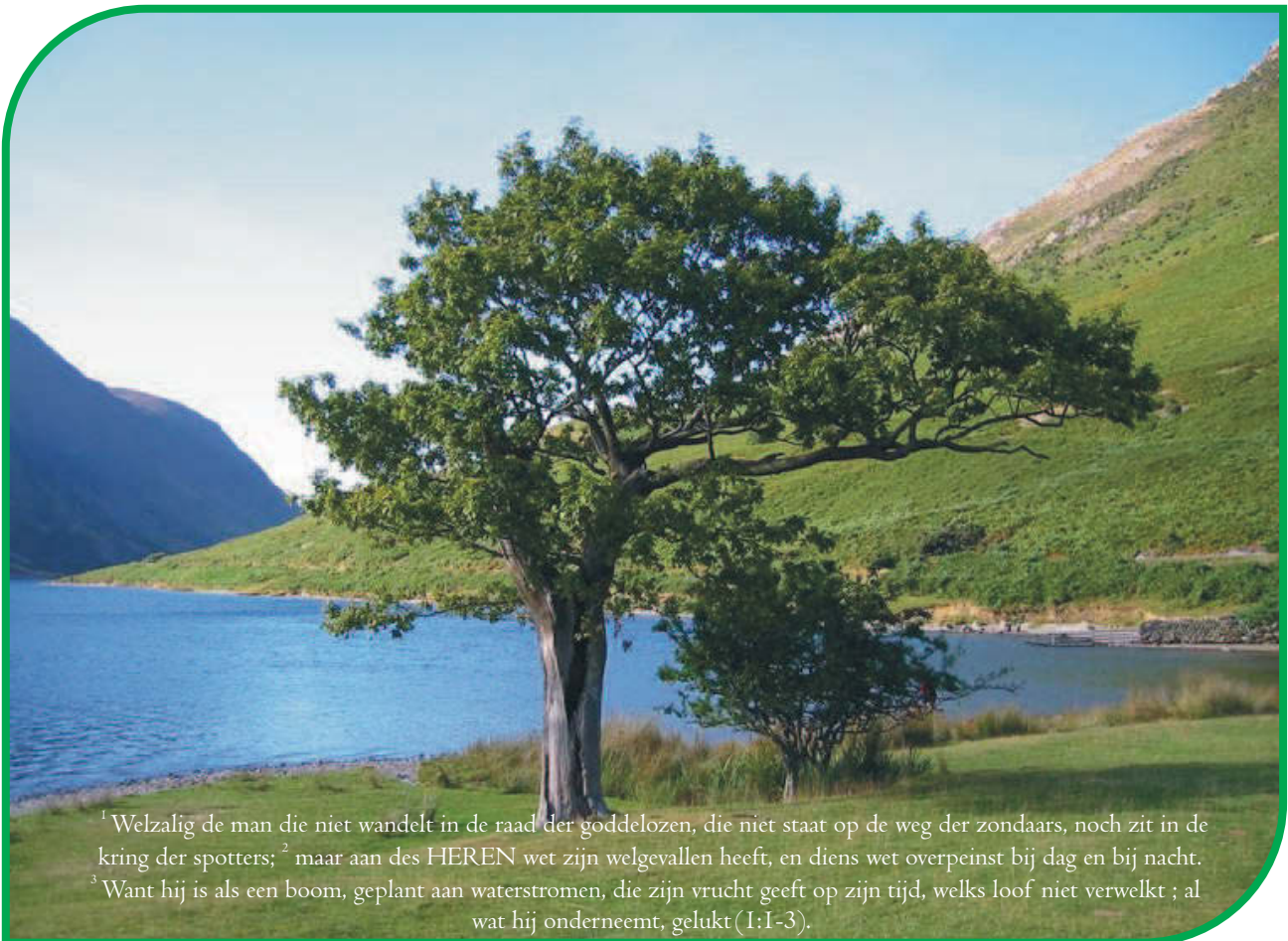
Een voorbeeld van een herhaling is Psalm 19:2:

“De hemelen vertellen Gods eer,
en het uitspansel verkondigt het werk zijner handen;”

Een voorbeeld van een tegenstelling is Psalm 37:9:

“Want boosdoeners worden uitgeroeid,
maar wie de Here verwachten, zij zullen het land beërven:”

Een aantal psalmen heeft versregels die steeds met een volgende letter van het Hebreeuwse alfabet beginnen (acrostichon). Voorbeelden hiervan zijn psalm 25 en 111. In psalm 119 heeft iedere letter zelfs 8 versregels.

¹ Welzalig de man die niet wandelt in de raad der goddelozen, die niet staat op de weg der zondaars, noch zit in de kring der spotters; ² maar aan des HEREN wet zijn welgevallen heeft, en diens wet overpeinst bij dag en bij nacht.

³ Want hij is als een boom, geplant aan waterstromen, die zijn vrucht geeft op zijn tijd, welks loof niet verwelkt; al wat hij onderneemt, gelukt (1:1-3).

“Waarlijk, mijn ziel keert zich stil tot God, van Hem is mijn heil; waarlijk, Hij is mijn rots en mijn heil, mijn burcht, ik zal niet te zeer wankelen” (62:2,3).

SPREUKEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam van 'Spreuken' is afgeleid van het Hebreeuwse beginwoord van het boek, dat spreuk, spreekwoord of gezegde betekent. Salomo wordt verschillende malen als auteur genoemd (1:1, 10:1, 25:1). Ook andere namen komen in het boek naar voren: Agur (30:1), Lemuël (31:1) en tweemaal niet nader genoemde wijzen (22:17, 24:23).

Veel wetenschappers verwerpen de gedachte dat Salomo auteur van Spreuken kan zijn geweest, en stellen dat wijsheidsliteratuur uit latere eeuwen uit ontzag voor hem op zijn naam werd gezet. Deskundigen die van de historische betrouwbaarheid van de gegevens in de tekst uitgaan, gaan hiertegen in, maar denken wel verschillend over de vraag hoeveel van de tekst van het boek Spreuken aan Salomo zelf moet worden toegeschreven.

Sommigen denken dat (vrijwel) de hele tekst op auteurschap van of bewerking door Salomo teruggaat. Anderen menen dat de woorden van de wijzen, Agur en Lemuël onafhankelijk van Salomo zijn ontstaan, en op een later tijdstip aan zijn spreuken zijn toegevoegd.

■ Historische achtergrond

Salomo, de zoon van David, was de laatste koning, die over Israël als ongedeeld rijk heerste. Hij leefde rond het jaar 950 voor Christus. De wijsheid van Salomo was

spreekwoordelijk en internationaal erkend (I Koningen 4:29-34). Bij de beschrijving van zijn wijsheid wordt gesteld, dat hij 3000 spreuken uitsprak (I Koningen 4:32). Dit is een heel wat groter aantal, dan er in het boek Spreuken wordt aangetroffen.

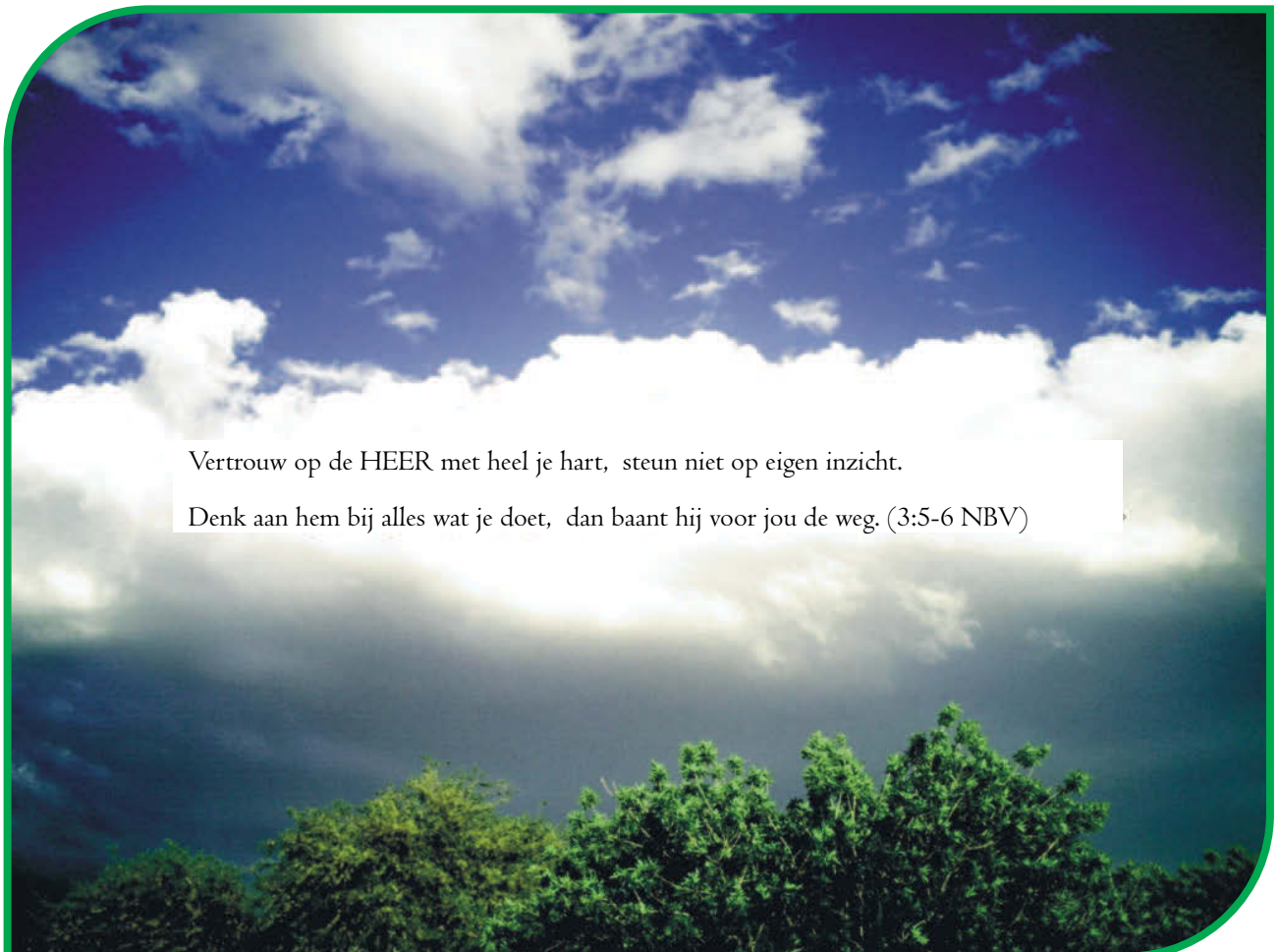
Spreuken in de huidige vorm kan niet door Salomo zijn samengesteld: de mannen van Hizkia, die ongeveer 250 jaar na Salomo leefde, hebben daarin namelijk ook een aandeel gehad (25:1). Het is mogelijk dat hun bewerking de laatste was, maar zeker is dit niet.

■ Onderverdeling en inhoud

Een logische indeling van Spreuken is mogelijk op basis van verzen, waarin uitspraken over auteurs of samenstellers worden gedaan:

Vertrouw op de HEER met heel je hart, steun niet op eigen inzicht.

Denk aan hem bij alles wat je doet, dan baant hij voor jou de weg. (3:5-6 NBV)

Dl.	Verzen	Auteur/samensteller	Inhoud
1	1:1-7		Algemene inleiding
2	1:8-9:18	Salomo	Vaderlijke raadgevingen & woorden van de Wijsheid
3	10:1-22:16	Salomo	Spreuken
4	22:17-24:22	Wijzen	Spreuken
5	24:23-34	Wijzen	Spreuken
6	25:1-29:27	Salomo/ mannen van Hizkia	Spreuken
7	30:1-33	Agur	Spreuken, waaronder getalspreuken
8	31:1-31	Lemuël en zijn moeder	Raadgevingen en loflied op karaktervolle vrouw

Er is een duidelijk onderscheid tussen de vorm van de eerste negen hoofdstukken en die van de rest van het boek Spreuken. De eerste negen hoofdstukken bevatten grotere gedichten rond bepaalde thema's, de overige hoofdstukken bevatten overwegend kortere spreuken.

■ Praktische betekenis

De raadgevingen van het boek Spreuken hebben grote praktische waarde in het dagelijkse leven, allerlei onderwerpen worden behandeld. Enkele voorbeelden zijn:

- luiheid (bijvoorbeeld 6:6-11, 10:26, 19:24, 20:4, 22:13)
- vriendschap (bijvoorbeeld 17:17, 18:24, 19:4, 19:6, 27:9,10)
- huwelijk (bijvoorbeeld 5:15-20, 19:14)
- de macht van woorden (bijvoorbeeld 12:18, 12:25, 16:24, 18:21)
- een beslissing nemen (bijvoorbeeld 3:5-7, 3:21, 12:15, 15:22, 16:3, 19:2).

De spreuken zijn over het algemeen niet toegesneden op het volk Israël en de omstandigheden van dit volk, maar algemeen geldend.

■ Plaats binnen de Bijbel

Meer dan eens worden teksten uit het boek Spreuken in het Nieuwe Testament geciteerd. Gelijkenissen zoals Jezus die uitsprak komen wat betreft vorm vaak dicht in

Bekende spreuken

- Een wijze zoon geeft zijn vader veel vreugde, een dwaze zoon bezorgt zijn moeder verdriet. ^(10:1)
- Wie zijn mond op slot houdt, waakt over zichzelf, wie zijn lippen hun gang laat gaan, stort zichzelf in het verderf. ^(13:3)
- Hoogmoed komt voor de val. ^(16:18)
- Een zwijgende dwaas wordt beschouwd als verstandig, men denkt dat hij wijs is als hij zijn mond houdt. ^(17:28)
- Twee gewichten om te wegen, twee maten om te meten, beide zijn de HEER een gruwel ^(20:10)
- Heb een open oor voor onderricht, en een open geest voor kennis. ^(23:12)
- Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in. ^(26:27)
- Juich niet over de dag van morgen, je weet niet wat hij brengen zal. ^(27:1)
- Laat een ander je prijzen, doe het niet zelf, laat het over aan een vreemde, zie er zelf van af. ^(27:2)

Boodschap

Spreuken geeft veel praktische adviezen om te leven. Het boek heeft een opvoedkundig doel en wil eraan bijdragen dat degene die kennis neemt van de inhoud, wijsheid verwerft. Dit doel wordt aan het begin van het boek meteen al duidelijk aangegeven (1:2-4). Wijsheid is daarbij geen filosofische kennis, maar praktisch inzicht hoe het leven geleefd moet worden. De grondslag van een wijs leven is ontzag voor God (1:7).

Een belangrijk thema in Spreuken is, dat iemands daden altijd gevolgen voor de persoon zelf hebben: goede daden roepen goede gevolgen op, slechte daden slechte gevolgen (bijvoorbeeld 10:4, 2:21,22). Hoewel dit principe soms behoorlijk sterk verwoord wordt, mag men het niet verabsoluteren of omgekeerd redeneren: op grond van iemands al dan niet voorspoedige omstandigheden kan men geen conclusies trekken over diens vroomheid.

De toepassing van individuele spreuken in het leven kan sowieso niet absoluut gebeuren, maar met wijsheid (!) moet overdacht worden of ze in een bepaalde situatie van toepassing zijn. Een mooie illustratie hiervan is Spreuken 26:4,5. Een spreuk is vaak kras en eenzijdig, om te prikkelen tot nadenken (vergelijk 10:22 en 14:23).

de buurt van vergelijkingen in Spreuken.

Opvallend is dat de Wijsheid in Spreuken 8 en 9 gepersonifieerd wordt, en dat Jezus in het Nieuwe Testament de wijsheid van God wordt genoemd (I Korintiërs 1:24). Toch zijn zij niet hetzelfde: de wijsheid is geschapen (8:22-24), het Woord (Jezus) is ongeschapen (Johannes 1:1-3). Het doel van de personificatie van de wijsheid in Spreuken is om de lezer te helpen om God beter te begrijpen, door één van Gods abstracte eigenschappen als een persoon voor te stellen.

■ Bijzondere kenmerken

Het is opvallend dat vrouwen in Spreuken een grote rol spelen: de wijsheid wordt als een vrouw voorgesteld, er wordt sterk tegen de vreemde vrouw (symbool van overspel) gewaarschuwd en Spreuken sluit af met een lofzang op een vrouw met een goed karakter. De tuchtroede wordt in Spreuken sterk aangeprezen (bijvoorbeeld 13:24, 22:15, 23:13-14, 29:15). Het contrast met de moderne zienswijze op lijfstraffen in de opvoeding is groot.

“De vreze des Heren is het begin der wijsheid en het kennen van de Hoogheilige is verstand” (9:10).

PREDIKER

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van dit bijbelboek noemt zichzelf 7 keer 'Prediker'. Het Hebreeuwse woord dat met 'Prediker' vertaald is, duidt op de handeling van het bijeenroepen van mensen en houdt ook het toespreken van de verzamelde mensen in. Prediker was nakomeling van David en koning te Jeruzalem (1:1). Omdat hij koning over Israël was (1:12), komt alleen Salomo als schrijver in aanmerking, hoewel zijn naam in het boek niet genoemd wordt.

Veel onderzoekers geloven niet dat Salomo de auteur was, maar menen dat het boek Prediker uit veel later tijd stamt. Hun belangrijkste argument hiervoor is dat de taal van het boek kenmerken van het Hebreeuws van na de Babylonische ballingschap laat zien. Onderzoekers die wel aan het auteurschap van Salomo vasthouden vinden dit argument niet doorslaggevend, omdat zij ontkennen dat het zeker is dat die taalkenmerken alleen in geschriften uit de periode na de ballingschap voorkwamen.

Prediker spreekt aan begin en einde van zijn boek in de derde persoon, maar verder grotendeels in de eerste persoon. Soms wordt hieruit geconcludeerd, dat de woorden van Prediker (1:12-12:7) door een andere wijze worden ingeleid en becommentarieerd (1:1-11 en 12:8-14).

■ Historische achtergrond

Salomo, de zoon van David, was in de tiende eeuw voor Christus veertig jaar koning over Israël. Hij stond bekend om zijn wijsheid en rijkdom (I Koningen 10:14-29), die ook in Prediker duidelijk naar voren komen (1:16, 2:4-10). Zowel wijsheid als rijkdom ontving Salomo van God, nadat hij God om wijsheid had gebeden (I Koningen 3:5-15).

■ Onderverdeling en inhoud

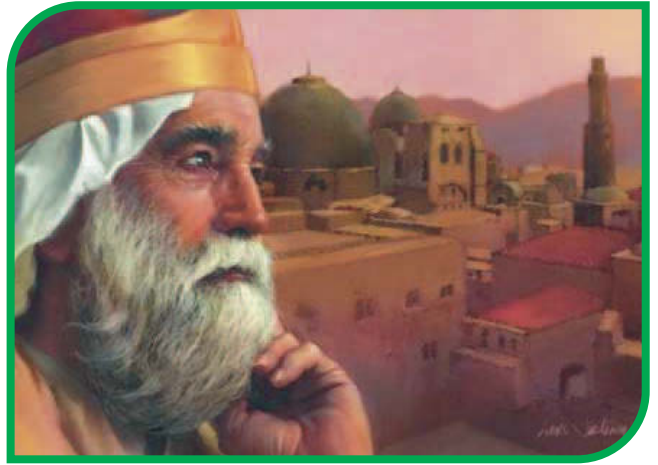
Het boek Prediker kan in vier hoofddelen onderscheiden worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-11	Alles is ijdelheid
2	1:12-6:12	Vergeefse zoektocht naar de zin van het leven
3	7:1-12:7	Aanwijzingen om wijs te leven
4	12:8-14	Oproep om God te vrezen

Prediker doet in zijn boek verslag van zijn zoektocht naar de zin van het leven. De uitkomst geeft hij al direct in de proloog: het leven op zichzelf is een zinloze kringloop (1:2-11).

Als rijk en wijs koning is niemand zo goed in staat tot een zoektocht naar wat er werkelijk toe doet in het leven als Prediker. Hij zoekt de zin van het leven

*Je kunt beter met zijn tweeën dan alleen zijn...
Wanneer twee vrienden samen zijn en een van beiden valt,
helpt de ander hem weer overeind. (4:9-10)*

in wijsheid, in het leveren van bijzondere prestaties en in allerlei soorten van genot. In al deze dingen vindt hij de zin van het leven echter niet (1:12-6:12).

Prediker geeft ook raad om het leven zo goed mogelijk te leven. Veel hiervan kan worden samengevat met voorzichtig en ingetogen leven (7:1-12:7).

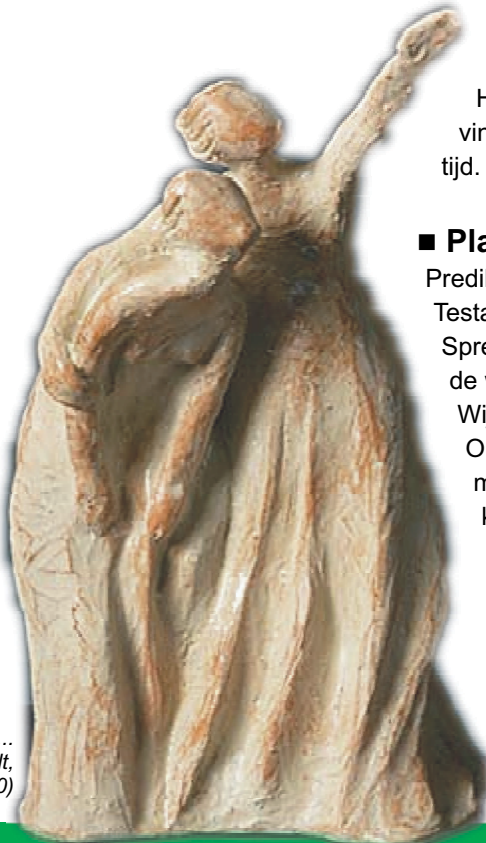
De eindconclusie van Prediker is dat het belangrijk is om in het leven naar God te luisteren; eens moet de mens aan Hem verantwoording afleggen over alles wat hij gedaan heeft (12:8-14). Het onderscheid tussen hoofddeel twee en drie moet niet te absoluut opgevat worden: ook het tweede hoofddeel bevat aanwijzingen om wijs te leven en ook in het derde deel is er aandacht voor de vraag naar de zin van het leven.

■ Praktische betekenis

Prediker lijkt binnen de Bijbel een beetje uit de toon te vallen door zijn pessimistische inhoud. Het is het beste om het boek te zien als een antwoord op elke levensbeschouwing, die de zin van het leven binnen de ons omringende werkelijkheid zoekt, in een leven zonder God. Het pessimisme van Prediker vindt veel weerklank in de moderne tijd.

■ Plaats binnen de Bijbel

Prediker wordt in het Nieuwe Testament niet geciteerd. Net als Spreuken en Job wordt Prediker tot de wijsheidsliteratuur gerekend. Wijzen waren in de tijd van het Oude Testament niet zo zeer mensen die veel intellectuele kennis hadden, maar mensen met praktische levenswijsheid. Zij konden vertellen wat een goede manier van leven was, en waar het in het leven op aan kwam. Ook de

wijsheidsliteratuur van de Bijbel bevat niet in de eerste plaats filosofische of intellectuele inzichten, maar wijsheid voor het dagelijkse leven.

■ Bijzondere kenmerken

De Joden lezen het boek Prediker voor op het Loofhuttenfeest. Het Loofhuttenfeest is een oogstfeest, maar het wonen in hutten wijst ook op de vergankelijkheid van het leven. In die zin sluit Prediker precies op het Loofhuttenfeest aan.

Boodschap

De uitspraak dat alles ijdelheid is ontvangt veel nadruk, doordat die aan het begin en aan het einde van het boek weerklinkt (1:2, 12:8). Het boek Prediker heeft dan ook een pessimistische toon en bevat veel negatief klinkende teksten (bijvoorbeeld 1:18, 4:2, 7:1-3). Het leven in zichzelf is zinloos, maar Prediker kijkt wel verder. God zet het leven uiteindelijk toch in een ander perspectief: het is belangrijk om ontzag te hebben voor Hem en om naar zijn geboden te luisteren, want God zal elke daad, goed of kwaad, oordelen (12:13-14).

Voor alles is er een tijd... (3:1-8 NBV)

¹ Voor alles wat gebeurt is er een uur,
een tijd voor alles wat er is onder de hemel.

² Er is een tijd om te baren
en een tijd om te sterven,
een tijd om te planten
en een tijd om te rooien.

³ Er is een tijd om te doden
en een tijd om te helen,
een tijd om af te breken
en een tijd om op te bouwen.

⁴ Er is een tijd om te huilen
en een tijd om te lachen,
een tijd om te rouwen
en een tijd om te dansen.

⁵ Er is een tijd om te ontvlammen
en een tijd om te verkillen,
een tijd om te omhelzen
en een tijd om af te weren.

⁶ Er is een tijd om te zoeken
en een tijd om te verliezen,
een tijd om te bewaren
en een tijd om weg te gooien.

⁷ Er is een tijd om te scheuren
en een tijd om te herstellen,
een tijd om te zwijgen
en een tijd om te spreken.

⁸ Er is een tijd om lief te hebben
en een tijd om te haten.
Er is een tijd voor oorlog
en er is een tijd voor vrede.

*“De mens heeft het niet in zijn macht om te eten en te drinken
en zich te goed te doen bij zijn zwoegen; dit heb ik wel
ontwaard, dat het van de hand Gods komt” (2:24).*

HOGLIED

■ Auteur en tijd van ontstaan

De Hebreeuwse naam van het bijbelboek Hooglied is 'lied van de liederen'. Deze titel geeft aan, dat het om een uitzonderlijk lied gaat, dat boven andere liederen uitsteekt. Een vergelijkbare uitdrukking is 'Koning der koningen', dat bijvoorbeeld in Openbaring 17:14 voorkomt. Luther noemde het bijbelboek 'das Hohelied', het bruiloftslied. 'Hooglied' in het Nederlands is hiervan afgeleid. Blijkens het opschrift (1:1) was Salomo de auteur van Hooglied. Soms wordt hieraan getwijfeld, omdat de taal van Hooglied niet bij de tijd van Salomo zou passen, maar bij een latere tijd. Dit is echter niet met zekerheid aan te tonen. Een ander mogelijk bezwaar tegen het auteurschap van Salomo is het feit, dat hij vele vrouwen had (I Koningen 11:1-8). Daarmee lijkt het bezingen van één speciale geliefde in het boek Hooglied in strijd. Toch is er van die meerdere vrouwen ook in Hooglied al sprake (6:8,9). Misschien was de tegenstelling voor Salomo en zijn tijdgenoten kleiner dan voor mensen uit latere tijd. Dat Hooglied van de hand van Salomo is, stemt overeen met het gegeven dat hij vele liederen heeft geschreven (I Koningen 4:32). Veel beeldspraak uit Hooglied wijst op de natuur en op luxe producten: Salomo was een kenner van de natuur (I Koningen 4:33), zijn rijkdom was uitzonderlijk (I Koningen 10:14-29). Ook ondersteunend voor het auteurschap van Salomo is dat Jeruzalem en Tirsa in Hooglied vreedzaam naast elkaar worden genoemd (6:4), terwijl ze in later tijd concurrerende hoofdsteden waren. Jeruzalem was hoofdstad van het zuidelijke rijk, Tirsa was hoofdstad van het noordelijke rijk tot de tijd van Omri (I Koningen 16:23,24).

■ Historische achtergrond

Salomo, de zoon van David, was koning over Israël van 971 tot 931 voor Christus. Hij stond bekend om zijn wijsheid, die hij van God ontving, nadat hij erom gebeden had (I Koningen 3:5-15). Salomo was de laatste koning van het ongedeelde koninkrijk, na zijn dood viel het rijk in twee delen uiteen.

■ Onderverdeling en inhoud

Over onderverdeling en inhoud van Hooglied wordt heel verschillend gedacht. Sommige uitleggers menen een verhaallijn in het boek te ontdekken, waarbij men onderling verschillend denkt over de vraag of de geliefde Salomo is of niet. Hiertegenover denken veel anderen dat Hooglied moet worden uitgelegd als een verzameling van los van elkaar staande liefdesliederen. Dat Hooglied één geheel is, wordt duidelijk uit zinnen en woorden die meerdere malen voorkomen:

- "Ik bezweer u, dochters van Jeruzalem, bij de gazellen of bij de hinden des velds: wekt de liefde niet op en prikkelt haar niet, vóórdat het haar behaagt" (2:7, herhaald of gevarieerd in 3:5, 5:8 en 8:4).
- "Wie is zij...?" (3:6, 6:10, 8:5; deze overeenkomst is in de NBV duidelijker zichtbaar dan in de NBG-vertaling van 1951).

Ook hebben inleiding en afsluiting van Hooglied een aantal overeenstemmende elementen: het rennen en de haast (1:4 en 8:14), de broers (1:6 en 8:8) en de wijngaard (1:6 en 8:11,12).

Door Hooglied heen komen verschillende personen aan het woord, waarbij van sommige teksten niet geheel duidelijk is aan wie ze moeten worden toegeschreven. De personen zijn de vrouw/vriendin/bruid, de man/vriend/bruidegom, de dochters van Jeruzalem en de broers van de vrouw.

De poëzie van Hooglied is uitdrukking van de verrukking van de geliefden en hun verlangen naar elkaar. Naast de liefde komen ook frustraties en problemen aan de orde (bijvoorbeeld 5:2-7).

Door deskundigen worden veel verschillende onderverdelingen van Hooglied voorgesteld. Een globale indeling onderscheidt inleiding, hoofddeel en afsluiting. De laatste tekst van het hoofddeel (8:6,7) is de climax van het boek. Een mogelijke verdere indeling van het hoofddeel legt een scheiding bij het eerste vers van hoofdstuk 5. Daarvoor is sprake van zich ontwikkelende liefde, daarna van volwassen liefde, die echter wel degelijk ook met problemen te maken heeft (bijvoorbeeld 5:2-7).

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-6	Inleiding
2	1:7-5:1	Zich ontwikkelende liefde
3	5:2-7:13	Volwassen liefde
4	8:8-14	Afsluiting

■ Praktische betekenis

Door de tijd heen is Hooglied op verschillende manieren uitgelegd. Soms week men zeer ver van de letterlijke betekenis af. Daarbij werd het boek vaak geïnterpreteerd als een uitdrukking van de liefde tussen God en Israël of van de liefde tussen Christus en de kerk. Op zich is dit niet onbegrijpelijk of verkeerd, omdat deze verhoudingen in respectievelijk het Oude en Nieuwe Testament vaak met het huwelijk vergeleken worden (bijvoorbeeld Hosea 1-3, II Korintiërs 11:2). Er mag echter nooit uit het oog verloren worden, dat de primaire betekenis van Hooglied bij de liefde tussen man en vrouw ligt.

De woorden van de broers in 8:8 en 9 laten zien, dat ook familie en omgeving een taak hebben om jonge mensen tegen verleiding te beschermen. Een muur is hier beeldspraak van een ongetrouwde vrouw die haar maagdelijkheid beschermt. Een deur is beeldspraak van een vrouw, die openstaat voor vele seksuele relaties.

■ Plaats binnen de Bijbel

In Hooglied wordt regelmatig het beeld van een hof of tuin gebruikt (bijvoorbeeld 4:12, 6:2). Dit doet terugdenken aan het eerste mensenpaar in de Hof van Eden (Genesis 2:20-25, later helaas ook 3:7).

Hooglied verwijst niet naar andere delen van de Bijbel en wordt in de rest van de Bijbel ook niet aangehaald.

■ Bijzondere kenmerken

God wordt in Hooglied niet of slechts op één plaats (8:6,

Boodschap

Hooglied laat een bijzondere en intense liefde tussen man en vrouw zien. De geliefden spreken openhartig en gepassioneerd, maar niet plat, hun verlangen naar elkaar uit. Daarmee is Hooglied een loflied op de liefde, maar niet alleen dat: Hooglied wil ook onderwijs over de liefde geven.

Hooglied laat zien hoe positief de liefde tussen man en vrouw en de lichamelijke beleving ervan gewaardeerd moet worden. Dit is een correctie van het vooroordeel dat seksualiteit verdorven of minderwaardig is.

Een belangrijk thema, benadrukt door herhaling, is dat geliefden terughoudend moeten zijn in hun lichamelijke omgang ("wekt de liefde niet op en prikkelt haar niet, vóórdat het haar behaagt", onder andere 2:7). Als geliefden eenmaal in vuur en vlam staan, wordt het verlangen naar lichamelijke eenheid heel sterk, terwijl de tijd daarvoor misschien nog wel helemaal niet rijp is. De tijd is pas rijp, als de relatie door de omgeving en maatschappij formeel bevestigd en erkend is.

dit vers kan op verschillende manieren worden vertaald) genoemd.

In de synagoge wordt het boek Hooglied op het paasfeest gelezen, omdat men terugdenkt aan de liefde van God voor Israël bij de bevrijding uit Egypte.

Glas in lood afbeelding uit de Sharon Lutheran Church, Calgary *Hooglied 2:1*

"Al bood iemand alles wat hij bezit voor de liefde, smadelijk zou men hem afwijzen" (8:7b).

Jesaja

■ Auteur en tijd van ontstaan

Jesaja was een profeet, die namens God sprak tijdens vier opeenvolgende koningen van het zuidelijke rijk Juda (1:1). Zijn naam betekent: 'De Heer redt'. Zijn naam op zichzelf heeft al profetische betekenis (8:18), evenals die van zijn zonen Sear-Jasub ('een overblijfsel zal terugkeren', 7:3) en Maher-Salal Chas-Baz ('haastig buit, spoedig roof', (8:3,4). Zijn vrouw was profetes (8:3). Het is mogelijk dat Jesaja zelf het naar hem genoemde boek zijn uiteindelijke vorm heeft gegeven, maar het kan ook door leerlingen van hem (genoemd in 8:16) gebeurd zijn.

Jesaja werd als profeet geroepen in het sterfjaar van koning Uzzia (6:1), 740 voor Christus. In Jesaja 37:38 wordt melding gemaakt van de dood van de Assyrische koning Sanherib, 681 voor Christus. Jesaja is dus gedurende vele jaren actief geweest.

Veel bijbelgeleerden ontkennen de eenheid van het boek Jesaja. Men schrijft hoofdstuk 40-66 toe aan een verder onbekende profeet die ongeveer 150 jaar later leefde, tijdens de Babylonische ballingschap. Sommigen menen zelfs dat de hoofdstukken 56-66 door een derde persoon zijn geschreven.

De belangrijkste reden voor de opdeling van het boek Jesaja ligt erin, dat de tweede helft van het boek Jesaja gedetailleerde toekomstvoorspellingen over de ballingschap en de terugkeer naar het land Israël bevat. Men kan niet geloven, dat iemand die rond 700 voor Christus leefde die kon doen, dus gelooft men dat Jesaja 40-66 later geschreven moet zijn. Een voorbeeld van een gedetailleerde toekomstvoorspelling in Jesaja is het noemen van de Perzische koning Kores, die de Israëlieten toestemming gaf om uit Babylon naar hun eigen land terug te keren (44:28, 45:1). Deze toestemming werd pas in 539 voor Christus gegeven! Behalve dat men meent dat Jesaja niet over de ballingschap en de terugkeer kon spreken, wijst men

De roeping van Jesaja *Jesaja 6:6*
Schilderij van Giovan Battista Tiepolo (1696 – 1770)

ook op theologische en literaire verschillen tussen het eerste en tweede deel van Jesaja.

Voor christenen is het niet onaannemelijk dat Jesaja uitspraken over de verre toekomst kon doen (48:3-6 maakt duidelijk dat God zo werkt). Bovendien komt de Babylonische ballingschap en de afloop ervan ook in het eerste deel van het boek in het vizier (13:17-14:2, 39:5-7). Vanaf hoofdstuk 40 wordt de ballingschap een heel belangrijk thema, waarbij Jesaja regelmatig over de toekomst spreekt alsof die al aangebroken of voorbijgegaan is (bijvoorbeeld 40:2, 46:1, 48:20). Dat Jesaja vanaf hoofdstuk 40 over de ballingschap en de terugkeer spreekt is echter niet onlogisch na zijn profetie in 39:5-7.

Behalve theologische en literaire verschillen hebben het eerste en tweede deel van Jesaja ook grote overeenkomsten op deze gebieden. Deskundigen die van de eenheid van het boek Jesaja overtuigd zijn, verklaren de verschillen uit de van elkaar afwijkende onderwerpen van beide delen.

*Maar wie de HERE verwachten,
putten nieuwe kracht;
zij varen op met vleugelen als arenden (40:31).*

*Het geknakte riet zal hij niet verbreken en de
kwijnende vlaspit zal hij niet uitdoven;
naar waarheid zal hij het recht openbaren (42:3).*

■ Historische achtergrond

In de tijd van Jesaja was Juda een klein rijk, dat door verschillende andere landen sterk bedreigd werd. Assyrië was een wereldmacht, die de buurlanden van Juda onderwierp (onder andere het noordelijke rijk), en ook voor Juda zelf een grote bedreiging werd. Jesaja maakte de koningen van Juda duidelijk, dat ze op geen enkele politieke macht moesten vertrouwen, alleen op God. Achaz ging zijn eigen weg met desastreuze gevolgen (7), Hizkia vertrouwde op God en werd gered van een overmacht (36,37). Jesaja profeteerde niet alleen over zijn eigen tijd. Hij deed ook profetieën over onderwerpen die zijn eigen tijd ver overstegen (bijvoorbeeld 2:1-5, 8:23-9:6, 11:1-10).

■ Onderverdeling en inhoud

De hoofdingeling van het boek Jesaja is in drieën:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-35:10	Het oordeel van God
2	36:1-39:8	De geschiedenis van Hizkia
3	40:1-66:24	De troost van God

In het eerste hoofddeel staat in hoofdstuk 1-12 Juda centraal. De hoofdstukken 13 t/m 23 bevatten profetieën tegen andere volken. In de hoofdstukken 24 t/m 35 komt opnieuw het oordeel van God naar voren, maar ook zegen.

In Jesaja 40-66 staan naast de terugkeer uit de ballingschap (40-48) ook de Messias, de knecht van de Heer, (49-55) en het toekomstige koninkrijk van God (56-66) centraal.

■ Praktische betekenis

Uit het boek Jesaja kan veel geleerd worden over het toekomstige koninkrijk van God, dat komt als Jezus terugkeert.

Eén van de eerste teksten uit de Bijbel waarin het geloof in de opstanding van de doden uitdrukkelijk beleden wordt, is Jesaja 26:19.

Messiaanse profetieën uit het boek Jesaja zoals hoofdstuk 53 zijn een geloofsbemoediging en verzekering, waardoor God al honderden jaren tevoren op Jezus wijst.

■ Plaats binnen de Bijbel

Doordat het boek Jesaja veel leert over de Messias en over het toekomstige rijk van God fungeert het als een soort brug tussen het Oude en Nieuwe Testament.

Jesaja is één van de meest geciteerde oudtestamentische boeken in het Nieuwe Testament.

Boodschap

De heiligheid van God en in contrast daarmee de zondigheid van zijn volk zijn belangrijke thema's in Jesaja. Ook belangrijk is dat God redt, en dat er door het oordeel heen een rest zal overblijven (al deze gedachten komen bij de roeping van Jesaja, beschreven in hoofdstuk 6, naar voren).

Jesaja sprak de Judeeërs namens God aan op hun zonden en zegde hen het oordeel aan. Hij bereidde hen voor op de ballingschap en zijn woorden zouden in de ballingschap een troost voor hen zijn.

Jesaja heeft veel geprofeteerd over de Messias. De term 'knecht van de Heer' kan collectief op de gelovige rest van Israël slaan (bijvoorbeeld 41:8,9 en 44:1,2), maar moet ook vaak individueel opgevat worden als omschrijving van de door God gegeven Verlosser (bijvoorbeeld 49:4-7 en 52:13-53:12). Jesaja 53 is een heel belangrijke profetie met betrekking tot het lijden van Jezus. Enkele andere opvallende profetieën in Jesaja over de Messias zijn te vinden in 7:14, 8:23-9:6, 11:1-10 en 61:1-3.

God beheerst de geschiedenis. Na het oordeel over Israël en over de volkeren komt het Koninkrijk van God. Jeruzalem zal het centrum van de wereld zijn en een zegen voor alle mensen (bijvoorbeeld 2:1-5). Jesaja laat duidelijk zien dat het heil voor alle volken bedoeld is.

■ Bijzondere kenmerken

Vanwege zijn vele profetieën over de Messias wordt Jesaja soms de 'evangelist onder de profeten' of de 'prins van de profeten' genoemd.

Het taalgebruik van het boek Jesaja is opvallend mooi. Samen met zijn toegang tot de hogere kringen zou dit kunnen wijzen op een hoge afkomst en een goede scholing van Jesaja.

De tekst van Jesaja 36-39 en die van II Koningen 18:13-20:19 komen sterk overeen. De schrijver van I en II Koningen maakte gebruik van veel bronnen, daar behoorde het boek Jesaja ook toe.

Soms wordt er een vergelijking getrokken tussen het boek Jesaja en de Bijbel als geheel: zoals de Bijbel 66 boeken bevat, bevat Jesaja 66 hoofdstukken. De boodschap van de 39 boeken van het Oude Testament denkt men vooral weerspiegeld te zien in het eerste deel van Jesaja (1-39), de boodschap van de 27 boeken van het Nieuwe Testament in het tweede deel (40-66).

“En de Here der heerscharen zal op deze berg voor alle volken een feestmaal van vette spijzen aanrichten, een feestmaal van belegen wijnen: van mergrijke, vette spijzen, van gezuiverde, belegen wijnen. En Hij zal op deze berg de sluier vernietigen, die alle natiën omsluit, en de bedekking, waarmee alle volken bedekt zijn” (25:6,7).

JEREMIA

■ Auteur en tijd van ontstaan

Jeremia trad op als profeet tijdens de regering van de laatste koningen van Juda (Josia, Joachaz, Jojakim, Jojakin en Sedekia), en maakte de verwoesting van Jeruzalem (586 voor Christus) mee.

Al in Jeremia's eigen tijd werden zijn profetieën opgeschreven. Bij het opschrijven van de profetieën was de schrijver Baruch betrokken (36:4). Als koning Jojakim de boekrol met profetieën van Jeremia vernietigt (36:22-25), wordt er op bevel van God een nieuwe gemaakt, waaraan nog weer meer profetieën worden toegevoegd (36:27-32).

Het is moeilijk om te zeggen, in hoeverre de inhoud van de boekrol die genoemd wordt in Jeremia 36 overeenkomt met het bijbelboek Jeremia in zijn huidige vorm. Waarschijnlijk is de boekrol de oorspronkelijke kern van het bijbelboek geweest. Daaraan werden dan vervolgens profetieën toegevoegd, die in later tijd door Jeremia waren uitgesproken.

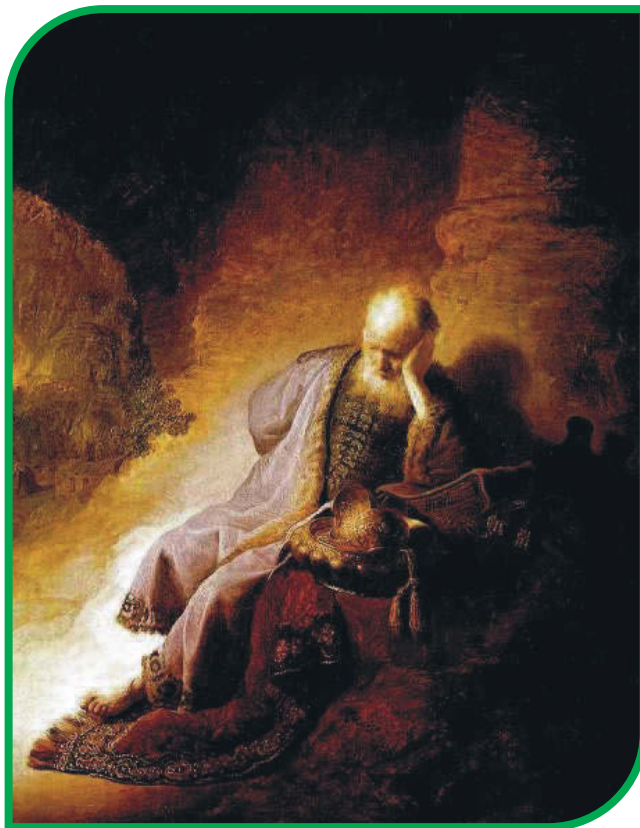
Tussen de standaard Hebreeuwse tekst van het bijbelboek Jeremia en de oude Griekse vertaling, de Septuaginta, bestaan opvallende verschillen in tekstoverlevering: de Septuaginta is korter en de volgorde van de profetieën verschilt soms. Ondanks de tekstverschillen zijn de inhoudelijke verschillen niet groot

■ Historische achtergrond

Josia was de laatste koning van Juda, die God oprecht diende. In het dertiende jaar van zijn regering werd Jeremia tot profeet geroepen (1:2), hij was nog jong (1:6). Onder Josia had Juda nog een zekere onafhankelijkheid, tijdens de regeringsperioden van zijn opvolgers was of wel Egypte, of wel Babylonië de baas. Op geestelijk gebied was Juda na de tijd van Josia zo ernstig in verval, dat de ballingschap niet uit kon blijven. Jeremia moest de straf van God aanzeggen, en hij werd er niet populair door.

De naam van de vader van Jeremia was Hilkia. Jeremia was afkomstig uit de priesterfamilie van het kleine Benjaminitische plaatsje Anatot, dat niet ver van Jeruzalem lag. God koos Jeremia al als profeet uit voor zijn geboorte (1:5), en verbood hem te trouwen en een gezin te stichten (16:1). Doordat Jeremia zoveel onheil moest aanzeggen, had hij veel van zijn volksgenoten te lijden, tot moordpogingen toe (11:18-23, 26:8-11, 38:1-6). Zelfs zijn familie kon hij niet vertrouwen (12:6). Jeremia heeft bitter geleden onder de onheilsboodschappen die hij moest overbrengen, en onder de haat van zijn volksgenoten. Zijn worsteling hiermee komt soms heftig naar voren (15:15-18, 20:14-18). In 15:19 wordt Jeremia door God vermaand, omdat hij tegenover God te ver is gegaan.

Als Jeruzalem veroverd en verwoest wordt, krijgt Jeremia van de Babyloniërs de vrije keus om mee te gaan naar Babel of in het land Israël te blijven (40:1-6).

Jeremia treurend over de verwoesting van Jeruzalem
Schilderij van Rembrandt (1606 – 1669)

Jeremia kiest om in het land te blijven bij de rest van de Judese bevolking, die niet is weggevoerd. Als de door de Babyloniërs aangestelde landvoogd vermoord wordt, vlucht dit restant naar Egypte tegen het woord van God door de mond van Jeremia in. Jeremia en Baruch worden gedwongen om mee te gaan (40:7-43:7). Hoofdstuk 43:8-44:30 bevat profetieën van Jeremia in Egypte. Volgens de Joodse overlevering is hij daar uiteindelijk door zijn landgenoten om het leven gebracht.

■ Onderverdeling en inhoud

De profetieën in het bijbelboek Jeremia staan niet in chronologische volgorde. Een duidelijk voorbeeld hiervan is dat Jeremia in hoofdstuk 34 moet spreken tot koning Sedekia, de laatste vorst van Juda, terwijl in hoofdstuk 35:1 koning Jojakim genoemd wordt, één van Sedekia's voorgangers.

Het boek Jeremia kan in vieren verdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-25:38	Profetieën tegen Juda en Jeruzalem
2	26:1-45:5	Meer profetieën tegen Juda en Jeruzalem
3	46:1-51:64	Profetieën tegen andere volkeren
4	52:1-34	De val van Jeruzalem

Het grootste verschil tussen deel 1 en 2 is dat in het eerste deel de gevoelens van Jeremia meer op de voorgrond treden. Daarnaast bevat het tweede deel meer gedateerde profetieën dan het eerste. Hoofdstuk 52 is niet van de hand van Jeremia zelf, maar door een ander toegevoegd (51:64). De inhoud van 52:31-34 komt overeen met II Koningen 25:27-30.

JEREMIA

■ Praktische betekenis

De prediking van Jeremia laat heel duidelijk zien, dat God uiterlijke godsdienst zonder inhoud verafschuwt. Als men zondigt, blijft heel lang de mogelijkheid tot terugkeer en genade bestaan (7:5-7, 36:3), maar op een keer is het te laat, en moet men de vruchten van eigen verkeerde keuzes plukken (37:1-10). Zelfs dan wil God nog verzachting geven, als men luistert (38:17-23). Op de weg zonder God verder gaan leidt uiteindelijk echter tot de totale ondergang (52:6-15).

■ Plaats binnen de Bijbel

Er zijn enkele opvallende overeenkomsten in woordgebruik en ideeën tussen Jeremia en de profeet Hosea. Omdat Jeremia beduidend later leefde dan de in het noordelijke rijk optredende Hosea, moet hij met de boodschap van deze profeet bekend zijn geweest. In het Nieuwe Testament wordt Jeremia regelmatig aangehaald. Jezus maakte duidelijk dat Hij zelf de profetie van het nieuwe verbond (31:31-34) vervulde: Lukas 22:20. In de beschrijving van het eindoordeel over het grote Babylon (Openbaring 16:19-18:24) wordt Jeremia vele malen aangehaald.

■ Bijzondere kenmerken

Jeremia's boodschap werd wel heel vaak door symboliek ondersteund. Bekende voorbeelden zijn het werk van de pottenbakker (18,19) en het houten en ijzeren juk (27,28).

Jeremia komt als mens heel dichtbij, doordat hij zijn vaak heftige emoties niet verbergt, maar uitspreekt (bijvoorbeeld 20:7-18).

Een opmerkelijke archeologische vondst uit de tijd van Jeremia is het zegel met de opdruk: "Eigendom van Baruch, de zoon van Neria, de schrijver". Dat het om het

Boodschap

Jeremia moest zowel onheils- als heilsprofetieën overbrengen (1:10), maar de onheilsprofetieën overheersen. Hij kondigde de definitieve ondergang van Juda aan, en maakte die mee. Daarnaast sprak hij ook woorden over andere volken uit (46-51).

Jeremia relativeerde het belang van de godsdienstige vormen, en verklaarde ze waardeloos als het hart er niet bij betrokken was (7:22,23).

Niet alleen kondigde Jeremia de ballingschap aan: hij gaf ook aanwijzingen hoe tijdens de ballingschap te leven (29), en voorzegde de terugkeer na 70 jaar (29:10-14).

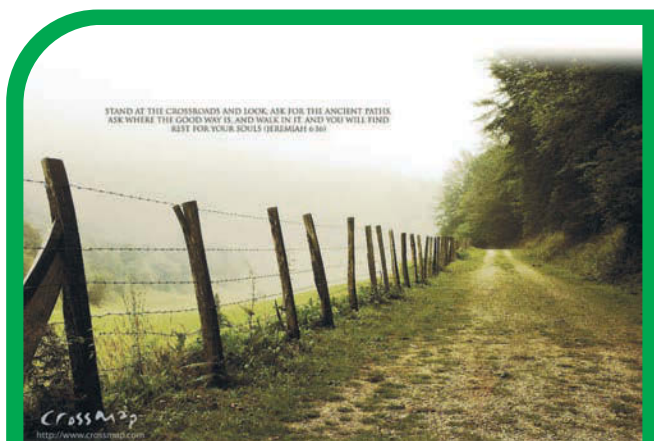
Heel bijzonder is dat Jeremia een nieuw verbond van God met zijn volk mocht aankondigen (31:31-34). De kern van dit verbond is, dat de woorden van God in het hart gegrift zullen zijn, en dat ieder God persoonlijk zal kennen.

zegel van de helper van Jeremia gaat is waarschijnlijk, omdat ook diens vader Neria heette (32:12).

Mozes bad tot God, waardoor hij het oordeel van God afwendde. In Jeremia's tijd heeft het volk van Juda het zo bont gemaakt, dat God Jeremia verbiedt om nog voor zijn volksgenoten te bidden (7:16, 11:14, 14:11).

In 26:17-19 wordt een onheilsprofetie van Micha genoemd (Micha 3:12), die geen werkelijkheid is geworden door bekering.

Het woord 'jeremiëren', dat klagen betekent, heeft men van de naam van Jeremia afgeleid.

Dit zegt de HEER:
Ga op de kruispunten staan, denk na,
kijk naar de oude wegen.
Welke weg leidt naar het goede?
Sla die in, en vind rust (6:16 NBV).

Gezegend wie op de HEER vertrouwt,
wiens toeverlaat de HEER is.

Hij is als een boom geplant aan water,
zijn wortels reiken tot in de rivier.
Hij merkt de komst van de hitte niet op,
zijn bladeren blijven altijd groen.
Tijden van droogte deren hem niet,
steeds weer draagt hij vrucht (17:7-8 NBV).

"Kan een Ethiopiër zijn huid veranderen, of een panter zijn vlekken? Dan zoudt gij ook in staat zijn goed te doen, gij, die gewend zijt kwaad te doen" (13:23).

KLAAGLIEDEREN

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het boek Klaagliederen is een verzameling van vijf klaagliederen naar aanleiding van de verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus. De levendige beschrijvingen in het boek maken het aannemelijk dat de auteur een ooggetuige en tijdgenoot was. De naam van de schrijver wordt niet genoemd, en is dus ook niet met zekerheid vast te stellen. Het is wel heel goed mogelijk dat het om Jeremia gaat: Jeremia maakte de val van Jeruzalem mee en bleef in het land achter (Jeremia 39:1-6). Zijn naam wordt in de Joodse overlevering als auteur genoemd. Uit II Kronieken 35:25 blijkt bovendien dat Jeremia al vaker klaagzangen had gemaakt.

■ Historische achtergrond

De verwoesting van Jeruzalem, in de prediking van Jeremia voorgezegd, was het gevolg van de zonden van het Joodse volk. Politiek gezien ging het om het neerslaan van de opstand van een ontrouwe vazal door de koning van Babel. De inwoners van Jeruzalem werden gedood of naar Babylonië gedeporteerd. Wat

overbleef in het land was een armzalig restant van het volk van God. Zij waren berooid en in erbarmelijke omstandigheden (Jeremia 39:10): de situatie leek uitzichtloos.

■ Onderverdeling en inhoud

Elk van de vijf hoofdstukken van Klaagliederen bevat een klaaglied. Een manier om onderscheid tussen de verschillende liederen te maken is om aan elk van hen een persoon en een persoonlijk voornaamwoord te koppelen, die in dat lied opvallen.

Deel	Verzen	Hoofdpersoon
1	1:1-22	De stad Jeruzalem - zij
2	2:1-22	De Heer - Hij
3	3:1-66	De schrijver of het volk van Juda - ik
4	4:1-22	De kinderen van Sion - zij
5	5:1-22	De overlevenden - wij

Sommige uitleggers menen dat het derde klaaglied opgevat moet worden als een lied van een getroffen individu. Anderen menen dat de ik-persoon van het derde klaaglied de verpersoonlijking van het getroffen volk is. Voor het eerste pleit 3:14, waar sprake is van het

volk van de ik-persoon. Als het om een individu gaat, passen veel teksten goed bij de persoon Jeremia: bijvoorbeeld 3:14, 3:53,55 (vergelijk hiervoor Jeremia 11:18-23 en 38:1-6).

Het vijfde klaaglied kan behalve als klaaglied ook als gebed gekarakteriseerd worden.

De Klaagliederen hebben een acrostische opbouw: het eerste woord van ieder vers van de hoofdstukken 1, 2, en 4 begint met de opeenvolgende letters van het Hebreeuwse alfabet, dat 22 letters telt. Hoofdstuk 3 is in 66 verzen verdeeld, omdat drie opeenvolgende regels steeds met dezelfde letter beginnen. Hoofdstuk 5 heeft wel het juiste aantal verzen voor een acrostichon, maar geen opeenvolgende Hebreeuwse beginletters.

De acrostische vorm kan gekozen zijn om aan te geven, dat het om een allesomvattende uitdrukking van het verdriet gaat, als het ware van A tot Z. Verder is het acrostichon een hulpmiddel om het gedicht uit het hoofd te leren.

■ Praktische betekenis

Klaagliederen kan mensen helpen om om te gaan met lijden en verdriet. Het kan gevoelens helpen verwoorden, maar ook richting geven in het lijden. Klaagliederen laat zien dat gevoelens niet weggestopt, maar geuit moeten worden. Ook wordt

De profeet Jeremia. Fresco, Sixtijnse kapel, Vaticaan.
Schilderij van Michelangelo Buonarroti (1475 – 1564)

KLAAGLIEDEREN

duidelijk, dat God bij het lijden betrokken mag worden. Van daaruit kan er weer hoop en nieuw perspectief komen.

De auteur neemt geen afstand van zijn volksgenoten vanwege hun schuld, maar is één met hen.

Al is een situatie nog zo uitzichtloos, er is altijd reden om God te danken voor zijn liefde en trouw (3:22,23). Hoofdstuk 5 is een voorbeeld van een gebed, dat met alle ervaren verdriet en wanhoop naar God toe weet te gaan.

■ Plaats binnen de Bijbel

Klaagliederen wordt in het Nieuwe Testament niet geciteerd.

Boodschap

Het draait in Klaagliederen om het enorme trauma van de verwoesting van Jeruzalem. Het lijden en de rouw worden indringend verwoord. Een tweede belangrijk thema is collectieve schuldbelijdenis: deze ramp is het gevolg van ontrouw aan God. Achter de overwinnaar Babel staat God, die zijn volk straft (bijvoorbeeld 2:1-8). Een derde gedachte van Klaagliederen, minder op de voorgrond tredend en minder uitgewerkt, is hoop ondanks alles: Gods genade is er nog steeds (3:22-26), God verstoot niet voor eeuwig (3:31), God verdrukt niet van harte (3:33) en ziet het onrecht (3:34-36). Toch eindigt Klaagliederen tenslotte met een open vraag: "Of zou U ons geheel en al verwerpen? Zou U al te zwaar tegen ons toornen?"

De val van Jeruzalem is geen verrassing voor wie de woorden van God kent (1:21). Die woorden gaan zover terug als de tijd van Mozes (Deuteronomium 28:15, 49-52, 63 en 64).

De verwoesting van de tempel in Jeruzalem
Schilderij van Francesco Hayez (1791 – 1882)

*“Wat kan ik u voorhouden, waarmee u vergelijken, o dochter van Jeruzalem?
Wat met u gelijkstellen om u te troosten, o jonkvrouw, dochter van Sion?
Want groot als de zee is uw breuk; wie kan u genezing brengen?” (2:13).*

EZECHIËL

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam 'Ezechiël' betekent 'God is sterk' of 'God maakt sterk'. Ezechiël behoorde tot de groep ballingen die door Nebukadnezar met koning Jojachin naar Babel werd gebracht (II Koningen 24:8-17). In Babel werd hij tot profeet geroepen in het jaar 593 voor Christus (het vijfde jaar van de ballingschap van Jojachin, 1:2). De definitieve verwoesting van Jeruzalem had nog niet plaatsgevonden (586 voor Christus). Omdat het bijbelboek Ezechiël geheel in de eerste persoon enkelvoud is geschreven, mag aangenomen worden dat de profeet zelf de auteur ervan is.

Toen Ezechiël tot profeet geroepen werd, was hij dertig jaar oud (1:1). Hij was priester, zijn vader heette Buzi (1:3). Hij is minstens ongeveer 22 jaar lang profeet geweest, één van zijn profetieën is in het zeventwintigste jaar van de ballingschap van Jojachin gedateerd (29:17). Meer dan zijn tijdgenoot Jeremia werd hij als boodschapper van God erkend: hij werd bij herhaling door de oudsten van zijn volk bezocht om hem te raadplegen (8:1, 14:1, 20:1).

De eigen gevoelens van Ezechiël komen minder sterk naar voren dan die van Jeremia. Toch blijken soms moedeloosheid en verdriet, mede over moeilijke opdrachten van God (4:14, 20:49). Als Ezechiël zijn vrouw verliest, staat God hem niet toe daarover openlijk te rouwen (24:16-18), hij mag alleen in zichzelf verdrietig zijn. Dit is er een teken van, dat de ballingen niet zullen kunnen rouwen over de ondergang van Jeruzalem, en de dood van hun familieleden daar.

■ Historische achtergrond

Eén van de belangrijkste oorzaken van de ballingschap was de afgoderij van de Joden, waardoor ze God bedroefd en kwaad maakten. Zolang Jeruzalem nog niet definitief gevallen was, was deze afgoderij een belangrijk thema van de profetieën van Ezechiël. Ook moest hij zijn landgenoten de valse hoop ontnemen, dat het allemaal nog wel mee zou vallen met het oordeel van God.

Na de verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus veranderden de profetieën van toon. Vanaf dat moment lag de klemtoon op de nieuwe, hoopvolle toekomst die God zou geven, dwars tegen de donkere omstandigheden in.

■ Onderverdeling en inhoud

Op basis van de inhoud kan Ezechiël in drieën verdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-24:27	Oordeel over Juda en Jeruzalem
2	25:1-32:32	Oordeel over verschillende volkeren
3	33:1-48:35	Zegen voor Juda en Jeruzalem

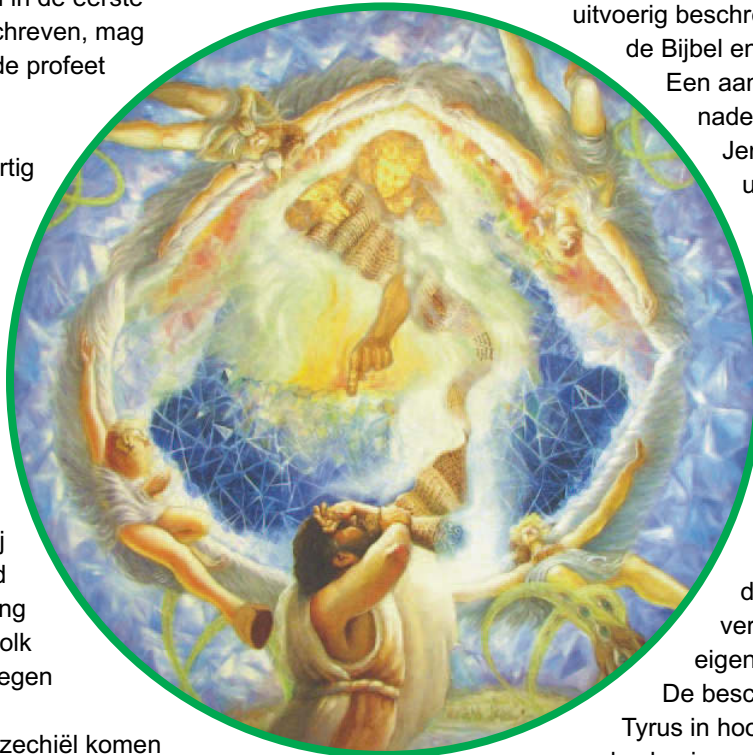
Binnen het eerste deel neemt het roepingvisioen van Ezechiël (1-3) een aparte plaats in. Het is de meest uitvoerig beschreven profetenroeping van de Bijbel en rijk aan symboliek.

Een aantal keren moet Ezechiël de naderende ondergang van Jeruzalem en ballingschap uitbeelden. Hij moet onder andere een maquette van het belegerde Jeruzalem maken en daarbij gaan liggen (4). Ook moet Ezechiël als een balling zijn huis verlaten (12:1-7). Als zijn volksgenoten klagen dat zij moeten boeten voor de zonden van hun voorvaders, moet Ezechiël hen leren dat ieder mens persoonlijk verantwoordelijk is voor de eigen zonden (18).

De beschrijving van de koning van Tyrus in hoofdstuk 28 gaat die van een aardse koning ver te boven. Hierin vertoont dit gedeelte overeenkomst met de koning van Babel in Jesaja 14. De oplossing om deze gedeelten te begrijpen is dat ze niet alleen op de beschreven vorst slaan, maar ook op de duivel, de vader van de leugen die tegen God in opstand kwam.

In het derde deel van het boek Ezechiël kan een verdere onderverdeling gemaakt worden. De hoofdstukken 33 - 39 bevatten verschillende heilsprefetieën, waarvan dat van de dorre doodsbeenderen (37:1-14) erg bekend is. Deze doodsbeenderen staan symbool voor het volk Israël: op Gods bevel door de mond van Ezechiël worden zij weer levende lichamen, en ontvangen zij weer een levensgeest.

Over de manier waarop de profetie over de vijanden Gog en Magog (38,39) uitgelegd moet worden, letterlijk of niet, bestaat verdeeldheid onder christenen. In de hoofdstukken 40-48 worden een nieuwe tempel en een nieuwe stad Jeruzalem beschreven. Ook over de vraag of deze hoofdstukken letterlijk of symbolisch moeten worden opgevat bestaat veel verschil van mening.

■ Praktische betekenis

God zoekt mensen die pleiten en bidden voor anderen, die op de bres gaan staan (22:30,31). Zij kunnen door hun gebed het oordeel uitstellen of verzachten.

■ Plaats binnen de Bijbel

Het Nieuwe Testament bevat vele citaten uit en toespelingen op het bijbelboek Ezechiël. Het grootste deel hiervan is te vinden in het bijbelboek Openbaring. Er kan dan ook gezegd worden, dat Openbaring niet goed te begrijpen is zonder Ezechiël.

Ook Jezus gebruikte beelden uit Ezechiël. Eén van de bekendste is de goede herder (Ezechiël 34, Johannes 10:1-18).

■ Bijzondere kenmerken

Ezechiël maakte heel ingrijpende dingen mee, waarvan ook de uitwerking op hem wordt beschreven: soms viel hij (3:23), soms kon hij niet spreken (3:24-27, 33:22), ook wordt hij door God in visioenen vele honderden kilometers verplaatst (8:1-3), zijn gedrag was voor anderen soms bizar (5:1-40). Dit alles heeft ertoe geleid, dat men Ezechiël in de moderne tijd soms een geestesziekte heeft toegeschreven.

Boodschap

De boodschap van Ezechiël was een boodschap van oordeel, maar ook een boodschap van hoop. Dit wordt gesymboliseerd door de heerlijkheid van de Heer: de hoofdstukken 8-11 beschrijven hoe de heerlijkheid van de Heer zich terugtrekt uit de tempel en uit Jeruzalem; in hoofdstuk 43:1-5 wordt de terugkeer van de heerlijkheid van de Heer beschreven.

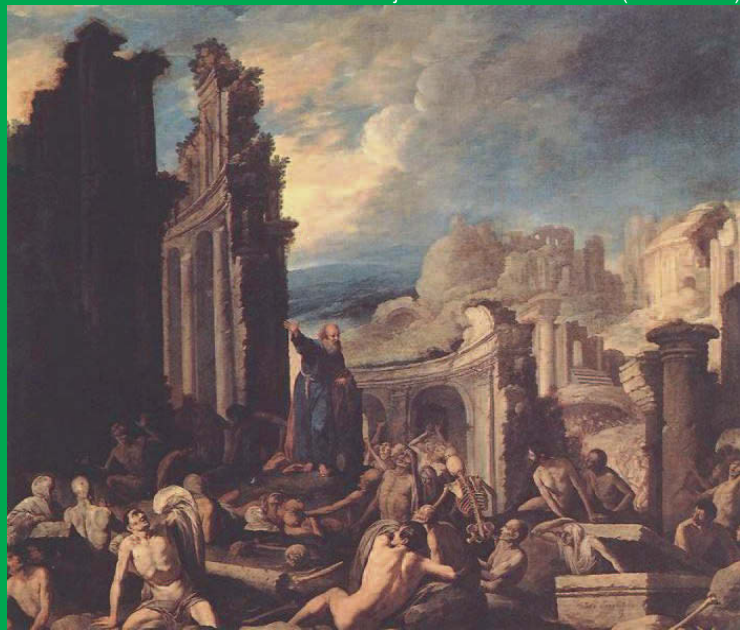
Ezechiël leert veel over wie God is: zijn heiligheid (Hij heeft een weerzin tegen de zonde), zijn genade (God laat zijn volk niet definitief los) en zijn soevereiniteit (Hij oordeelt Juda, maar ook de andere volkeren).

Een uitdrukking die door het hele boek heen vaak terugkomt is: "Weten dat ik de Heer ben". De Joden en de volken zullen dat weten, door Gods oordeelsdaden, maar ook door zijn genadedaden.

Ezechiël's visioen van de doodsbeenderen

(37:1-14 NBV)

Schilderij van Francisco Collantes (1599 - 1656)

¹ Ik werd opnieuw door de hand van de HEER gegrepen. Zijn geest voerde mij mee en hij zette mij neer in een dal vol beenderen. ² Ik moest er aan alle kanten omheen lopen, en zo zag ik dat er verspreid over het dal heel veel beenderen lagen, die helemaal waren uitgedroogd.

³ De HEER vroeg mij: 'Mensenkind, kunnen deze beenderen weer tot leven komen?' Ik antwoordde: 'HEER, mijn God, dat weet u alleen.'

⁴ Toen zei hij: 'Profeteer, en zeg tegen deze beenderen: "Dorre beenderen, luister naar de woorden van de HEER !

⁵ Dit zegt God, de HEER: Beenderen, ik ga jullie adem geven zodat jullie tot leven komen. ⁶ Ik zal jullie pezen geven, vlees op jullie laten groeien en jullie met huid overtrekken. Ik zal jullie adem geven zodat jullie tot leven komen, en jullie zullen beseffen dat ik de HEER ben.'"

⁷ Ik profeteerde zoals mij was opgedragen. Zodra ik dat deed hoorde ik een geluid, er klonk een geruis van botten die naar elkaar toe bewogen en zich aaneen voegden. ⁸ Ik zag pezen zich aanhechten en vlees groeien, ik zag hoe er huid over de botten heen trok, maar ademen deden ze nog niet.

⁹ Toen zei hij tegen mij: 'Profeteer tegen de wind, profeteer, mensenkind, en zeg tegen de wind: "Dit zegt God, de HEER: Kom uit de vier windstreken, wind, en blaas in deze doden, zodat ze weer gaan leven.'"

¹⁰ Ik profeteerde zoals hij mij gezegd had, en de lichamen werden met adem gevuld. Ze kwamen tot leven en gingen op hun voeten staan: een onafzienbare menigte. ¹¹ En hij zei tegen mij: 'Mensenkind, deze beenderen zijn het volk van Israël. Het zegt: "Onze botten zijn verdord, onze hoop is vervlogen, onze levensdraad is afgesneden." ¹² Profeteer daarom en zeg tegen hen: "Dit zegt God, de HEER: Mijn volk, ik zal jullie graven openen, ik laat jullie uit je graven komen en ik zal jullie naar het land van Israël terugbrengen. ¹³ Jullie zijn mijn volk, en jullie zullen beseffen dat ik de HEER ben als ik je graven open en jullie uit je graven laat komen. ¹⁴ Ik zal jullie mijn adem geven zodat jullie weer tot leven komen, ik zal jullie terugbrengen naar je land, en jullie zullen beseffen dat ik de HEER ben. Wat ik gezegd heb, zal ik doen - zo spreekt de HEER.'"

"Toen zei Hij tot mij: 'Profeteer over deze beenderen en zeg tot hen: gij dorre beenderen, hoort het woord van de Heer. Zo spreekt de Here Here tot deze beenderen: Zie, Ik breng geest in u, en gij zult herleven;' " (37:4,5).

DANIËL

■ Auteur en tijd van ontstaan

Daniël is de naam van de hoofdpersoon van dit bijbelboek. Zijn naam betekent: 'God is rechter'. Het boek valt in twee delen uiteen: in het eerste deel (hoofdstuk 1-6) worden verhalen over Daniël en zijn vrienden verteld, in het tweede deel (hoofdstuk 7-12) staan profetieën die Daniël ontving. In het eerste deel van het boek wordt over Daniël in de derde persoon gesproken, in het tweede deel spreekt Daniël in de ikvorm. Hieruit kan afgeleid worden dat in ieder geval het tweede deel van het boek door Daniël zelf geschreven is. Dat Daniël zelf het hele boek heeft geschreven is niet onwaarschijnlijk. Ook in 7:1 en 12:4 komt naar voren dat Daniël dingen opschreef, die hij te zien kreeg.

Daniël woonde het grootste deel van zijn leven in Babylon, waar hij gedurende vele jaren tijdens de ballingschap hoge politieke functies in het Babylonische en Perzische rijk heeft bekleed. In 605 voor Christus (1:1) werd hij als balling weggevoerd, terwijl zijn laatste gedateerde profetie het derde regeringsjaar van Cyrus noemt (± 536 voor Christus).

Hoewel Daniël profetieën doorgaf, staat hij toch wat apart van de andere profeten. Hij is niet zoals zij een verkondiger van de wil van God aan het volk van Israël, waarbij hij zijn volksgenoten vertelt hoe ze moeten handelen. Daniël spreekt tot niet-joodse, hooggeplaatste personen en ziet in de verre toekomst. Door dromen, visioenen, tekenen en symboliek beschrijft Daniël het verloop van de geschiedenis. Zijn boek wordt om deze reden tot de apocalyptische literatuur gerekend, dat is literatuur waarin bovennatuurlijke openbaringen over de toekomst een belangrijke rol spelen.

In het boek Daniël staan veel zaken beschreven, die in de eeuwen na de Babylonische ballingschap daadwerkelijk gebeurd zijn. Dit is de belangrijkste reden, dat het auteurschap van een Daniël uit de zesde eeuw voor Christus door veel onderzoekers fel wordt afgewezen. Zij stellen dat het boek rond 165 voor Christus door een onbekende werd geschreven om het Joodse volk te bemoedigen. Het gaat volgens hen in Daniël niet om profetie vooraf, maar om een weergave van geschiedenis achteraf. Men stelt ook dat deze onbekende auteur blunders maakt in zijn weergave van de geschiedenis, zoals het noemen van een Darius de Mediër (6:1, 9:1), die in werkelijkheid nooit bestaan heeft. Zulke conclusies zijn echter voorbarig. In het verleden is ook beweerd dat er nooit een koning Belsassar (5:1, 7:1) is geweest, tot men ontdekte dat een zoon van de laatste koning van Babylonië met die naam namens zijn vader regent is geweest.

■ Historische achtergrond

Als jongeman van voorname afkomst (1:3) behoorde Daniël, samen met zijn drie vrienden, tot de slachtoffers

van de eerste grote deportatie door Nebukadnezar. Zij kregen allen hoge posities (2:48,49), maar bleven God in alle omstandigheden trouw. Uit 5:10-12 ontstaat de indruk, dat Daniël in de latere jaren van het Babylonische rijk aan het hof meer op de achtergrond was geraakt. Na de ondergang van het Babylonische rijk bekleedde Daniël nog een belangrijke bestuurlijke functie onder Darius de Mediër (6:2,3).

Opvallend is dat Daniël door zijn tijdgenoot Ezechiël als rechtvaardige naast Noach en Job wordt genoemd (Ezechiël 14:12-20), en als wijze (Ezechiël 28:3).

■ Onderverdeling en inhoud

Het eerste deel van het boek Daniël is van het tweede duidelijk onderscheiden doordat deel I hoofdzakelijk verhalen bevat en deel II hoofdzakelijk profetieën.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-6:29	Verhalen over Daniël en zijn vrienden
2	7:1-12:13	Profetieën en visioenen over de toekomst

In hoofdstuk 1 wordt verteld hoe Daniël en zijn drie vrienden in moeilijke omstandigheden trouw blijven aan God, en daarvoor gezegend worden. In hoofdstuk 2 is Daniël de enige wijze aan het hof, die een opvallende droom van koning Nebukadnezar kan vertellen en uitleggen. De droom gaat over vier toekomstige wereldrijken, die uiteindelijk door het koninkrijk van God vervangen worden. In hoofdstuk 3 wordt verteld hoe de drie vrienden weigeren een gouden beeld van de trotse Nebukadnezar te aanbidden. Als straf hiervoor worden ze in een brandende oven gegooid, maar het vuur kan hen geen kwaad doen.

Als Nebukadnezar opnieuw in hoogmoed vervalt, raakt hij zeven jaar zijn verstand kwijt en leeft als een dier. Na afloop van deze jaren erkent hij de heerschappij van God (4). Koning Belsassar raakt wegens zijn minachting van de God van Israël zijn koninkrijk en zijn leven kwijt (5). Onder de regering van Darius de Mediër komt Daniël door jaloezie van medebestuurders in de leeuwenkuil terecht. God beschermt hem, zodat de leeuwen Daniël geen kwaad kunnen doen (6). In het verlengde van de droom van Nebukadnezar in

hoofdstuk 2 ligt het visioen van de vier dieren in hoofdstuk 7. Bijzonder is het optreden van "iemand gelijk een mensenzoon", die van God een eeuwige heerschappij ontvangt. Later noemde Jezus zichzelf een mensenzoon, en tijdens zijn verhoor verwees Hij naar Daniël 7:13, wat door zijn ondervragers als godslastering werd opgevat (Mattheüs 26:62-66). Hoofdstuk 8 bevat een visioen over het Perzische en Griekse rijk. In hoofdstuk 9 krijgt Daniël als antwoord op gebed voor zijn volk inzicht in de toekomst van zijn volk. Dit gedeelte bevat een openbaring over een periode van zeventig weken, die geen gewone weken zijn, maar elk voor een periode van zeven jaar staan (zeventig jaarweken). De hoofdstukken 10, 11 en 12 bevatten één doorlopend visioen met gedetailleerde informatie over de toekomst van het Joodse volk. Een groot gedeelte van deze informatie kan in de tijd tussen de Babylonische Ballingschap en het Nieuwe Testament geplaatst worden, maar een ander gedeelte is nog steeds niet vervuld, en heeft betrekking op de eindtijd. Hoofdstuk 12 bevat één van de duidelijkste verwijzingen van het Oude Testament naar de opstanding van de doden (12:2, zie ook 12:13).

■ Praktische betekenis

Christenen die met vervolging en onderdrukking te maken hebben, kunnen zich aan Daniël en zijn drie vrienden optrekken: zij bleven recht overeind staan in hun geloof, ondanks een vaak vijandige omgeving.

■ Plaats binnen de Bijbel

Het boek Daniël heeft een grote invloed gehad op apocalyptische literatuur in de tijd tussen het Oude en Nieuwe Testament, maar ook op het boek Openbaring uit het Nieuwe Testament.

Jezus identificeert zich met de mensenzoon uit Daniël 7, en claimt daarmee tegelijkertijd de Messias te zijn.

■ Bijzondere kenmerken

In de Septuaginta, de oude Griekse vertaling van het Oude Testament, zijn drie apocriefe aanhangsels aan het boek Daniël toegevoegd. Deze aanhangsels zijn niet opgenomen in de protestantse Bijbel, wel in de rooms-katholieke.

Een bijzonderheid van het boek Daniël is dat het in twee talen geschreven is, het Hebreeuws en het Aramees. In die tijd was het Hebreeuws de taal van de Joden, terwijl het Aramees een taal was, die veel gebruikt werd voor internationaal contact. 1:1-2:4a en 8-12 zijn in het Hebreeuws, 2:4b-7:28 is in het Aramees. De verklaring

Boodschap

In het leven van Daniël en zijn vrienden is zichtbaar, dat God zorgt voor hen die hem trouw zijn, ook als hen dat alles kost (3:18).

In de visioenen van Daniël komt naar voren, dat de toekomst vast in de hand van God ligt. Uiteindelijk zal het koninkrijk van God de aarde voor altijd vervullen (2:44). Door de toekomst aan Daniël te openbaren, laat God dit onweerlegbaar zien.

voor het gebruik van beide talen in één boek is niet eenvoudig te geven. Een mogelijke uitleg is dat de Hebreeuwstalige gedeelten meer op het Joodse volk toegespitst waren, en het Arameestalige gedeelte meer op de volkeren.

Daniël in de leeuwenkuil (6:16-23 NBV)

Schilderij van Peter Paul Rubens (1577 – 1640)

¹⁶ Hierop gaf de koning bevel Daniël te halen en hem in de leeuwenkuil te werpen. De koning zei tegen Daniël: 'Uw God, die u zo vasthoudend dient, zal u redden!' ¹⁷ Er werd een steen gebracht waarmee de opening van de kuil werd afgedekt, en de koning verzegelde die met zijn zegelring en met de zegelring van zijn machthebbers, om te verhinderen dat iemand iets aan Daniëls omstandigheden zou veranderen. ¹⁸ Daarna keerde de koning terug naar zijn paleis en bracht de nacht door zonder iets te eten; hij kon de slaap niet vatten, maar liet niets ter afleiding brengen. ¹⁹ Vroeg in de ochtend, toen het licht begon te worden, stond de koning op en haastte zich naar de leeuwenkuil. ²⁰ Zodra hij in de buurt van de kuil kwam, riep hij Daniël met bedroefde stem toe: 'Daniël, dienaar van de levende God, heeft uw God, die u zo vasthoudend dient, u van de leeuwen kunnen redden?' ²¹ En Daniël zei tegen de koning: 'Majesteit, leef in eeuwigheid!' ²² Mijn God heeft zijn engel gezonden en de leeuwenmuilen gesloten. Ze hebben mij geen kwaad gedaan, omdat hij mij onschuldig acht; maar ook u, majesteit, heb ik niets misdaan.' ²³ De koning was bijzonder verheugd en hij beval Daniël uit de kuil te halen. Daniël werd uit de kuil getrokken, en hij bleek ongedeerd te zijn, want hij had op zijn God vertrouwd.

Toen antwoordden Sadrak, Mesak en Abednego de koning Nebukadnezar: 'Wij achten het niet nodig u hierop enig antwoord te geven. Indien onze God, die wij vereren, in staat is ons te bevrijden, dan zal Hij ons uit de brandende vuuroven, en uit uw macht, o koning, bevrijden; maar zelfs indien niet het zij u bekend, o koning, dat wij uw goden niet vereren, en het gouden beeld dat gij hebt opgericht, niet aanbidden.' (3:16-18).

HOSEA

■ Auteur en tijd van ontstaan

Hosea profeteerde in het noordelijke rijk Israël in de achtste eeuw voor Christus. Zijn naam betekent 'de Heer heeft gered' en is verwant aan de namen 'Jozua' en 'Jezus'. Omdat niet alle regeringsjaren van de in 1:1 genoemde koningen met volledige zekerheid bekend zijn, kan alleen geconcludeerd worden dat Hosea globaal tussen 750 en 715 voor Christus geprofeteerd heeft. De vader van Hosea heette Beëri (1:1), zijn vrouw was Gomer (1:3). Hosea en Gomer hadden twee zonen en één dochter (1:3-12). Het is aannemelijk om te veronderstellen dat de vorm waarin de profetieën gegoten zijn op Hosea zelf teruggaat. Het bijbelboek Hosea staat in de Bijbel als eerste in de rij van de twaalf kleine profeten, vermoedelijk omdat Hosea van deze twaalf de grootste in omvang is.

■ Historische achtergrond

Tijdens Jerobeam II, de noordelijke koning tijdens wiens regering Hosea begon te profeteren, ging het goed met het noordelijke rijk. Er was welvaart en voorspoed, terwijl het land weinig last had van vijanden.

Tegelijkertijd ging het geestelijk echter helemaal niet goed, de mensen verlieten God voor afgoden. Dit had ook zijn gevolgen voor hoe men met elkaar omging: uitbuiting, corruptie en geweld waren aan de orde van de dag.

Na Jerobeam II ging het snel bergafwaarts met het noordelijke rijk. Assyrië rukte op naar het westen en onderwierp ook Israël. In 722 voor Christus viel de hoofdstad Samaria en werd volkomen verwoest. De bevolking van het noordelijke rijk ging in ballingschap en keerde niet terug. Het restant dat overbleef vermengde zich met andere volkeren, die door Assyrië naar Israël werden gebracht. Hieruit kwamen de Samaritanen voort, een bevolkingsgroep die sommige elementen van de

Israëlitische godsdienst overnam, maar die vermengde met andere invloeden. In later tijd bestond er grote haat en nijd tussen Joden en Samaritanen.

■ Onderverdeling en inhoud

Uitleggers van Hosea zien een duidelijke scheiding op de overgang tussen hoofdstuk 3 en 4. In de eerste drie hoofdstukken staat het huwelijk van Hosea model voor zijn profetische boodschap. Een onderverdeling in de hoofdstukken 4-14 is lastig te maken. Wel is het zo dat in dit gedeelte tegen het einde steeds meer nadruk op de heilsboodschap valt.

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-3:5	Hosea's ongelukkige huwelijk
2	4:1-14:10	Verschillende boodschappen van onheil en heil

God geeft Hosea opdracht met een vrouw te trouwen die ontrouw is, zo moet de relatie tussen God en zijn volk uitgebeeld worden (1:3). De kinderen die uit het huwelijk geboren worden, krijgen een naam met profetische betekenis (1:4-12). Zoals de vrouw van Hosea, zo is ook Israël ontrouw. God zal straffen maar uiteindelijk ook herstel geven (2). Hosea koopt zijn vrouw vrij (3:2), vermoedelijk was ze door haar verkeerde gedrag in slavernij geraakt. Ze krijgt niet meer de kans om naar andere mannen te gaan, maar ook Hosea onthoudt zich lange tijd van seksuele gemeenschap met haar (3:3). Het is een uitbeelding van hoe Israël lange tijd zonder God en zonder koning zal leven, maar uiteindelijk komt er bekering (3:4,5). De hoofdstukken 4-14 bevatten boodschappen van schuld, straf en ontferming. De stijl van deze hoofdstukken is emotioneel, kort en vlammend. Het volk Israël wordt heftig op zijn ontrouw aangesproken. Hosea maakt van veel beelden gebruik, die snel afgewisseld worden (bijvoorbeeld 7). Behalve Israël wordt ook regelmatig het zuidelijke rijk Juda aangesproken (bijvoorbeeld 4:15, 8:14). Een prachtig stuk is 11:7-11, waar zichtbaar is hoe Gods liefde voor Israël zijn toorn overweldigt. In hoofdstuk 14 volgt op een oproep tot bekering (14:2-4) een belofte van God (14:5-9). Het boek Hosea sluit af met een oproep tot opmerkzaamheid in de stijl van de wijsheidsliteratuur (14:10).

■ Praktische betekenis

Voor God is ontrouw van mensen die bij Hem horen even pijnlijk als voor een mens ontrouw van een huwelijkspartner, die vreemd gaat.

Mensen die geestelijk leiding geven, hebben een bijzondere verantwoordelijkheid om anderen te onderwijzen in het dienen van God. Als zij die verantwoordelijkheid verwaarlozen, gaan degenen die hen volgen te gronde door gebrek aan kennis (4:4-6).

*Dan zullen wij hem kennen,
ernaar jagen om de HEER te kennen.
Even zeker als de dageraad zal hij komen,
hij komt naar ons als milde regen,
als de lenteregen die de aarde drenkt (6:3 NBV).*

■ Plaats binnen de Bijbel

De uitbeelding van het verbond tussen God en mens met behulp van het huwelijk tussen mensen komt na Hosea regelmatig in de Bijbel terug. In het Nieuwe Testament gebeurt dit onder andere in Efeziërs 5:22-33. Hosea wordt in het Nieuwe testament meer dan eens geciteerd. Voorbeelden hiervan zijn de toepassingen van de betekenis van de namen van zijn kinderen (Hosea 1:10 en 2:22 - Romeinen 9:25 en 26 en I Petrus 2:10) en het principe dat God liefde belangrijker vindt dan offers (Hosea 6:6 Mattheüs 9:13, 12:7).

■ Bijzondere kenmerken

Een groot deel van het boek Hosea is poëtisch. Het boek bevat veel woorden die in andere boeken van het Oude Testament niet voorkomen.

Veeluitleggers hebben er moeite mee, dat God Hosea zou hebben opgedragen te trouwen met een overspelige

Boodschap

In Hosea is de straffende liefde van God zichtbaar. Israël is te vergelijken met de ontrouwe vrouw van de profeet: zoals zij Hosea bedriegt, verraadt Israël God en schendt het verbond tussen God en zijn volk (6:7, 8:1). Het zal daar de wrange vruchten van plukken: het oordeel blijft niet uit. Toch is het heel duidelijk, dat God uiteindelijk zijn volk niet loslaat (14:5-9).

wrouw. Als gevolg hiervan heeft men het huwelijk tussen Hosea en Gomer vaak allegorisch geïnterpreteerd: het huwelijk bestond dan niet echt, maar wordt in het boek Hosea geïntroduceerd om de relatie tussen God en Israël te karakteriseren.

“The Hosea Commentary Scroll”

Eén van de bekende dode zee rollen.
Commentaar gedeelte over Hosea 2:8-14.

“Daarom zie, Ik zal haar lokken, en haar leiden in de woestijn, en spreken tot haar hart. Ik zal haar aldaar haar wijngaarden geven, en het dal Achor maken tot een deur der hoop. Dan zal zij daar zingen als in de dagen van haar jeugd, als ten dage toen zij trok uit Egypte” (2:13,14).

■ Auteur en tijd van ontstaan

De auteur van dit kleine profetische boek is Joël, de zoon van Petuël. Zijn naam betekent "de Here (Jahweh) is God". Behalve zijn naam en de naam van zijn vader is niets over de profeet Joël bekend.

■ Historische achtergrond

Het wordt niet geheel duidelijk uit het boek Joël uit welke tijd zijn profetieën stammen. Sion en Jeruzalem zijn belangrijke thema's in de profetieën van Joël (2:1,15,23). Dit geldt ook voor de tempel (1:13,14, 2:15,17). Verzen als 1:13 en 2:15-17 sluiten een datering van Joël ten tijde van de Babylonische Ballingschap uit. Over de vraag of zijn profetieën dan voor of na de ballingschap gedateerd moeten worden denken uitleggers heel verschillend. Twee belangrijke argumenten om Joel na de ballingschap te dateren zijn het ontbreken van verwijzingen naar het koningschap en het ontbreken van een veroordeling wegens afgoderij (voor de ballingschap was afgoderij een veel groter probleem dan erna). Voorstanders van een vroege datering denken dat deze beide zaken goed passen bij een speciale periode in het zuidelijke rijk Juda, het regentschap van de priester Jozabab rond het jaar 830 voor Christus. De wettige troonopvolger Joas was toen nog te jong om te regeren. Belangrijke argumenten om Joël voor de ballingschap te dateren zijn het noemen van vijanden van Juda van voor de tijd van de ballingschap (bijvoorbeeld 3:4, in de NBV 4:4) en de plaats van het boek in de Bijbel. Joël staat namelijk tussen kleine profeten die voor de ballingschap leefden.

■ Onderverdeling en inhoud

Twee kernwoorden in het boek Joël zijn oordeel en belofte. Hoofdstuk 1 verwijst naar oordelen van God over Juda in het recente verleden: een sprinkhanenplaag en droogte. In hoofdstuk 2:1-11 staat toekomstig oordeel van God centraal: de Dag van de Heer. Hoofdstuk 2:12-17 bevat een oproep aan Juda tot bekering en boetedoening.

Vers 18 van hoofdstuk 2 is een keerpunt: "Toen nam de Here het op voor zijn land en Hij kreeg medelijden met zijn volk". In 2:19-27 wordt beschreven hoe God naar Juda omziet. In de rest van het boek wordt duidelijk, dat de Dag van de Heer niet alleen oordeel inhoudt, maar ook redding en genade. Een geweldige uitstorting van de Heilige Geest wordt in 2:28-32 beloofd. Hoofdstuk 3 spreekt over oordeel over vijanden (3:1-16a) en een bestendig herstel van Juda (3:16b-21). Het boek eindigt als volgt: "En de Here zal blijven wonen op Sion" (3:21). Dit leidt tot de volgende indeling:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:17	Oordeel en oproep tot bekering
2	2:18-3:21	Genade en belofte van toekomstig herstel

De profeet Joël
Schilderij van Michelangelo Buonarroti (1508-1512)

Hier wordt van de versindeling van de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap uit 1951 uitgegaan. In de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) uit 2004 worden in navolging van de Hebreeuwse tekst de verzen 2:28-32 genummerd als 3:1-5 en de verzen 3:1-21 als 4:1-21.

■ Praktische betekenis

Het boek Joël laat verschillende eigenschappen van God op een indrukwekkende manier zien. Gods macht en heiligheid worden zichtbaar in de sprinkhanenplaag, de droogte en de toekomstige Dag van de Heer. Gods barmhartigheid en liefde komen naar voren in zijn genade voor wie zich bekeert en tot God roept (2:32). De Dag van de Heer betekent een definitief ingrijpen door God in de geschiedenis. Daarna komt een andere, betere tijd. De geschiedenis zal niet almaar blijven doorgaan op de huidige manier.

■ Plaats binnen de Bijbel

Hoewel Joël een klein bijbelboek is, heeft het een grote doorwerking in de rest van de Bijbel. Als het boek Joël uit de tijd voor de ballingschap stamt, is de manier waarop Joël het thema van de Dag van de Heer behandelt van grote invloed geweest op andere oudtestamentische profeten. Als Joël tot de periode na de ballingschap behoort, is deze profeet zelf door anderen zoals Jesaja en Amos beïnvloed. In het Nieuwe Testament wordt Joël relatief vaak aangehaald. De aankondiging van de uitstorting van de Heilige Geest (2:28-32) wordt op het pinksterfeest uitgebreid door Petrus in zijn toespraak geciteerd (Handelingen 2:16-21). Paulus haalt 2:32 aan om te bewijzen dat God geen onderscheid maakt tussen Joden en niet-Joden (Romeinen 10:13). Er worden

toespelingen gemaakt op teksten uit Joël over de Dag van de Heer in verschillende nieuwtestamentische gedeelten (Joël 3:13 komt bijvoorbeeld terug in Openbaring 14:14-20).

■ Bijzondere kenmerken

In Joël lopen de aankondiging van de uitstorting van de Heilige Geest en van het eindoordeel van God in elkaar over (2:28-32). Ook Petrus maakt hier geen duidelijk onderscheid in tijdens zijn toespraak bij de uitstorting van de Heilige Geest (Handelingen 2:16-21). Het handelen van God in de wereld is een eenheid, ook als er veel tijd verloopt tussen de verwerkelijking van verschillende onderdelen van zijn plan.

Het boek Joel is zo geschreven, dat het heel goed een gevoel van ernst en urgentie weet over te brengen.

Boodschap

Met verwijzing naar recente rampen als een sprinkhanenplaag en droogte waarschuwt de profeet Joël het volk van Juda voor het toekomstige oordeel van God: de Dag van de Heer. Hij doet een oproep tot boete en bekering. Terwijl de Dag van de Heer voor de tegenstanders van God een dag van duisternis is (2:2, 2:31), is er voor wie God aanroept redding (2:32).

Belofte voor herstel (2:15 -27 NBV)

¹⁵ Blaas de ramshoorn op de Sion, kondig een vastentijd af en roep op tot een plechtige samenkomst.

¹⁶ Breng het volk bijeen, laat heel Israël zich reinigen. Breng de oude mensen tezamen, verzamel de kinderen, ook de kleintjes aan de borst. Laat de bruidegom opstaan van het bruidsbed, laat zijn bruid het slaapvertrek verlaten.

¹⁷ Priesters, dienaren van de HEER, hef een smeekbede aan in de tempel, tussen altaar en voorhal: 'Ach HEER, spaar uw volk, uw eigendom, geef het niet prijs aan spot en hoon van andere volken. Waarom zouden zij mogen schimpen: "En waar is nu hun God?"' Belofte van herstel en zegen

¹⁸ Dan zal de HEER het opnemen voor zijn land en zich ontfermen over zijn volk. ¹⁹ De HEER geeft zijn volk dit antwoord: Ik zal jullie weer overvloedig voorzien van koren, wijn en olie. Ik zal jullie niet meer prijsgeven aan de spot van andere volken. ²⁰ Ik zal jullie bevrijden van de vijand uit het noorden, ik zal hem verdrijven naar een dor en woest land. Ik zal hem uiteenslaan naar het oosten en naar het westen, en hem de zee in drijven. Dan zal een stank opstijgen, de geur van bederf stijgt op van hem die zulke grote daden deed.

²¹ Wees niet bang meer, akkers, barst uit in gejubel, want de HEER doet grote daden!

²² Wees niet bang meer, dieren van het veld, want een kleed van groen bedekt de woestijn, de bomen dragen volop vrucht, wijgenboom en wijnstok geven hun rijkdom.

²³ En jullie, kinderen van Sion, wees blij en barst uit in gejubel om de HEER, jullie God, want hij geeft regen om je te verkwikken, hij laat de regen overvloedig op je neerdalen, vroege regen en late regen, elk op de juiste tijd.

²⁴ De dorsvloeren liggen weer vol met graan, de perskuipen lopen over van wijn en olie.

²⁵ Ik zal jullie schadeloosstellen voor de oogst van jaren die door al die zwermen sprinkhanen is opgevreten, door mijn grote leger, dat ik op jullie had afgestuurd. ²⁶ Je zult weer volop te eten hebben, meer dan genoeg, en je zult de naam van de HEER, je God, prijzen, want ik heb wonderbaarlijk met jullie gehandeld; nooit zal mijn volk weer te schande gemaakt worden. ²⁷ Dan zullen jullie inzien dat ik in Israëls midden ben, dat alleen ik, de HEER, jullie God ben; nooit zal

mijn volk weer te schande gemaakt worden.

"Scheurt uw hart en niet uw klederen en bekeert u tot de Here, uw God. Want genadig en barmhartig is Hij, lankmoedig en groot van goedertierenheid, berouw hebbende over het onheil" (2:13).

AMOS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Amos profeteerde tijdens de regeringen van Uzzia in Juda en Jerobeam II in Israël (1:1), vermoedelijk rond 760 voor Christus. Hij kwam uit Tekoa (1:1), een dorpje in Juda, maar trad op in het noordelijke rijk. Zijn naam betekent 'lastdrager', de naam van zijn vader wordt niet genoemd. Hij was schapenfokker (1:1), veehouder en kweker van moerbeivijgen (7:14).

Het optreden van Amos vond plaats binnen betrekkelijk korte tijd, hooguit een jaar, gezien de datering (1:1). De in 1:1 genoemde aardbeving maakte zo'n indruk, dat Zacharia die meer dan 250 jaar later leefde er nog naar verwijst (Zacharia 14:5). Uit 1:1 kan ook geconcludeerd worden dat er minstens twee jaar is verlopen tussen het uitspreken van de profetieën door Amos en de schriftelijke vastlegging ervan.

■ Historische achtergrond

Amos sprak zijn profetieën uit in Bethel (7:13), één van de twee plaatsen waar Jerobeam I een heiligdom had ingericht als alternatief voor de tempel in Jeruzalem. In de tijd van Jerobeam II ging het zowel Juda als Israël politiek en economisch voor de wind. Er was echter sprake van afgoderij (5:26), lippendienst zonder innerlijke toewijding (5:21-24) en valse gerustheid (6:1,13). Het sociale onrecht was groot en wordt door Amos uitgebreid aangehaald: uitbuiting van armen (2:6), corruptie (5:12) en onrechtvaardige rechtspraak (5:7-13).

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Amos kan in drieën verdeeld worden: oordeelsaanzegging over acht landen, drie toespraken en vijf visioenen.

Oordelen en beloften van herstel

De acht oordelen 1:3-2:16

1. over Damascus (1:3-5)
2. over Gaza (1:6-8)
3. over Tyrus (1:9-10)
4. over Edom (1:11-12)
5. over Ammon (1:13-15)
6. over Moab (2:1-3)
7. over Juda (2:4-5)
8. over Israël (2:6-16)

De vijf beloften van herstel 9:11-15

1. Aangaande de koning (9:11)
2. Aangaande de naties (9:12)
3. Aangaande de aarde (9:13)
4. Aangaande het volk (9:14)
5. Aangaande het land (9:15)

De profeet Amos

Omslag van het boek: *The Prophet: Amos* van Francine Rivers

DI. Verzen Inhoud

- 1 1:1-2:16 Het oordeel van God over acht landen
- 2 3:1-6:14 Drie toespraken met oordeelsprofetie over Israël
- 3 7:1-9:15 Vijf visioenen van oordeel over Israël

Als introductie fungeren de eerste twee verzen van hoofdstuk 1. De woorden in 1:2 "De Here brult uit Sion en uit Jeruzalem verheft Hij zijn stem" staan als een soort motto boven de verdere tekst en komen overeen met Joël 3:16.

De reeks van oordelen over acht landen in hoofdstuk 1 en 2 is knap opgebouwd. Het begint met zes buurvolken die voornamelijk wegens oorlogsmisdaden worden aangeklaagd, als zevende komt Juda aan de orde en tenslotte Israël zelf. Het effect is dat de luisteraars eerst helemaal meegaan met de veroordeling van hun vijanden, maar uiteindelijk persoonlijk aangesproken worden op hun eigen zonden.

De drie toespraken van het tweede deel van Amos worden ingeleid met "Hoor dit woord" (3:1, 4:1, 5:1). Amos maakt gebruik van een grote variatie aan literaire vormen in dit gedeelte. De toespraken zijn meer aaneengeschakelde uitspraken en stukjes betoog dan doorlopende, logisch opgebouwde toespraken. In de vijf visioenen wordt het oordeel van God over Israël gevisualiseerd. Bij de eerste twee visioenen kan het oordeel nog afgewend worden door voorbede van Amos (7:1-6), daarna komt de profeet niet meer tussenbeide. Opvallende onderdelen van het derde deel van Amos zijn een historisch intermezzo (7:10-17) en een afsluitende heilsprofetie (9:11-15).

AMOS

meer baat; het is opvallend dat Amos na twee keer verhoord te zijn niet opnieuw overgaat tot voorbede (7:7-9).

Er bestaan gelegenheden en momenten waarop het geen zin meer heeft om voor het goede op te komen (5:13). Ook Jezus waarschuwde ervoor om parels niet voor de zwijnen te werpen (Mattheüs 7:6).

■ Plaats binnen de Bijbel

Amos heeft een goede kennis van de wet, wat in een aantal verwijzingen en toespelingen naar voren komt (bijvoorbeeld 2:8, vergeleken met Exodus 22:26).

Net zoals aan het begin van Amos 1:2 overeenkomt met Joël 3:16, komt aan het einde van het boek 9:13 overeen met Joël 3:18 in de zinsnede: "De bergen zullen druipen van jonge wijn".

Ook in het Nieuwe Testament wordt Amos meer dan eens geciteerd, bijvoorbeeld 9:11,12 in Handelingen 15:16-18. Als de leidinggevendenden van de vroege kerk

Boodschap

In de profetieën van Amos ligt zeer sterke nadruk op de aanzegging van het oordeel over zonde. Alleen de laatste vijf verzen van het boek (9:11-15) bevatten heilsbeloften. Het is wel heel duidelijk dat Israël het oordeel aan zichzelf te wijten heeft door de onwil om zich te bekeren (bijvoorbeeld 4:6-13).

met elkaar spreken over de vraag of bekeerde heidenen zich moeten laten besnijden of niet, geven de woorden van Jakobus, die Amos citeert, de doorslag.

■ Bijzondere kenmerken

Nadrukkelijk ontkent Amos dat hij een profeet van beroep of afkomst is; hij profeteert alleen, omdat God hem daartoe geroepen heeft (7:14,15).

Op die dagspreekt God, de HEER zal ik op het middaguur de zon doen ondergaan, en het land verduisteren op klaarlichte dag (8:9 NBV).

"Doe van Mij weg het getier van uw liederen, het getokkel van uw harpen wil ik niet horen. Maar laat het recht als water golven, en gerechtigheid als een immer vloeiende beek" (5:23,24).

OBADJA

De profeet Obadja
Schilderij van James Tissot (1836 – 1902)

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het boek Obadja is met 21 verzen het kortste boek van het Oude Testament. Over Obadja, genoemd in vers 1, is niets bekend behalve zijn naam. In het Oude Testament komen meer personen voor die Obadja heten, maar het is niet waarschijnlijk dat één van hen identiek is aan de profeet Obadja van dit bijbelboek. Obadja betekent 'vereerder van de Heer' of 'knecht van de Heer'. Vermoedelijk is de profetie kort na het uitspreken op schrift gesteld.

■ Historische achtergrond

Het bijbelboek Obadja bevat een onheilsprofetie over Edom, omdat dit volk Juda heel kwalijk behandeld heeft. De vraag over welke historische gebeurtenis Obadja spreekt, wordt niet door alle uitleggers gelijk beantwoord. Het gaat om een moment, dat Jeruzalem door buitenlandse legers was overweldigd (11-14). Dit is in de geschiedenis van Juda vier keer gebeurd. Het kan niet gaan om de nederlaag tegen Sisak van Egypte (I Koningen 14:25,26), omdat Edom toen onder de heerschappij van Juda viel. Ook de nederlaag tegen Joas van Israël (II Koningen 14:8-14) kan het niet zijn, omdat de Israëlieten geen vreemden genoemd zouden worden (vers 11). De twee overblijvende nederlagen zijn die ten tijde van Joram (II Kronieken 21:16,17) en die tegen Nebukadnezar, de koning van Babylon. Deze laatste nederlaag betekende het einde van het koninkrijk Juda (586 voor Christus). In beide gevallen is bekend, dat Edom in die tijd een negatieve rol voor Juda heeft gespeeld (II Kronieken 21:8-10, Ezechiël 25:12). Een datering van Obadja tijdens Joram (hij regeerde over Juda rond 850 voor Christus) lijkt iets waarschijnlijker te zijn. De plaats van het boek bij de eerste zes kleine profeten pleit hiervoor. Ook geeft Obadja niet de indruk van een totale verwoesting van Jeruzalem (11), en lijkt het bij de ballingen (20) niet om de hele bevolking, maar om het leger te gaan (11,20). Het volk Edom was het nageslacht van Esau, de broer van Jakob (de stamvader van het volk Israël). In Genesis 25-33 komt hun onderlinge strijd aan de orde. Edom betekent 'rood', een verwijzing naar de haarkleur van Esau (Genesis 25:25). De Edomieten woonden ten oosten en zuiden van de Dode Zee. Ten tijde van Jezus woonden ze in het zuiden van het land Israël, en was die streek naar hen genoemd: Idumea. Herodes de Grote en zijn familie waren ook Edomieten. Na de eerste eeuw na Christus komen de Edomieten als zelfstandige bevolkingsgroep niet meer voor.

■ Onderverdeling en inhoud

De profetie van Obadja is één geheel. Wel wordt vanaf vers 15 het perspectief verbreed. Daarvoor was alleen Edom in beeld, daarna worden ook de andere volkeren genoemd (15), en wordt Juda en Israël heil toegezegd (17-21).

■ Praktische betekenis

Obadja toont God, als de soevereine God, die over alles regeert. God behartigt de belangen van zijn volk. Kwaad blijft niet ongestraft.

Zich verheugen over het negatieve lot van een medemens is verkeerd.

Hoogmoed komt voor de val (3).

OBADJA

■ Plaats binnen de Bijbel

Bij meer profeten van het Oude Testament zijn profetieën tegen Edom te vinden. De profetie van Jeremia (Jeremia 49:7-22) bevat veel beelden die overeenkomen met beelden van Obadja (bijvoorbeeld dieven en wijnlezers in Obadja 5 en Jeremia 49:9, een nest zo hoog als de gier in Obadja 4 en Jeremia 49:16). Obadja wordt niet rechtstreeks in het Nieuwe Testament geciteerd, wel komt de rivaliteit tussen Jakob en Esau daar nog ter sprake (Romeinen 9:10-13). Herodes betoont zich een moordenaar zoals zijn voorvaderen (14), als hij zich in zijn positie bedreigd voelt (Mattheüs 2:16).

Boodschap

Obadja toont de vijandigheid van Edom aan en doet dit volk de aanzegging van zijn volkomen uitroeiing (11). Er is dus geen hoop meer voor Edom als volk. De gewelddaden van de Edomieten hebben de Judeeërs niet alleen als medemensen, maar ook als broedervolk getroffen (10). Zoals de Edomieten gedaan hebben, zo zal hen ook vergolden worden (15). De nakomelingen van Jakob echter zullen in het land Israël wonen (17) met God als koning (21).

De profeet Obadja

Afbeelding uit de bibliotheek van Abdías

“Want nabij is de dag van de Heer over alle volken; zoals gij gedaan hebt, zal u gedaan worden, uw daad zal op uw eigen hoofd terugvallen” (15).

JONA

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam 'Jona' betekent 'duif'. Zijn vader heette Amittai (1:1). Hoewel het boek Jona verder niet veel over de profeet vertelt, is meer over hem bekend omdat hij ook genoemd wordt in het bijbelboek II Koningen (II Koningen 14:25). Blijkens deze tekst was Jona afkomstig uit Gat-Hachefer, een klein plaatsje in het noorden van Israël. Hij voorspelde Jerobeam II, een koning van het noordelijke rijk in de eerste helft van de achtste eeuw voor Christus, de herovering van gebieden die in de jaren daarvoor voor Israël verloren waren gegaan in oorlogen.

De schrijver van het bijbelboek Jona zou de profeet zelf geweest kunnen zijn, maar het is ook mogelijk dat iemand uit zijn eigen of uit later tijd het verhaal heeft opgeschreven.

Er werd en wordt vaak de vraag gesteld, of de gebeurtenissen uit het bijbelboek Jona wel echt gebeurd zijn. De belangrijkste reden hiervoor zijn de vele wonderlijke gebeurtenissen (bijvoorbeeld het verblijf in de vis, de massale bekering van een wereldstad en de wonderbaarlijk snelle groei van de schaduwgevende boom). Tegen deze twijfel zijn echter belangrijke argumenten in te brengen: Jona heeft werkelijk geleefd (II Koningen 14:25), het bijbelboek Jona leest als een historische vertelling en Jezus zelf verwijst naar Jona als naar een werkelijke persoon uit het verleden (Mattheüs 12:38-41, Lucas 11:29-32). Als Jezus het verhaal van Jona niet als werkelijk gebeurd zou hebben beschouwd, zou zijn uitspraak dat de mannen van Nineve in het oordeel zullen opstaan (Mattheüs 12:41, Lucas 11:32) onlogisch zijn geweest.

■ Historische achtergrond

Jerobeam II was een succesvolle koning, zowel politiek als economisch ging het tijdens zijn regering goed met Israël. De belangrijkste bedreiging voor het land was het Assyrische rijk in het noorden van Mesopotamië, waarvan Nineve één van de belangrijkste steden was. De Assyriërs waren een zeer wreed en gewelddadig volk, door andere volkeren bijzonder gehaat en gevreesd. De profeet Nahum noemde Nineve 'bloedstad' (Nahum 3:1) en sprak: "Allen die de mare (van de ondergang van Assyrië LS) over u horen, klappen over u in de handen, want over wie is uw boosheid niet voortdurend heengegaan?" (Nahum 3:19b).

Voor Jona betekende zijn missie naar Nineve dus, dat hij naar een aartsvijand en ernstige bedreiging van zijn eigen volk werd gestuurd. Israëlieten die kind waren tijdens de regering van Jerobeam II, hebben nog kunnen meemaken dat het noordelijke rijk definitief door Assyrië werd vernietigd (722 voor Christus).

Jona en de walvis. Glas-in-lood. St. Janserk te Gouda
Gemaakt door Dirk Crabeth (1565)

■ Onderverdeling en inhoud

Het boek Jona heeft een duidelijke structuur, een tweedeling. Jona 1 begint met de eerste roeping en wat daaruit voortvloeit. Aan het begin van Jona 3 staat de tweede roeping van Jona, waarna de hoofdstukken 3 en 4 de daarop volgende gebeurtenissen weergeven. Halverwege beide hoofddelen komt een overgang voor als Jona gaat bidden (2:1 en 4:2).

Dit kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-17	Jona op de vlucht
2	2:1-10	Jona in de buik van de vis
3	3:1-10	Jona in Nineve
4	4:1-11	Jona en de wonderboom

God roept de profeet Jona om tot Nineve te prediken vanwege haar zonden. Jona wil zich echter aan deze opdracht onttrekken en vlucht weg. Als God met een grote storm het schip waarmee Jona reist in problemen brengt, laat Jona zich overboord gooien. De storm gaat liggen en de zeelui bewijzen God hun ontzag. Jona wordt opgeslokt door een grote vis, waarin hij drie dagen verblijft.

Het tweede hoofdstuk geeft een gebed weer dat Jona vanuit de buik van de vis tot God bidt. Na drie dagen

JONA

wordt Jona door de vis op het droge gespuwd. In hoofdstuk 3 wordt Jona opnieuw door God geroepen om naar Nineve te gaan. De prediking van Jona heeft tot gevolg dat de inwoners van Nineve berouw krijgen en zich bekeren. God besluit dan de aangezegde verwoesting van de stad niet te volvoeren. Jona klaagt in hoofdstuk 4 dat God zo goed is geweest Nineve te sparen, hij had de stad liever vernietigd gezien. God geeft hem een wonderboom die in één nacht groot genoeg groeit om in de schaduw te zitten, waarmee Jona heel blij is. Dan laat God de boom door een worm te sturen weer verdorren. Als Jona zijn ongenoegen hierover laat merken, trekt God een vergelijking tussen de boom aan de ene kant en Nineve met al zijn mensen en dieren aan de andere kant. Hoeveel meer reden heeft God om Nineve te sparen dan om de boom te sparen!

■ Praktische betekenis

Mensen die ver bij God vandaan leven, staan soms meer voor Hem open (de zeelui, de bevolking van Nineve) dan mensen die God van dichtbij kennen (Jona).

Voor God vluchten of zich verbergen voor God is niet mogelijk (vergelijk Psalm 139:7-12).

■ Plaats binnen de Bijbel

De keuze van God om Israël zijn volk te laten zijn, sluit andere mensen niet uit. Deze boodschap wordt in het Oude Testament bijna nergens zo sterk benadrukt als in Jona. In het Nieuwe Testament is de gemeente van

Boodschap

God heeft alle mensen lief, ook de grootste zondaren, en vergeeft hen als zij zich bekeren (vergelijk I Timotheüs 2:4).

Israël neemt in het Oude Testament een zeer belangrijke plaats in als volk van God, maar dat betekent niet dat God Zich niet om de andere mensen bekommert (vergelijk Genesis 12:3).

Gods macht om te doen wat Hij wil, komt in het hele bijbelboek Jona duidelijk naar voren (zie bijvoorbeeld de uitdrukking 'God beschikte' in 1:17, 4:6, 4:7 en 4:8).

Jezus een gemeente die bestaat uit Joden en niet-Joden; het bijbelboek Jona loopt hierop vooruit.

De persoon Jona zelf is met zijn verblijf van drie dagen in de vis een voorafschaduw van Jezus, die drie dagen in het hart van de aarde zou zijn, tussen dood en opstanding (Mattheüs 12:40).

■ Bijzondere kenmerken

Het karakter van het bijbelboek Jona is anders dan dat van andere profetenboeken uit het Oude Testament. De meeste profetenboeken geven de boodschap van de profeet weer, waarbij de persoon van de profeet op de achtergrond blijft. In Jona wordt de boodschap van de profeet in slechts enkele woorden weergegeven (3:4), en staan daden en gedachten van de profeet (en van God) in het middelpunt.

Jona en de wonderboom... (3:10-4:11 NBV)

^{3:10} Toen God zag dat zij inderdaad anders begonnen te leven, kwam hij terug op wat hij bedreigd had hun aan te doen, en hij deed het niet.

^{4:1} Dit wekte grote ergernis bij Jona en hij werd kwaad. ² Hij bad tot de HEER: 'Ach HEER, heb ik het niet gezegd toen ik nog thuis was? Daarom wilde ik naar Tarsis vluchten. Ik wist het wel: u bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.' ³ Laat mij maar sterven, HEER: ik ben liever dood dan dat ik zo verder moet leven.' ⁴ Maar de HEER zei: 'Is het terecht dat je zo kwaad bent?'

⁵ Nadat Jona Nineve had verlaten, was hij aan de oostkant van de stad gaan zitten. Hij had er een hut gemaakt om in de schaduw af te wachten wat er met de stad zou gebeuren.

⁶ Nu liet God, de HEER, een wonderboom opschieten om Jona schaduw boven zijn hoofd te geven en zijn ergernis te verdrijven. Jona was opgetogen over de plant. ⁷ Maar de volgende morgen, bij het aanbreken van de dag, liet God de plant door een worm aanvreten, zodat hij verdorde. ⁸ En toen de zon opkwam, liet God een verzengende wind uit het oosten waaien; de zon brandde zo op Jona's hoofd dat hij door de hitte werd bevangen. Hij bad om te mogen sterven: 'Ik ben liever dood dan dat ik zo verder moet leven.'

⁹ Maar God zei tegen Jona: 'Is het terecht dat je zo kwaad bent over die plant?' Jona antwoordde: 'Ik ben verschrikkelijk kwaad, en terecht!' ¹⁰ Toen zei de HEER: 'Als jij al verdriet hebt om die wonderboom, waar jij geen enkele moeite voor hebt hoeven doen en die jij niet hebt laten groeien, een plant die in één nacht opkwam en in één nacht verging, ¹¹ zou ik dan geen verdriet hebben om Nineve, die grote stad, waar meer dan honderdtwintigduizend mensen wonen die het verschil tussen links en rechts niet eens kennen, en dan nog al die dieren?'

MICHA

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam 'Micha' betekent 'Wie is als God?'. De profeet Micha was afkomstig uit Moreset-Gat, een dorpje in het zuidwesten van het zuidelijke rijk Juda (1:1). Over zijn afkomst wordt niets meegedeeld, wel dat hij profeteerde tijdens de Judese koningen Jotam, Achaz en Hizkia (1:1). Dit betekent dat zijn optreden waarschijnlijk tussen 735 en 710 voor Christus plaatsvond. De profetie tegen Samaria (1:6) moet in ieder geval voor het jaar 722 voor Christus geplaatst worden, het jaar van Samaria's definitieve verwoesting. Micha was tijdgenoot en landgenoot van Jesaja. Jesaja 2:2-4 komt overeen met Micha 4:1-3. Wie van beiden de ander citeert, valt niet met zekerheid te zeggen.

In het bijbelboek Micha staat een aantal in later tijd vervulde profetieën (bijvoorbeeld 1:6 en 4:10). Voor sommige uitleggers is dit een hinderpaal om te geloven dat het hele boek Micha van hem zelf afkomstig is. Wie geen moeite heeft met de gedachte van adequate voorspellende profetie, heeft geen overtuigende redenen om het auteurschap van Micha zelf te ontkennen.

■ Historische achtergrond

In de tweede helft van de achtste eeuw voor Christus was Assyrië een oppermachtige buitenlandse mogendheid. Het was dit land, dat met de verwoesting van Samaria in 722 voor Christus een einde maakte aan het noordelijke rijk. Ook Juda was aan Assyrië onderdanig. Toen Hizkia geen schatting meer afdroeg, werd een groot deel van Juda verwoest (702-701 voor Christus). Jeruzalem werd ternauwernood door goddelijk ingrijpen gered (Jesaja 36 en 37). Net als de Israëlieten waren ook de Judeeërs ver van God afgedwaald in de tijd van Micha. In zijn profetieën komen duidelijk veel sociale en religieuze misstanden naar voren.

*Opnieuw zult u zich over ons ontfermen
en al onze zonden tenietdoen.
Onze zonden werpt u in de diepten
van de zee (7:19 NBV)*

De profeet Micha
Schilderij van Jan van Eyck (1390 – 1441)

■ Onderverdeling en inhoud

Het bijbelboek Micha bevat veel overgangen: van het ene onderwerp naar het andere, van de ene persoon naar de andere, van oordeel naar hoop. Dit maakt het geven van een duidelijk overzicht van Micha lastig. Toch is het zo dat in de eerste drie hoofdstukken de grootste nadruk op naderend oordeel ligt, en in hoofdstuk 4 en 5 op toekomstig heil. Hoofdstuk 6 en 7 bevatten een aanklacht van God, waarop Micha antwoordt. Het bijbelboek sluit af met het uitspreken van vertrouwen op God en beloften van herstel (7:7-20).

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-3:12	Het oordeel over Samaria en Juda
2	4:1-5:14	Voorzegging van toekomstig herstel
3	6:1-7:20	Gods aanklacht en Micha's reactie

Sociale misstanden waartegen Micha zich keert, zijn onder andere onrecht en verdrukking (2:1,2), zelfzuchtige leiders (3:1-3), onoprechtheid (7:2) en corruptie (7:3). Religieuze misstanden zijn onder andere afgodendienst (1:7), profetie uit eigenbelang (3:5) en winstbejag van priesters (3:11).

*Hij heeft u bekendgemaakt, o mens, wat goed is
en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan
recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en
oetmoedig te wandelen met uw God (6:8 NBG).*

MICHA

■ Praktische betekenis

God is rechtvaardig en kan het kwaad niet verdragen. Hij kan niet omgekocht worden (6:6-7). God is ook genadig: Hij vergeeft en is graag goed voor mensen (7:18).

Het is niet terecht om op uiterlijke zaken te vertrouwen, zelfs niet als die zaken met God en het dienen van God te maken hebben (3:11,12).

■ Plaats binnen de Bijbel

Micha profeteerde evenals Jesaja al meer dan 100 jaar vooruit over de Babylonische ballingschap. Zijn aanzegging van de verwoesting van Jeruzalem heeft grote indruk gemaakt, in de tijd van Jeremia was deze profetie nog bekend (Jeremia 26:18).

Van Jezus voorzegde Micha zijn geboorteplaats en zijn menselijke afstamming (5:1-4). De woorden over zijn oorsprong uit 5:1 wijzen op een oud verleden (de dynastie van David), maar zijn tegelijkertijd zo breed, dat ze betrekking kunnen hebben op een oneindig ver verleden: de eeuwigheid.

Als Jezus spreekt over de verdeeldheid die Hij tussen mensen brengt (Mattheüs 10:34-36. Lucas 12:51-53) maakt hij gebruik van de woorden uit Micha 7:6.

■ Bijzondere kenmerken

De woorden van Micha 4:3 (en Jesaja 2:4) over vrede hebben grote indruk gemaakt op mensen die naar vrede verlangen. Toch zal die vrede pas werkelijkheid kunnen worden als God de plaats heeft die Hem toekomt en regeert.

Boodschap

Micha stelt de wantoestanden onder het volk van God ongenadig aan de kaak, en geeft aan dat het oordeel van God erop zal volgen. Uiteindelijk zal Jeruzalem verwoest worden en nog slechts een puinhoop zijn (3:12).

Maar Micha predikt ook hoop: er komt een ballingschap, maar ook een terugkeer (4:10), in het laatste der dagen komt het Vrederijk van God (4:1-4) en er komt een heerser voort uit Bethlehem (5:1-4a).

Wat God vraagt van mensen heeft niet met hun buitenkant te maken, maar met hun innerlijk: God vraagt rechtvaardigheid, trouw en nederigheid (6:8).

Het bijbelboek sluit af met een prachtige beschrijving van de goedheid en de trouw van God (7:18-20).

Hij zal rechtspreken tussen machtige volken,
over grote en verre naties een oordeel vellen.
Dan zullen zij hun zwaarden omsmeden tot ploegijzers
en hun speren tot snoeimessen.
Geen volk zal nog het zwaard trekken tegen een ander volk,
geen mens zal meer weten wat oorlog is (4:3 NBV).

“Hij zal Zich wederom over ons ontfermen, Hij zal onze ongerechtigheden vertreden. Ja, Gij zult al onze zonden werpen in de diepten der zee” (7:19).

NAHUM

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam van de profeet Nahum betekent 'vertrouwing'. Hij was afkomstig uit Elkos (1:1), maar de ligging van deze plaats kan niet met zekerheid vastgesteld worden. In 3:8-10 grijpt Nahum terug op de verwoesting van Thebe (No-Amon) in 663 voor Christus. Hij voorspelt de ondergang van Nineve, die in 612 voor Christus werkelijkheid werd. De profetie van Nahum moet dus

tussen deze beide jaartallen in gedateerd worden, vermoedelijk dichter bij de verwoesting van Thebe dan bij de ondergang van Nineve. De reden hiervoor is dat Assyrië een oppermachtige indruk maakt in het boek Nahum (1:12, 3:1), terwijl de macht van dit land de laatste twintig jaar voor de verwoesting van Nineve al aan het verminderen was.

In 1:1 wordt gesproken over een boek. Dit en het gegeven dat het boek Nahum een goed gestructureerde profetie is, wijzen erop dat de woorden van Nahum vermoedelijk vanaf het ontstaan van de profetie schriftelijk zijn vastgelegd.

■ Historische achtergrond

Net als Jona spreekt Nahum over Nineve. Nahum sprak zijn profetie minstens ongeveer een eeuw later dan Jona uit. Op den duur waren de Assyriërs weer in hun wrede en agressieve levenswijze terugggevallen. Rond 650 voor Christus beheersten ze een groot gebied in het Midden-Oosten, en zelfs Egypte werd in eigen land afgestraft (de verwoesting van Thebe). Nahum kondigt zonder terughoudendheid de verwoesting van Nineve aan. Niets in de profetie van Nahum wijst erop dat het weer zo goed af zou kunnen lopen voor de stad als in de tijd van Jona.

■ Onderverdeling en inhoud

Het bijbelboek Nahum heeft drie hoofdstukken, die overeenkomen met de drie delen waarin het boek verdeeld kan worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-15	De wraak van God op Nineve
2	2:1-13	Beschrijving van de ondergang van Nineve
3	3:1-19	Oorzaak van de ondergang van Nineve

In het eerste hoofdstuk geeft Nahum een karakterbeschrijving van God. De nadruk ligt op zijn macht: een verschrikking voor zijn vijanden, maar een troost voor wie bij Hem schuilen (1:7). Heilsprofetieën en oordeelaanzeggingen worden in hoofdstuk 1 door elkaar gevlochten. De identificatie van degenen voor wie redding en onheil bedoeld zijn, wordt lang uitgesteld. Dit roept bij hoorders of lezers spanning op: 'om wie gaat

het'? Juda wordt uiteindelijk pas in vers 15 genoemd in een oproep om te vieren, dat de grote tegenstander wordt weggevaagd. Nineve wordt zelfs helemaal niet genoemd in hoofdstuk 1, behalve in het opschrift (1:1). Het tweede hoofdstuk is een levendige beschrijving van de val van Nineve in de strijd. Het is opvallend, dat veel details van de

Nineve; opgraving in Irak

profetie werkelijkheid zijn geworden:

- een deel van de muren van Nineve werd tijdens de val van de stad verwoest door een overstroming van de rivier de Tigris (vergelijk 2:6, ook 1:8).
- Nineve werd met vuur verbrand (1:10, 3:15).
- Nineve zou nooit meer herbouwd worden (2:13). Dit is uitgekomen, de verwoesting van Nineve was zo volkomen, dat haar ruïnes pas relatief laat in de moderne tijd werden teruggevonden.

In 2:11-13 wordt over leeuwen gesproken, omdat die symbool waren van de kracht en macht van Assyrië. In hoofdstuk 3 wordt Nineve verder bespot, en worden de oorzaken van haar ondergang opgenoemd: bloedvergieten, corruptie, roof (3:1), occultisme en onreinheid (3:4), deporteren van volkeren (3:10), wreedheden tegen baby's (3:10) en kwaadaardigheid tegen alle mensen (3:19).

■ Praktische betekenis

De gedachte dat God het kwaad wreekt, is een troost en geen reden tot angst. God is geduldig (1:3), goed (1:7), een steun (1:7) en bevrijder (1:15).

Om de wraak van God op Nineve te begrijpen, mag de boodschap van het boek Jona niet vergeten worden: de genade van God had het oordeel lang tegengehouden (vergelijk Jona 4:2), God had veel geduld gehad. Eens echter is bij volharding in het kwaad de limiet bereikt.

NAHUM

■ Plaats binnen de Bijbel

In het Nieuwe Testament wordt niet uit het bijbelboek Nahum geciteerd.

Het bijbelboek Jona is een belangrijke achtergrond bij de boodschap van Nahum; de profetie van Nahum is een belangrijke aanvulling op de boodschap van het bijbelboek Jona.

Boodschap

Tegen God kan geen macht op aarde op. God is een machtige strijder, een veilige toevlucht voor wie bij Hem schuilt.

God wreekt het kwaad, dat door landen en volkeren bedreven wordt.

***De HEER gaat zijn weg door storm en wervelwind,
wolken zijn het stof van zijn voeten (1:3 NBV).***

*His way is in the whirlwind and the storm,
and clouds are the dust of his feet.
Nahum 1:3*

Bron: www.christianity.about.com

“De HERE is goed, een sterkte ten dage der benauwdheid; Hij kent hen die bij Hem schuilen” (1:7).

HABAKUK

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam Habakuk betekent 'omarming'. De naam van de profeet is op een bepaalde manier wel karakteristiek voor het bijbelboek, omdat Habakuk, met alle geloofsvragen die hij heeft, zijn vertrouwen volkomen op God stelt (zie bijvoorbeeld 3:16-19). Over afkomst of woonplaats van Habakuk is verder niets bekend. De profetie van Habakuk is al vanaf het begin door hemzelf op schrift gesteld. Een aanwijzing daarvoor is de opdracht die God Habakuk geeft, om het gezicht dat hij gezien heeft op te schrijven en openbaar te maken (2:2).

■ Historische achtergrond

De profetie van Habakuk kan niet precies gedateerd worden, maar wel ongeveer. Het is in de tijd dat de Babyloniërs (of anders genoemd: Chaldeeën) opkomen als wereldmacht. Ze zijn nog niet in Juda geweest, maar hun komst wordt aangekondigd (1:6). Dit betekent dat het bijbelboek Habakuk voor 605 voor Christus gedateerd moet worden. Het is opvallend dat over Assyrië, dat in 612 voor Christus ten onder ging, in het geheel niet gesproken wordt. Dat zou een aanwijzing kunnen zijn dat de profetie van Habakuk na 612 voor Christus uitgesproken werd, maar dwingend is deze aanwijzing niet. Het lijkt het meest veilig, om de profetie tussen 620 en 605 voor Christus te dateren. Daarmee was Habakuk een tijdgenoot van de profeet Jeremia. In deze tijd was het noordelijke rijk al meer dan 100 jaar verdwenen, alleen het zuidelijke rijk Juda bestond nog.

■ Onderverdeling en inhoud

Twee maal stelt Habakuk God een vraag, waarop hij antwoord krijgt. Tenslotte bevat het bijbelboek nog een gebed van de profeet.

DI. Verzen Inhoud

1	1:1-11	Eerste vraag van Habakuk en antwoord van God
2	1:12-2:20	Tweede vraag van Habakuk en antwoord van God
3	3:1-19	Het gebed van Habakuk

De eerste twee hoofdstukken van Habakuk bevatten een dialoog tussen de profeet en God. Na het opschrift in 1:1 vraagt Habakuk aan God, waarom Hij de ongerechtigheid en de zonde onder zijn eigen volk maar laat voortduren (1:2-4). God antwoordt daarop dat Hij Juda zal oordelen door de hand van de Chaldeeën (1:5-11).

Vervolgens vraagt Habakuk God, waarom God het oordeel volvoert door mensen die nog slechter zijn dan de Judeeërs zelf; mogen zij zomaar met succes doorzondigen (1:12-17)? In 2:1 spreekt Habakuk uit dat hij in gelovig vertrouwen op het antwoord van God wacht.

Het tweede antwoord van God moet voor alle mensen zichtbaar opgeschreven worden (2:2). Ook het oordeel

De profeet Habakuk en een engel
Beeld van Gian Lorenzo Bernini (1598 – 1680)

over de Chaldeeën zal komen, misschien niet direct, maar wel zeker (2:3). Een rechtvaardig mens zal door zijn geloof leven (2:4), maar de onrechtvaardige zal bespot worden (2:5,6). Er wordt een vijfvoudig wee uitgesproken over de agressie, de immoraliteit en de hebzucht van de Chaldeeën (2:7-19). God is hoog verheven, het is passend om voor Hem te zwijgen (2:20).

Het gebed van Habakuk in hoofdstuk 3 is gezien de aanwijzingen in de laatste regel van het hoofdstuk bedoeld om als lied gezongen te worden. God wordt erin beschreven als een strijder, een toevlucht voor zijn volk en gezalfde (3:13), maar een overwinnaar van zijn vijanden (3:12-15). In vers 16-19 van hoofdstuk 3 spreekt Habakuk zijn persoonlijke geloof uit: wat er ook zal gebeuren, hij zal zijn vertrouwen op God blijven stellen.

■ Praktische betekenis

Habakuk is een voorbeeld in het op een eerbiedige manier stellen van eerlijke levensvragen aan God. God geeft Habakuk antwoord en laat daarmee zien dat Hij onze vragen serieus neemt

HABAKUK

■ Plaats binnen de Bijbel

Habakuk staat als profeet een beetje apart, omdat zijn profetie niet zozeer een boodschap van God is met de profeet als spreekbuis, maar de weergave van een gesprek tussen God en de profeet.

Habakuk 2:4 verwoordt een basisprincipe van het geloof, en wordt daarom verschillende keren in het Nieuwe Testament aangehaald: in Romeinen 1:17, Galaten 3:11 en Hebreëen 10:38.

■ Bijzondere kenmerken

De aanhaling van Habakuk 2:4 door Paulus was heel belangrijk voor Luther bij zijn ontdekking van de rechtvaardiging door het geloof alleen. Om die reden wordt Habakuk soms wel de 'grootvader van de reformatie' genoemd.

Boodschap

Vroeg of laat komt het oordeel van God over elk kwaad dat bedreven is.

In moeilijke omstandigheden kan een gelovige innerlijk overwinnen doordat God zijn kracht is (3:16-19).

“De rechtvaardige zal door zijn geloof leven” (2:4) betekent dat er redding en leven is voor mensen die hun vertrouwen op God stellen. Zichzelf redden is niet mogelijk, in eigen kracht daden stellen loopt dood. Het geloof redt van het oordeel van God.

“Al zou de vijgeboom niet bloeien, en er geen opbrengst aan de wijnstokken zijn, de vrucht van de olijfboom teleurstellen; al zouden de akkers geen spijs opleveren, de schapen uit de kooi verdreven zijn en er geen runderen in de stallingen zijn, nochtans zal ik juichen in de Here, jubelen in de God van mijn heil” (3:17, 18).

SEFANJA

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam Sefanja betekent 'God is verborgen'. Van het voorgeslacht van Sefanja worden in het opschrift van het bijbelboek vier generaties genoemd. Dit is uitzonderlijk voor de opschriften boven profetenboeken. De reden voor het noemen van vier generaties is hoogstwaarschijnlijk de naam van de overgrootvader van Sefanja, Hizkia. Deze wordt dan genoemd, omdat het om koning Hizkia van Juda ging. Dit zou betekenen dat Sefanja van koninklijke bloede was.

De profetie van Sefanja wordt in 1:1 tijdens de regering van koning Josia geplaatst, die heerste van 640 tot 609 voor Christus. Omdat de verwoesting van Nineve nog in de toekomst ligt (2:13), is het laatst mogelijke jaartal 612 voor Christus. Het is aannemelijk dat Sefanja zelf de schrijver was, of dat zijn profetieën in zijn eigen tijd door een ander werden opgeschreven.

■ Historische achtergrond

Josia was de laatste koning van Juda die God oprecht diende. Hij voerde een grote godsdienstige reformatie door, waarbij hij afgoderij de kop indrukte. Het hart van zijn landgenoten ten positieve keren kon hij echter niet, zodat er geen blijvende verandering op religieus gebied tot stand kwam. Internationaal kon Juda tijdens de regering van Josia iets ruimer ademhalen, omdat de macht van Assyrië afnam.

Het is moeilijk om de profetie van Sefanja nauwkeuriger te dateren binnen de regeringsperiode van Josia. In het bijbelboek zijn geen verwijzingen naar de hervormingen van Josia te vinden. De beschrijving van afgodendienst (bijvoorbeeld 1:4-6) doet vermoeden dat de hervormingen nog niet plaats gevonden hadden, toen Sefanja optrad. Zeker is dit echter niet.

“Nabij is de grote dag des Heren, nabij en hij nadert haastig. Hoort, de dag des Heren; bitter schreeuwt dan de held. Die dag is een dag van verbolgenheid, een dag van benauwdheid en van angst, een dag van vernieling en van vernietiging, een dag van duisternis en van donkerheid, een dag van wolken en van dikke duisternis” (1:14,15).

■ Onderverdeling en inhoud

Sefanja kan als volgt onderverdeeld worden:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:3	Het oordeel van God over Juda
2	2:4-3:8	Het oordeel van God over omliggende volkeren
3	3:9-20	Het toekomstige heil van God

Het oordeel van God zal Juda treffen, vanwege de zonden van haar inwoners: genoemd worden onder andere afgoderij (1:4-6), agressie (1:9), schaamteloosheid (2:1), ongezeglijkheid en trouweloosheid (3:2-4). Ook de Juda omringende volkeren wordt oordeel aangezegd: er worden volkeren genoemd die ten westen en ten oosten, ten zuiden en ten noorden van Israël liggen (2:4-15).

In de toekomst zal God een algemeen oordeel over de hele wereld ten uitvoer brengen; dit wordt als een alles vernietigende gebeurtenis beschreven, niets blijft onaangetast (1:2,3, 1:14-18, 3:8).

Na het oordeel op de Dag van de Heer komt een tijd van herstel: de volkeren zullen gereinigd worden en God aanroepen (3:9) en het overblijfsel van Israël zal hersteld worden en een lof zijn onder alle mensen (3:10-20).

■ Praktische betekenis

Er komt nog een oordeel van God, dat het huidige wereldbestel zal wegvagen. Daarom is het belangrijk voor christenen om te leven vanuit het besef, dat ze niet bij deze wereldorde horen, maar bij het Koninkrijk van God.

Boodschap

De aankondiging van het oordeel van God op 'de Dag van de Heer' neemt een heel belangrijke plaats in het bijbelboek Sefanja in. De Dag van de Heer is het moment waarop God openlijk ingrijpt: God verschijnt om te oordelen over de zonde. In het spreken van Sefanja gaat het om oordeel in de nabije toekomst (bijvoorbeeld 1:4-9), maar er zijn ook gedeelten die zover gaan in hun beschrijving dat ze alleen op de eindtijd, de periode voor de wederkomst van Christus, betrekking kunnen hebben (bijvoorbeeld 1:2,3,18). Sefanja beschrijft het oordeel als onafwendbaar; het enige wat een gelovig mens kan doen is gerechtigheid en ootmoed zoeken: "misschien zult gij geborgen worden op de dag van de toorn des Heren" (2:3). Uit Sefanja 3 wordt duidelijk, dat er een rest zal overblijven op de Dag van de Heer, mensen van het volk van God die Hem oprecht dienen (3:12,13). Zij zullen zonder angst leven, want ook alle andere volken dienen God eensgezind (3:9).

■ Plaats binnen de Bijbel

In het Nieuwe Testament worden aanhalingen uit of toespelingen op Sefanja gevonden in die gedeelten, die de eindtijd als onderwerp hebben. Openbaring 14:5 citeert Sefanja 3:13, Mattheüs 24:29 is een toespeling op onder andere Sefanja 1:15.

Zing van vreugde, juich met heel je hart! (3:14-17 NBV)

¹⁴ Jubel, vrouwe Sion,
zing van vreugde, Israël,
juich met heel je hart, vrouwe Jeruzalem!

¹⁵ De HEER heeft het vonnis over jou tenietgedaan
en je vijand verdreven.
De HEER, de koning van Israël, is in je midden,
je hebt geen kwaad meer te vrezen.

¹⁶ Op die dag zal men tegen Jeruzalem zeggen:
'Wees niet bang, Sion!
Laat de moed niet zinken!'

¹⁷ De HEER, je God, zal in je midden zijn,
hij is de held die je bevrijdt.
Hij zal vol blijdschap zijn, verheugd over jou,
in zijn liefde zal hij zwijgen,
in zijn vreugde zal hij over je jubelen.

HAGGAI

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam Haggai is waarschijnlijk afgeleid van het Hebreeuwse woord dat 'feest' betekent. De reden voor het ontvangen van deze naam zou geweest kunnen zijn, dat Haggai op een feestdag geboren was. De persoonlijke achtergrond van Haggai is onbekend, maar hij wordt samen met Zacharia in Ezra 5:1 en 6:14 genoemd als profeet, die na de terugkeer uit de ballingschap optrad.

De profetieën in het boek Haggai werden gedurende vier maanden in het tweede jaar van koning Darius van Perzië uitgesproken (1:1, 2:1, 2:11 en 2:21). Het tweede regeringsjaar van Darius was 520 voor Christus, ongeveer achttien jaar na de terugkeer uit de ballingschap (de toestemming voor de terugkeer was in 539 voor Christus verleend). Het is heel goed mogelijk dat de profetieën van Haggai al direct na het uitspreken opgeschreven zijn.

■ Historische achtergrond

Nadat de eerste groep ballingen vanuit de Babylonische ballingschap was teruggekeerd, een groep van ongeveer 42.000 mensen (Ezra 2:64), werd met de herbouw van de tempel begonnen. Twee jaar na hun aankomst werd het fundament gelegd (Ezra 3:8-13), maar door tegenwerking kwam de bouw van de tempel tot stilstand (Ezra 4:1-5). Nadat de bouw al zeker zo'n vijftien jaar had stil gelegen, bracht Haggai de profetische boodschap, die in het naar hem genoemde bijbelboek is vastgelegd.

■ Onderverdeling en inhoud

Het bijbelboek Haggai bevat vier gedateerde profetieën, die een logische onderverdeling van het boek aangeven:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:1	Aansporing om de tempel te herbouwen
2	2:2-10	Bemoediging bij de herbouw
3	2:11-20	Beloofte van zegen wegens de herbouw
4	2:21-24	Beloofte aan Zerubbabel

De eerste profetie geeft de teruggekeerde Joden uitleg, waarom het hen zo slecht gaat. Omdat het huis van God maar in puin blijft liggen, onthoudt God hun zegen op hun arbeid, en de opbrengsten van het land zijn klein. De Joden en hun leiders, Zerubbabel de landvoogd en Jozua de hogepriester, luisteren naar de woorden die Haggai spreekt en beginnen weer aan de tempel te bouwen.

In de tweede profetie belooft God, dat de heerlijkheid van de nieuw gebouwde tempel groter zal zijn dan die van de tempel van Salomo, ook al lijkt het daar nog helemaal niet op.

Drie maanden na het begin van de herbouw (vergelijk 2:1 en 2:11) belooft God, dat voortaan weer zegen op de landbouw zal rusten, zodat er voldoende oogst is.

De vierde profetie heeft betrekking op Zerubbabel

De profeet Haggai

Beeld uit Siena, Kathedraal St. Maria

persoonlijk, die een nakomeling van koning David is. God belooft hem, dat Zerubbabel voor Hem zal zijn als een zegelring, wanneer God een einde maakt aan de koninkrijken van deze wereld. Het is mogelijk dat deze profetie een bijzondere vervulling zal krijgen voor Zerubbabel zelf, maar het is ook mogelijk dat de profetie een bredere betekenis heeft voor het hele geslacht van David. Als dit zo is, heeft de profetie vooral betrekking op Christus.

■ Praktische betekenis

De teruggekeerde Joden waren langzamerhand vergeten, dat ze de dingen van God op de eerste plaats in hun leven moesten stellen. Uit het bijbelboek Haggai komt dan ook de vraag naar voren: 'Wat is belangrijk in mijn/ons leven? Wat heeft prioriteit?'

In het Nieuwe Testament leerde Jezus zijn volgelingen om niet bezorgd te zijn. Haggai 2:9 geeft één van de achtergronden van deze woorden van Jezus: "Van Mij is het zilver en van Mij is het goud, luidt het woord van de Here der heerscharen".

■ Plaats binnen de Bijbel

Hoe het verder ging met de bouw van de tempel na de profetieën van Haggai wordt in Ezra 5 en 6 verteld, bijbelgedeelten waarin Haggai ook wordt genoemd (Ezra 5:1 en 6:14).

Hebreeën 12:26 citeert Haggai 2:7.

HAGGAÏ

Boodschap

Haggaï moet de Joden vertellen, dat het hen slecht gaat, omdat zij het dienen van God verwaarlozen. Dat laten zij merken, doordat ze niet aan Gods huis willen bouwen. Aanvankelijk werden ze gedwongen te stoppen, maar ze hebben zich er ook wel bij neergelegd.

Als de Joden zich laten gezeggen en opnieuw de herbouw oppakken, mag Haggaï hen bemoedigen en de zegen van God toezeggen. De belofte aan Zerubbabel is een herinnering, dat er in de wereldgeschiedenis een moment komt, waarop het koninkrijk van God de plaats inneemt van alle koninkrijken van mensen.

“Is het voor u de tijd om in uw weldoortimmerde huizen te wonen, terwijl dit huis verwoest ligt?” (1:4).

ZACHARIA

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam Zacharia betekent 'God herinnert'. De vader van deze profeet heette Berechja, zijn grootvader Iddo (1:1). Iddo wordt ook in Nehemia 12:4 genoemd, als één van de priesters die tot de eerste groep terugkerende ballingen behoorde. Zacharia was dus van priesterlijke afkomst. In 2:4 wordt hij een jonge man genoemd.

Als data van bepaalde profetieën van Zacharia worden tijdstippen in het tweede en het vierde regeringsjaar van koning Darius van Perzië genoemd, 520 en 518 voor Christus (1:1, 1:7, 7:1, de profetieën in Zacharia 9-14 zijn ongedateerd). Dit maakt Zacharia tot een directe tijdgenoot van Haggai, die ook in het tweede regeringsjaar van Darius profeteerde (bijvoorbeeld Haggai 1:1). Beide profeten worden in Ezra 5:1 en 6:14 samen genoemd. Een mogelijke verklaring voor het feit dat Zacharia in deze teksten de zoon van Iddo wordt genoemd, is dat zijn eigen vader jong gestorven zou kunnen zijn.

Omdat Zacharia 9-14 in stijl en taalgebruik verschilt van Zacharia 1-8, menen veel onderzoekers dat de zes laatste hoofdstukken van het boek van een andere auteur uit een andere tijd stammen. Deze conclusie is echter niet noodzakelijk, omdat de verschillende onderwerpen van beide delen van het bijbelboek literair op een verschillende manier verwerkt kunnen zijn door één en dezelfde auteur.

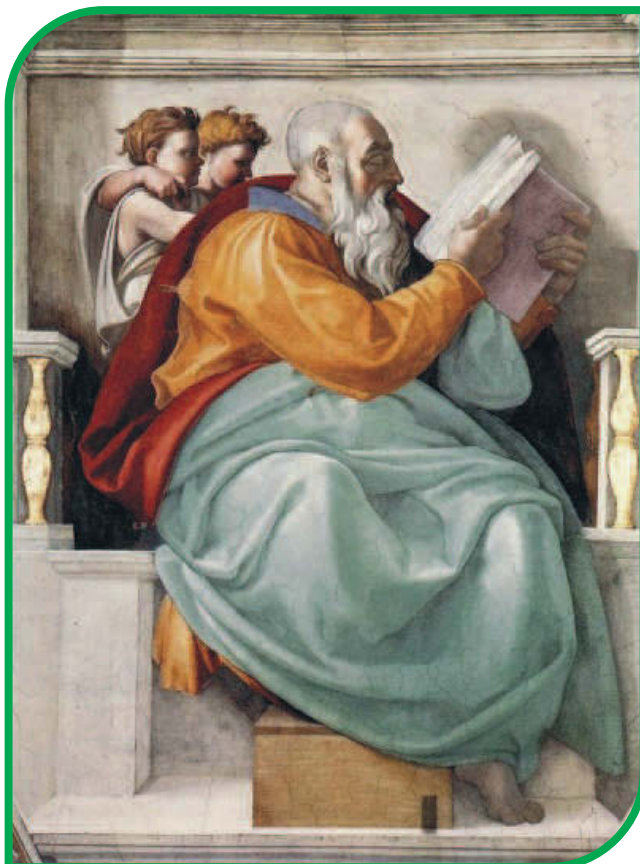
■ Historische achtergrond

Perzië was de grote wereldmacht in de tijd van Zacharia. Koning Cyrus/Kores had in 539 voor Christus de Joodse ballingen in Babel toestemming gegeven, om naar hun land terug te keren en de tempel te herbouwen. De teruggekeerde Joden hadden een begin gemaakt met de herbouw van de tempel, maar waren door tegenwerking van buitenaf gestopt (Ezra 4:1-5). Het nieuwe volksbestaan van de Joden was nog zeer kwetsbaar. De profetische boodschappen van Haggai en Zacharia motiveerden hen om het werk aan de tempel te hervatten en om op God te blijven vertrouwen.

■ Onderverdeling en inhoud

Het bijbelboek Zacharia valt in twee duidelijke delen uiteen, Zacharia 1-8 en 9-14. Het grootste verschil tussen beide delen is dat het eerste deel betrekking heeft op de situatie van dat moment, terwijl het tweede deel een veel wijder en breder perspectief heeft. Het eerste deel van Zacharia valt in een aantal verschillende boodschappen uiteen, het tweede deel bestaat uit twee godsspraken. Dit leidt tot de volgende indeling:

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-8:23	Boodschappen tijdens de tempelbouw
1a	1:1-6	Oproep tot bekering
1b	1:7-6:8	De acht gezichten

De profeet Zacharia

Schilderij van Michelangelo Buonarroti (1508 - 1512)

1c	6:9-15	Aankondiging van de Spruit
1d	7:1-8:23	Vraag en antwoord over vasten
2	9:1-14:21	Godsspraken
2a	9:1-11:17	Eerste godsspraak
2b	12:1-14:21	Tweede godsspraak

Bij de oproep tot bekering wordt er de nadruk op gelegd, dat de voorvaders van de huidige Joden tot hun schade en schande hebben gemerkt, dat God doet wat Hij zegt (1:1-6).

In de acht visioenen van Zacharia (1:7-6:8) komen veel symbolen voor, waarvan sommigen verklaard worden en anderen niet. Ze hebben over het algemeen een positieve, bemoedigende betekenis voor de tijdgenoten van Zacharia: God vergeet Jeruzalem niet, God rekent af met de vijanden van Israël, God reinigt van schuld en God geeft kracht door zijn Geest. God waarschuwt ook: Hij zal afrekenen met de zonde binnen het Joodse volk. De kroning van de hogepriester (6:9-15) is een symbolische daad die verwijst naar een toekomstige persoon, die het priester- en het koningschap in zich zal verenigen: de Messias.

Aan het begin van hoofdstuk 7 laten de inwoners van Betel de vraag stellen, of zij door moeten gaan om de verwoesting van Jeruzalem met vasten te herdenken, nu stad en tempel herbouwd worden. Hoofdstuk 7 en 8 bevatten het antwoord op deze vraag. Door de mond van Zacharia laat God weten, dat Hij het belangrijker vindt, dat de Joden zich houden aan recht, liefde en barmhartigheid (genoemd in 7:9). In het vervolg worden

ZACHARIA

nog een aantal heilsbeloften gegeven, waaronder die dat de vastendagen feestdagen zullen worden (8:19). Terwijl Zacharia 1-8 in de eerste plaats op de eigen tijd van de profeet betrekking heeft, stijgt Zacharia 9-14 ver boven de eigen tijd uit. Deze profetieën spreken over de verre toekomst, de eindtijd en het koninkrijk van de Messias. Sommige uitspraken over de Messias hebben duidelijk betrekking op de eerste komst van Christus, andere op de tweede komst. Er is een grote afwisseling aan beelden en invalshoeken, wat het niet eenvoudig maakt om een indeling van deze hoofdstukken te geven. In 9:1-8 wordt gesproken over nederlagen van de vijanden van Israël. 9:9-10:12 laat op verschillende manieren zien, wat God voor zijn volk doet. Hoofdstuk 11 bevat een verhaal over herders, dat niet gemakkelijk te begrijpen is. In het Nieuwe Testament wordt een toepassing met betrekking tot het verraad door Judas duidelijk (vergelijk Mattheüs 27:9-10). De hoofdstukken 12 tot en met 14 vertellen in grote lijnen hoe Juda en Jeruzalem door de volkerenwereld bedreigd worden, maar gered. Dit leidt tot rouw over degene "die zij doorstoken hebben" (12:10, vergelijk Johannes 19:37). Uiteindelijk zal de hele wereld gericht zijn op de eer van God, met Israël als middelpunt (14:16-21).

■ Praktische betekenis

Voor christenen is Zacharia een belangrijk bijbelboek, omdat het veel gedetailleerde voorzeggingen over Jezus

Boodschap

God zorgt voor de teruggekeerde ballingen, ook al twijfelen zij daar soms aan. Hij geeft zijn volk de kracht om de herbouw van de tempel te volbrengen, en zegent het. God vergeeft wie zich afkeert van zijn zonden, maar wie erin volhardt kan niet bij Hem horen.

De voorzeggingen over de verre toekomst laten al enigszins zien wie de Messias zal zijn; ze maken in ieder geval duidelijk, dat God de geschiedenis in zijn hand heeft en tot een goed einde leidt.

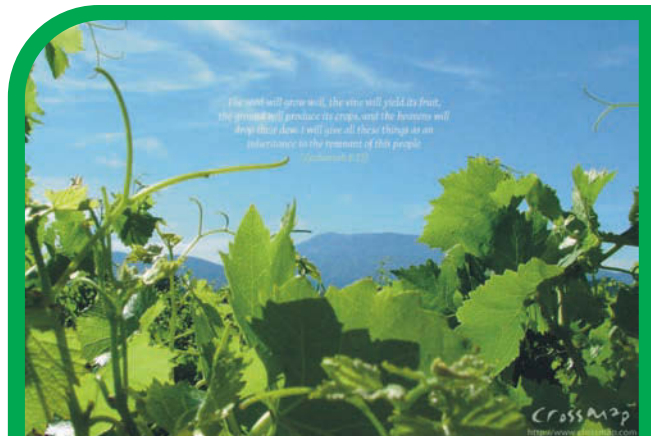
doet. Ter vergelijking enkele nieuwtestamentische teksten met tussen haakjes de tekst uit Zacharia die ze vervullen: Mattheüs 21:1-11 (9:9), Johannes 19:37 (12:10), Mattheüs 27:9,10 (11:12,13; Mattheüs noemt hier alleen de naam van Jeremia, omdat de gedachte aan de aankoop van land aan hem ontleend wordt), Marcus 10:45 (3:8) en Mattheüs 26:31 (13:7). Veel profetieën uit Zacharia over de Messias zijn nog niet in vervulling gegaan. Deze profetieën geven inzicht in hoe het zal zijn tijdens en na de wederkomst van Jezus.

■ Plaats binnen de Bijbel

Zacharia spreekt veel over de Messias, en wordt daarom in het Nieuwe Testament vaak geciteerd.

*Niet door kracht noch geweld,
maar door mijn Geest!
zegt de HERE der heerscharen (4:6 NBG).*

Nu is het zaad gezegend: de wijnstok zal vrucht dragen, de aarde zal haar opbrengst geven, de hemel zal zijn dauw afstaan. Dit alles zal ik schenken aan wie er van dit volk nog over zijn (8:12 NBV).

"Daarom, zo zegt de Here: Ik keer in erbarming tot Jeruzalem weder; mijn huis zal daarin gebouwd worden, luidt het woord van de Here der heerscharen, en het meetsnoer zal over Jeruzalem gespannen worden." (1:16).

MALEACHI

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam Maleachi betekent 'mijn boodschapper'. Sommige onderzoekers menen dat Maleachi geen eigenaam is, maar een functieaanduiding. Dit lijkt niet waarschijnlijk, omdat Maleachi dan het enige anonieme profetische boek uit het Oude Testament zou zijn. Persoonlijke gegevens over de profeet Maleachi zijn in het naar hem genoemde bijbelboek niet te vinden. De datering van het bijbelboek Maleachi kan alleen uit indirecte gegevens worden afgeleid. Het gebruik van het woord 'landvoogd' maakt duidelijk, dat het om de tijd gaat, waarin Perzië de macht over het land Israël bezat. In het boek Maleachi functioneert de tempeldienst in Jeruzalem, wat wijst op een tijd na de herbouw van de tempel, en dus ook na de profeten Haggai en Zacharia. Maleachi is daarmee de laatst optredende profeet van het Oude Testament.

De meest waarschijnlijke datering van Maleachi is rond 430-420 voor Christus. Een belangrijke reden hiervoor is dat Maleachi op een aantal misstanden wijst, die ook in het boek Nehemia naar voren komen: lakse priesters (1:6-14, vergelijk Nehemia 13:4-9), wanbetaling van de tienden (3:8-10, vergelijk Nehemia 13:10-13) en huwelijken met buitenlandse, andere goden aanbedende vrouwen (2:11-12, vergelijk Nehemia 13:23-27).

■ Historische achtergrond

In de tijd van Maleachi liggen de eerste terugkeer uit de ballingschap en de herbouw van de tempel alweer ver in het verleden. De toewijding uit de tijd van de herbouw van de tempel heeft plaats gemaakt voor lauwheid en halfheid in godsdienstige zaken. Dit komt hierin uit, dat men gemakkelijk de voorschriften van God overtreedt, terwijl men ook oneerbiedig over God durft te spreken (bijvoorbeeld 2:17, 3:14,15).

■ Onderverdeling en inhoud

Na het opschrift (1:1) volgt zes maal een twistgesprek tussen God en het Joodse volk (in één geval de Joodse priesters). Na het zesde twistgesprek volgt nog een afsluiting van drie verzen.

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:2-5	Twistgesprek 1: God bewijst zijn liefde
2	1:6-2:9	Twistgesprek 2: de priesters minachten God
3	2:10-16	Twistgesprek 3: het volk van God is trouweloos
4	2:17-3:5	Twistgesprek 4: God is rechtvaardig en straft het kwaad
5	3:6-12	Twistgesprek 5: het volk van God besteelt Hem
6	3:13-4:3	Twistgesprek 6: het volk spreekt verkeerd over God
7	4:4-6	Afsluitende opdracht en belofte

De verzen 4:1-6 in de NBG-vertaling zijn in de NBV-vertaling weergegeven als 3:19-24.

In het eerste twistgesprek vergelijkt God de manier waarop Hij de nakomelingen van Esau en die van Jakob behandelt. Daaruit blijkt zijn bijzondere liefde voor de Israëlieten.

God verwijt in het tweede twistgesprek de priesters, dat zij Hem niet hoogachten, maar minachten. Ze laten dit zien door minderwaardige offergaven en door geen goed onderricht in de wet aan het volk te geven. God zegt de priesters aan dat Hij hen tot vernederde en geminachte mensen zal maken.

In het derde twistgesprek wordt de trouweloosheid van het Joodse volk aangetoond, omdat zij trouwen met buitenlandse vrouwen die andere goden dienen, en omdat velen zich laten scheiden van hun eerste vrouw. Hierom keert God zich van de gebeden van deze mensen af (2:13).

Het vierde twistgesprek bevat Gods antwoord op de aantijging, dat Hij het recht niet handhaaft: het oordeel komt, en de vraag is wie dan zal kunnen standhouden (3:2).

In het vijfde twistgesprek worden de Joden opgeroepen om naar God terug te keren, door Hem te geven wat Hem toekomt: de tienden. Als antwoord zal God hen materieel zegenen.

Het zesde twistgesprek gaat in op de uitspraak, dat het nutteloos is om God te dienen, omdat de goddeloze het beter heeft. Gods antwoord is dat er een dag komt, waarop de goddelozen zullen vergaan. Juist op die oordeelsdag zal voor hen, die God gediend hebben, de zon van de gerechtigheid opgaan; zij zullen zijn als kalveren, die vanuit de winterstal in het voorjaar de wei in mogen gaan (4:2 / 3:20).

Als afsluiting van het bijbelboek worden de Joden opgeroepen, om zich aan de wet van Mozes te houden (4:4 / 3: 22). Voor de dag van het oordeel van God komt, de Dag van de Heer, zal de profeet Elia nog verschijnen (4:5,6 / 3:23,24).

■ Praktische betekenis

Als er geen liefde voor God is, heeft het handhaven van uiterlijke vormen geen enkele zin meer (1:10).

Het kan lijken, alsof een mens beter af is, als hij zonder God leeft, dan wanneer hij met ontzag voor God leeft.

Op de dag van Gods oordeel zal echter blijken, dat dit niet zo is (3:13-18).

■ Plaats binnen de Bijbel

Het bijbelboek Maleachi vormt een brug van het Oude naar het Nieuwe Testament. Meest opvallend hierin is de aankondiging van de komst van de profeet Elia, voor de Dag van de Heer komt (4:5 / 3:23). Jezus zelf identificeerde zijn voorloper Johannes de Doper met de vervulling van deze belofte (Mattheüs 11:11-15, Mattheüs 17:10-13).

■ Bijzondere kenmerken

Maleachi 1:11 is een opvallende tekst, omdat die gunstig over het dienen van God door heidense volkeren spreekt.

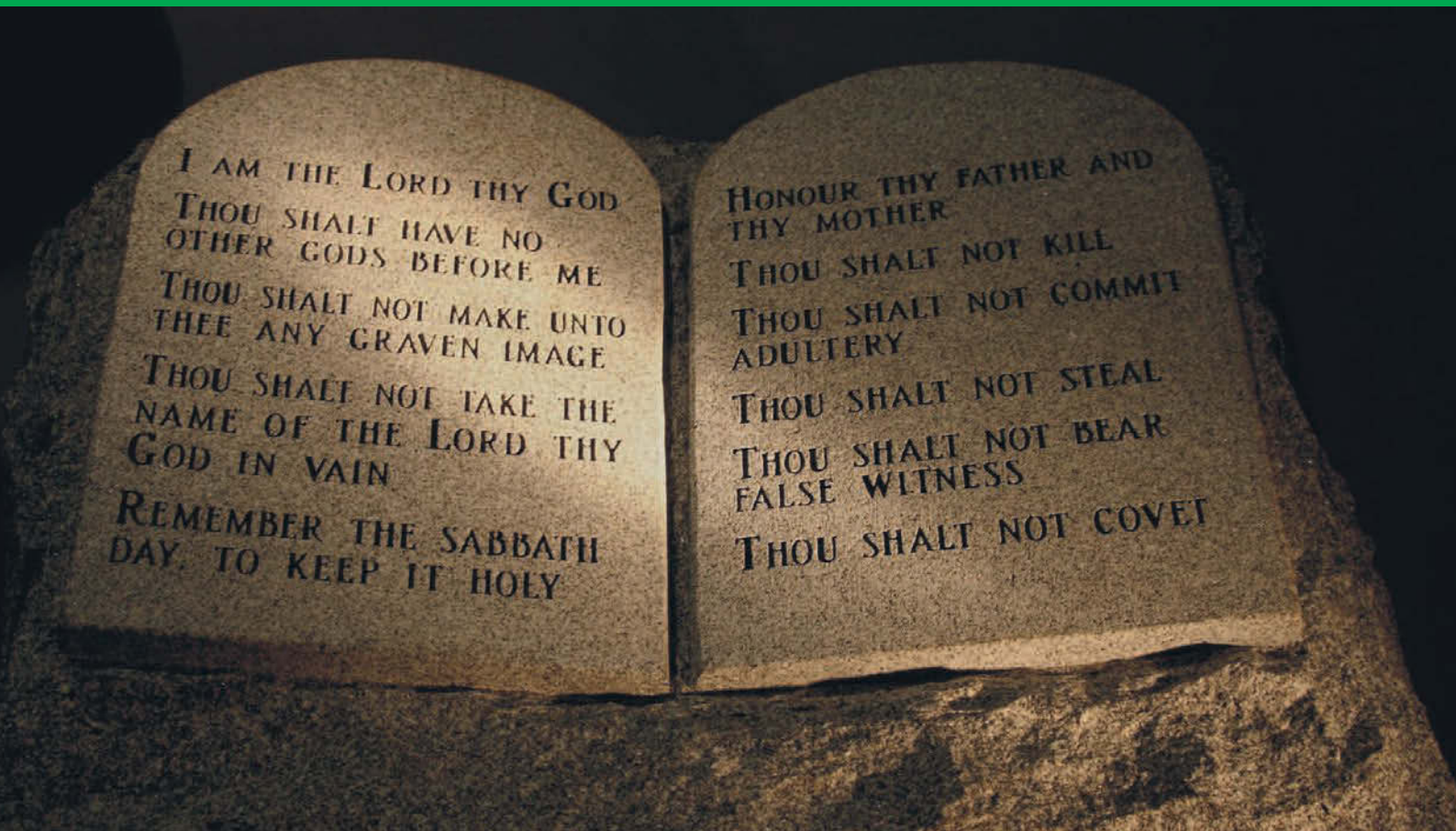
Toch betekent deze tekst niet, dat Maleachi positiever over de afgodendienst denkt dan andere oudtestamentische profeten (zie bijvoorbeeld 2:11,12).

Boodschap

Het bijbelboek Maleachi bevat een duidelijke boodschap, dat God oprechte verering en toewijding van zijn volk verlangt. Met minder neemt Hij geen genoegen. Behalve dat Maleachi de Israëlieten aanspreekt op hun zonden, laat hij ook reden tot hoop zien: God zal uiteindelijk ingrijpen in de geschiedenis.

Het verbond is een belangrijk thema in Maleachi. Er wordt gesproken over het verbond met Levi (2:4,8), het verbond met de vaders (2:10) en het huwelijksverbond (2:13-16, zie hier woorden als 'getuige' en 'ontrouw' in vers 14). God accepteert geen trouweloosheid aan een gesloten verbond.

De afsluiting van het Oude Testament (3:19-24 NBV)

¹ Die dag zal zeker komen, brandend als een oven. Wie hoogmoedig zijn of wie zich goddeloos gedragen, zullen dan slechts stoppels zijn die door de hitte van die dag worden verschroeidzegt de HEER van de hemelse machten. Geen wortel of tak zal er van hen overblijven. ² Maar voor jullie die ontzag voor mijn naam hebben zal de zon stralend opgaan, de zon die gerechtigheid brengt en genezing in haar vleugels draagt. Huppelend als kalveren die op stal hebben gestaan zullen jullie naar buiten komen. ³ Dan vertrappen jullie de wettelozen; op de dag die ik voorbereid, zullen zij niet meer zijn dan stof onder jullie voetenzegt de HEER van de hemelse machten.

⁴ Houd je aan het onderricht van Mozes, mijn dienaar, aan wie ik op de Horeb regels en wetten heb gegeven die gelden voor heel Israël. ⁵ Voordat de dag van de HEER aanbreekt, die groot is en ontzagwekkend, stuur ik jullie de profeet Elia, ⁶ en hij zal ervoor zorgen dat ouders zich verzoenen met hun kinderen en kinderen zich verzoenen met hun ouders. Anders zou ik het land volledig moeten vernietigen.

RONDREIS

NIEUWE TESTAMENT

Mattheüs
Marcus
Lucas
Johannes
Handelingen
Romeinen
1 Corinthiërs
2 Corinthiërs
Galaten

Efeziërs
Filippenzen
Colossenzen
1 Thessalonicenzen
2 Thessalonicenzen
1 Timotheüs
2 Timotheüs
Titus
Filemon

Hebreeën
Jacobus
1 Petrus
2 Petrus
1 Johannes
2 Johannes
3 Johannes
Judas
Openbaring

MATTHEÛS

■ Auteur en tijd van ontstaan

De Evangelieën geven levensbeschrijvingen van Jezus, waarbij de meeste aandacht gegeven wordt aan zijn lijden, sterven en opstanding uit de dood. 'Evangelie' is afgeleid van een Grieks woord, dat 'goed nieuws' betekent. Het goede nieuws dat de vier Evangelieën brengen, is dat Jezus de door God in het Oude Testament beloofde Verlosser en Koning is: de Messias (in het Grieks: Christus). De aanwezigheid van de Koning luidt ook de komst van het koninkrijk van God (of: het koninkrijk van de hemel) in, een centraal thema in het onderwijs van Jezus (zie bijvoorbeeld Mattheüs 4:17).

De naam van de auteur van het eerste Evangelie wordt in het werk zelf niet genoemd, maar christelijke schrijvers uit de eerste eeuwen na het begin van de jaartelling geven aan dat de apostel Mattheüs de auteur is geweest (een apostel was één van de twaalf leerlingen van Jezus, die van Hem een bijzonder gezag hadden ontvangen om zijn boodschap bekend te maken). Dit is van belang, omdat de apostel Mattheüs een ooggetuige is geweest van de in het eerste Evangelie beschreven gebeurtenissen.

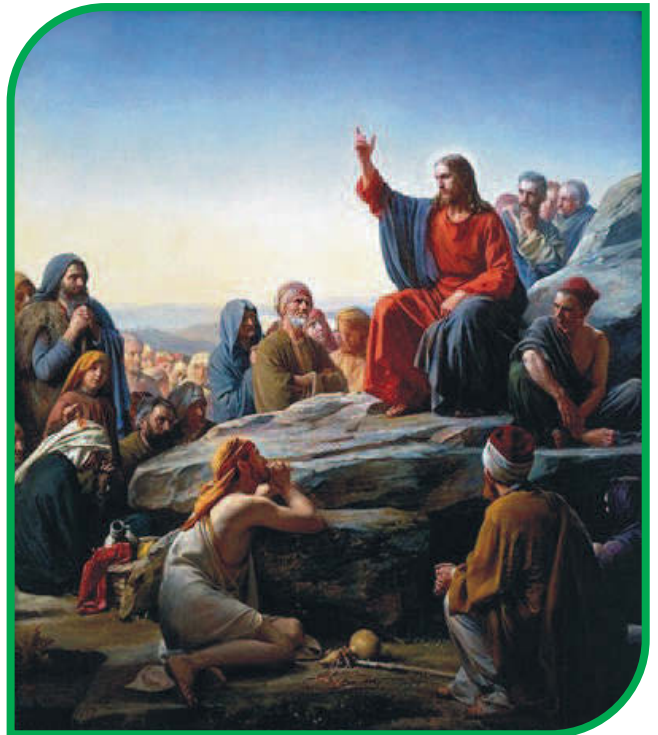
Mattheüs was een tollenaar (belastingbeambte namens de Romeinen), die door Jezus geroepen werd om Hem te volgen (9:9). In 10:3 wordt hij als apostel genoemd. In de Evangelieën naar Marcus en Lucas wordt Mattheüs ook genoemd, maar dan met de naam Levi (Marcus 2:14 en 3:18, Lucas 5:27 en 6:15). Over het verdere leven van Mattheüs is weinig bekend.

Wanneer het Evangelie naar Mattheüs geschreven is, is onzeker. In hoofdstuk 24 wordt de verwoesting van de tempel voorspeld, maar in het Evangelie blijkt nergens, dat de auteur weet heeft van de verwerkelijking van deze profetie in 70 na Christus. Dit maakt het waarschijnlijk, dat het Evangelie vóór het jaar 70 geschreven is.

■ Historische achtergrond

Rondom het begin van de jaartelling leefden de Joden in hun eigen land, maar onder Romeinse heerschappij. Jezus werd omstreeks de jaren 7 tot 4 voor Christus geboren en stierf omstreeks het jaar 30 na Christus. Het Evangelie naar Mattheüs is speciaal gericht op christenen die tot het Joodse volk behoorden. Waar de andere Evangelieën soms Hebreeuwse termen, Joodse gewoonten en geografische aanduidingen uitleggen, gebeurt dit in het Evangelie naar Mattheüs niet (vergelijk bijvoorbeeld 15:1-3 met Marcus 7:1-5). Volgens oude overlevering schreef Mattheüs het Evangelie oorspronkelijk in het Hebreeuws, en werd het pas later in het Grieks (de taal van het Nieuwe Testament) vertaald.

De Evangelieën zijn vier verschillende getuigenissen van één gebeuren. Het is opvallend, dat de eerste drie

De bergrede Mattheüs 5-7
Schilderij van Carl Bloch (1834-1890)

(Mattheüs, Marcus en Lucas) onderling veel overeenkomsten hebben, terwijl het Evangelie naar Johannes een heel eigen karakter heeft. Mattheüs, Marcus en Lucas worden daarom de synoptische Evangelieën genoemd (synoptisch betekent: samen zien).

■ Onderverdeling en inhoud

Inhoudelijk kan het Evangelie naar Mattheüs in vieren gedeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4:16	Aanloop en voorbereiding
2	4:17-16:20	Optreden in Galilea
3	16:21-25:46	Op weg naar Jeruzalem en het lijden
4	26:1-28:20	Lijden, dood en opstanding

Deze indeling wordt ondersteund door de op elkaar lijkende verzen 4:17 en 16:21: "Van toen aan begon Jezus ...". Opvallend in het Evangelie is de (door bovenstaande indeling heenlopende) afwisseling tussen de beschrijving van de daden van Jezus en zijn onderwijs. Stukken tekst die onderwijs van Jezus weergeven, worden met op elkaar lijkende zinnen afgesloten: "En het geschiedde, toen Jezus ..." (7:28, 11:1, 13:53, 19:1 en 26:1).

Mattheüs 1 geeft als inleiding van het Evangelie het geslachtsregister van Jezus en een verslag van de gebeurtenissen die voorafgingen aan zijn geboorte. Hoofdstuk 2 vertelt wat volgde op de geboorte van Jezus: het bezoek van de wijzen uit het oosten, de vlucht naar Egypte en de kindermoord. In Mattheüs 3 worden Johannes de Doper en zijn prediking beschreven. Ook Jezus wordt door Johannes gedoopt,

God wijst Hem aan als zijn Zoon (3:13-17). Hoofdstuk 4:1-16 vertelt over de verzoeking in de woestijn, en over de verhuizing van Jezus naar Kapernaüm. De prediking van Jezus wordt samengevat in 4:17 (vergelijk 3:1). Sommige mensen roept Hij om met Hem mee te gaan (4:18-22). De prediking van Jezus gaat vergezeld van grote genezingswonderen, die Hem wijd en zijd bekend maken (4:23-25). De hoofdstukken 5, 6 en 7 bevatten de Bergrede, een beroemde toespraak van Jezus. Twee zeer bekende delen hiervan zijn de zaligsprekingen (5:2-12) en het Onze Vader (6:9-13). De hoofdstukken 8 en 9 zijn een verhalend gedeelte, waarin een aantal wonderen van Jezus, maar ook andere gebeurtenissen rondom Hem, beschreven worden. In 10 geeft Jezus onderwijs aan zijn leerlingen, dat toegespitst is op zending. 11 en 12 bevatten opnieuw verhalende gedeeltes, waarin de vraag wie Jezus is sterk naar voren komt (bijvoorbeeld 11:3, 12:6, 12:16, 12:23 en 24). Hoofdstuk 13 bevat gelijkenissen over het koninkrijk van de hemel met hun uitleg. In de hoofdstukken 14 tot en met 17 worden weer gebeurtenissen weergegeven. Centraal in deze hoofdstukken staat de belijdenis van Petrus dat Jezus de Messias (in het Grieks: Christus) is, de Zoon van God (16:16). Vanaf 16:21 wordt de blik in het Evangelie steeds meer gericht op Jeruzalem en het lijden dat Jezus daar zal ondergaan. Hoofdstuk 18 bevat onderwijs van Jezus over onder andere verleiding en vergeving. 19 en 20 geven gebeurtenissen en onderwijs in Judea weer, nog voor Jezus in Jeruzalem komt (zie 19:1 en 21:1). Hoofdstuk 21 en 22 spelen zich af in Jeruzalem. Centraal hierin staat de afwijzing van Jezus door de leiders van de Joden. Men probeert Jezus met strikvragen tot een verkeerde uitspraak te verleiden, maar men faalt hierin (22:46). In hoofdstuk 23 stelt Jezus in een monoloog de huichelarij van de godsdienstige leiders aan de kaak. Hoofdstuk 24 en 25 bevatten onderwijs aan de discipelen over de toekomst en over de tweede komst van Jezus. Hoofdstuk 26 beschrijft de zalving, de paasmaaltijd, de gevangenneming en de ondervraging van Jezus door de Joodse Raad (het hoogste Joodse rechtscollege). Dit wordt in 27 vervolgd met de veroordeling door de Romeinse stadhouder Pilatus en de geseling, bespottung en kruisiging van Jezus. Nadat Jezus gestorven is, wordt Hij begraven. In hoofdstuk 28 staat Jezus' opstanding uit de dood centraal. Het Evangelie wordt afgesloten met het bevel van Jezus aan zijn discipelen om de blijde boodschap aan alle volken van de wereld te brengen; Hij zelf zal altijd bij hen zijn (28:19,20).

Boodschap

Het doel van het Evangelie naar Mattheüs is aan te tonen, dat Jezus de al zo lang verwachte Messias is. Dit gebeurt door de beschrijving van zijn leven, zijn daden en zijn onderwijs. Om te laten zien dat Jezus de vervulling van de oudtestamentische beloften is, worden vele teksten uit datzelfde Oude Testament aangehaald. Ondanks het Joodse karakter van het Mattheüs Evangelie komt duidelijk naar voren, dat Jezus gekomen is voor alle mensen (zie bijvoorbeeld Mattheüs 28:18-20).

■ Praktische betekenis

De Bergrede heeft in de geschiedenis een enorme invloed gehad op het denken van vele mensen, niet alleen christenen. Ethisch worden (naar menselijke begrippen) onhaalbare verwachtingen gesteld. Een bijnaam die wel aan de Bergrede wordt gegeven is "de grondwet van het Koninkrijk van God". Het Evangelie naar Mattheüs geeft in vergelijking met de andere Evangeliën veel aandacht aan de toekomst en de tweede komst van Jezus. Enkele gelijkenissen met betrekking tot de wederkomst zijn in geen enkel ander Evangelie overgeleverd: het onkruid tussen het koren (13:24-30) en de wijze en de dwaze meisjes (25:1-13).

■ Plaats binnen de Bijbel

Het Evangelie naar Mattheüs bevat vele citaten uit het Oude Testament. Daarmee is dit eerste boek van het Nieuwe Testament een goede brug tussen beide delen van de Bijbel. Het geslachtsregister in 1:1-17 toont direct in het allereerste begin van het Evangelie de nauwe relatie tussen Jezus en de voorafgaande heilsgeschiedenis.

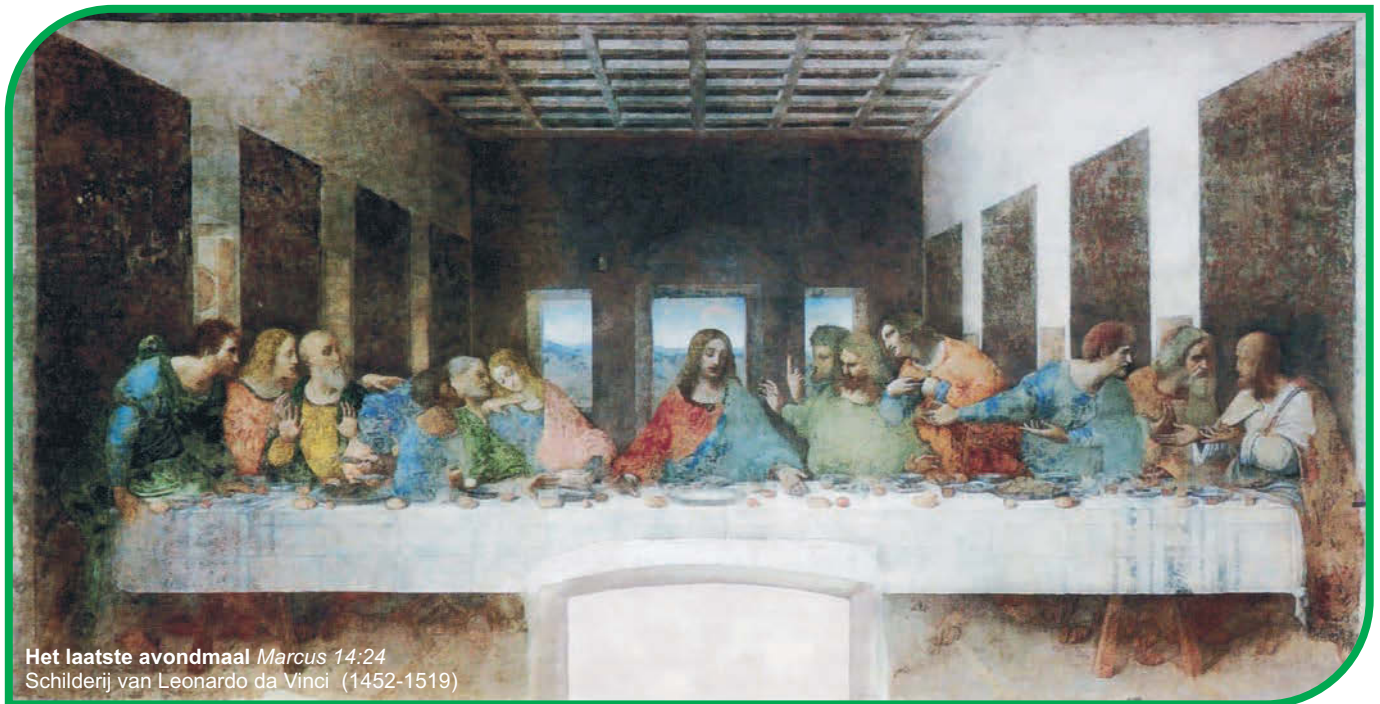
■ Bijzondere kenmerken

Als enige van de Evangeliën bevat het Evangelie naar Mattheüs teksten die betrekking hebben op de kerk (16:18, 18:17). Ook bevat het gebeurtenissen, die in geen enkel ander bijbelgedeelte voorkomen. Voorbeelden zijn de wijzen uit het oosten (2:1-12) en de bewaking van het graf van Jezus (27:62-66), gevolgd door het bedrog hierover (28:11-15). Ook een aantal gelijkenissen en woorden van Jezus komt alleen in het Evangelie naar Mattheüs voor. Voorbeelden hiervan zijn de arbeiders in de wijngaard (20:1-16), de koninklijke bruiloft (22:1-14), het hoofdgeld (17:24-27) en Jezus' uitnodiging tot mensen die vermoeid en belast zijn

"Deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb; hoort naar Hem!" (17:5).

MARCUS

Het laatste avondmaal *Marcus 14:24*
Schilderij van Leonardo da Vinci (1452-1519)

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam van de schrijver van het tweede Evangelie komt in het Evangelie zelf niet voor. Volgens oude christelijke overlevering was de schrijver Johannes Marcus (Johannes was zijn Joodse, Marcus zijn Romeinse naam). In het huis van Maria, de moeder van Marcus, in Jeruzalem kwamen volgelingen van Jezus samen (Handelingen 12:12). Marcus ging met Paulus en Barnabas op zendingsreis, maar verliet hen halverwege (Handelingen 12:25, 13:5, 13:13). Toen Barnabas Marcus opnieuw mee wilde nemen op een volgende reis, verzette Paulus zich hiertegen, en ontstond een verwijdering tussen Barnabas en Paulus (Handelingen 15:36-39). Uit verschillende brieven van Paulus in het Nieuwe Testament blijkt, dat Marcus in later tijd toch weer een gewaardeerd medewerker van Paulus is (Colossenzen 4:10, Filemon 24, II Timotheüs 4:11). Ook met Petrus heeft Marcus een hechte relatie gehad (I Petrus 5:13).

In Marcus 14:51 en 52 komt een jonge man voor, die ooggetuige is van de arrestatie van Jezus. De verschijning van deze jonge man heeft met de rest van het verhaal weinig samenhang. Omdat de jonge man in geen van de andere Evangelieën genoemd wordt, wordt vermoed dat Marcus hier over zichzelf heeft geschreven.

Het Marcus Evangelie wordt over het algemeen rondom het jaar 60 na Christus gedateerd. Vanwege de profetie over de verwoesting van de tempel (13:2) is het in ieder geval logisch om het Evangelie vóór het jaar 70 na Christus te dateren.

■ Historische achtergrond

Dezelfde oude traditie die Johannes Marcus als auteur van het tweede Evangelie noemt, vertelt ook dat Marcus in zijn Evangelie met grote zorgvuldigheid de prediking van Petrus weergeeft. Dit is een belangrijke mededeling, omdat hiermee duidelijk wordt, dat de inhoud van het Evangelie naar Marcus teruggaat op een ooggetuige. Petrus behoorde immers tot de twaalf discipelen van Jezus, en binnen die groep zelfs tot zijn meest vertrouwde vrienden.

Het Marcus Evangelie is gericht aan een Romeins lezerspubliek. Dit wordt duidelijk uit verschillende aanwijzingen: gebruikte Aramese woorden worden verklaard (bijvoorbeeld in 3:17, 5:41, 7:34), er worden weinig teksten uit het Oude Testament aangehaald en er worden Latijnse in plaats van Griekse termen gebruikt (bijvoorbeeld 'speculator' in 6:27).

■ Onderverdeling en inhoud

Het Evangelie naar Marcus kan in vieren verdeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-15	Inleiding
2	1:16-10:52	Optreden van Jezus onder tegenstand
3	11:1-15:47	De verwerping van Jezus
4	16:1-20	De opstanding van Jezus

In de inleiding van het Evangelie komt eerst de voorloper van Jezus, Johannes de Doper, naar voren (1:2-8). Jezus wordt door hem gedoopt en vervolgens in de woestijn door de duivel verzocht (1:9-13). Vervolgens wordt gesproken over het openbare optreden en de boodschap van Jezus (1:14-15).

Nadat Jezus zijn eerste leerlingen heeft geroepen (1:16-20) volgt het verslag van verschillende genezingen (1:21-2:12). In het hele tweede deel van het Evangelie laat

Marcus een groot aantal gebeurtenissen rondom Jezus aan bod komen. Daarbij ligt nadruk op de daden van Jezus, en op de reacties van mensen op Hem. Marcus geeft ook onderwijs van Jezus door, maar dit komt minder aan bod dan de daden van Jezus. Een omslagpunt in het tweede deel van het Evangelie is 8:27-33 met de belijdenis van Petrus dat Jezus de Christus is. Deze belijdenis wordt direct gevolgd door Jezus' eerste lijdensaankondiging.

In het derde deel van het Evangelie staan het lijden en de dood van Jezus centraal. Dit deel begint met enkele geschiedenissen waarin heel duidelijk het bijzondere gezag van Jezus naar voren komt: zijn intocht in Jeruzalem, de reiniging van de tempel en de vervloeking van de vijgenboom (11:1-26). Vervolgens komen een aantal confrontaties tussen Jezus en verschillende groepen leiders van de Joden aan de orde (11:27-12:40). Hoofdstuk 13 bevat onderwijs van Jezus aan zijn leerlingen over de toekomst en zijn tweede komst. 14 en 15 vertellen de gebeurtenissen rond verraad, paasmaaltijd, proces, kruisiging, sterven en begrafenis.

In hoofdstuk 16 worden verschillende verschijningen van Jezus na zijn opstanding uit de dood vermeld. Jezus zendt zijn leerlingen de wereld in om de boodschap van en over Hem aan alle mensen te prediken, een opdracht waaraan zij gehoor geven (16:1-20).

■ Praktische betekenis

Jezus geeft zelf in het Marcus Evangelie het voorbeeld van dienstbaarheid en opoffering. Op verschillende plaatsen in het Evangelie is zijn onderwijs op dit gebied te vinden (bijvoorbeeld 8:34-37 en 10:43-45).

Marcus 16:17 is een opvallend vers in verband met de evangelieverkondiging, dat aankondigt welke tekenen de gelovigen zullen volgen: uitdrijving van boze geesten, tongentaal, immuniteit voor slangen en vergif en genezing van zieken.

■ Plaats binnen de Bijbel

Van de vier Evangelieën is het Marcus Evangelie het kortste. De andere Evangelieën hebben meer uniek materiaal dan Marcus. Vooral Mattheüs en Lucas hebben veel overeenkomst met Marcus. Toch komt het regelmatig voor dat Marcus over een bepaald

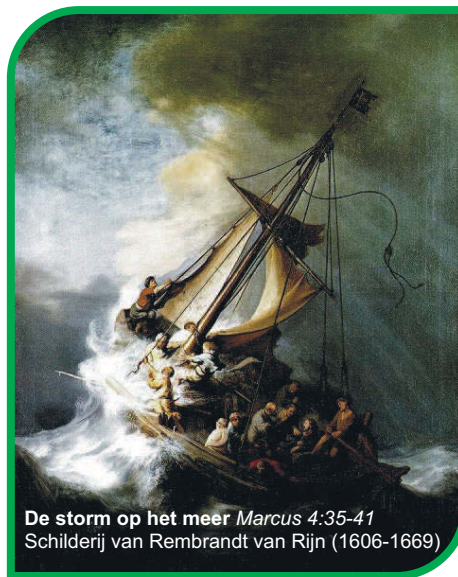
Boodschap

In het Evangelie naar Marcus wordt Jezus als dienstknecht getekend. Hij is dienstknecht van God, die trouw naar zijn Vader luistert. Zijn dienstbaarheid gaat zo ver, dat Jezus zijn leven opoffert voor de mensen. Wie Jezus wil volgen, moet ook een dienaar zijn (10:44,45).

In het verhaal van dit Evangelie zit veel vaart. Een kenmerkend woord is 'terstond'. Zoals eerder vermeld, ligt er meer nadruk op de daden van Jezus dan op zijn onderwijs. In de daden van Jezus komt behalve zijn dienstbaarheid ook zijn macht naar voren. Daarmee ontstaat een paradox: Jezus is een dienstknecht, en tegelijkertijd de Zoon van God (bijvoorbeeld 1:11, 9:7, 15:39). Ook de dood van Jezus blijkt geen nederlaag te zijn, maar juist de inleiding tot de overwinning (16:19,20).

onderwerp uitvoeriger is dan Mattheüs of Lucas.

Het Evangelie naar Marcus heeft weinig aanhalingen uit het Oude Testament.

De storm op het meer Marcus 4:35-41
Schilderij van Rembrandt van Rijn (1606-1669)

■ Bijzondere kenmerken

In sommige oude en gezaghebbende handschriften van het Nieuwe Testament ontbreken de verzen 9-20 van hoofdstuk 16, het slot van het Evangelie. Als gevolg hiervan wordt door veel onderzoekers betwijfeld of dit gedeelte oorspronkelijk is. In een aantal bijbelvertalingen wordt Marcus 16:9-20 daarom tussen haken geplaatst.

In tegenstelling tot de Evangelieën naar Mattheüs en Lucas bevat het Evangelie naar Marcus geen geboorteverhaal van Jezus. Enkele van de verhalen die alleen in het Evangelie naar Marcus

voorkomen zijn de gelijkenis van het

vanzelf groeiende zaad (4:26-29) en de genezing van een blinde in twee fasen (8:22-26).

Een aantal keren in het Marcus Evangelie verbiedt Jezus zijn identiteit bekend te maken of ruchtbaarheid te geven aan de wonderen, die een aanwijzing zijn voor wie Hij is (bijvoorbeeld 1:44, 3:12, 8:30). Deze zaken mogen pas openbaar worden na zijn lijden en opstanding (9:9). De meest passende verklaring voor het spreekverbod is, dat Jezus niet geïdentificeerd wil worden met incomplete of foutieve gedachten over de Messias.

“Want ook de Zoon des mensen is niet gekomen om zich te laten dienen, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen” (10:45).

LUCAS

■ Auteur en tijd van ontstaan

De auteur van het derde Evangelie wordt in het Evangelie zelf niet genoemd. Wel is het duidelijk dat dit Evangelie en het bijbelboek Handelingen van de Apostelen van dezelfde schrijver zijn (vergelijk 1:1-4 en Handelingen 1:1-3). In Handelingen wordt meer duidelijk over de auteur, doordat in een aantal passages gesproken wordt in de wij-vorm, wat de schrijver insluit. Uit deze passages blijkt, dat de auteur een reisgenoot van de apostel Paulus is geweest (de eerste persoon meervoud verschijnt voor het eerst in Handelingen 16:10).

Een unanieme traditie van oude kerkelijke schrijvers geeft aan, dat Lucas, een metgezel van Paulus, de auteur van beide bijbelboeken is. Lucas was een arts (Colossenzen 4:14) en gezien de context hoogstwaarschijnlijk een niet-Jood (Colossenzen 4:10-14; zie ook Handelingen 1:19 waar Lucas het heeft over Joden die spreken 'in hun eigen taal'). Lucas wordt behalve in Colossenzen ook in Filemon 24 en II Timotheüs 4:11 genoemd als medewerker van Paulus. Het Evangelie naar Lucas moet gedateerd worden vóór het boek Handelingen, want in Handelingen 1:1 noemt Lucas zijn Evangelie 'mijn eerste boek'. Het abrupte einde van Handelingen doet vermoeden, dat dit boek niet lang na de in het laatste hoofdstuk beschreven gebeurtenissen is ontstaan. Dit zou betekenen dat het Evangelie naar Lucas vermoedelijk omstreeks het jaar

60 na Christus is geschreven. Mocht er een andere reden zijn voor het abrupte einde van Handelingen, dan zouden beide boeken ook later gedateerd kunnen worden.

■ Historische achtergrond

'Evenals Handelingen is het Evangelie naar Lucas opgedragen aan een persoon, Theofilus (1:3). Zijn naam betekent 'vriend van God'. De titel 'hoogedele' geeft aan, dat Theofilus een voornaam persoon is. Sommige onderzoekers denken, dat het Evangelie naar Lucas en Handelingen aan Theofilus werden opgedragen, om hem te bewegen zorg te dragen voor verdere verspreiding van deze boeken. Er zijn er ook die menen, dat zijn naam slechts een symbolische aanduiding is om de lezer aan te spreken (Theofilus betekent namelijk: 'door God geliefd').

Lucas was geen ooggetuige van de in het Evangelie beschreven gebeurtenissen (1:2), maar hij is alles wat hij in zijn Evangelie schrijft wel nauwkeurig nagegaan (1:3). Het lezerspubliek dat Lucas voor ogen heeft, is niet-Joods. Dit blijkt bijvoorbeeld hieruit, dat hij Aramese woorden vertaalt en Joodse gebruiken verklaart (zoals in 2:42).

■ Onderverdeling en inhoud

De meest logische onderverdeling van het Evangelie naar Lucas is in viereën.

Taferelen uit de Passie van Christus Lucas 22-23
Schilderij van Hans Memling (1430-1494)

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4:13	Introductie
2	4:14-9:50	Het optreden van Jezus
3	9:51-19:27	Op reis naar Jeruzalem
4	19:28-24:53	Verwerping, lijden, dood en opstanding

In de introductie van het Lucas Evangelie komen na het voorwoord (1:1-4) de geboortegeschiedenissen van Johannes de Doper en Jezus aan de orde (1:5-2:39). Opvallend in dit gedeelte zijn de lofzangen van Maria (1:46-55) en Zacharias (1:68-79). Als enige evangeliëschrijver geeft Lucas een gebeurtenis uit de jeugd van Jezus weer (2:40-52). Hoofdstuk 3 bevat het optreden van Johannes de Doper (3:1-22) en het geslachtsregister van Jezus (3:23-38). Na zijn doop (3:21,22) en de verzoeking in de woestijn (4:1-13) is Jezus klaar voor zijn openbare optreden.

Het tweede deel van het Evangelie naar Lucas bevat een mengeling van gebeurtenissen en onderwijs. Dit onderwijs vindt vaak plaats in de vorm van gelijkenissen. De toespraak van Jezus in Nazaret (4:14-30) toont het program van Jezus (4:18,19), maar ook hoe Hij vanaf het begin van zijn optreden verworpen wordt. Jezus toont zijn macht in genezingen (bijvoorbeeld 4:38-41), de natuur (bijvoorbeeld 5:1-11), opwekking uit de dood (7:11-17) en uitdrijving van demonen (4:31-37).

Het derde deel van het Evangelie beschrijft gebeurtenissen die plaats hebben gevonden tijdens de laatste reis van Jezus van Galilea naar Jeruzalem. In dit gedeelte wordt veel verteld, wat in geen van de andere Evangeliën voorkomt. Genezingen vinden nog steeds plaats, maar de nadruk ligt enerzijds op groeiende tegenstand, vooral van de leiders van de Joden, en anderzijds op het onderwijs van Jezus. Heel bekend zijn de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (10:25-37) en de drie gelijkenissen over verloren zijn en weer terecht komen (15).

Het vierde deel begint met de intocht in Jeruzalem en de tempelreiniging (19:28-48). Hoofdstuk 20 bevat een aantal confrontaties met de leiders van het Joodse volk. In hoofdstuk 21 geeft Jezus onderwijs over de toekomst en zijn wederkomst. De hoofdstukken 22 en 23 vertellen over de laatste dagen van Jezus' leven. Na de paasmaaltijd, het verraad en het proces volgen kruisiging, sterven en begraving van Jezus. In hoofdstuk 24 komen de opstanding van Jezus en zijn verschijningen aan de leerlingen aan de orde.

■ Praktische betekenis

Van het begin tot het einde speelt blijdschap een grote rol in het Evangelie naar Lucas, van de lofzang van Maria (1:46) tot de terugkeer van de volgelingen van Jezus naar Jeruzalem (24:52). Met name de blijdschap

Boodschap

Het doel van het Evangelie naar Lucas wordt in de proloog duidelijk verwoord (1:4): de erkenning van de betrouwbaarheid van de prediking over Jezus bij de lezer(s). Die erkenning komt tot stand door het ter beschikking stellen van een waarheidsgetrouw verslag van het leven van Jezus.

Lucas tekent Jezus als de Zoon van God, maar hij legt ook opvallend veel nadruk op zijn menszijn. Jezus' gevoelens en zijn menselijkheid worden duidelijk getoond (bijvoorbeeld 22:40-44).

In de gelijkenissen van het verloren schaap, de verloren penning en de verloren zoon (15) komt de kern van het werk van Jezus naar voren: het redden van verloren mensen.

om het terugvinden van mensen, die eerst verloren waren, valt op (de drie gelijkenissen van Lucas 15 eindigen allemaal met blijdschap of feest). Het geloof in Jezus is dus een geloof dat blijdschap brengt.

■ Plaats binnen de Bijbel

Lucas' Evangelie is sterk verbonden met het boek Handelingen van de Apostelen. Het Evangelie vormt de voorgeschiedenis van Handelingen, waarnaar Handelingen 1:1 dan ook verwijst.

Het derde Evangelie heeft veel overeenkomsten met de Evangeliën naar Mattheüs en Marcus.

■ Bijzondere kenmerken

Lucas heeft een groot aantal verhalen en onderwijzingen van Jezus, die geen enkele andere evangeliëschrijver vermeldt. Ook in de geboorteverhalen van Johannes de Doper en Jezus heeft Lucas veel uniek materiaal. Lucas geeft een geslachtsregister van Jezus, dat teruggaat tot Adam, de eerste mens. Enkele opvallende gebeurtenissen die alleen het derde Evangelie vermeldt, zijn de uitzending van de zeventig (10:1-24), Jezus bij Martha en Maria (10:38-42), Zacheüs (19:1-10) en Jezus voor Herodes (23:7-11). Enkele alleen in dit Evangelie voorkomende wonderen zijn de opwekking te Nain (7:11-17) en de genezing van het oor van de slaaf van de hogepriester (22:50-51). Gelijkenissen die alleen in het Evangelie naar Lucas gevonden worden, zijn de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (10:30-37), de rijke dwaas (12:16-21), de verloren zoon (15:11-32), de rijke man en de arme Lazarus (16:19-31), de onrechtvaardige rechter (18:1-8) en de gelijkenis van de Farizeeër en de tollenaar (18:9-14).

Want de Zoon des mensen is gekomen om het verlorene te zoeken en te redden" (19:10).

JOHANNES

■ Auteur en tijd van ontstaan

Het Evangelie naar Johannes noemt de naam van de auteur niet, maar geeft wel aanwijzingen wie hij is geweest. Volgens 1:14 en 21:24 is hij ooggetuige van de in het Evangelie beschreven gebeurtenissen. Uit 21:24 wordt eveneens duidelijk dat de auteur zichzelf in het Evangelie aanduidt als 'de discipel van wie Jezus hield' (13:23-25, 19:26, 20:2, 21:7, 21:20). Deze persoon kan geïdentificeerd worden als Johannes, de zoon van Zebedeüs, één van de twaalf discipelen. Zoals valt te vermoeden van iemand die 'de discipel van wie Jezus hield' genoemd wordt, behoorde Johannes tot de drie naaste vrienden van Jezus (zie Marcus 5:37, 9:2 en 14:33). De twee andere naaste vrienden van Jezus vallen als mogelijke auteur af: Petrus omdat hij genoemd wordt naast 'de discipel van wie Jezus hield' (bijvoorbeeld in 21:20), Jacobus omdat hij al betrekkelijk snel stierf (Handelingen 12:2) en dus niet van de dood van Petrus kan hebben geweten (21:19). Dat Johannes, de zoon van Zebedeüs, de schrijver van het vierde Evangelie is, wordt door de oude kerkelijke traditie unaniem bevestigd. De tekst van het Evangelie geeft meer dan eens precieze details, die een aanwijzing vormen dat de auteur inderdaad ooggetuige is geweest (bijvoorbeeld 6:19, 18:10, 21:11).

Johannes en zijn broer Jacobus kwamen uit Betsaida aan het Meer van Galilea. Ze waren vissers (Marcus 1:19,20) tot Jezus hen riep om discipel van Hem te worden. In tegenstelling tot zijn broer is Johannes heel oud geworden. In de laatste jaren van de eerste eeuw woonde hij in Efeze in Klein-Azië (tegenwoordig Turkije). Volgens overlevering heeft Johannes het Evangelie tegen het einde van zijn leven geschreven. Daar zou mee overeenstemmen dat Petrus al de martelaarsdood gestorven was (21:19). De vermoedelijke ontstaansdatum van het Evangelie ligt daarmee tussen 80 en 100 na Christus, maar een vroeger tijdstip tijdens het leven van Johannes is niet uitgesloten.

■ Historische achtergrond

'Een aantal bijbelonderzoekers heeft lang beweerd, dat het Johannes Evangelie uit de tweede of zelfs derde eeuw na Christus zou stammen. Echter, het oudste stukje nieuwtestamentische tekst dat ooit teruggevonden is, is een fragment uit dit Evangelie, dat omstreeks het jaar 125 na Christus gedateerd wordt. Omdat het fragment van vijf verzen (18:31-33, 37 en 38) in Egypte is gevonden, is het logisch te veronderstellen dat het Evangelie nog een aantal jaren eerder dan 125 na Christus gedateerd kan worden.

■ Onderverdeling en inhoud

Het Evangelie naar Johannes kan als volgt onderverdeeld worden:

Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft. (3:16 NBV)

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4:54	Het begin van Jezus' optreden
2	5:1-12:50	Jezus' optreden onder tegenstand
3	13:1-17:26	Jezus' laatste samenzijn met zijn discipelen
4	18:1-21:25	Jezus' lijden, sterven en opstanding

Het vierde Evangelie begint met een voorwoord over de menswording van de Zoon van God (1:1-18). Het getuigenis van Johannes de Doper wijst Jezus aan als het Lam van God (1:19-34). In 1:35-52 wordt over de eerste ontmoeting van Jezus met een aantal van zijn discipelen verteld. Hoofdstuk 2 gaat over het eerste teken dat Jezus deed, water dat wijn wordt, en over de tempelreiniging. In gesprek met een zekere Nicodemus spreekt Jezus over de noodzaak van wedergeboorte (3:1-21). Johannes de Doper getuigt opnieuw over Jezus (3:22-36). In hoofdstuk 4 maakt Jezus zichzelf als Messias bekend aan een Samaritaanse vrouw en geneest Hij de zoon van een hoveling. De gebeurtenissen van deze eerste vier hoofdstukken vinden plaats aan het begin van Jezus' optreden, nog voor de arrestatie van Johannes de Doper (4:1-3, vergelijk Marcus 1:14).

De hoofdstukken 5 tot en met 12 bevatten een afwisseling van onderwijs van Jezus met wondertekens die tonen wie Hij is. Het vijfde hoofdstuk vertelt over een genezing op de sabbat en Jezus' getuigenis over zichzelf naar aanleiding van deze gebeurtenis. Na op wonderlijke wijze vijftien duizend mensen van voedsel te hebben voorzien en na een bijzondere wandeling over het meer geeft Jezus onderwijs over zichzelf als zijnde het 'brood van het leven' (6:1-59). Veel volgelingen nemen afstand van Jezus, maar namens de twaalf discipelen belijdt Petrus Jezus als de Heilige van God (6:60-71). De hoofdstukken 7 tot en met 10 spelen zich in Jeruzalem af. Ze bevatten veel verschillende reacties op Jezus en zijn onderwijs. In deze hoofdstukken spreekt Jezus onder andere over zichzelf als het water des levens (7:37-44) en de goede herder (10:1-18). Hoofdstuk 11 vertelt de geschiedenis van de opwekking van Lazarus uit de dood en het daaropvolgende besluit van de Hoge Raad om Jezus te doden. Nadat Jezus gezalfd is en nadat zijn intocht in Jeruzalem heeft plaatsgevonden, geeft hoofdstuk 12 nog een aantal

uitspraken van Jezus weer, die Hij tijdens zijn laatste openbare optredens in de tempel heeft gedaan. De hoofdstukken 13 tot en met 17 bevatten woorden, die Jezus gesproken heeft tijdens de laatste maaltijd met de discipelen vóór zijn lijden. Het begint met een daad van nederigheid, de voetwassing (13:1-20). Jezus spreekt in deze hoofdstukken veel over de Heilige Geest en over het leven van de gelovigen wanneer Jezus niet meer bij hen zal zijn. Dit gedeelte wordt afgesloten met een gebed van Jezus voor zijn volgelingen, dat bekend staat als het hogepriesterlijk gebed (17).

De gevangenneming van Jezus, verschillende ondervragingen en de verloochening door Petrus worden in hoofdstuk 18 verteld. Op de veroordeling volgen kruisiging, sterven en begrafenis van Jezus (19). Op de eerste dag van de week staat Jezus op uit de dood en verschijnt Hij aan verschillende volgelingen (20). In hoofdstuk 21 wordt nog een laatste verschijning van Jezus aan het meer van Galilea vermeld, waarbij Petrus mag getuigen dat hij Hem lief heeft.

■ Praktische betekenis

De bekendste bijbeltekst is Johannes 3:16. Deze tekst werd door Luther 'het Evangelie in een notendop' genoemd: God geeft in zijn grote liefde zijn Zoon om mensen te redden, die op Hem hun vertrouwen stellen.

■ Plaats binnen de Bijbel

In het vierde Evangelie wordt regelmatig naar de oudtestamentische boeken verwezen om aan te tonen, dat Jezus de Messias is. Ook wordt zichtbaar, hoe Jezus de profetieën vervult.

Het Evangelie naar Johannes verschilt in een aantal opzichten sterk van de andere drie Evangelieën: de nadruk ligt sterker op de goddelijkheid van Jezus en op gesprekken, waarin dit naar voren komt. Terwijl de andere Evangelieën veel gebeurtenissen in Galilea beschrijven, ligt bij Johannes het zwaartepunt bij het optreden van Jezus in Judea. Johannes beschrijft minder wonderen, maar de wonderen die in zijn Evangelie staan, zijn heel spectaculair. Ten opzichte van de andere Evangelieën heeft het vierde ook een aparte woordenschat. Woorden die bij Johannes veel vaker voorkomen dan bij de andere evangelisten zijn bijvoorbeeld 'Vader', 'geloven', 'liefde' en 'licht'.

■ Bijzondere kenmerken

Gebeurtenissen die alleen in het vierde Evangelie voorkomen, zijn bijvoorbeeld de verandering van water in wijn (2:1-11), Jezus' gesprek met de overspelige vrouw (8:1-11), de opwekking van Lazarus uit de dood (11:1-44) en het aanvankelijk ongeloof van Thomas aangaande Jezus' opstanding (20:24-29). Ook veel gesprekken van Jezus staan niet in de andere Evangelieën, zoals het gesprek met Nicodemus (3:1-21) en met de Samaritaanse vrouw (4:1-42).

Boodschap

Het doel van het Evangelie naar Johannes is mensen ervan te overtuigen dat Jezus de Messias, de Zoon van God is. Deze boodschap staat centraal in het vierde Evangelie. Wie gelooft dat Jezus de Zoon van God is, ontvangt eeuwig leven (20:30,31).

Dat Jezus de Zoon van God is, wordt onder andere heel duidelijk gemaakt door de 'Ik ben' uitspraken. Jezus zegt: Ik ben het brood van het leven (6:35), het licht van de wereld (8:12), de deur (10:7), de goede herder (10:11), de opstanding en het leven (11:25), de weg, de waarheid en het leven (14:6) en de ware wijnstok (15:1).

Behalve Zoon van God is Jezus in het Evangelie naar Johannes ook echt mens. Dit blijkt bijvoorbeeld uit zijn vermoeidheid (4:6) en zijn verdriet (11:35).

Jezus heeft vele wonderen verricht, die niet allemaal weergegeven worden in het Evangelie naar Johannes (20:30, 21:25). In vergelijking met de andere Evangelieën is het zelfs zo, dat er niet veel verschillende wonderen genoemd worden. De wonderen die wel in het vierde Evangelie beschreven worden, zijn er tekens van, dat Jezus de Zoon van God is.

Jezus wast de voeten van zijn discipelen Johannes 13:5-20

“Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, die aan het hart van de Vader rust, die heeft Hem doen kennen”(1:18).

HANDELINGEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De auteur van het bijbelboek Handelingen van de Apostelen (kortweg: Handelingen) is dezelfde als die van het derde Evangelie (vergelijk Lucas 1:1-4 en 1:1-3, beide boeken worden aan Theofilus opgedragen). Omdat een aantal passages in Handelingen vanaf 16:10 geschreven zijn in de wij-vorm, moet de auteur een metgezel van Paulus zijn geweest. Alle christelijke schrijvers uit de vroege kerkgeschiedenis die over de auteur van beide werken spreken, geven aan dat Lucas deze auteur is. Lucas wordt door Paulus driemaal in één van zijn brieven genoemd (Colossenzen 4:14, Filemon 24 en II Timotheüs 4:11). Uit Colossenzen blijkt dat Lucas dokter was, en eveneens een niet-Jood, omdat hij niet wordt genoemd bij de Joodse reisgenoten van Paulus (Colossenzen 4:10-14).

Het boek Handelingen eindigt vrij abrupt: er wordt weergegeven hoe Paulus de tijd van zijn voorarrest in Rome doorbrengt (28:30,31), maar niet wat er vervolgens gebeurt. Een logische verklaring hiervoor lijkt, dat Handelingen in diezelfde tijd werd afgesloten. Als dit werkelijk zo is, dan is Handelingen vóór het jaar 64 na Christus geschreven (evenals het Evangelie naar Lucas, dat aan Handelingen voorafgaat). Als er een andere reden is voor het abrupte einde van Handelingen, kan het boek ook op een later moment in de eerste eeuw na Christus geschreven zijn.

■ Historische achtergrond

In het boek Handelingen wordt beschreven, hoe de blijde boodschap zich na de hemelvaart van de Heer en de uitstorting van de Heilige Geest vanuit Jeruzalem verspreidt. Aanvankelijk beperkt de prediking zich tot de

Joden, maar later krijgen ook niet-Joden het Evangelie te horen. In het boek Handelingen komen gebieden als Syrië, Klein-Azië (tegenwoordig Turkije) en Griekenland aan de orde, tot Rome toe. Het beeld dat Handelingen geeft, is te vergelijken met een steen, die zorgt voor kringen in het water die steeds groter worden. De politieke werkelijkheid van Handelingen is het machtige Romeinse wereldrijk, dat in de eerste eeuw na Christus en nog geruime tijd daarna het hele gebied rondom de Middellandse Zee beheerst.

■ Onderverdeling en inhoud

Een belangrijk criterium voor de indeling van Handelingen is 1:8. In deze tekst voorzegt Jezus de evangelieverkondiging aan Jeruzalem, het Joodse land en de hele wereld. Deze driedeling valt in Handelingen te herkennen (zie tabel). Ook de relatie tot de overheid en de gevestigde machten in de samenleving is een belangrijk onderwerp in het boek. De beschrijving van de evangelieverkondiging begint in Jeruzalem (1:4) en eindigt in Rome (28:31).

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:60	Evangelieverkondiging in Jeruzalem
2	8:1-12:25	Evangelieverkondiging in het Joodse land
3	13:1-21:14	Evangelieverkondiging in de hele wereld
4	21:15-28:31	Paulus' gevangenschap en zijn reis naar Rome

Het boek Handelingen begint met de laatste instructies die Jezus voorafgaande aan zijn hemelvaart geeft over het getuigen van Hem (1:1-11). Vervolgens wordt in plaats van Judas een nieuwe apostel gekozen (1:12-26). Op het Pinksterfeest wordt de Heilige Geest uitgestort. Op de prediking van de apostelen komen 3000 mensen tot geloof (2). De genezing van een verlamde (3:1-10)

geeft Petrus opnieuw gelegenheid Jezus te prediken (3:11-26), maar roept ook tegenwerking van de Joodse autoriteiten op (4). In hoofdstuk 5 wordt verteld over het bedrog van Ananias en Saffira en over nieuwe vervolging door de autoriteiten. Stefanus getuigt bijzonder krachtig van Jezus en wordt de eerste martelaar (6 en 7).

Na de dood van Stefanus vluchten vele gelovigen uit Jeruzalem, die het evangelie door het hele Joodse land verspreiden. Veel Samaritanen en ook een man uit Ethiopië komen tot geloof (8). De christenvervolger Paulus wordt door Jezus geroepen als verkondiger van het evangelie (9:1-31). Door Petrus doet God bijzondere wonderen (9:32-43). Hij wordt ertoe geleid de boodschap van Jezus aan de niet-Jood Cornelius te brengen (10), wat hij vervolgens moet verdedigen (11:1-18). In Antiochië in Syrië komen voor het eerst grotere aantallen niet-Joden tot geloof (11:19-30). In hoofdstuk 12 wordt verteld hoe Petrus op een bijzondere manier uit de gevangenis wordt bevrijd. Vanaf Handelingen 13 staan Paulus en zijn missie om het evangelie aan niet-Joden te verkondigen in het middelpunt. Hij onderneemt verschillende reizen vanuit Antiochië naar nog onbereikte gebieden. Samen met Barnabas reist hij naar Cyprus en vervolgens naar gebieden in het oosten van het huidige Turkije (13,14). Na deze reis vindt er een vergadering in Jeruzalem plaats, waar wordt besloten dat niet-Joodse christenen zich niet aan de wet van Mozes hoeven te houden (15). Een tweede zendingsreis brengt Paulus ook naar andere delen van Turkije en naar Griekenland (15:40-18:22). Tijdens zijn derde zendingsreis verblijft Paulus vooral lange tijd in Efeze in het westen van Turkije, maar hij zoekt ook opnieuw de reeds bestaande gemeenten op en reist uiteindelijk naar Jeruzalem (18:23-21:14). Nadat vijandige Joden in Jeruzalem geprobeerd hebben Paulus te vermoorden, wordt hij door de Romeinen gevangen genomen (21:15-39). Paulus verantwoordt zich tegenover zijn volksgenoten (22), de Joodse raad (23), stadhouder Felix (24), stadhouder Festus (25) en koning Agrippa (26). Als Romeins burger beroept Paulus zich op de keizer om zijn leven te redden. Ondanks schipbreuk komt Paulus veilig als gevangene in Rome (27:1-28:16). Hij spreekt daar met leidinggevende Joden over Jezus (28:17-29). Tijdens zijn voorarrest heeft Paulus twee jaar lang de vrijheid om het evangelie te prediken (28:30,31).

■ Praktische betekenis

De beschrijving van de eerste gemeente in Handelingen 2 is door de hele kerkgeschiedenis heen voor veel christenen een bron van grote inspiratie geweest. Enkele aspecten hiervan zijn de wonderen en tekenen (2:43), gemeenschappelijk bezit (2:44), eendracht (2:46), gunst bij het volk en groei in aantal (beide 2:47).

Boodschap

De verspreiding van het evangelie vanuit Jeruzalem over de wereld is het onderwerp van Handelingen. Die verspreiding is het werk van de Heilige Geest (1:8) en is door geen mens tegen te houden. De inhoud van het evangelie is Jezus, de opgestane Heer, die telkens weer centraal staat in de weergegeven toespraken. Wie in Hem gelooft, wordt behouden (4:12) en ontvangt vergeving van zonden (10:43).

De kracht van de Heilige Geest komt in Handelingen op een bijzondere wijze naar voren. Op de pinksterdag veranderen bange mensen in vurige getuigen, die niet tot zwijgen te brengen zijn (bijvoorbeeld 4:13,31).

■ Plaats binnen de Bijbel

Het boek Handelingen van de Apostelen neemt een bijzondere plaats in het Nieuwe Testament in, omdat het als enige de oudste geschiedenis (ontstaan en ontwikkeling) van de kerk beschrijft. De situatie van de kerk van Handelingen 2 is totaal anders dan die van Handelingen 28, enkele tientallen jaren later. Zonder Handelingen zou veel minder bekend zijn van de overgang van de tijd van de Evangeliën naar die van de Brieven. Speciaal ook voor de bestudering van de brieven van de apostel Paulus is Handelingen van belang, omdat Handelingen veel over hem vertelt. Handelingen bevat veel aanhalingen uit het Oude Testament. De citaten worden vooral gebruikt in toespraken om de prediking van het evangelie te ondersteunen.

■ Bijzondere kenmerken

Lucas was een nauwgezet historicus. Veel details die in Handelingen worden gegeven, zijn door archeologie en historisch onderzoek bevestigd. Zo was Sir William Ramsay (1851-1939) aanvankelijk een sceptische wetenschapper die de informatie in het boek Handelingen niet betrouwbaar achtte. Na historisch en archeologisch onderzoek kwam hij echter onder de indruk van de precisie van Lucas.

De toespraken in Handelingen beslaan ongeveer eenderde van de totale omvang van het boek. In navolging van andere goede geschiedschrijvers van de Oudheid geeft Lucas de gedachtegang van de sprekers in eigen woorden weer. Deze werkwijze betekent dat de toespraken in Handelingen vermoedelijk niet de letterlijke weergave zijn van het oorspronkelijk gesprokene, maar wel de strekking van deze toespraken duidelijk en betrouwbaar verwoorden.

“Maar u zult kracht ontvangen, wanneer de Heilige Geest over u komt, en u zult mijn getuigen zijn te Jeruzalem en in geheel Judea en Samaria en tot het uiterste der aarde” (1:8).

ROMEINEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De apostel Paulus is de auteur van deze brief, die gericht is aan de christenen in Rome (1:1,7). Paulus heeft de brief gedictieerd aan Tertius, die de gemeente te Rome in 16:22 persoonlijk groet. Deze gemeente was niet gesticht door Paulus, en Paulus had de gemeente ook nog nooit bezocht (1:13). Toch denkt hij erg positief over de christenen in Rome (1:8, 15:14). De brief dateert uit het jaar 56 of 57 na Christus. Paulus heeft op dat moment het plan om naar Jeruzalem te reizen, waar hij ingezameld geld dat bestemd is voor de armen van de kerk in Jeruzalem, wil overdragen (15:25). Daarna hoopt hij via Rome naar Spanje te reizen (15:23,24, vergelijk Handelingen 19:21).

■ Historische achtergrond

Vermoedelijk is de brief aan de Romeinen vanuit Corinthe verstuurd. Een indirecte aanwijzing hiervoor is dat Febe, die door Paulus aanbevolen wordt (16:1,2), uit Kenchreeën kwam, de haven van Corinthe. Mogelijk heeft zij de brief van Paulus naar Rome gebracht. Een andere aanwijzing is het noemen van de naam van Gajus, de gastheer van Paulus (16:23), die tot de gemeente van Corinthe behoorde (I Corinthiërs 1:14). Ook is de naam van Erastus, de stadsrentmeester (16:23), bij opgravingen in Corinthe teruggevonden (een inscriptie bevat de tekst: "Erastus, de commissaris van openbare werken, heeft op eigen kosten deze weg aangelegd"). Samen maken deze aanwijzingen het waarschijnlijk, dat Paulus vanuit Corinthe schreef. Dit gebeurde dan tijdens zijn verblijf van drie maanden in Griekenland tegen het einde van de derde zendingsreis (Handelingen 20:2,3).

Paulus heeft zijn reisplan om via Rome naar Spanje te gaan niet kunnen uitvoeren. Hij werd in Jeruzalem gevangen genomen en kwam uiteindelijk na enkele jaren wel in Rome, maar nog steeds als gevangene (Handelingen 21-28). Er bestaan aanwijzingen dat Paulus uiteindelijk uit de gevangenis te Rome is vrijgelaten en dat hij daarna alsnog naar Spanje is geweest. Helemaal zeker is dit echter niet.

De brief aan de Romeinen is van alle ons bekende brieven van Paulus de langste. Hoewel de brief gericht is aan een plaatselijke gemeente, bevat hij een algemene, zeer systematische uiteenzetting van het geloof in Jezus Christus. Hiermee heeft deze brief ook een universeel karakter. Anders dan sommige andere brieven van Paulus staat de brief aan de Romeinen niet in het teken van het bestrijden van een bepaalde dwaalleer.

■ Onderverdeling en inhoud

De meest logische onderverdeling van de brief aan de Romeinen is in drieën.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-8:39	Uitleg van het evangelie van Christus
2	9:1-11:36	De plaats van het Joodse volk
3	12:1-16:27	Toepassing van het evangelie van Christus

Romeinen 1 begint met een persoonlijke inleiding, die uitloopt op een kerngedachte van de brief: het evangelie is een kracht van God voor iedereen die gelooft (1:1-17). Ieder mens valt onder de gerechtvaardigde toorn van God over de zonde: heidenen (niet-Joden), die God niet erkennen, hoewel Hij kenbaar is in de schepping (1:18-32), maar ook Joden, die God niet erkennen, hoewel Hij zich geopenbaard heeft (2:1-3:20). Een goede relatie met God is zowel voor Joden als heidenen alleen mogelijk door de verlossing in Jezus Christus, door geloof (3:21-30). Ook Abraham, de stamvader van het volk Israël, werd alleen om zijn geloof door God aanvaard (4). De dood van Christus betekent voor wie in Hem gelooft vrede met God; zoals door de eerste mens de zonde in de wereld kwam, zo kwam door Christus de genade van God bij de mensen (5). De vernieuwing, die met de doop geschonken wordt, leidt ertoe, dat christenen niet meer als slaven aan het doen van zonde onderworpen zijn (6). De wet van God laat zien, hoe onderworpen aan de zonde een mens is; alleen Christus kan mensen van de zonde redden (7). Wie bij Hem horen, hebben de inwoning van de Heilige Geest ontvangen, onderpand van de toekomstige totale verlossing (8:1-30). Er is niets, dat gelovigen kan scheiden van de liefde van God (8:31-39). In de hoofdstukken 9, 10 en 11 wordt ingegaan op het probleem dat een groot deel van het volk van God, de Joden, Jezus niet erkent. Men is geen kind van Abraham door afstamming, maar door geloof (9:8). Wie door goed te leven bij God wil horen, redt dat niet (9:32). Toch is de liefde van God voor Israël niet voorbij: er is een restant dat God dient (11:2-5), en eens zal de verharding verdwijnen (11:25). Vanaf hoofdstuk 12 staat de praktische uitwerking van het geloof in het dagelijkse leven centraal. De hoofdstukken 12 en 13 bevatten een groot aantal aanwijzingen op velerlei gebied om naar de wil van God te leven. Opvallend binnen dit gedeelte zijn de opmerkingen over de relatie van christenen tot de overheid (die in Rome haar zetel had; 13:1-7). Vervolgens wordt gesproken over sterken en zwakken in het geloof, en over elkaar aanvaarden (14:1-15:13). In het vervolg van hoofdstuk 15 (15:14-33) vertelt Paulus over zijn persoonlijke omstandigheden. Het laatste hoofdstuk van de brief sluit af met groeten, een waarschuwing en lofprijzing (16:1-27).

■ Praktische betekenis

De brief aan de Romeinen bevat veel praktische aanwijzingen voor het leven als christen, vooral vanaf hoofdstuk 12.

ROMEINEN

Wie liefheeft, vervult de wet (13:8-10).

Romeinen 14:1-15:13 geeft belangrijke aanwijzingen over hoe om te gaan met onderlinge verschillen. Het is goed om zichzelf iets te ontzeggen, als dat een andere gelovige helpt (14:21). De ander veroordelen of minachten doet tekort aan het gegeven, dat de ander rekenschap aan God moet afleggen, maar degene die veroordeelt of minacht zelf ook (14:10).

■ Plaats binnen de Bijbel

De brief aan de Romeinen haalt veel teksten en voorbeelden uit het Oude Testament aan; Paulus gebruikt die om zijn onderwijs te ondersteunen. In geen enkele brief van Paulus wordt de inhoud van het christelijk geloof systematischer uiteengezet dan in de brief aan de Romeinen.

■ Bijzondere kenmerken

Voor de reformator Luther was de brief aan de Romeinen het belangrijkste bijbelboek. De rechtvaardiging door het geloof is op de brief aan de

Boodschap

Terwijl de Evangelieën vertellen over de woorden en daden van Jezus, bevat de brief aan de Romeinen een systematische uiteenzetting over de betekenis van zijn dood en opstanding voor allen, die in Hem geloven.

Door de zonde schieten alle mensen tegenover God tekort en verdienen zijn oordeel. God heeft echter zijn liefde bewezen, doordat Christus voor alle mensen gestorven is (5:8). Door genade mogen zij die in Hem geloven eeuwig leven ontvangen (6:23). Een christen sterft met Christus en is daarom dood voor de zonde (6:6).

Romeinen gebaseerd. Luther beleefde een geloofsdorbraak door de tekst: "De rechtvaardige zal uit geloof leven" (1:17, geciteerd vanuit het bijbelboek Habakuk 2:4).

RECHTVAARDIGING DOOR GELOOF

²¹ Gods gerechtigheid, waarvan de Wet en de Profeten al getuigen, wordt nu ook buiten de wet zichtbaar: ²² God schenkt vrijspraak aan allen die in Jezus Christus geloven. En er is geen onderscheid.

²³ Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God;

²⁴ en iedereen wordt uit genade, die niets kost, door God als een rechtvaardige aangenomen omdat hij ons door Christus Jezus heeft verlost (3:21-24 NBV).

"Want ik schaam mij het evangelie niet; want het is een kracht van God tot behoud voor een ieder die gelooft, eerst voor de Jood, maar ook voor de Griek. Want gerechtigheid van God wordt daarin geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: De rechtvaardige zal uit geloof leven" (1:16,17).

1 CORINTHIËRS

■ Auteur en tijd van ontstaan

De eerste brief aan de Corinthiërs werd geschreven door de apostel Paulus (1:1). Uit hetzelfde vers blijkt, dat ook een zekere Sostenes een aandeel in de brief heeft gehad. De naam Sostenes komt nog op één andere plaats in het Nieuwe Testament voor, namelijk in Handelingen 18:17. Paulus is daar tijdens zijn eerste verblijf in Corinthe door Joden voor de rechterstoel gedaagd vanwege zijn prediking. Als de landvoogd de door hen aangevoerde zaak niet ontvankelijk verklaart, wordt Sostenes, de overste van de synagoge, mishandeld door de omstanders. Of het om een en dezelfde persoon gaat, valt niet met zekerheid te zeggen.

Paulus schrijft I Corinthiërs vanuit Efeze (16:8,9). In deze stad verblijft hij een langere periode (Handelingen 19:10 en 20:31). Omdat Paulus van plan is uit Efeze te vertrekken (16:8), is de eerste brief aan de Corinthiërs vermoedelijk in het jaar 54 of 55 na Christus geschreven.

Aan het einde van de eerste eeuw na Christus heeft de kerkvader Clemens van Rome eveneens een brief aan de gemeente van Corinthe geschreven. In deze brief haalt hij I Corinthiërs aan en schrijft hij (net als Paulus in I Corinthiërs) over partijchap binnen de gemeente.

■ Historische achtergrond

Corinthe was in de tijd van Paulus een belangrijke stad in Griekenland met ongeveer 700.000 inwoners. De handel was belangrijk en maakte de stad welvarend, al waren er grote verschillen tussen arm en rijk. Corinthe stond bekend als een plaats zonder moraal, waar op seksueel gebied alles kon. Het Griekse werkwoord 'corinthiseren' (zich losbandig gedragen) was afgeleid van de stadsnaam Corinthe.

Paulus heeft de gemeente in Corinthe zelf gesticht tijdens zijn tweede zendingsreis (3:6,10 en 4:15). Dit wordt uitgebreider verteld in Handelingen 18:1-17, waar blijkt dat hij destijds anderhalf jaar in Corinthe is gebleven (Handelingen 18:11). Ten tijde van het schrijven van de eerste brief aan de Corinthiërs bestond de gemeente vermoedelijk ongeveer vijf jaar. De

aanleiding voor Paulus om I Corinthiërs te schrijven is verontrusting over de gang van zaken in de gemeente. Hij heeft gehoord van de huisgenoten van Chloë dat er veel verdeeldheid onder de christenen is (1:11). Daarnaast beantwoordt Paulus in I Corinthiërs vragen van de gemeenteleden, die ze hem per brief hebben gesteld (7:1 en in het verlengde hiervan 8:1, 12:1 en 16:1).

■ Onderverdeling en inhoud

I Corinthiërs reageert op berichten van de kant van Chloë en haar huisgenoten, op andere berichten en op de brief met vragen van de Corinthiërs. Aan de hand hiervan kan de brief in drieën gedeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4:21	Reactie op de verdeeldheid
2	5:1-6:20	Reactie op ontucht en onderlinge rechtszaken
3	7:1-16:24	Antwoord op vragen van de gemeente

Na een vriendelijke en bemoedigende inleiding (1:1-9) zegt Paulus ronduit, dat hij de leden van de gemeente wil vermanen wegens hun verdeeldheid (1:10-17). De wijsheid van de wereld valt in het niet bij de wijsheid van God (1:18-2:5). De wijsheid van God kan alleen verstaan worden door de Heilige Geest (2:6-16). Wie partijchap bedrijft, beroemt zich op mensen; zulk beroemen past niet bij de wijsheid van God, want er is maar één fundament: Jezus Christus (3). Tegenover God en medemensen is alleen nederigheid een goede houding (4).

¹ Al sprak ik de talen van alle mensen en die van de engelen – had ik de liefde niet, ik zou niet meer zijn dan een dreunende gong of een schelle cimbaal.

² Al had ik de gave om te profeteren en doorgrondde ik alle geheimen, al bezat ik alle kennis en had ik het geloof dat bergen kan verplaatsen—had ik de liefde niet, ik zou niets zijn.

³ Al verkocht ik mijn bezittingen omdat ik voedsel aan de armen wilde geven, al gaf ik mijn lichaam prijs en kon ik daar trots op zijn – had ik de liefde niet, het zou mij niet baten.

⁴ De liefde is geduldig en vol goedheid. De liefde kent geen afgunst, geen ijdel vertoon en geen zelfgenoegzaamheid.

⁵ Ze is niet grof en niet zelfzuchtig, ze laat zich niet boos maken en rekt het kwaad niet aan, ⁶ ze verheugt zich niet over het onrecht maar vindt vreugde in de waarheid.

⁷ Alles verdraagt ze, alles gelooft ze, alles hoopt ze, in alles volhardt ze.

⁸ De liefde zal nooit vergaan. Profetieën zullen verdwijnen, klanktaal zal verstommen, kennis verloren gaan – ⁹ want ons kennen schiet tekort en ons profeteren is beperkt.

¹⁰ Wanneer het volmaakte komt zal wat beperkt is verdwijnen.

¹¹ Toen ik nog een kind was sprak ik als een kind, dacht ik als een kind, redeneerde ik als een kind. Nu ik volwassen ben heb ik al het kinderlijke achter me gelaten.

¹² Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben.

¹³ Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie,

CROSSMAP
<http://www.crossmap.com>

1 CORINTHIËRS

In hoofdstuk 5 komt een geval van seksuele ontsparing aan de orde. Paulus spoort de Corinthiërs aan grote zonden in de gemeente niet zomaar te laten bestaan, maar daders uit hun midden te verwijderen. In hoofdstuk 6:1-8 veroordeelt Paulus het aanspannen van rechtsgedingen tegen medechristenen. Paulus wijst de gedachte af, dat het er niet zo toe doet wat christenen met hun lichaam doen, want het lichaam is de tempel van de Heilige Geest (6:9-11).

In antwoord op vragen uit Corinthe (7:1) geeft Paulus in hoofdstuk 7 een aantal richtlijnen met betrekking tot relaties. Daarbij maakt hij onderscheid tussen voorschriften van de Heer en zijn eigen mening (bijvoorbeeld 7:10 en 25). Bij de vraag of het een christen geoorloofd is aan afgoden geofferd vlees te eten, wijst Paulus erop, dat eigen vrijheid nooit uitgeoefend mag worden, als dat nadelig is voor een broeder of zuster (8). Vervolgens verdedigt hij zijn eigen bevoegdheid als apostel (9). In hoofdstuk 10 komt Paulus weer terug op de vraag naar het offervlees. Alles behoort God toe en is dus in zichzelf niet onrein (10:26). Tegelijkertijd wijst hij erop, dat afgoderij het vereren van boze geesten is (10:20). Hiervan moeten christenen zich verre houden. Hoofdstuk 11 bevat voorschriften over het uiterlijk en over het avondmaal.

Het is de bedoeling van God dat de gemeente net zo'n eenheid is als een lichaam, dat wel veel verscheidenheid kent, maar toch één is. Niemand kan dus trots zijn vanwege een of andere bijzondere gave of bekwaamheid (12). Het belangrijkste om naar te streven is de liefde (13). Hoofdstuk 14 geeft voorschriften ten aanzien van tongentaal en profetie in de gemeentesamenkomst: het is belangrijk dat er orde heerst. In hoofdstuk 15 onderstreept Paulus het belang van het vasthouden van het geloof in de opstanding van Christus. Ook geeft hij hier uitleg over het nieuwe opstandingslichaam van de gelovigen. De brief wordt afgesloten met een aantal praktische mededelingen en groeten (16).

■ Praktische betekenis

Wat iemand ook mag doen in dienst van God, vergeleken met dat wat God zelf doet, heeft het maar betrekkelijke waarde. Paulus legt dit uit met behulp van een beeld uit de landbouw: er worden allerlei werkzaamheden uitgevoerd, maar dat wat er echt toe doet, is de groei van het gewas. Die groei wordt gegeven door God (3:6-9).

Wat er ook op de weg van een christen komt, hij of zij wordt door God gespaard voor verzoeken die te machtig zijn (10:12,13).

Boodschap

Er zijn een aantal terreinen, waarop Paulus het heel belangrijk vindt de gemeente in Corinthe te corrigeren. Ze moeten niet achter bepaalde personen aangaan, maar achter Christus alleen. Ook wil Paulus hen inscherpen, dat er een eenheid moet zijn tussen leer en leven. Bepaalde dingen kunnen in de gemeente niet getolereerd worden, anders is de boodschap die gebracht wordt niet geloofwaardig meer.

Sommige gemeenteleden waren heel ontvankelijk voor gedachten die in de maatschappij als wijs beschouwd werden. Daartegenover stelt Paulus de wijsheid van God, dat is de 'dwaasheid' van het kruis.

Geestelijke gaven zijn belangrijk voor de opbouw van de gemeente. Daarom is het goed te werken aan de ontwikkeling van gaven. Toch moet steeds in het oog gehouden worden dat de ontwikkeling van de liefde veel belangrijker is (12:31-13:13).

■ Plaats binnen de Bijbel

De situatie waarin de eerste brief aan de Corinthiërs geschreven is, wordt verduidelijkt door de informatie over de reizen van Paulus in Handelingen.

Als Paulus in 15:5-8 getuigen van de opstanding van Jezus noemt, is het merendeel van deze getuigen nog in leven. Tussen het moment van de opstanding en het opschrijven van deze lijst is nog maar een periode van ruim 20 jaar verstreken. De eerste brief aan de Corinthiërs is dus een zeer oude en betrouwbare getuige van de waarheid van de opstanding van Jezus.

■ Bijzondere kenmerken

In de Bijbel staan twee brieven van Paulus aan de gemeente in Corinthe, maar Paulus heeft er meer geschreven. In 5:9 verwijst hij naar een brief die aan I Corinthiërs voorafging. In II Corinthiërs duidt hij op een brief, die vermoedelijk na I Corinthiërs geschreven is, voorafgaand aan II Corinthiërs zelf (II Corinthiërs 2:3,4 en 7:8).

I Corinthiërs bevat één van de meest raadselachtige teksten van de Bijbel. Het gaat om I Corinthiërs 15:29, waar gesproken wordt over een doop voor de doden. Wat deze doop inhield, is onbekend.

I Corinthiërs 13, het hoofdstuk over de liefde, is één van de meest bekende en geliefde bijbelgedeelten. Het wordt vaak gewaardeerd als een stuk wereldliteratuur.

“Of weet u niet, dat uw lichaam een tempel is van de Heilige Geest, die in u woont, die u van God ontvangen hebt, en dat u niet van uzelf bent? Want u bent gekocht en betaald. Verheerlijk dan God met uw lichaam.” (6:19,20).

2 CORINTHIËRS

Tempel van Apollo in Corinthe

■ Auteur en tijd van ontstaan

De apostel Paulus schreef de tweede brief aan de Corinthiërs, daarin ondersteund door zijn medewerker Timotheüs (1:1). De brief is niet alleen gericht aan de gemeente in Corinthe, maar aan alle christenen in heel Achaje (het zuidelijke vasteland van Griekenland). II Corinthiërs is geschreven vanuit Macedonië, een streek in het noorden van Griekenland (2:13, 7:5, 8:1, 9:2-4). Het tijdstip van schrijven is vermoedelijk 55 of 56 na Christus geweest, maar in ieder geval na de eerste brief aan de Corinthiërs. Uit de inhoud wordt duidelijk, dat de relatie tussen Paulus en de gemeente in Corinthe ernstig verstoord is geweest.

■ Historische achtergrond

Door Paulus zijn meer brieven aan de gemeente in Corinthe geschreven, dan in de Bijbel bewaard zijn gebleven. In I Corinthiërs 5:9 verwijst Paulus naar een eerder geschreven brief. Ook in de tweede brief aan de Corinthiërs noemt hij een eerder geschreven brief (2:3,4 en 7:8). De brief waarnaar Paulus in II Corinthiërs verwijst, wordt vaak de 'tranenbrief' genoemd, omdat die door hem met droefheid in verband wordt gebracht. De chronologische volgorde is hoogstwaarschijnlijk als volgt geweest: als eerste werd de brief geschreven waarnaar I Corinthiërs 5:9 verwijst, vervolgens I Corinthiërs zelf, de tranenbrief en II Corinthiërs.

In de periode tussen het schrijven van I Corinthiërs en II Corinthiërs heeft Paulus ook een bezoek aan de gemeente gebracht, dat pijnlijk en droevig is verlopen (2:1, 13:1,2). Vermoedelijk schreef hij de tranenbrief na deze teleurstellende ontmoeting. Nu heeft Paulus echter goed bericht ontvangen van Titus na een periode van ernstige zorg over de gemeente van Corinthe (7:5): de Corinthiërs zijn tot inkeer gekomen van hun ongezeglijkheid (7:6-16). Behalve dat Paulus in II Corinthiërs ingaat op problemen, kondigt hij ook een nieuw bezoek aan (12:14, 13:1).

Binnen II Corinthiërs is er een opvallend verschil in toon

tussen de hoofdstukken 1-9 en 10-13. Een mogelijke verklaring hiervoor is, dat Paulus in 1-9 de meerderheid van de gemeente aanspreekt, die tot inkeer is gekomen, en in 10-13 een minderheid, die zich nog steeds opstandig opstelt. Een alternatieve verklaring is dat de hoofdstukken 10-13 oorspronkelijk een aparte brief waren, de tranenbrief; bij de overlevering van de brieven van Paulus zou deze dan achter II Corinthiërs 1-9 zijn geplaatst.

■ Onderverdeling en inhoud

De meest logische onderverdeling van II Corinthiërs is in drieën.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:16	Persoonlijke woorden van Paulus
2	8:1-9:15	De inzameling voor Jeruzalem
3	10:1-13:13	Verdediging van Paulus' apostelschap

In de eerste zeven hoofdstukken van II Corinthiërs zijn verschillende elementen aanwezig: toenadering van de kant van Paulus en onderwijs, maar ook verdediging van zijn apostelschap en uitleg hierover. Na aanhef, zegenbede en dankzegging aan God (1:1-11) legt Paulus uit, waarom hij niet zoals beloofd al eerder naar Corinthe is gekomen (1:12-2:4). Een veroorzaker van problemen moet vergeven worden (2:5-11), Paulus zoekt met zuivere bedoelingen het goede voor de Corinthiërs (2:12-17). Het nieuwe verbond heeft meer waarde dan het oude ten tijde van Mozes, omdat de Heilige Geest gelovigen van binnen verandert (3). De schat van het evangelie wordt gebracht door gewone, sterfelijke en lijdende mensen zoals Paulus, maar door het geloof is er uitzicht op een eeuwige en onvergankelijke toekomst. Paulus is een gezant van Christus, die oproept tot verzoening met God (4 en 5). Als beproefd medewerker van God vermaant Paulus de Corinthiërs om zich geheel aan Hem toe te wijden (6). In hoofdstuk 7 verblijdt Paulus zich erover, dat de Corinthiërs tot inkeer gekomen zijn en dat de relatie met hem zelf weer is hersteld.

2 CORINTHIËRS

Het onderwerp van de hoofdstukken 8 en 9 is de geldinzameling voor arme geloofsgenoten in Jeruzalem. Paulus geeft praktische aanwijzingen, maar daarnaast ook geestelijke principes met betrekking tot het geven.

In de hoofdstukken 10 tot en met 13 trekt Paulus fel van leer tegen zijn tegenstanders in de gemeente in Corinthe, die kwaad van hem spreken. Ook al wil hij zich niet op zijn verdiensten laten voorstaan, hij kan niet anders dan zichzelf met hen vergelijken. Hoewel hij genoeg op kan noemen waarop hij trots zou kunnen zijn, beroemt Paulus zich alleen op zijn zwakheid. Want als iemand eigen zwakheid erkent, kan de kracht van Christus in die persoon werken (12:9,10). Paulus vreest voor de situatie, waarin hij de gemeente van Corinthe bij zijn komst zal aantreffen (12:20,21). Hij kondigt een nieuw bezoek aan en sluit de brief met vermaning en een zegenbede af (13).

■ Praktische betekenis

II Corinthiërs laat veel zien over het omgaan met tegenwerking, speciaal als leidinggevende binnen de kerk van Christus. Paulus spreekt met gezag, maar tegelijkertijd vanuit een dienende houding. In de hele brief schrikt hij er niet voor terug om pijnlijk duidelijk te zijn, als dat nodig is. Tegelijkertijd grijpt hij direct de kans om de relatie weer aan te halen, op het moment dat die kans zich voordoet.

II Corinthiërs 8 en 9 bevatten veel principes en richtlijnen over geven. Aan geven zijn ook bijzondere beloften verbonden. "God heeft de blijmoedige gever lief" (9:7).

Boodschap

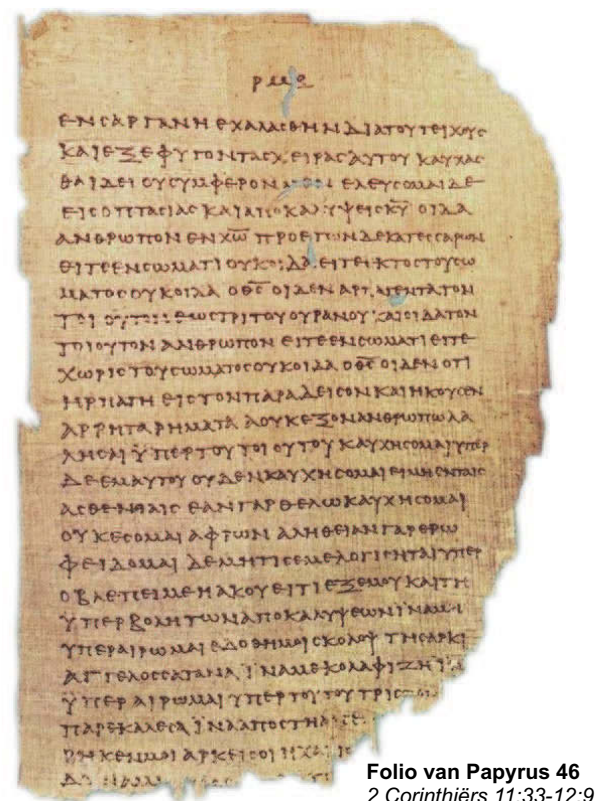
Een belangrijk onderwerp van II Corinthiërs is de verdediging van het gezag van Paulus als apostel. Indirect komen uit de brief heel wat aantijgingen tegen hem naar voren: hij gebruikt op afstand grote woorden (10:1), maar zijn persoonlijke verschijning is zwak (10:10); hij leeft naar het vlees (10:2) en zijn onbeduidendheid blijkt hieruit, dat hij het evangelie verkondigt zonder daarvoor een tegenprestatie of vergoeding te verlangen (11:7). Opvallend is dat Paulus inhoudelijk niet veel over dwaalleringen zegt, zoals hij dat in I Corinthiërs wel heeft gedaan (over de wijsheid van de wereld en de opstanding). Zijn belangrijkste doelen in de tweede brief aan de Corinthiërs zijn weer positief aan de relatie met de gemeenteleden bouwen (7) en tegenstanders als bedrieglijke arbeiders aan de kaak stellen (11:13-15).

■ Plaats binnen de Bijbel

II Corinthiërs is een brief waarin Paulus veel over zichzelf vertelt (bijvoorbeeld 11:22-28). Over de historische achtergrond van de brief is informatie te vinden in het begin van Handelingen 20. Omdat II Corinthiërs vanuit Macedonië is geschreven, moet het schrijven ervan plaatsgevonden hebben tijdens zijn verblijf daar zoals genoemd in Handelingen 20:2. Uit dit zelfde vers blijkt dat hij vanuit Macedonië naar Griekenland is gekomen, en hoogstwaarschijnlijk ook Corinthe heeft bezocht. Deze gedachte wordt versterkt doordat de brief aan de Romeinen in deze tijd is geschreven, vermoedelijk vanuit Corinthe (verschillende namen die in de brief aan de Romeinen genoemd worden zijn met de plaats Corinthe en de gemeente van Corinthe verbonden). Dat de brief aan de Romeinen uit dezelfde tijdsperiode van Handelingen 20 stamt, blijkt uit de reisplannen die Paulus erin opsomt (Romeinen 15:22-28, vergelijk Handelingen 19:21).

■ Bijzondere kenmerken

In 12:7-9 spreekt Paulus over een doorn in zijn vlees, die hem door God gegeven is, om ervoor te zorgen dat hij niet trots zou worden. Paulus heeft gebeden dat de doorn weggenomen zou worden, maar God heeft zijn gebed niet verhoord. Op de vraag wat de doorn precies geweest is, zijn in de loop der tijd allerlei antwoorden gegeven. De meeste uitleggers zijn van mening, dat de doorn de figuurlijke aanduiding van een of andere lichamelijke kwaal is.

Folio van Papyrus 46
2 Corinthiërs 11:33-12:9

"Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus als Here, en onszelf als uw dienaren om Jezus' wil." (4:5).

GALATEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van deze brief is de apostel Paulus. Behalve in de openingszin wordt zijn naam ook in 5:2 genoemd. Omdat er verschillend gedacht wordt over de vraag aan welke groep van gemeenten in Galatië (1:2) de brief gericht is, valt ook de datering moeilijk vast te stellen. Paulus heeft de brief minstens 15 à 16 jaar na zijn eigen bekering geschreven (vergelijk 1:15, 1:18 en 2:1), dus rond het jaar 50 na Christus of later. Vanaf 6:11 voegt hij een eigenhandig geschreven slot aan de brief toe, waaruit geconcludeerd mag worden dat het merendeel van de brief aan een schrijver werd gedictieerd.

■ Historische achtergrond

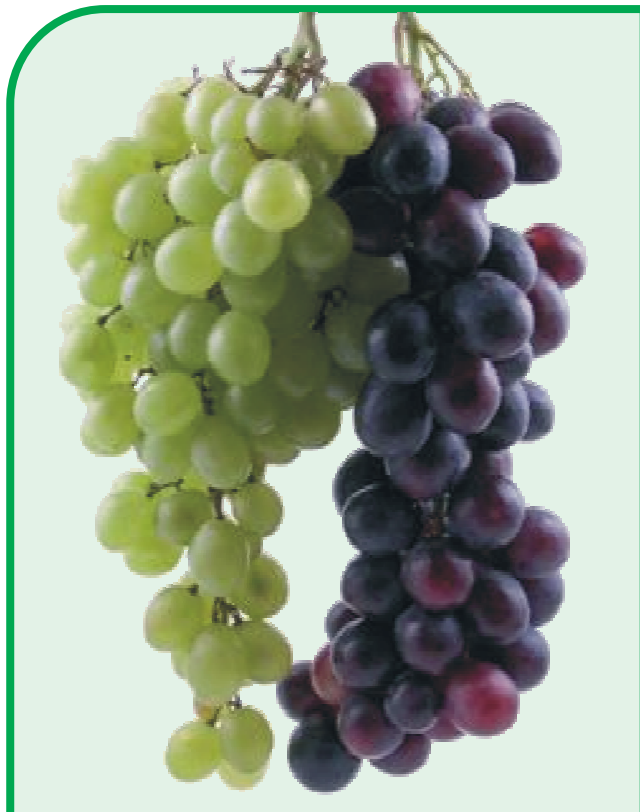
De brief is gericht aan de gemeenten van Galatië (1:2), een gebied in het oosten van Klein-Azië, het huidige Turkije. De Galaten waren een Keltisch volk, dat vanuit Frankrijk (Gallië) een nieuw leefgebied had gezocht. Zij hadden zich gevestigd in Klein-Azië (het huidige Turkije) in de derde eeuw voor Christus. Galatië was in de tijd van Paulus zowel de naam van een landstreek als van een Romeinse provincie. De provincie was beduidend groter van omvang dan de landstreek alleen. In Handelingen 16:6 wordt de eerste komst van Paulus in de landstreek beschreven, waarbij er blijkens Handelingen 18:23 mensen tot geloof waren gekomen. In het zuiden van de provincie Galatië (niet behorend tot de landstreek) was Paulus al veel eerder op zendingsreis geweest. Die reis wordt beschreven in Handelingen 13:13-14:26. Het tweede verblijf van Paulus in het zuiden van de provincie Galatië wordt vermeld in Handelingen 16:1-5. Onderzoekers verschillen van mening over de vraag of de brief van Paulus aan de Galaten gericht was aan de gemeenten in de landstreek, of die in het zuiden van de provincie. De christenen aan wie de brief gericht werd waren niet-Joden (4:8). Zij zijn in contact gekomen met mensen, die hen ervan proberen te overtuigen, dat ze zich moeten laten besnijden. Paulus gaat hier in zijn brief fel tegenin.

■ Onderverdeling en inhoud

De brief aan de Galaten kan in drie gedeelten onderverdeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:14	Legitimatie van de boodschap van Paulus
2	2:15-5:12	Verdediging van de christelijke vrijheid
3	5:13-6:18	Toepassing van de christelijke vrijheid

Galaten is een emotionele brief, waarin Paulus zijn boosheid, angst en hoop duidelijk toont. Dit wordt al direct duidelijk, doordat op de inleiding (1:1-5) geen dank en voorbede volgt (dit is de normale opbouw in brieven van Paulus die aan gemeenten gericht zijn). Hij valt meteen met de deur in huis door de Galaten te

Maar de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing (5:22 NBV).

verwijten dat ze zich open hebben gesteld voor een afwijkend evangelie (1:6-10). Paulus verdedigt de legitimiteit van het evangelie zoals hij dat gepredikt heeft: hij heeft het ontvangen van God en niet van mensen (1:11-24), het is door leidinggeevenden in Jeruzalem erkend (2:1-10) en het is het waard tegenover iedereen verdedigd te worden (2:11-14). Joden en niet-Joden kunnen alleen gerechtvaardigd worden door het geloof in Jezus Christus, niet door het houden van de wet van God (2:15-21). De Galaten hebben de Heilige Geest alleen ontvangen door hun geloof in Jezus (3:1-5). Ook Abraham werd door geloof gerechtvaardigd (3:6-9). Wie gerechtvaardigd wil worden door het houden van de wet, is verplicht zich hier 100% aan te houden (3:10-12). De belofte aan Abraham, die in Jezus vervuld is, is ouder dan de wet en heeft daar voorrang op; de functie van de wet was om de zonde te doen kennen en om te bewaren voor het kwaad (3:13-29). Nu Jezus is gekomen, brengt Hij vrijheid, maakt mensen tot kinderen van God en zendt de Heilige Geest in hun harten (4:1-7). In 4:8-20 vraagt Paulus de Galaten, met beroep op hun goede relatie in het verleden, zich door hem te laten overtuigen. De verhouding tussen evangelie en wet wordt vergeleken met die tussen Sara en Hagar (4:21-31). Een niet-Joodse christen die zich laat besnijden geeft zijn vrijheid

op en wordt weer ondergeschikt aan de wet (5:1-12). Christelijke vrijheid laat zich leiden door de liefde en houdt zich verre van allerlei kwade praktijken (5:13-21). Het leven van iemand die Jezus toebehoort, wordt bepaald door de Heilige Geest (5:22-26). 6:1-10 bevat verschillende aanwijzingen met betrekking tot de levenswijze van christenen. In het eigenhandig door Paulus geschreven slot van de brief (6:11) benadrukt Paulus nog eenmaal, dat het in het christelijke leven maar op één ding aankomt: dat men een nieuwe schepping is (6:12-18).

■ Praktische betekenis

De verleiding niet alleen op Jezus te vertrouwen, maar ook op iemand of iets anders, is er nog altijd. Dit kan te maken hebben met oudtestamentische voorschriften, zoals bij de Galaten, maar soms ook met het aanvaarden van een aanvullende openbaring of het zich conformeren aan een bepaald gedrag. Zo'n manier van denken wordt ook wel het 'evangelie +' genoemd: je moet geloven in Jezus, maar '.....' is ook wel heel erg belangrijk.

De tegenstanders van Paulus hadden niet alleen godsdienstige redenen om de Galaten te leren dat zij zich moesten besnijden. Uit de brief aan de Galaten blijkt, dat zij zich ook lieten leiden door angst (6:12, vergelijk 2:12) en door trots (6:13). Dit zijn geen juiste motieven om anderen te onderwijzen.

De vrucht van de Geest, zoals in 5:22 opgesomd, is een grote inspiratiebron voor christenen om in het leven met Christus te groeien.

Galaten 6:7-10 is een aanmoediging niet te verslappen, maar zich te blijven inspannen voor groei in het karakter naar het beeld van Jezus.

■ Plaats binnen de Bijbel

Doordat er geen eenstemmigheid bestaat over de vraag wanneer en aan welke gemeenten de brief aan de Galaten geschreven is, is het ook lastig de persoonlijke gegevens van Paulus in de brief te combineren met de gegevens uit Handelingen. Het is bijvoorbeeld jammer genoeg niet met zekerheid te zeggen, of de brief aan de Galaten werd geschreven voor of na de vergadering in Jeruzalem (Handelingen 15:1-29).

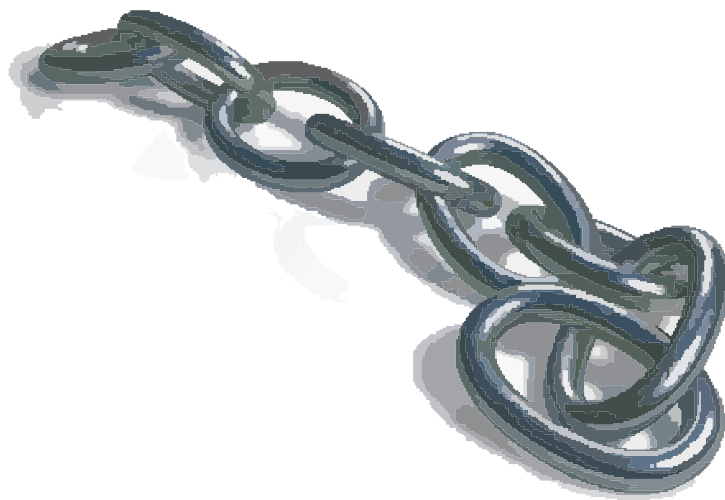
■ Bijzondere kenmerken

Galaten is een bijzonder emotionele en felle brief. Dit blijkt uit de hele toon, die grote betrokkenheid en schrik verraad.

Boodschap

Het grote thema van de brief aan de Galaten is de christelijke vrijheid. Die wordt bedreigd als men gaat denken, dat mensen gerechtvaardigd kunnen worden door zich te gedragen naar de voorschriften van God. De enige manier waarop mensen vrede met God kunnen hebben, is door het geloof in Jezus Christus (2:16). Wie zich aan de regels uit het Oude Testament (zoals besnijdenis) gaat houden met als doel het heil te verkrijgen, gaat (misschien bijna ongemerkt) bouwen op een ander geloofsfundament dan het kruis van Jezus.

De christelijke vrijheid kan aan de andere kant ook bedreigd worden door losbandigheid. Wie zich laat leiden door verlangens die uit de oude mens voortkomen, is niet vrij, maar een slaaf van de zonde.

“Opdat wij waarlijk vrij zouden zijn, heeft Christus ons vrijgemaakt. Houd dus stand en laat u niet weer een slavenjuk opleggen” (5:1).

EFEZIËRS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Als auteur van de brief aan de Efeziërs wordt in 1:1 de apostel Paulus genoemd. Uit verschillende teksten blijkt, dat hij ten tijde van het schrijven van deze brief in gevangenschap verkeert (3:1, 4:1, 6:20). De brief aan de Efeziërs wordt dan ook gerekend tot de zogenaamde gevangenisbrieven (waartoe ook de brief aan de Filippenzen, de brief aan de Colossenzen en de brief aan Filemon behoren). De meeste uitleggers gaan ervan uit dat de brief aan de Efeziërs geschreven werd tijdens Paulus' gevangenschap in Caesarea ongeveer in het jaar 58 (Handelingen 23:23-26:32), of in Rome ongeveer 61 na Christus (Handelingen 28:16-30).

■ Historische achtergrond

Efeze was een belangrijke handelsplaats aan de westkust van het huidige Turkije. Het eerste bezoek van Paulus aan Efeze was kort (Handelingen 18:18-21), maar toen hij terugkeerde bleef hij er twee jaar en kwamen veel mensen tot bekering (Handelingen 19:10,26). Behalve handelsstad was Efeze ook een belangrijk godsdienstig centrum. Er was een tempel van de godin Artemis, die veel mensen trok, en dus ook van groot economisch belang was (Handelingen 19:24-27). Dat Paulus een bijzondere band met de gemeente in Efeze heeft had, blijkt bijvoorbeeld uit zijn emotionele afscheid van de oudsten van Efeze (Handelingen 20:13-38).

In sommige van de oudste handschriften ontbreekt de vermelding in 1:1 dat de brief aan de gelovigen in de stad Efeze is gericht. Dit doet vermoeden, dat de brief niet alleen voor Efeze, maar voor alle gemeenten in het hele omliggende gebied was bedoeld. Een aanvullend argument voor deze gedachte is dat de toon van de brief niet persoonlijk is, maar algemeen. En dat is niet helemaal zoals te verwachten valt, omdat Paulus twee

jaar in Efeze heeft gewoond (Handelingen 19:10). Als de brief aan de Efeziërs een rondschriven voor meerdere gemeentes is geweest, blijft het waarschijnlijk dat de gemeente in Efeze deze als eerste ontvangen heeft.

■ Onderverdeling en inhoud

De brief aan de Efeziërs valt duidelijk in twee hoofddelen uiteen.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-3:21	De positie van christenen
2	4:1-6:24	De levenswandel van christenen

Na inleiding en zegenbede (1:1,2) omschrijft Paulus de grote en veelomvattende genade, die God bewijst (1:3-14). Paulus noemt daarbij Vader, Zoon en Geest en laat als refrein driemaal terugkomen: 'tot lof van zijn heerlijkheid'. Vervolgens bidt hij voor de Efeziërs, dat zij door de Heilige Geest steeds beter mogen gaan begrijpen, hoe groot het werk is dat God in hen doet (1:15-23). In 2:1-10 wordt beschreven, hoe christenen eerst dood waren voor God, maar nu levend. Niet-Joden mogen door Christus ook bij God horen, waardoor ze nu samen met gelovige Joden één volk voor God vormen (2:11-22). Dat niet-Joden bij het volk van God gaan horen, is een geheim dat in vroegere tijden niet bekend is geweest (3:1-13). In 3:14-21 doet Paulus opnieuw voorbede voor de Efeziërs, dat ze stevig mogen staan in Christus, zodat Gods geweldige bedoeling met hen volledig werkelijkheid mag worden.

In 4:1 geeft Paulus het doel van de tweede helft van de brief aan, namelijk de lezers aansporen om te leven in overeenstemming met hun roeping. Eerst spreekt hij over de eenheid in de gemeente (4:1-16), daarna volgt een gedeelte waarin veel verschillende aspecten van levensheiliging worden opgesomd (4:17-5:21). Paulus gaat in op de verhouding tussen man en vrouw in het

De geestelijke wapenrusting (6:10-18 NBV)

¹⁰ Ten slotte, zoek uw kracht in de Heer, in de kracht van zijn macht.

¹¹ Trek de wapenrusting van God aan om stand te kunnen houden tegen de listen van de duivel. ¹² Onze strijd is niet gericht tegen mensen maar tegen hemelse vorsten, de heersers en de machthebbers van de duisternis, tegen de kwade geesten in de hemelsferen. ¹³ Neem daarom de wapens van God op om weerstand te kunnen bieden op de dag van het kwaad, om goed voorbereid stand te kunnen houden. ¹⁴ Houd stand, met de waarheid als gordel om uw heupen, de gerechtigheid als harnas om uw borst, ¹⁵ de inzet voor het evangelie van de vrede als sandalen aan uw voeten, ¹⁶ en draag bovenal het geloof als schild waarmee u alle brandende pijlen van hem die het kwaad zelf is kunt doven. ¹⁷ Draag als helm de verlossing en als zwaard de Geest, dat wil zeggen Gods woorden. ¹⁸ Laat u bij het bidden leiden door de Geest, iedere keer dat u bidt; blijf waakzaam en bid voortdurend voor alle heiligen.

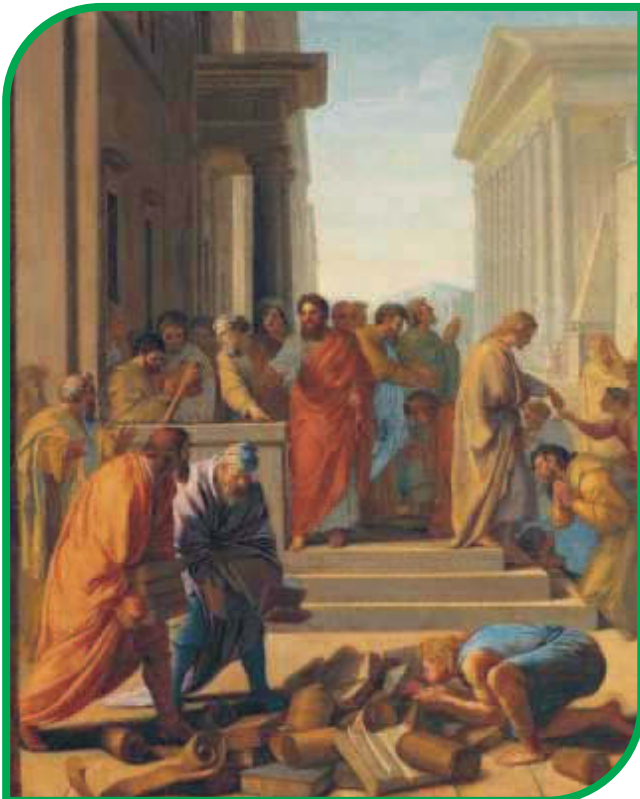

huwelijk (5:22-33), relaties binnen het gezin (6:1-4) en relaties op de werkvloer (6:5-9). Het is belangrijk als christen geestelijk weerbaar te zijn, want er moet een geestelijke strijd gestreden worden. Om allerlei aspecten van die geestelijke strijd uit te leggen, gebruikt Paulus het beeld van de wapenrusting van een soldaat (6:10-20). Na de mededeling dat de Efeziërs meer over zijn persoonlijke omstandigheden zullen horen van Tychikus (vermoedelijk de bezorger van de brief), sluit Paulus zijn schrijven met een zegenbede af (6:21-24).

■ Praktische betekenis

De gebeden van Paulus voor de Efeziërs (1:15:23 en 3:14-21) zijn voor leidinggevend in de kerk een voorbeeld en een spiegel voor wat betreft hun eigen functioneren.

Als Paulus over het huwelijksleven spreekt (5:22-33), wordt vaak de meeste aandacht geschonken aan zijn oproep aan vrouwen om het gezag van hun echtgenoot te erkennen. Er mag echter niet uit het oog verloren worden, dat de man gezegd wordt zijn vrouw net zo lief te hebben als Christus zijn gemeente liefheeft: dit betekent dat de man bereid moet zijn zich voor haar in te zetten met veronachtzaming van zijn eigen belang. Ook in de sfeer van de opvoeding (6:1-4) en van het werk (6:5-9) moet er gehoorzaamd worden. Dit betekent echter niet, dat opvoeders of werkgevers maar kunnen doen wat ze willen (6:4,9). Zij hebben de plicht op een goede en billijke manier leiding te geven, en zullen daarover verantwoording aan God af moeten leggen (6:9).

Paulus predikt in Efeze Handelingen 19:19
Schilderij van Eustache Le Sueur (1616 – 1655)

Boodschap

Gelovigen beschikken in Christus over een onmetelijke rijkdom: adoptie door God, verlossing en vergeving, eenheid met Christus en verzegeling met de Heilige Geest (allen genoemd in 1:3-14). Dit alles is bedoeld tot lof van God. Het kennen van Christus betekent vernieuwing van denken en dit leidt tot een heilige levenswandel (4:20-24). Het leven met God leidt dus tot een veranderd leven, en niet andersom.

'In Christus' is bij Paulus een belangrijke uitdrukking, en in de brief aan de Efeziërs komt hij vaak voor. In het begin van de brief komt 'in Christus' (of een variant daarop) bijvoorbeeld al voor in 1:1, 1:3, 1:4, 1:6, 1:7, 1:11 en 1:13. De uitdrukking betekent, dat christenen zich mogen vereenzelvigen met het sterven en de opstanding van Jezus, en in Hem groot heil en het eeuwige leven ontvangen.

Bij zijn spreken over de zegeningen van het leven in Christus gaat Paulus van de gezamenlijkheid van de gelovigen uit: de gemeente. Niet het individu, maar het collectief staat centraal. Dat is ook geen wonder, want de liefde van Christus, die leidt tot vervulling met de volheid van God, kan alleen samen met alle heiligen doorgrond worden (3:17-19).

Het leven als christen betekent een strijd tegen geestelijke machten, die proberen de gelovigen af te houden van Christus en van een christelijke levenswijze. De wapens in die strijd worden in 6:10-20 uitgebeeld, waarbij een bijzondere nadruk wordt gelegd op het belang van gebed (6:18-20).

■ Plaats binnen de Bijbel

De brief aan de Efeziërs heeft veel inhoudelijke overeenkomst met de brief aan de Colossenzen. Ook valt de overeenkomstige rol van Tychikus als boodschapper op (vergelijk 6:21,22 en Colossenzen 4:7,8). Vermoedelijk zijn beide brieven niet lang na elkaar geschreven en tegelijkertijd verstuurd.

■ Bijzondere kenmerken

De brief aan de Efeziërs heeft een aantal zeer lange zinnen (bijvoorbeeld zichtbaar in de vertaling van het NBG uit 1951 in 1:7-12). Een opvallend woord in de brief is 'geheimenis' (1:9, 3:3 en verder).

Binnen het geheel van de Bijbel is Efeziërs een brief die systematisch spreekt over de betekenis van Christus voor zijn volgelingen en de uitwerking van het leven met Hem in de praktijk.

“Want zijn maaksel zijn wij, in Christus Jezus geschapen om goede werken te doen, die God tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen” (2:10).

FILIPPENZEN

Foto van de acropolis in Filippi

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van de brief aan de Filippenzen is de apostel Paulus, geholpen door Timotheüs (1:1). De brief laat verschillende details zien, die duidelijk met het leven van Paulus overeenkomen: de schrijver is christenvervolger geweest (3:6) en Timotheüs (1:1, 2:19) is een medewerker van Paulus. De brief aan de Filippenzen is in gevangenschap geschreven (1:7,13), hoogstwaarschijnlijk vanuit Caesarea ongeveer in het jaar 58 (Handelingen 23:23-26:32) of vanuit Rome ongeveer in 61 na Christus (Handelingen 28:16-30). Paulus spreekt in 1:13 over 'het hof' en in 4:22 over 'het huis van de keizer'; deze aanduidingen wijzen op Rome als plaats van ontstaan, maar werden in de tijd van Paulus zo breed gebruikt, dat ze niet alleen op het keizerlijk hof in Rome, maar ook op de residentie van de stadhouder in Caesarea betrekking kunnen hebben.

■ Historische achtergrond

De stad Filippi lag in het noorden van Griekenland en was een Romeinse kolonie: een plaats met de voorrechten van een Romeinse stad, waar veel Romeinen woonden. De gemeente in Filippi was door Paulus zelf op de tweede zendingsreis gesticht. Paulus werd daarbij op een bijzondere manier geleid om vanuit Klein-Azië (het huidige Turkije) naar Griekenland over te steken (Handelingen 16:6-11). Filippi was in Griekenland - en daarmee in heel Europa - de eerste plaats waar door Paulus een gemeente werd gesticht (Handelingen 16:12-40). Tussen Paulus en de gemeente van Filippi was een bijzondere band, wat door de hartelijke toon in de brief onderstreept wordt (bijvoorbeeld 1:7,8). Er is een tijd geweest dat Filippi als enige door Paulus gestichte gemeente de apostel met financiële bijdragen steunde (4:15,16).

De directe aanleiding voor het schrijven van de brief aan de Filippenzen is, dat Paulus Epafroditus naar deze gemeente terugstuurt (2:25). Epafroditus is degene, die Paulus namens de Filippenzen de gift van de gemeente

overhandigd heeft (4:18). Terwijl hij bij Paulus is, is hij bijna door een ziekte gestorven; de Filippenzen hebben dit gehoord, en Paulus zendt de herstelde Epafroditus naar hen terug om hun ongerustheid weg te nemen (2:25-30).

■ Onderverdeling en inhoud

De brief aan de Filippenzen kent afwisselend meer persoonlijke en meer onderwijzende gedeeltes, en heeft dan ook geen strakke, maar meer een vloeiende structuur.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-1:26	De omstandigheden van Paulus
2	1:27-2:18	Aansporing tot de gezindheid van Christus
3	2:19-3:1	Aanbeveling van Timotheüs en Epafroditus
4	3:2-4:9	Waarschuwingen en bemoedigingen
5	4:10-23	God zorgt voor Paulus en de Filippenzen

Na de inleidende groet en zegenbede (1:1,2) dankt Paulus God voor de Filippenzen, en bidt dat ze mogen groeien in liefde en wijsheid (1:3-10). Vervolgens vertelt hij over zijn persoonlijke omstandigheden en hoe zijn gevangenschap de verspreiding van het evangelie ondersteunt. Paulus verlangt ernaar te sterven en naar Christus toe te gaan, maar omwille van zijn geloofsgenoten wil hij ook graag nog blijven leven (1:11-26).

Christus heeft zich laten kennen als iemand zonder enig egoïsme of zelfhandhaving. Hij heeft zichzelf in de diepste vernedering gegeven, en daarom heeft God Hem boven heel de schepping geplaatst. Hij heeft een voorbeeld gegeven, dat zijn volgelingen aanmoedigt tot volharding, eensgezindheid en nederigheid (1:27-2:18). Paulus zendt met deze brief Epafroditus terug naar Filippi, en in een later stadium hoopt hij Timotheüs te sturen. Zij zijn betrouwbare en achtenswaardige mannen (2:19-3:1).

Wie op uiterlijkheden zoals bijvoorbeeld de besnijdenis vertrouwen, zullen bedrogen uitkomen. Het enige dat belangrijk is, is het kennen van Jezus en zijn

opstandingkracht. Wie wil leven vanuit de gezindheid van Jezus, wordt door de vrede van God beschermd (3:2-4:9).

De gaven van de Filippenzen aan Paulus zijn een zegen voor hem, maar ook voor henzelf. God zal zowel voor Paulus als voor de Filippenzen zorgen en in hun noden voorzien (4:10-23).

■ Praktische betekenis

Paulus blijkt in de brief aan de Filippenzen in vele opzichten een voorbeeld te zijn. Hij vindt het belangrijk dat Christus gepredikt wordt, en vlakt daarbij zijn persoonlijke belang en trots uit (1:15-18). Ook laat hij zich door karige omstandigheden niet uit het veld slaan of tot ondankbaarheid verleiden (4:11-13). Hoewel hij ernaar verlangt te sterven en bij Jezus te zijn, is hij tegelijkertijd van harte bereid ter wille van zijn medechristenen verder te leven (1:21-25). Het meest opvallend is, hoe uit de hele brief de blijmoedigheid van Paulus blijkt ondanks zijn gevangenschap.

■ Plaats binnen de Bijbel

De manier waarop Jezus in 2:5-11 wordt beschreven, is uniek in de Bijbel. Binnen het geheel van de brieven van Paulus behoort die aan de Filippenzen tot de zogenaamde gevangenisbrieven, brieven die door Paulus geschreven zijn terwijl hij in gevangenschap verkeerde.

■ Bijzondere kenmerken

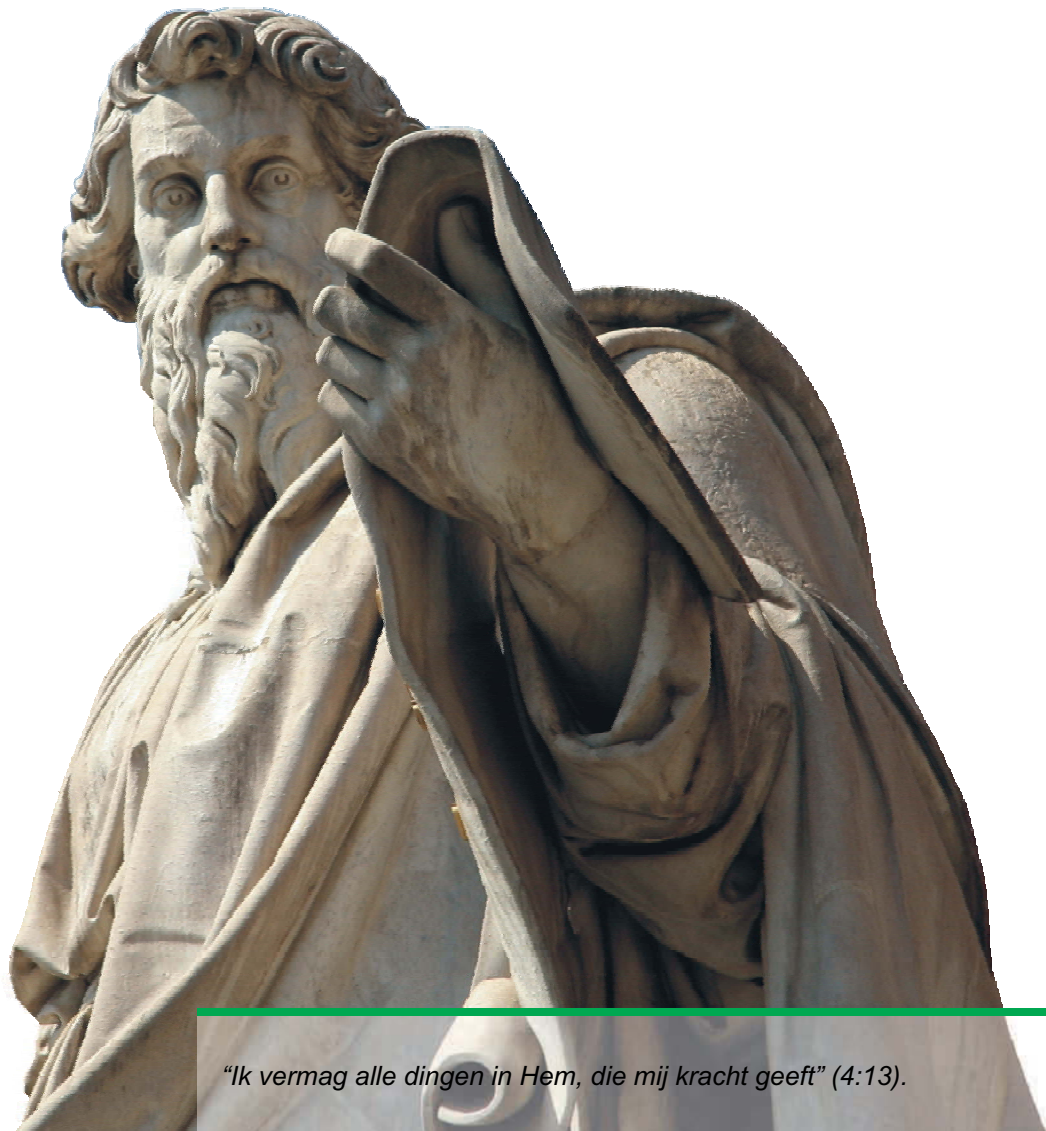
Veel brieven van Paulus aan gemeenten vinden hun aanleiding in bepaalde problemen. Dit geldt niet of slechts in geringe mate voor de brief aan de Filippenzen, die vriendelijk en blij van karakter is.

Boodschap

Paulus vindt het heel belangrijk om de Filippenzen in te prenten, dat Christus hun grote voorbeeld is (2:5-11). Hij legt vooral de nadruk op de nederigheid van Jezus, en zijn bereidheid om zijn eigen belang op te offeren voor de mensen.

Paulus legt veel nadruk op het belang van eensgezindheid (1:27, 2:1-4, 4:2). Zijn persoonlijke vermaning aan Euodia en Syntyche bewijst, dat er in de gemeente van Filippi een probleem op dit gebied bestond.

Door de hele brief heen is er heel veel sprake van blijdschap en vreugde. Paulus roept er verschillende keren toe op (2:18, 3:1, 4:4) en geeft ook vaak blijk van zijn eigen vreugde (1:4, 1:18, 2:17, 4:1, 4:10). De Filippenzen kunnen er door hun levenswandel toe bijdragen, dat hij helemaal vol van vreugde wordt (2:2). De nadruk op blijdschap is opvallend, omdat Paulus in moeilijke (gevangenis) omstandigheden verkeert.

Standbeeld van Paulus bij het Vaticaan

"Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft" (4:13).

COLOSSENZEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De brief aan de Colossenzen is geschreven door de apostel Paulus samen met Timotheüs (1:1). Paulus noemt zijn eigen naam ook in 1:23 en 4:18. Uit verschillende teksten blijkt, dat Paulus ten tijde van zijn schrijven in de gevangenis verblijft (4:3,10,18). Hierbij moet het gaan om zijn gevangenschap in Caesarea ongeveer 58 na Christus (Handelingen 23:23-26:32), of in Rome ongeveer 61 na Christus (Handelingen 28:16-30). Paulus kent de christenen uit Colosse niet persoonlijk. Dit wordt duidelijk door de nadruk die hij legt op wat hij over de Colossenzen gehoord heeft (1:4,9) en door zijn opmerking dat hij een zware strijd te voeren

heeft voor allen, die hem niet persoonlijk kennen (2:1). De gemeente van Colosse was gesticht door Epafras, één van de medewerkers van Paulus (1:6,7). Paulus wil dat de Colossenzen zijn brief ook laten voorlezen in de naburige gemeente Laodicea, en omgekeerd dat de brief die hij naar Laodicea heeft gestuurd ook naar Colosse komt (4:16). De brief van Paulus aan Laodicea, die in 4:16 genoemd wordt, is vermoedelijk verloren gegaan.

■ Historische achtergrond

Colosse was in de tijd van Paulus een niet heel belangrijke stad in het westen van het huidige Turkije, ongeveer 160 kilometer ten oosten van Efeze. Aanleiding voor het schrijven van de brief is, dat Paulus ook wil bouwen aan het geloof van christenen, die hij niet persoonlijk kent (2:1-3). Omdat Paulus uitgebreid op de positie van Christus en op het gevaar van dwaalleer ingaat, maakte hij zich vermoedelijk zorgen over het geestelijk welzijn van de Colossenzen. Het is aannemelijk, dat de brief aan de Colossenzen in dezelfde tijd ontstaan is als de brieven aan de Efeziërs en aan Filemon. Tychikus moet zowel in Colosse als in Efeze de gemeente nader op de hoogte brengen van de persoonlijke omstandigheden van Paulus in zijn gevangenschap (4:7, Efeziërs 6:21,22). De schakels tussen de brief aan de Colossenzen en de brief aan Filemon zijn de personen Onesimus (4:9, Filemon 8-20) en Archippus (4:17, Filemon 2).

■ Onderverdeling en inhoud

De brief aan de Colossenzen valt in twee delen uiteen. De eerste twee hoofdstukken hebben overwegend een leerstellig karakter, terwijl de laatste twee hoofdstukken gericht zijn op het leven als christen.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:23	Christus is de hoogste Heer
2	3:1-4:18	Leven als volgeling van Christus

Na de begroeting (1:1-2) schrijft Paulus de Colossenzen dat hij God dankt om wat hij over hen hoort, en dat hij voor hen bidt, dat ze vol mogen zijn van wijsheid om naar de wil van God te leven (1:3-14). Vervolgens legt hij uit, dat Christus hoger en belangrijker is dan wie of wat in de hele schepping ook (1:15-23). Paulus' eigen bediening is om Christus bekend te maken, ook aan mensen die hem niet persoonlijk kennen zoals de Colossenzen (1:24-2:3). Elke filosofie of leer die afbreuk doet aan de unieke positie en de unieke betekenis van Christus moet afgewezen worden. Een christen moet zich dan ook niet onderwerpen aan de regels van andere denksystemen. Die regels dienen om de volgelingen van zo'n denksysteem heil te brengen, maar een christen vertrouwt alleen op Christus (2:4-23).

Een volgeling van Christus identificeert zich met Hem, en wil daarom ook leven naar zijn wil (3:1-4). Paulus geeft vervolgens voor vele terreinen van het leven aan, hoe dit praktisch

gemaakt kan worden (3:5-4:6). De brief aan de Colossenzen wordt afgesloten met enkele persoonlijke mededelingen en groeten (4:7-18).

■ Praktische betekenis

Paulus schrijft redelijk uitgebreid over de relatie tussen meester en slaaf (3:22-4:1). Daarbij gaat hij uit van een fundamentele gelijkwaardigheid: zowel de meester als de slaaf zal door God geoordeeld worden, en er is geen aanzien des persoons (3:25, vergelijk Galaten 3:28). Het doel van Paulus is niet een maatschappelijke revolutie tegen het onrecht van de slavernij te beginnen. Een daadwerkelijk handelen vanuit zijn principes zou echter wel het einde van gedwongen levenslange slavernij betekenen. Het recht van een slaaf waarvan in 4:1 sprake is, heeft namelijk ook betrekking op een eerlijke beloning (vergelijk Matteüs 20:4 waar met hetzelfde Griekse woord ook wordt gesproken over wat recht is). De billijkheid in 4:1 betekent letterlijk 'gelijkheid' en houdt behalve een eerlijke behandeling ook in, dat een meester het zijn slaaf moet gunnen om maatschappelijk op gelijke (vrije) voet te komen. Met andere woorden, een meester mag een slaaf, die gespaard heeft om zichzelf vrij te kopen, de vrijheid niet weigeren. Zelfs als Paulus in 4:1 niet rechtstreeks pleit voor beloning en mogelijkheid tot vrijkoop van slaven, is het nog zo, dat hij dan wel op deze dingen zinspeelt en ze daarmee dus ook impliciet aanprijst.

In 2:20-23 laat Paulus zien, dat onthouding en ascese lijken voort te komen uit nederigheid, maar dat de diepste wortel ervan uiteindelijk toch het verlangen is naar het hebben van een goed gevoel over zichzelf (bevrediging van het vlees).

Het is de bedoeling dat het geloof in Christus alle gebieden van het leven doortrekt (3:17).

■ Plaats binnen de Bijbel

Colossenzen behoort tot de brieven van Paulus, die hij vanuit de gevangenis geschreven heeft. Net als de brief aan de Romeinen is de brief aan de Colossenzen geschreven aan een gemeente, die Paulus (nog) niet kende.

■ Bijzondere kenmerken

Bekende begrippen van Paulus zoals 'gerechtigheid' en 'wet' ontbreken in de brief aan de Colossenzen. Ook zijn er verschillen in stijl met zijn andere brieven. Sommige onderzoekers zijn daarom van mening, dat de brief niet door Paulus, maar door één van zijn leerlingen is geschreven. Het is echter aannemelijker om te veronderstellen, dat Paulus zich in de brief aan de Colossenzen aansluit bij de woordenschat van de leerstellingen die hij bestrijdt.

Boodschap

De centrale boodschap van de brief aan de Colossenzen heeft betrekking op Christus. Behalve Hem heeft de christen absoluut niets en niemand nodig. Hij is God zelf (2:9), schepper (1:16) en hoofd van de kerk (1:18). Hij heeft de dood overwonnen (1:18) en door Hem is er verzoening (1:20). Alle geestelijke machten zijn door Christus overwonnen en onderworpen (2:15) en er is geen wijsheid buiten Hem om (2:3).

De nadruk op de waarheden over Christus roept de vraag op, waarom Paulus het nodig vond speciaal hierover te schrijven. Blijkbaar liepen de christenen in Colosse het gevaar om onder de invloed te komen van andere denkrichtingen. De vraag met welke gedachtestroming de Colossenzen geconfronteerd werden, wordt door uitleggers verschillend beantwoord. Paulus noemt zaken die bij het Joodse geloof horen zoals voedselvoorschriften (2:16) en feestdagen (2:16). Maar hij verwijst ook naar niet-Joodse verschijnselen zoals wijsbegeerte (2:8), wereldgeesten (2:8,20) en ascese (2:20-23). Daarnaast was ook de verleiding van engelenverering aanwezig (2:18). Het is mogelijk om te denken aan een leer die zowel Joodse als niet-Joodse elementen bevatte, maar het is ook mogelijk dat Paulus bestanddelen uit onderling verschillende filosofieën noemde. Dit zou betekenen dat hij meer in het algemeen waarschuwde tegen allerlei zaken op de religieuze markt, die aantrekkingskracht op de Colossenzen zouden kunnen uitoefenen.

“Bedenk de dingen, die boven zijn, niet die op de aarde zijn. Want u bent gestorven en uw leven is verborgen met Christus in God” (3:2,3).

1 THESSALONICENZEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijvers van de eerste brief aan de Thessalonicenzen zijn de apostel Paulus, Silvanus (of: Silas) en Timotheüs (1:1). De brief is dan ook voor een groot gedeelte in de "wij"-vorm geschreven. Waar geschreven wordt in de "ik"-vorm, is het Paulus, die voor zichzelf spreekt (2:18, 3:5, 5:27). Het is dan ook aannemelijk, dat hij de primaire auteur is, die mede namens Silvanus en Timotheüs schrijft.

De eerste brief aan de christenen in Thessalonica is niet lang na het ontstaan van de gemeente in deze stad geschreven. Paulus spreekt zijn opluchting en blijdschap uit, dat Timotheüs heeft mogen constateren, dat de Thessalonicenzen standvastig zijn in het geloof in Jezus ondanks verdrukking (3:1-8). De brief wordt gedateerd in het jaar 50 of 51 na Christus.

■ Historische achtergrond

Thessalonica (het huidige Thessaloniki) in het noorden van Griekenland was in de tijd van Paulus een grote handelsstad vanwege haar ligging aan de belangrijkste verbindingsweg tussen Rome en het oosten van het Romeinse rijk. Na Filippi was Thessalonica de tweede stad in Europa waar Paulus en zijn medewerkers een gemeente stichtten (Handelingen 17:1-9). Zij kregen echter te maken met tegenwerking door Joden, waardoor zij de stad moesten verlaten (Handelingen 17:5-10). Via Berea en Athene reisde Paulus naar Corinthe (Handelingen 17:10-18:1). Paulus wilde in deze

tijd de Thessalonicenzen wel opnieuw bezoeken, maar dit was hem niet mogelijk (2:17,18). Silas en Timotheüs waren aanvankelijk in Berea achtergebleven (Handelingen 17:14). Toen zij in Athene weer bij Paulus kwamen, stuurde deze Timotheüs naar Thessalonica, terwijl Silas vermoedelijk naar een andere gemeente ging (3:1,2). In Corinthe voegden Timotheüs en Silas zich opnieuw bij Paulus (Handelingen 18:5). Paulus hoorde toen van Timotheüs dat het goed ging met de gelovigen in Thessalonica (3:1-8) en schreef vervolgens namens hen drieën zijn brief. De eerste brief aan de Thessalonicenzen is dus tijdens de tweede zendingsreis vanuit Corinthe geschreven.

■ Onderverdeling en inhoud

De eerste brief aan de Thessalonicenzen valt uiteen in een persoonlijk en een onderwijzend deel.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-3:13	Paulus' blijdschap over de Thessalonicenzen
2	4:1-5:28	Onderwijs over heiliging en de wederkomst

Na de inleidende groet en zegenbede (1:1) schrijft Paulus, dat hij God voortdurend dankbaar is voor de geloofsgroei van de christenen in Thessalonica (1:2-10). Paulus en zijn medewerkers hebben zich onbaatzuchtig ingespannen om de Thessalonicenzen het evangelie te brengen en om hen in Christus te laten groeien (2:1-12). Timotheüs heeft het nieuws overgebracht aan Paulus dat de gelovigen in Thessalonica standhouden in het

Uitzien naar de wederkomst (4:16 - 5:2 NBV)

¹⁶ Wanneer het signaal gegeven wordt, de aartsengel zijn stem verheft en de bazuin van God weerklinkt, zal de Heer zelf uit de hemel neerdalen. Dan zullen eerst de doden die Christus toebehoren opstaan, ¹⁷ en daarna zullen wij, die nog in leven zijn, samen met hen worden weggevoerd op de wolken en gaan we de Heer in de lucht tegemoet. Dan zullen we altijd bij hem zijn. ¹⁸ Troost elkaar met deze woorden.

¹ Broeders en zusters, ik hoef u niet te schrijven over het moment waarop dit zal gebeuren, ² want u weet zelf maar al te goed dat de dag van de Heer komt als een dief in de nacht.

1 THESSALONICENZEN

geloof ondanks verdrukking. Dit betekent een geweldige vreugde, maar Paulus blijft hopen en bidden, dat hij hen spoedig weer zal zien en verder zal mogen bouwen aan hun geloof (2:13-3:13).

Na verschillende aanwijzingen met als doel groei in een heilig leven (4:1-12) leert Paulus de Thessalonicenzen, dat de nog levende en de al gestorven gelovigen herenigd zullen worden bij de wederkomst van Jezus (4:13-18). Zijn komst zal ongelovigen overvallen als een dief in de nacht, maar christenen moeten nuchter en waakzaam zijn (5:1-11). Met een aantal korte aanwijzingen hoe als christen te leven, een zegenbede en een groet wordt de brief afgesloten (5:12-28).

■ Praktische betekenis

De gelovige Thessalonicenzen hebben al snel na hun bekering te maken gekregen met vervolging vanwege hun geloof. Hun volharding ondanks die vervolging is een voorbeeld, dat wijd en zijd bekend is geworden (1:6-8). Nog steeds is het zo, dat de volharding van vervolgte christenen medegelovigen inspireert en tot voorbeeld is.

De aansporing om waakzaam te zijn in verband met de wederkomst van Christus is ook bijna 2000 jaar later nog steeds van toepassing. Die dag komt als een dief in de nacht (5:2, vergelijk Mattheüs 24:43,44 en Lucas 12:39,40). Deze boodschap is zo belangrijk, dat zij op een aantal plaatsen in het Nieuwe Testament terugkomt, zoals in II Petrus 3:10 en Openbaring 16:15. De heiligingsgedachte in I Thessalonicenzen is optimistisch wat betreft de groeimogelijkheden van de gelovigen (bijvoorbeeld 3:13, 5:23). Dit waarschuwt christenen niet te gering te denken van de mogelijkheid in dit leven tot innerlijke verandering naar het beeld van Jezus.

■ Plaats binnen de Bijbel

I Thessalonicenzen is wellicht de oudste brief van Paulus, die overgeleverd is. Alleen die aan de Galaten zou eventueel nog ouder kunnen zijn, maar over de datering van deze brief zijn de meningen verdeeld.

■ Bijzondere kenmerken

De eerste brief aan de Thessalonicenzen is gericht aan christenen, die nog niet lang geleden tot geloof gekomen zijn. Toch kiest Paulus er niet voor hen te schrijven over fundamentele dogma's van het geloof. Blijkbaar was dat niet de eerste prioriteit of niet echt nodig. Wat Paulus vooral doet in de brief, is de persoonlijke band versterken en bijsturing geven met betrekking tot de levenswandel en de wederkomst van Christus.

Boodschap

Heiliging is een belangrijk aspect van het leven als christen: het is de wil van God (4:3) en de roeping van de gelovige (4:7). De christenen in Thessalonica kunnen de Heer en de schrijvers van de brief als voorbeeld navolgen (1:6), en ook andere gelovigen (2:14). Heiliging is het werk van God (5:23,24), maar komt niet tot stand zonder inspanning van de kant van de mensen (bijvoorbeeld 4:1).

Met betrekking tot de wederkomst is het belangrijk waakzaam te zijn. Christenen zijn waakzaam, als zij leven vanuit geloof, hoop en liefde (5:8). Het was de gelovigen in Thessalonica niet duidelijk, dat de nog levende en de al gestorven gelovigen bij de wederkomst samen de Heer zullen ontmoeten. Blijkbaar vreesde men, dat de al gestorven gelovigen minder van de wederkomst zouden meemaken dan de nog levende gelovigen, en dat zij dus achtergesteld zouden zijn. Deze gedachte wordt weerlegd op grond van een woord van Jezus zelf (4:13-18).

Het onderwijs op het gebied van heiliging en de wederkomst wordt in de eerste brief aan de Thessalonicenzen verschillende keren aan elkaar verbonden. De wederkomst is een innerlijke motivatie om heilig te leven (5:11). Het doel van christenen is een zuiver mens te zijn als Jezus terugkomt (3:13,5:23).

Beeld van Paulus

“Moge de Here u doen toenemen en overvloedig worden in de liefde tot elkaar en tot allen – zoals ook wij gezind zijn jegens u- , om uw harten te versterken, zodat zij onberispelijk zijn in heiligheid voor onze God en Vader bij de komst van onze Here Jezus met al zijn heiligen” (3:12,13).

2 THESSALONICENZEN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De tweede brief aan de Thessalonicenzen is evenals de eerste geschreven door Paulus, Silvanus en Timotheüs. Terwijl het merendeel van de brief in de "wij"-vorm geschreven is, spreekt Paulus in 2:5 en 3:17 in de "ik"-vorm. In 3:14 verwijzen de schrijvers naar een eerder door hen geschreven brief, dit is de eerste brief aan de Thessalonicenzen (vergelijk 2:15).

De tweede brief aan de Thessalonicenzen is niet lang na de eerste geschreven, waarschijnlijk slechts enkele maanden of één jaar later (51 of 52 na Christus). Paulus was toen in Corinthe (vergelijk Handelingen 18:5,11). Een aanwijzing dat beide brieven vrij snel na elkaar geschreven zijn is, dat in beide brieven de wederkomst van Christus een belangrijk onderwerp is. Ook het gegeven dat in beide brieven dezelfde drie personen als auteur worden genoemd is van belang, want voorzover bekend is Silvanus na de tweede zendingsreis geen metgezel van Paulus meer geweest.

■ Historische achtergrond

Paulus, Silvanus en Timotheüs hebben vernomen, hoe de eerste brief aan de gemeente in Thessalonica ontvangen is. Niet iedereen heeft ernaar willen luisteren (3:14) en er zijn verwarrende en misleidende geluiden te horen (2:2). Om te waarschuwen en broodnodige leiding te geven schrijven zij opnieuw een brief. Tegelijkertijd willen ze de christenen van Thessalonica ook bemoedigen, omdat zij met vervolging wegens hun geloof te maken hebben (1:4).

■ Onderverdeling en inhoud

De tweede brief aan de Thessalonicenzen kan in drie stukken onderverdeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-12	Persoonlijke bemoediging in het lijden
2	2:1-17	Onderwijs over de wederkomst
3	3:1-18	Aanwijzingen om als christen te leven

Na de inleidende groet en zegenbede (1:1,2) schrijven de auteurs hoe dankbaar zij zijn voor de geloofsgroei van de christenen van Thessalonica ondanks alle verdrukking waarmee zij te kampen hebben (1:3,4). Wanneer Jezus terugkomt, zullen zij die bij Hem horen getroost worden, maar hun verdrukkers zullen gestraft worden (1:5-10). Het gebed van Paulus, Silvanus en Timotheüs voor de Thessalonicenzen is, dat zij zullen groeien in het geloof, zodat Jezus geëerd wordt (1:11,12).

In hoofdstuk 2 wordt onderwijs gegeven over de gebeurtenissen, die aan de wederkomst van Christus vooraf zullen gaan. Dit is nodig omdat er verwarring heerst en misleiding dreigt in de gemeente (2:2,3). De schrijvers danken en bidden voor de Thessalonicenzen, die opgeroepen worden om vast te houden aan dat wat

Paulus
Schilderij van Rembrandt (1606 – 1669)

hen geleerd is (2:13-17).

Hoofdstuk 3 bevat een aantal verschillende richtlijnen met betrekking tot de levensstijl van de Thessalonicenzen. Het meest uitgebreid is de vermaning, dat ieder moet werken om in eigen levensonderhoud te voorzien (3:6-12). Paulus, Silvanus en Timotheüs vragen ook om voorbede (3:1,2) en vertellen wat de consequenties zullen zijn voor personen, die niet naar hun woorden willen luisteren (3:14,15).

■ Praktische betekenis

In de gemeente van Thessalonica heerste onduidelijkheid over een belangrijke geloofszaak. Dit kwam mede voort uit verwarring en misleiding (2:2,3). De remedie tegen verwarring en misleiding is vasthouden aan het geloof, zoals dat overgeleverd is (2:15, 3:6). In de tijd van Paulus waren naast het Oude Testament de woorden en geschriften van de apostelen richtinggevend (2:15). Sinds de tijd van de apostelen voorbij is, bestaat de overlevering uit de boeken van het Oude en van het Nieuwe Testament. Er bestaan verschillende visies op de geschiedenis. Soms heeft men een optimistische visie (het gaat steeds beter), soms een pessimistische (alles wordt steeds slechter). Ook is er een cyclische visie op de geschiedenis, die ervan uitgaat dat er ten diepste niets echt verandert. In II Thessalonicenzen komt duidelijk

naar voren, dat het christelijk geloof een apocalyptische geschiedenisvisie heeft: de wereld ontwikkelt zich negatief naar een moreel dieptepunt, maar dan komt er een beslissende positieve verandering, die door God bewerkt wordt.

■ Plaats binnen de Bijbel

II Thessalonicenzen is van groot belang voor christenen om zich een juiste visie op de wederkomst te vormen. De brief is nauw met I Thessalonicenzen verweven, omdat het er een vervolg op is.

Over de geloofsafval en over de antichrist (2:3) wordt in andere bijbelboeken uitgebreider gesproken. De geloofsafval die voorafgaat aan de wederkomst wordt onder andere ook in Mattheüs 24:10-12 en II Timotheüs 3:1-9 genoemd; de antichrist wordt het meest uitgebreid beschreven in het boek Openbaring vanaf hoofdstuk 13.

■ Bijzondere kenmerken

Als daar reden toe is, roepen de schrijvers de Thessalonicenzen op, om te leven naar het voorbeeld dat zij zelf gegeven hebben (3:7, zie ook bijvoorbeeld I Thessalonicenzen 1:6 en 2:1-11). Zij hebben zelf voorgeleefd, wat ze van de gelovigen vragen, en verstaan de kunst, hier op een gepaste manier aandacht voor te vragen.

Boodschap

Nog meer dan in I Thessalonicenzen is de wederkomst van Christus het belangrijkste onderwerp van II Thessalonicenzen. In de gemeente van Thessalonica denken sommigen, dat 'de dag van de Heer' al gekomen is (2:2). Deze misvatting wordt weerlegd door te wijzen op wat aan de wederkomst vooraf moet gaan: geloofsafval en de verschijning van een mens, die tegenstander van God is (2:3). Zolang de geloofsafval en deze 'mens van de wetteloosheid' zich nog niet manifesteren, kan de wederkomst nog niet aanstaande zijn. De 'mens van de wetteloosheid' (in de brieven van Johannes 'antichrist' genoemd, in Openbaring 'het beest uit de zee') zal zich als god laten vereren in de tempel (2:4). Sommige uitleggers menen dat hier de letterlijke tempel in Jeruzalem bedoeld wordt (die was nog niet verwoest ten tijde van het schrijven van II Thessalonicenzen), anderen veronderstellen dat hier met 'tempel' de kerk bedoeld wordt. Er is iemand, die de verschijning van de antichrist (toen en nu nog) tegenhoudt, maar die zal verwijderd worden (2:7). Ook over de vraag wie het is die tegenhoudt, wordt heel verschillend gedacht (bijvoorbeeld de Heilige Geest, een engel of de evangelieverkondiging). In ieder geval is het iemand, die de ontplooiing van het kwaad tegenwerkt.

De wederkomst is voor christenen een troost en een bemoediging om stand te houden in het geloof (1:7). Voor hun verdrukkers en voor de mensen die God afwijzen, is de wederkomst echter het begin van een eeuwige straf (1:6-9). Het vooruitzicht van de wederkomst van Christus brengt sommigen ertoe geen werk meer te verrichten en op kosten van anderen te leven. Hiertegen is al eerder gewaarschuwd (I Thessalonicenzen 4:11,12), maar in II Thessalonicenzen klinkt de waarschuwing veel scherper (3:6-12).

Moge de Heer uw wil en verlangen richten op de liefde voor God en de standvastige trouw aan Christus. (3:5 NBV)

“Wil iemand niet werken, dan zal hij ook niet eten” (3:10b).

1 TIMOTHEÛS

■ Auteur en tijd van ontstaan

De eerste brief aan Timotheüs werd geschreven door de apostel Paulus (1:1). Timotheüs, aan wie de brief is gericht (1:2), was een medewerker van Paulus. Hij was afkomstig uit het zuidoosten van het huidige Turkije en had ouders uit verschillende culturen: zijn vader was een Griek en zijn moeder een Jodin (Handelingen 16:1). Van jongs af was Timotheüs door zijn moeder en grootmoeder met de heilige boeken van het Oude Testament opgevoed (II Timotheüs 3:15, 1:5). Toen Paulus tijdens zijn tweede zendingsreis in de geboortestreek van Timotheüs was, nam hij hem als medewerker mee (Handelingen 16:3). In het vervolg van Handelingen en in de verschillende brieven van Paulus wordt Timotheüs vaak genoemd. Paulus en Timotheüs waren zeer aan elkaar gehecht (zie bijvoorbeeld 1:2, 1:18 en I Corinthiërs 4:17).

Wat betreft de datering van I Timotheüs zijn er twee mogelijkheden. Bekend is dat Timotheüs in Efeze is (1:3), en dat de brief geen aanwijzingen bevat, dat Paulus tijdens het schrijven een gevangene is (3:14, 15 wekt niet de indruk dat Paulus in hechtenis is). De eerste mogelijkheid is dat Paulus de I Timotheüs brief omstreeks 55 na Christus schreef, toen hij zelf uit Efeze naar Macedonië was vertrokken (Handelingen 20:1). De tweede mogelijkheid is, dat deze brief werd geschreven in de jaren zestig van de eerste eeuw na Christus. De brief stamt in dat geval uit een periode in het leven van Paulus, die in Handelingen niet meer staat opgetekend en waarover niet veel bekend is. De tweede mogelijkheid is waarschijnlijker, omdat I Timotheüs inhoudelijk een grote overeenkomst heeft met de brief aan Titus, en dus vermoedelijk uit ongeveer dezelfde tijd stamt. In de brief aan Titus wordt gesproken over gebieden waar Paulus volgens de beschrijving in Handelingen omstreeks 55 na Christus nog niet gepredikt heeft (Titus 1:5, Creta, en Titus 3:12, Nicopolis).

■ Historische achtergrond

I Timotheüs behoort samen met II Timotheüs en Titus tot de 'pastorale (herderlijke) brieven'. De drie brieven worden zo genoemd, omdat ze alle drie herderlijke instructies bevatten, die Paulus geeft voor het gezond functioneren van plaatselijke gemeentes. Ze zijn gericht aan personen, in tegenstelling tot de meeste andere brieven van Paulus.

Sommige critici zijn van mening, dat de pastorale brieven niet door Paulus zelf geschreven zijn, maar door een onbekende uit later tijd. Toch worden I Timotheüs en Titus al aan het einde van de eerste eeuw na Christus door Clemens van Rome (een kerkvader) geciteerd. Dit betekent dat de pastorale brieven reeds heel vroeg in de kerkgeschiedenis gezaghebbend waren. Ook bevatten de pastorale brieven veel persoonlijke gegevens van

Paulus en zijn medewerkers, die als ze niet zouden kloppen, veertig jaar later nog weerlegd hadden kunnen worden.

■ Onderverdeling en inhoud

Een onderverdeling van de eerste brief aan Timotheüs is niet eenvoudig te geven. De brief bevat aanwijzingen van Paulus voor Timotheüs op verschillende gebieden die het gemeentelven betreffen. Door de hele brief heen wordt op het gevaar van dwaalleer gewezen (bijvoorbeeld 1:3,4:1, 6:3).

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-20	Aansporing om dwaling tegen te gaan
2	2:1-6:2	Aansporingen voor het gemeentelven
3	6:3-6:21	Waarschuwing tegen de geldzucht

Na het opschrift van de brief (1:1,2) wijst Paulus direct op het gevaar van mensen die een dwaalleer brengen (1:3-11). Paulus zelf is een voorbeeld van de grote genade van God, die mensen redt, die dat totaal niet verdienen (1:12-20).

Gebed voor mensen, ook voor machthebbers, is heel belangrijk (2:1-7). Paulus geeft ook aanwijzingen voor mannen en vrouwen, hoe zij zich moeten gedragen (2:8-15). Vervolgens vertelt hij, aan welke vereisten voldaan moet worden om opziener of diaken te kunnen zijn (3:1-16). In 4:1-11 wordt opnieuw gewezen op het gevaar van dwaalleren. Daarna ontvangt Timotheüs allerlei verschillende aanwijzingen, die hun toepassing vinden in de gemeente (4:12-6:2).

Rijkdom en de gevaren die daarmee samenhangen zijn het onderwerp van 6:3-19. De brief eindigt met de oproep aan Timotheüs om zich verre te houden van wat niet bij God hoort (6:20,21).

■ Praktische betekenis

I Timotheüs wekt niet de indruk, dat leiding geven in de kerk een zaak van enkelingen is. Timotheüs zelf maakte deel uit van een team rondom de apostel Paulus. Zowel diakenen (3:8) als oudsten (5:17) worden in het meervoud genoemd.

Voorbede voor mensen en overheden is belangrijk en werkt echt iets uit (2:1,2).

Bij God is elk mens welkom, voor elk mens is Gods verlangen dat hij of zij het eeuwige leven zal ontvangen (2:4).

■ Plaats binnen de Bijbel

Binnen het geheel van de brieven van Paulus staan I Timotheüs en de beide andere pastorale brieven enigszins apart. Veel brieven aan gemeenten bevatten namelijk geloofsonderwijs en de gevolgen daarvan voor de levenswandel van christenen. In de pastorale brieven is het geloofsonderwijs veel minder aanwezig; in deze brieven overheerst de praktische instructie van Paulus aan zijn medewerkers.

1 TIMOTHEÛS

■ Bijzondere kenmerken

In 3:16 spreekt Paulus over het geheim van de godsvrucht (NBG-vertaling). Vervolgens geeft hij een gezegde weer, dat vermoedelijk een oude christelijke geloofsbelijdenis of spreuk is geweest. De spreuk bevat een paradox: ondanks zijn goddelijke majesteit is Christus verschenen als sterfelijk mens; ondanks zijn verschijning als sterfelijk mens is Christus de hoop van de mensen en Heer in de hemel.

Boodschap

De belangrijkste boodschap van Paulus aan Timotheüs is, dat hij verkeerde leringen uit de gemeente moet weren. Een ingang voor dwaalleringen is het zich bezighouden met fantasiegedachten en geslachtsregisters (1:4). Als iemand niet tot inkeer komt van dwaalleer, lijdt diens geloof schipbreuk (1:19). De dwaalleraren roepen op tot ascese (4:3), maar zijn uiteindelijk helemaal niet onbaatzuchtig (6:3-5). Dwaalleer wordt kennis genoemd, maar ten onrechte (6:20).

I Timotheüs bevat veel richtlijnen voor een gezond kerkelijk leven. In hoofdstuk 3 wordt opgesomd, aan welke vereisten leidinggevenden in de kerk moeten voldoen. De meeste van deze vereisten liggen op het terrein van het karakter en van eenheid tussen leer en leven. Een conclusie die hieruit getrokken mag worden, is dat leven met God en groei in Christusgelijkvormigheid belangrijkere voorwaarden zijn voor een leider in de gemeente dan aanleg of bekwaamheden.

Rijkdom en het verlangen ernaar vormen een ernstig gevaar voor het geestelijke leven. Profijt voor het eeuwige leven heeft rijkdom niet, want niemand kan iets meenemen bij het sterven (6:7). Wie niet tevreden is met de eerste levensbehoeften, komt in verleiding, die uiteindelijk kan uitmonden in afdwaling van het geloof (6:8-10). Rijkdom kan echter ook gebruikt worden om goede daden te doen, die wel bijdragen aan het geestelijk leven (6:18,19).

Lees, predik en onderwijs (4:13-16 NBV)

¹³ In afwachting van mijn komst moet je je toeleggen op het voorlezen uit de Schrift, op de prediking en het onderricht.

¹⁴ Veronachtzaam de genade die je geschonken is niet; je dankt haar aan de profetische woorden die de raad van oudsten over jou, onder handoplegging, heeft uitgesproken.

¹⁵ Richt je hierop, maak het je eigen, zodat voor iedereen duidelijk wordt dat je vorderingen maakt.

¹⁶ Neem je in acht, houd je aan de leer en blijf dat doen; dan red je zowel jezelf als hen die naar je luisteren.

“Dit schrijf ik u, hoewel ik vrij spoedig tot u hoop te komen. Mocht ik nog uitblijven, dan weet u, hoe men zich behoort te gedragen in het huis van God, dat is de gemeente van de levende God, een pijler en fundament van de waarheid” (3:14,15).

2 TIMOTHEÛS

Foto van het Colosseum in Rome

■ Auteur en tijd van ontstaan

De apostel Paulus is de auteur van de tweede brief aan Timotheüs (1:1). Paulus zit in de gevangenis (2:9) en verwacht dat hij zal moeten sterven voor het geloof in Christus (4:6). Velen hebben hem in de steek gelaten (1:15, 4:10,16) en Paulus verlangt naar de aanwezigheid van Timotheüs (4:9,21), met wie hij een nauwe band heeft (1:2,4).

Paulus zit gevangen in Rome (1:17); dit betekent dat II Timotheüs geplaatst moet worden in de laatste periode van zijn leven. Het is onzeker of deze gevangenschap dezelfde is als die in Handelingen 28:30,31 wordt genoemd. Het valt op dat Paulus de kans dat hij nog vrij zal komen in II Timotheüs nihil acht (4:6), terwijl hij in andere brieven optimistisch over mogelijke vrijlating spreekt (Filemon 22, Filippenzen 1:25, 2:24). Dit heeft ertoe geleid dat men vaak aanneemt dat Paulus na een periode van twee jaar (Handelingen 28:30) is vrijgelaten, en vervolgens nog rondgereisd heeft. Enkele jaren later zou Paulus dan opnieuw gevangen gezeten hebben te Rome, tijdens welke periode hij II Timotheüs schreef. Hoe dan ook, II Timotheüs moet na het jaar 60 na Christus gedateerd worden als de chronologisch laatste brief van Paulus, die in de Bijbel is opgenomen.

■ Historische achtergrond

II Timotheüs kan gekarakteriseerd worden als het geestelijke testament van Paulus. Hij geeft Timotheüs veel aanwijzingen met betrekking tot zijn taak en met betrekking tot de toekomst. Timotheüs heeft bemoediging nodig om zijn werk in dienst van het evangelie met vrijmoedigheid te kunnen doen (1:7,8 en 2:1), en ontvangt dan ook veel aansporing van Paulus (bijvoorbeeld 4:1-5). Het is duidelijk dat Paulus Timotheüs ook op de hoogte wil brengen van de evangelieverspreiding en van de situatie van de andere medewerkers van Paulus. Er worden in II Timotheüs namelijk opvallend veel namen van personen genoemd.

■ Onderverdeling en inhoud

De tweede brief aan Timotheüs bevat veel aanwijzingen, maar ook een waarschuwing voor de toekomst en persoonlijke woorden.

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:26	Aanwijzingen voor Timotheüs in zijn bediening
2	3:1-17	Waarschuwing voor de toekomst
3	4:1-22	Slotaanmoediging en persoonlijke berichten

Na het opschrift van de brief (1:1,2) vertelt Paulus Timotheüs dat hij steeds voor hem dankt en bidt (1:3-5). Timotheüs wordt opgeroepen zich moedig op te stellen naar het voorbeeld van Paulus (1:6-14), die te maken heeft met afwijzing door mensen (1:15-18). Trouw door het lijden heen wordt beloond met eeuwige heerlijkheid (2:1-13). 2:14-26 bevat aanwijzingen hoe om te gaan met mensen die onder christenen allerlei vreemde gedachten over het geloof proberen te verspreiden. Een kenmerk van de tijd voor de wederkomst van Jezus is, dat mensen volkomen los van God leven en zich ook niet laten gezegen (3:1-9). Timotheüs heeft zich hierin een heel ander mens betoond; de Schrift, het Woord van God is een veilige gids in het leven (3:10-17). Nog een laatste keer betuigt Paulus Timotheüs nadrukkelijk zijn geestelijke taak trouw te volbrengen (4:1-5). Tot slot komen nog een aantal mededelingen aan de orde die Paulus zelf betreffen, maar ook de voortgang van de evangelieverkondiging (4:6-22).

■ Praktische betekenis

Timotheüs is iemand die leiding geeft aan gemeenten in dienst van het evangelie, en daarom bevat deze aan hem gerichte brief veel onderwerpen, die speciaal voor leidinggevende mensen in de kerk belangrijk zijn. Vooral hoofdstuk 2 bevat veel beelden, die zij op zichzelf mogen toepassen: soldaat (2:3), kampvechter (2:5), landman (2:6), arbeider (2:15) en dienstknecht (2:24). Vervolging vanwege het geloof in Christus is volgens

2 TIMOTHEÛS

Paulus geen uitzondering; integendeel, het is de regel (3:12).

Paulus raadt Timotheüs in 2:2 aan, om speciaal geestelijk te investeren in mensen, die in staat en betrouwbaar zullen zijn om anderen weer te onderwijzen. Dit betekent dat Timotheüs niet zomaar moet doen wat hem voor handen komt, maar dat hij strategisch moet denken, om op die manier een zo hoog mogelijk resultaat voor het koninkrijk van God te behalen.

■ Plaats binnen de Bijbel

II Timotheüs is een bijzondere brief, omdat deze Paulus laat zien aan het einde van zijn leven. De brieven van zijn hand in het Nieuwe Testament laten vaak de strijd zien, die Paulus te voeren heeft in dienst van het evangelie. Nu kan hij echter zeggen: "Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb mijn loop ten einde gebracht, ik heb het geloof behouden" (4:7).

■ Bijzondere kenmerken

Timotheüs wordt opgedragen als evangelist te werken (4:5). Christus geeft evangelisten om mee te bouwen aan de kerk (Efeziërs 4:11, vergelijk 1:6). In de huidige tijd wordt onder een evangelist meestal iemand verstaan, die bezig is het evangelie te brengen aan mensen, die buiten de christelijke gemeente staan. In de tijd van het Nieuwe Testament gaven evangelisten ook leiding aan gemeenten (Timotheüs zelf is hiervan het voorbeeld). Een bekende evangelist was Filippus, die rondtrok om te prediken (Handelingen 8:5 en 21:8).

Boodschap

Paulus weet dat zijn levenseinde aanstaande is. Zijn belangrijkste doel in de brief is, dat hij Timotheüs wil aanmoedigen om in het geloof en in zijn geestelijke taak te volharden. Daarbij onderschat hij de problemen waarmee Timotheüs te maken zal krijgen niet, maar zegt zelfs dat die eerder groter zullen worden dan kleiner (3:1). Steun zal Timotheüs ondervinden van de Heilige Geest (1:6,7) en van het vooruitzicht dat er in het eeuwig leven beloning is voor de inspanningen, die voor Christus worden gedaan (2:10-12). Timotheüs moet er wel rekening mee houden, dat hij in dit leven met zware tegenstand te maken kan krijgen (2:3, 4:5).

Hoewel zich veel vreemde ideeën en dwaalleringen opdringen, is er één maatstaf, die het juiste zicht op hen geeft. Dat is het woord van God, de Bijbel (Timotheüs kan nog niet een complete Bijbel hebben gehad, maar wel had hij de beschikking over het Oude Testament). Het woord van God weerlegt verkeerde dingen en voedt op, zodat een christen daaraan genoeg heeft om volledig toegerust God te kunnen dienen (3:16,17).

Standbeeld van Paulus bij de St. Paulus Kerk in Rome

"Maak er ernst mee u wèl beproefd ten dienste van God te stellen, als een arbeider, die zich niet behoeft te schamen, doch rechte voren trekt bij het brengen van het woord van de waarheid" (2:15).

TITUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Deze brief is door de apostel Paulus aan zijn medewerker Titus geschreven (1:1,3). Vermoedelijk is Titus tot geloof gekomen door de prediking van Paulus, want Paulus noemt hem "mijn waar kind krachtens ons gemeenschappelijk geloof" (1:3). Ook duidt Paulus Titus aan als "mijn broeder" (II Corinthiërs 2:12) en als "mijn medestander en mijn medewerker" (II Corinthiërs 8:23). Titus wordt in het bijbelboek Handelingen van de Apostelen niet genoemd, maar wel een aantal keren in de brieven van Paulus. Hij was geen Jood, maar een Griek (Galaten 2:3). Vanwege het zendingswerk, waaraan Paulus leiding gaf, was Titus vaak onderweg, bijvoorbeeld naar Corinthe (II Corinthiërs 7:5-7), Creta (1:5) en Dalmatië (II Timotheüs 4:10). Het is niet mogelijk de brief aan Titus precies te dateren. Nergens in Handelingen van de Apostelen worden Creta (1:5) en Nicopolis (3:12; Nicopolis was een plaats in het westen van Griekenland) genoemd als regio's waar Paulus predikte. Paulus is in vrijheid, als hij schrijft (3:12). Daarom is een datering na Paulus' eerste gevangenschap in Rome (Handelingen 28:30,31), midden jaren zestig van de eerste eeuw na Christus, het meest waarschijnlijk.

■ Historische achtergrond

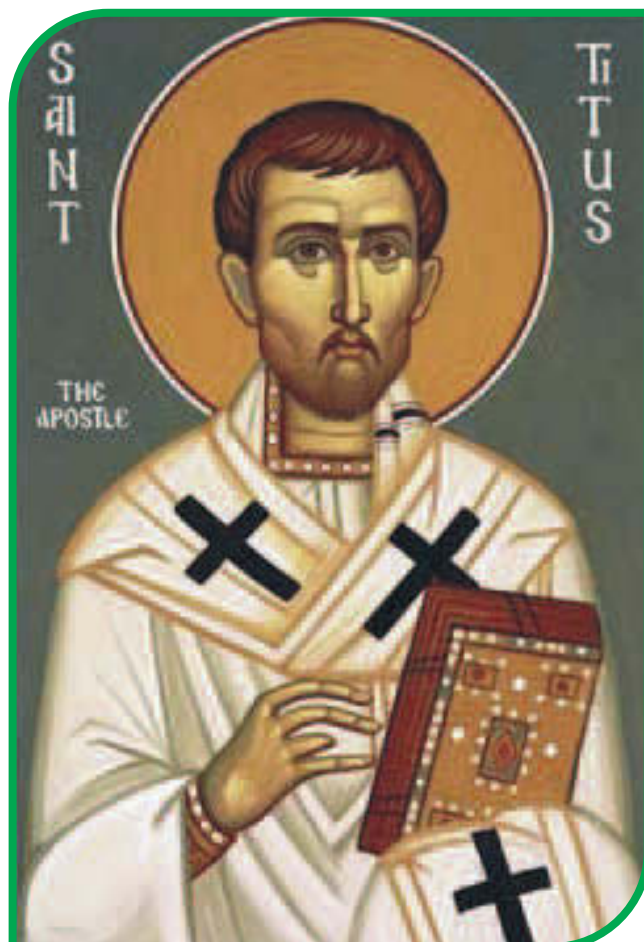
Titus is door Paulus op Creta achtergelaten om de gemeenten daar zo te instrueren, dat ze op een ordelijke wijze kunnen functioneren (1:5). Creta is het grootste Griekse eiland, dat ongeveer 100 kilometer ten zuidoosten van het vasteland van Griekenland ligt. Cretenzers stonden niet gunstig bekend, zoals blijkt uit 1:12, en Paulus raadt Titus dan ook aan om met gezag en rechtlijnig op te treden (1:10-14). Vermoedelijk waren Zenas en Apollos de bezorgers van de brief van Paulus aan Titus (3:13). Paulus zal Artemas of Tychikus naar Titus toesturen, mogelijk om hem te vervangen, maar misschien ook alleen om hem op te halen. Zodra één van hen bij Titus aangekomen is, wil Paulus dat Titus naar hemzelf toekomt in Nicopolis (3:12). Paulus wilde speciaal in de winter in Nicopolis blijven, omdat dat seizoen niet gunstig was om te reizen.

■ Onderverdeling en inhoud

Paulus geeft Titus een tweeledige opdracht: zaken van de gemeenten op Creta goed regelen en oudsten aanstellen (1:5). Beide zaken komen in het vervolg van de brief duidelijk aan de orde.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4	Opschrift van de brief
2	1:5-16	Het aanstellen van oudsten
3	2:1-3:11	Orde in de gemeenten
4	3:12-15	Persoonlijke mededelingen

Na het opschrift (1:1-4) herinnert Paulus Titus aan zijn

icoon van Titus

taak op Creta: orde brengen in de gemeenten en oudsten aanstellen (1:5). Het is belangrijk, dat het leven van kandidaat-oudsten in overeenstemming is met de christelijke leer (1:6-9). Alleen dan zullen ze goed leiding kunnen geven aan de Cretenzers. Er zijn namelijk mensen die tegenspreken en afwijkende leerstellingen brengen; zulke mensen moeten in de gemeente weerlegd en de mond gesnoerd worden (1:10-16). In hoofdstuk 2 en 3 noemt Paulus een aantal aandachtsgebieden, waar in de gemeenten van Creta aan gewerkt moet worden, zodat er de nodige rust en orde komt. Hij geeft aanwijzingen voor ouderen en jongeren, mannen, vrouwen en slaven (2:1-15). Dan volgen nog een aantal algemene richtlijnen voor de gemeentelieden, waarbij onder andere het gevaar van scheuring onder invloed van dwaalleraren aan de orde komt (3:1-11). De brief sluit af met een aantal persoonlijke mededelingen (3:12-15).

■ Praktische betekenis

De combinatie van de woorden 'God' en 'Heiland' (of anders vertaald: 'Redder') komt in de brief aan Titus een aantal keren voor (1:3, 2:10,13, 3:4). Het woord 'Heiland' kan betrekking hebben op Jezus (bijvoorbeeld 1:4), maar ook op God de Vader (bijvoorbeeld 3:4). De uitdrukking 'onze grote God en Heiland, Christus Jezus' in 2:13 laat duidelijk zien, dat Paulus Christus als God

ziet. Dit is een belangrijke constatering, omdat soms weersproken wordt, dat het Nieuwe Testament leert dat Christus één van wezen met God de Vader is.

■ Plaats binnen de Bijbel

Samen met de beide brieven aan Timotheüs wordt Titus tot de zogenoemde pastorale brieven gerekend. Inhoudelijk is er veel overeenkomst tussen I Timotheüs en Titus: in beide bijbelboeken komt aan de orde, welke eisen aan oudsten gesteld mogen worden. Ook wordt zowel in I Timotheüs als in Titus gewaarschuwd tegen dwaalleraren.

■ Bijzondere kenmerken

Paulus citeert in 1:12 de Griekse filosoof Epimenides, die leefde in de zesde eeuw voor Christus. Behalve op deze plaats komt het nog twee keer in het Nieuwe Testament voor, dat hij een niet-gelovige denker of dichter citeert, namelijk in Handelingen 17:28 en I Corinthiërs 15:33.

Boodschap

Het doel van Paulus met het schrijven van zijn brief is Titus raad te geven, zodat hij zijn taak op Creta goed uit kan voeren. Het is duidelijk dat Titus daarbij weerstand te verwachten heeft van mensen, die afwijken in de leer. Titus moet ervoor waken, dat hij hen geen ruimte geeft (1:10-16, 3:9-11). De brief als totaal wekt de indruk, dat de Cretenzers over het algemeen mondig waren en behoorlijk eigenwijs konden zijn.

Bij het aanstellen van oudsten in de gemeenten van Creta wordt Titus eraan herinnerd, dat hun leven in alle opzichten in overeenstemming moet zijn met het geloof (1:6-9). Als zij zichzelf niet daaraan houden, hebben zij immers ook geen moreel gezag om mensen die tegenspreken te weerleggen (1:9).

De brief aan Titus bevat twee kernachtige samenvattingen van het christelijk geloof (2:11-14 en 3:4-7). Enkele opvallende elementen hiervan zijn, dat de genade van God gericht is op alle mensen (2:11), en dat de wedergeboorte en de vernieuwing door de Heilige Geest vergeleken worden met een bad (wat als beeld naar de doop verwijst).

Foto van de St. Titus basilica op Kreta

“Maar jij, kom uit voor dat wat met de gezonde leer overeenkomt” (2:1).

FILEMON

Paulus in de gevangenis
Schilderij van Rembrandt (1606 – 1669)

■ Auteur en tijd van ontstaan

De brief aan Filemon is van de hand van de apostel Paulus (vers 1,9,19) en van zijn medewerker Timotheüs (1). De brief is niet alleen aan Filemon geadresseerd, maar ook aan zijn huisgenoten, en aan de gemeente die in zijn huis bij elkaar komt (2). Deze brief is de kortste die van Paulus in het Nieuwe Testament is overgeleverd (slechts 25 verzen), en heeft de meest persoonlijke inhoud. Paulus zit gevangen terwijl hij aan Filemon schrijft (1,9), maar is optimistisch over zijn kans op vrijlating (22). De datering van de brief aan Filemon is nauw verbonden met die van de brief aan de Colossenzen. Onesimus, die het onderwerp van de brief aan Filemon is, wordt in de Colossenzenbrief 'één van de uwen' genoemd (Colossenzen 4:9), waaruit blijkt dat Onesimus en zijn meester Filemon in Colosse of in de directe nabijheid ervan woonden. Epafras (23) en Marcus, Aristarchus, Demas en Lucas (24) worden ieder ook in de Colossenzen brief genoemd (Colossenzen 4:10-14). Archippus, die medestrijder wordt genoemd (2), moet in Colossenzen 4:17 aangespoord worden zijn taak te vervullen. Dit alles vormt genoeg aanwijzing te veronderstellen dat de brief aan Filemon net als de Colossenzen brief geschreven is tijdens Paulus' gevangenschap in Caesarea (ongeveer 58 na Christus; Handelingen 23:23-26:32) of in Rome (ongeveer 61 na Christus; Handelingen 28:16-30).

■ Historische achtergrond

Paulus schrijft Filemon om een goed woord te doen voor diens slaaf Onesimus, die op het moment van schrijven bij Paulus aanwezig is. Blijkbaar was Onesimus tegen de wil van Filemon in bij hem weggegaan (12), misschien had hij hem zelfs bestolen (18). Het is mogelijk dat Onesimus bewust naar Paulus toe is gegaan om te vragen om diens voorspraak. Een weggelopen slaaf bleef levenslang bezit van zijn meester, en liep als hij gepakt werd kans op strenge straffen. Onesimus is bij Paulus tot geloof gekomen (10), en Paulus wil graag dat Filemon Onesimus genadig behandelt, wanneer hij bij hem terugkeert (17). Indirect vraagt Paulus Filemon zelfs, of hij Onesimus weer naar hem terug wil sturen om hem bij te staan in zijn gevangenschap (13,14).

■ Onderverdeling en inhoud

De kleine brief aan Filemon kan verdeeld worden in een inleiding, hoofddeel en slot.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1-7	Inleiding: begroeting en gebed
2	8-21	Hoofddeel: voorspraak voor Onesimus
3	22-25	Slot: groeten en zegenbede

Hoewel de brief aan Filemon persoonlijk is, betreft Paulus er ook andere mensen bij: Timotheüs als medeschrijver en Apfia, Archippus en de gemeente als medeadresseerden (1-3). Paulus is dankbaar voor de liefde en trouw van Filemon, en bidt dat hij

Boodschap

De slavernij was in het Romeinse rijk een maatschappelijk gegeven. De toon van het verzoek van Paulus aan Filemon maakt duidelijk, dat in het christelijk geloof ook slaven geliefde, belangrijke en gelijkwaardige medemensen zijn (16). Juridisch stelt Paulus de slavernij niet ter discussie, menselijk gezien echter slaat hij de basis onder het instituut 'slavernij' weg. De brief aan Filemon is er een voorbeeld van, dat de liefde van Christus de verschillen tussen mensen wegneemt en hen één maakt.

Paulus roept niet op om door actie verkeerde maatschappijstructuren zoals slavernij te veranderen. Hij is in de eerste plaats gericht op hartsverandering bij mensen. Dit leidt er aan de ene kant toe, dat hij wil dat Onesimus terugkeert en zich weer aan Filemon onderwerpt (12), maar aan de andere kant ook, dat hij wil dat Filemon Onesimus als een geliefde broeder behandelt (16).

verder zal groeien in de goede dingen, die naar Christus leiden (4-7).

Paulus vraagt Filemon om Onesimus weer in zijn huisgezin op te nemen zonder hem te straffen, zelfs om hem lief te hebben. Paulus biedt ook aan eventuele financiële schade te vergoeden, en hoopt eigenlijk dat Filemon Onesimus naar hemzelf zal sturen als helper in zijn gevangenschap (8-21).

Paulus hoopt binnen afzienbare tijd vrij te komen en dan ook Filemon te bezoeken. Hij brengt groeten over van zijn medewerkers en beëindigt de brief met een zegenwens (22-25).

■ Praktische betekenis

Paulus bemiddelt voor Onesimus en is zelfs bereid in te staan voor de schade, die deze Filemon heeft toegebracht (18,19). Hierin is Paulus een beeld van Christus, die voor de mensen pleit en bereid is geweest zelf te lijden voor de zonden van de mensen.

■ Plaats binnen de Bijbel

Filemon is als brief van Paulus uniek, omdat hij persoonlijk gericht is aan iemand, die niet direct een medewerker van Paulus is. Sommige achtergronden van de brief aan Filemon worden verduidelijkt door de brief aan de Colossenzen, die in dezelfde tijd en omstandigheden geschreven is.

■ Bijzondere kenmerken

De naam Onesimus betekent 'bruikbaar'. In vers 11 maakt Paulus hier een woordspeling mee.

“Want hij is misschien wel daarom een tijdlang weg geweest, opdat u hem voorgoed zou terughebben, nu niet meer als slaaf, maar als meer dan slaaf, als een geliefde broer.” (15,16A).

HEBREEËN

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam van de schrijver van de brief aan de Hebreeën wordt in het bijbelboek zelf niet vermeld. Ook de vroege christelijke overlevering is hierover niet eenduidig. Het meest wordt Paulus genoemd, maar er zijn argumenten die zich hiertegen verzetten. De belangrijkste tegenargumenten zijn dat de stijl van de brief verschilt met die van de ons bekende brieven van Paulus en het feit dat de auteur van Hebreeën zichzelf rekent tot degenen die het geloof van anderen overgeleverd hebben gekregen (2:3). Het valt dus niet met zekerheid te zeggen, wie de schrijver van de brief aan de Hebreeën is geweest. Uit de persoonlijke mededelingen aan het einde van het boek (13:22-25) blijkt, dat het voor de ontvangers van de brief in ieder geval duidelijk moet zijn geweest wie hen schreef.

In 9:9 wordt gesproken over “de tegenwoordige tijd”, waarin offers worden gebracht (vergelijk ook 8:4). Deze tekst doelt op de tempel van Jeruzalem, en daaruit mag geconcludeerd worden dat Hebreeën vóór het jaar 70 na Christus (de verwoesting van de tempel) gedateerd moet worden. De vermoedelijke ontstaansdatum van de brief aan de Hebreeën ligt tussen 60 en 70 na Christus. Clemens van Rome, die aan het einde van de eerste eeuw na Christus een brief aan de gelovigen in Corinthe schreef, citeert meer dan eens uit Hebreeën.

■ Historische achtergrond

Aan het einde van het boek wordt Timotheüs genoemd (13:23), hoogstwaarschijnlijk de medewerker van

Paulus. Ook worden de groeten overgebracht van de broeders uit Italië (13:24). Dit doet vermoeden dat de schrijver in Italië was, of dat hij naar Italië (waarschijnlijk Rome) schrijft en daarbij groeten overbrengt van Italiaanse broeders, die zich in dezelfde plaats bevinden als hij.

Het (niet oorspronkelijke) opschrift “Aan de Hebreeën” laat zien, dat de brief aan de Hebreeën gericht was aan christenen met een Joodse achtergrond. Dit wordt bevestigd doordat de schrijver het Oude Testament vaak citeert en er van uit lijkt te gaan, dat de lezers de Joodse gebruiken goed kennen. Door de hele brief heen wil de auteur aantonen, dat Christus en wat Hij volbracht heeft vele malen belangrijker zijn dan het Joodse geloof zonder Christus. Uit zijn betoog kan afgeleid worden, dat hij bang is, dat zijn lezers weer terug zullen vallen in hun traditionele Joodse geloof, en dat hij hen daartegen wil waarschuwen. De aantrekkingskracht van het traditionele Joodse geloof bestond voor christenen van Joodse afkomst in de tastbaarheid van de Joodse eredienst, de (eerbiedwaardige) ouderdom ervan en de mogelijkheid om te ontkomen aan christenvervolging.

■ Onderverdeling en inhoud

In het grootste deel van het boek ligt de nadruk op onderwijs over de verhevenheid van Christus en de betekenis van wat Hij heeft gedaan voor ons. Dit onderwijs wordt afgewisseld met nadrukkelijke waarschuwingen tegen het gevaar om van Christus af te dwalen. De laatste hoofdstukken van Hebreeën leggen de nadruk meer op het praktische leven als christen

Geloof (11:1-3 NBV)

¹ Het geloof legt de grondslag voor alles waarop we hopen, het overtuigt ons van de waarheid van wat we niet zien.

² Om hun geloof werden de mensen uit vroeger tijden geprezen. ³ Door geloof komen we tot het inzicht dat de wereld door het woord van God geordend is, dat dus het zichtbare is ontstaan uit het niet-zichtbare.

Dl.	Verzen	Inhoud
1	1:1-7:28	De verhevenheid van Christus
2	8:1-10:18	De verhevenheid van Christus' werk
3	10:19-13:25	Leven als volgeling van Christus

In de inleidende zin van Hebreeën stelt de schrijver, dat de woorden van Christus de climax zijn van het spreken van God tot de mensen, en dat Christus troont aan de rechterhand van God, hoog verheven boven de engelen (1:1-4). Dat de engelen onderworpen zijn aan Jezus, wordt vervolgens aangetoond met citaten uit het Oude Testament (1:5-2:4). Christus heeft wel tijdelijk een nederig leven geleid op aarde, maar dat was om door zijn lijden en sterven mensen te redden van de duivel en de dood (2:5-18). Ook boven Mozes is Hij verheven (3:1-6). Er bestaat een gevaar om door verharding en ongehoorzaamheid van God af te vallen. Dit gevaar is alleen te vermijden door nederig en trouw naar God te luisteren: zo kan men de 'rust van God' ingaan (3:7-4:13). Jezus is een uitmuntende hogepriester, omdat hij de menselijke zwakheden uit ervaring kent (maar zonder te zondigen); als hogepriester vervangt Hij het priesterschap volgens de Joodse traditie van het Oude Testament, omdat Hij heilig en volmaakt is en eeuwig leeft (4:14-7:28).

Christus is in de hemel hogepriester van een nieuw verbond. Dit verbond werd al in het Oude Testament beloofd en houdt een hartsverandering in, waardoor mensen God intiem mogen kennen (8:1-13). De vergeving die onder het oude verbond geschonken werd, was niet afdoende, omdat er telkens weer geofferd moest worden. De verzoening die door het bloed van Christus bewerkt wordt, is wel afdoende, omdat die blijvende vergeving en heiliging uitwerkt (9:1-10-18). Het offer van Jezus bewerkt, dat gelovigen met vrijmoedigheid naar God toe mogen gaan. Er is wel standvastigheid in het geloof nodig, want wie Christus verwerpt na Hem eerst aangenomen te hebben, is de verzoening met God kwijt (10:19-39). De gelovigen die in het Oude Testament worden beschreven, zijn door hun standvastige vertrouwen op God een voorbeeld en een aanmoediging (11:1-40). Christenen moeten zich volledig toewijden om te leven naar de wil van God, aan wie zij eerbied en gehoorzaamheid verschuldigd zijn (12:1-29). De brief aan de Hebreeën sluit af met praktische vermaningen, toegespitst op de aansporing bereid te zijn voor Christus te lijden, gevolgd door enkele persoonlijke mededelingen (13:1-25).

■ Praktische betekenis

De geloofshelden uit Hebreeën 11 zijn er een illustratie van, wat geloven betekent: vertrouwen op God, zonder een 'hard' bewijs te hebben (vergelijk 11:1). In Hebreeën komt nadrukkelijk naar voren dat Christus

Boodschap

Joodse christenen die erover denken terug te keren naar het oudtestamentische geloof, begrijpen niet dat de uiterlijke vormen hiervan door Christus en wat Hij gedaan heeft achterhaald zijn. Christus is meer dan de profeten (1:1), de engelen (1:4), Mozes (3:3) en Aäron (7:9). Ook zijn priesterschap, offer en verbond zijn superieur aan hun voorgangers (7:11, 8:6, 9:13,14). Vergeleken bij de werkelijkheid van Christus in de hemel is het dienen van God in de Joodse tempeldienst niet meer dan een voorafgaande schaduw (8:5). Volharding in het geloof in Christus is nodig om vrede te hebben met God (10:28-31).

De brief aan de Hebreeën geeft veel onderwijs over Christus. Zijn menselijkheid wordt benadrukt (bijvoorbeeld 2:17,18 en 5:7,8), maar ook zijn goddelijkheid (bijvoorbeeld 1:1-4 en 1:8). Enkele bijzondere omschrijvingen van Christus in Hebreeën zijn 'afstraling van zijn heerlijkheid' en 'afdruk van zijn wezen' ('zijn' heeft hier betrekking op God; 1:3), 'leidsman en voleinder van het geloof' (12:2) en 'apostel en hogepriester van onze belijdenis' (3:1). 13:8 is een troostvolle belijdenis over Jezus: "Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid".

in de hemel pleit voor de mensen die door Hem tot God gaan (7:25). Hij heeft Zelf in zijn aardse leven een geestelijke ontwikkeling doorgemaakt, die Hem hiervoor heeft toegerust en waardig gemaakt (2:17,18 en 5:7-10). Christus steunt zijn volgelingen dus door zijn voorbede bij God en door het voorbeeld van zijn leven op aarde.

■ Plaats binnen de Bijbel

Hebreeën is gericht aan Joodse christenen. De schrijver maakt dan ook veel gebruik van het Oude Testament: hij citeert eruit en maakt er toespelingen op. Hij geeft onderwijs over wat veranderd is in vergelijking met de oude geloofssituatie (de persoon en het werk van Christus) en over wat hetzelfde gebleven is (het belang van geloof). Hebreeën is een uniek boek in het Nieuwe Testament en vormt een bijzondere brug naar de boeken van het Oude Testament.

■ Bijzondere kenmerken

De brief aan de Hebreeën wordt soms ook wel het vijfde Evangelie genoemd. Ter verklaring wordt daar vaak aan toegevoegd, dat de eerste vier Evangeliën vertellen over Christus' werk op aarde, en Hebreeën over Christus' werk in de hemel.

"Daar wij nu een grote hogepriester hebben, die de hemelen is doorgegaan, Jezus, de Zoon van God, laten wij aan die belijdenis vasthouden. Want wij hebben geen hogepriester, die niet kan meevoelen met onze zwakheden, maar een, die in alle dingen op gelijke wijze als wij is verzocht geweest, maar zonder te zondigen" (4:14,15).

JACOBUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Dit bijbelboek is genoemd naar de auteur, Jacobus (1:1). In het Nieuwe Testament komen verschillende personen voor, die deze naam dragen, zoals twee apostelen en een broer van Jezus. De oudchristelijke traditie noemt de broer van Jezus als schrijver van de brief. Dit is ook wel de meest waarschijnlijke kandidaat, omdat de andere bekende Jacobus, de broer van de evangelieschrijver Johannes, al betrekkelijk vroeg als martelaar stierf (Handelingen 12:2). Het auteurschap van Jacobus, de broer van Jezus, wordt tevens bevestigd door typische taalovereenkomsten tussen diens toespraak in Handelingen 15:13-21 en de brief van Jacobus.

Aanvankelijk geloofde Jacobus niet in zijn broer Jezus (Johannes 7:5), maar na zijn opstanding verscheen Jezus aan hem (I Corinthiërs 15:7). Vanaf toen hoorde Jacobus bij de volgelingen van Jezus (Handelingen 1:14). Hij werd een belangrijke leider in de gemeente van Jeruzalem (bijvoorbeeld Handelingen 12:17 en 21:18, Galaten 2:9). Volgens de geschiedschrijver Josephus werd Jacobus in 62 na Christus om zijn geloof gedood. De brief van Jacobus kan dus niet van later datum zijn dan dat jaar. Sommige bijbelgeleerden denken zelfs dat de brief nog veel ouder is, en eerder gedateerd moet worden dan de vergadering van Handelingen 15 (ongeveer 49 na Christus). Zij komen tot deze mening, omdat nergens in de brief iets blijkt van de zending onder niet-Joden, en de spanningen die dit met zich meebracht (zoals beschreven in Handelingen 15). Als de brief van Jacobus inderdaad vóór de vergadering van Handelingen 15 geschreven is, is de brief vermoedelijk het oudste op schrift gestelde boek van het Nieuwe Testament.

■ Historische achtergrond

Jacobus richt zijn brief aan de twaalf stammen in de verstrooiing (1:1). Mogelijkerwijs wil hij hiermee alle Joodse christenen die in het buitenland verblijven, aanspreken. Het is ook mogelijk, dat Jacobus in het bijzonder doelt op de Joodse christenen die na de dood van Stefanus door vervolging over heel het land verspreid werden (Handelingen 8:1-4). De tweede mogelijkheid lijkt iets waarschijnlijker, omdat 'de vroege en de late regen' (5:7) een weerpatroon weerspiegelen, dat alleen in Palestina en in het zuiden van Syrië voorkomt.

De inhoud van de brief van Jacobus bevestigt, dat het schrijven is gericht op christenen van Joodse afkomst. Voor de plaats van samenkomen van christenen wordt bijvoorbeeld het woord 'synagoge' gebruikt (2:2) en verschillende uitspraken zinspelen op oudtestamentische teksten (bijvoorbeeld 2:19 op Deuteronomium 6:4 en 5:4 op Deuteronomium 24:14,15). Jacobus focust op de praktijk van het leven

als christen, en roert heel weinig achterliggende christelijke geloofsovertuigingen aan, zeker als dit vergeleken wordt met de brieven van Paulus. Zo wordt de naam van Jezus bijvoorbeeld slechts tweemaal genoemd (1:1 en 2:1). De aanleiding voor Jacobus om zijn brief te schrijven kan ontleend worden aan de onderwerpen die hij behandelt. Hij is bang, dat het geloof van zijn lezers zal verminderen of uitdoven als gevolg van de gevaren die hij bespreekt.

■ Onderverdeling en inhoud

In de brief van Jacobus worden veel aanwijzingen en vermaningen aan elkaar geregen, waardoor een duidelijke structuur moeilijk te ontdekken valt. Naar onderwerp kan het bijbelboek in drieën verdeeld worden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-18	Beproeving en verleiding
2	1:19-5:6	Leven als christen
3	5:7-20	De zegen van volharding

Jacobus houdt zijn lezers voor, dat ze blij mogen zijn met allerlei beproevingen, omdat die uitwerken, dat ze sterk worden in hun geloof. Verleiding tot zonde komt nooit bij God vandaan, omdat God niet verleidt en niet verleid kan worden. God geeft alleen goede gaven, waarvan wijsheid er één is (1:1-18).

Een geloof, dat geen uitwerking vindt in concrete goede daden, heeft geen betekenis (1:19-27). Het is verkeerd mensen laag of hoog te achten vanwege hun

Geloof en werken (2:14-17 NBV)

¹⁴ Broeders en zusters, wat heeft het voor zin als iemand zegt te geloven, maar hij handelt er niet naar? Zou dat geloof hem soms kunnen redden?

¹⁵ Als een broeder of zuster nauwelijks kleren heeft en elke dag eten tekortkomt, ¹⁶ en een van u zegt dan: 'Het ga je goed! Kleed je warm en eet smakelijk!' zonder de ander te voorzien van de eerste levensbehoeften—wat heeft dat voor zin? ¹⁷ Zo is het ook met geloof: als het zich niet daadwerkelijk bewijst, is het dood.

maatschappelijke positie; bij christenen mag geen aanzien des persoons zijn (2:1-13). Geloof zonder levensverandering is dood, het is geen echt geloof (2:14-26). Verkeerd spreken is een enorme verleiding; het vereist een grote zelfbeheersing hieraan weerstand te bieden (3:1-12). Iemands daden tonen wat er in zijn of haar hart leeft (3:13-18). Wie de plezierige dingen van het leven als hoogste doel heeft, kiest ervoor een vijand van God te zijn; wie zich nederig aan God onderwerpt, wil ook graag zuiver voor Hem leven (4:1-12).

Christenen moeten zich ervan bewust zijn, dat zij hun leven niet in eigen hand hebben (4:13-17). Het kan lijken alsof rijkdom een voorrecht is, maar het is een gevaar voor het geestelijke leven (5:1-6).

Wie volhardt totdat Jezus terugkeert, ontvangt een rijke beloning van God (5:7-12). Alle omstandigheden van het leven mogen in gebed bij God gebracht worden; God beantwoordt het gebed van een oprechte gelovige, zodat het uitwerking heeft in de praktijk van het leven (5:13-20).

■ Praktische betekenis

Jacobus maakt vaak gebruik van de aanspreektitel 'broeders', vanaf het begin (1:2) tot het einde (5:19) van de brief. Soms kiest hij zelfs voor 'mijn geliefde broeders' (1:16,19 en 2:5). Jacobus doet dit om te beklemtonen, dat er een nauwe geloofsband tussen hem en zijn lezers bestaat (als in het Grieks het woord 'broeders' gebruikt wordt, heeft dit zowel betrekking op mannen als op vrouwen, zoals ook uit de NBV-vertaling blijkt).

Jacobus keert zich tegen een onafhankelijke houding, die geen rekening houdt met menselijke beperktheid en de noodzaak van Gods bewaring (4:13-17). Van 4:15, "Indien de Heer wil", is afgeleid het gebruik van de letters 'D.V.' (afkorting van de Latijnse woorden 'Deo Volente' - als God het wil).

Tegen het einde van zijn brief spreekt Jacobus over de kracht van het gebed (5:13-18). Belangrijk is, dat het gebed gelovig is (5:15) en dat zonden beleden worden (5:16). God hecht veel belang aan het gebed van een rechtvaardige, en verleent er kracht aan (5:16). Dit betekent op zich niet, dat God precies zo handelt, als de rechtvaardige vraagt. Het betekent wel, dat God luistert naar de rechtvaardige, en dat het gebed op de een of andere manier een positieve uitwerking heeft. In 5:14 wordt gesproken over het zalven van zieken door de oudsten van de gemeente. Zalving met olie was in die tijd een hygiënische en medische handeling. De zalving door de oudsten vindt plaats als symbool van de genezing, die door God geschonken wordt.

■ Plaats binnen de Bijbel

Jacobus bevat allerlei wijze woorden die te maken hebben met het doen van de wil van God. Er is dan ook een bepaalde overeenkomst met het boek Spreuken in het Oude Testament, dat op soortgelijke wijze puntige uitspraken over het leven doorgeeft.

Boodschap

Jacobus bespeurt of vreest dat het geloof niet of onvoldoende in het leven van zijn broeders en zusters functioneert. Het is noodzakelijk dat christenen leven naar hun geloof; als ze dat niet doen, misleiden ze zichzelf (1:22), en is hun geloof dood (2:17). Jacobus snijdt vele praktische levenskwesaties aan, omdat daar blijkt, hoe het er met het geloof voor staat. Enkele van die levenskwesaties zijn de vraag of er liefde is zonder eigenbelang (2:1-9), of er een bereidheid is te geven (2:15,16), of de tong in bedwang wordt gehouden (3:1-12) en of er een besef is van afhankelijkheid van God (4:13-17). Een christen die de wil van God voorrang geeft in zijn of haar levenskeuzes, merkt dat de strijd tegen verleidingen standvastigheid van karakter uitwerkt. Als die standvastigheid op de verschillende terreinen van het leven doorwerkt, leeft iemand in overeenstemming met de bedoeling van God (1:3,4).

Veel van de principes die Jacobus doorgeeft, verwijzen indirect naar de bergrede van Jezus zoals weergegeven in Mattheüs 5, 6 en 7. Dit betekent niet, dat Jacobus gebruik heeft gemaakt van het Evangelie naar Mattheüs, maar wel, dat beiden op dezelfde gebeurtenis terugrijpen. Voorbeelden van vergelijkbare gedeelten zijn Jacobus 1:2 / Mattheüs 5:10-12, Jacobus 1:4 / Mattheüs 5:48, Jacobus 2:13 / Mattheüs 6:14,15 en Jacobus 5:2,3 / Mattheüs 6:19.

Om aan te tonen dat geloof niet zonder werken kan, citeert Jacobus Genesis 15:6 (2:23). Paulus haalt dezelfde tekst uit Genesis aan om te bewijzen, dat een mens niet door werken gerechtvaardigd wordt, maar door geloof (Romeinen 4:2,3). Vaak wordt hierin een tegenstelling gezien tussen beide schrijvers, maar ze proberen iets verschillends duidelijk te maken. Paulus laat zien, dat een nog onbekeerd mens niets positiefs van zichzelf aan God kan tonen, waardoor die mens voor God acceptabel zou zijn. Jacobus onderwijst, dat het onmogelijk is onveranderd te blijven leven na de omwenteling, die Christus in iemands innerlijk uitwerkt; als iemand dan toch onveranderd blijft leven, is blijkbaar de diepste kern van diens leven toch niet geraakt.

■ Bijzondere kenmerken

De reformator Luther had het moeilijk met de brief van Jacobus, omdat hij de inhoud ervan (ten onrechte; zie hierboven) niet kon verenigen met de leer van de rechtvaardiging uit geloof. Als gevolg hiervan heeft hij het bijbelboek getypeerd als 'een brief van stro'.

"Want gelijk het lichaam zonder geest dood is, zo is ook het geloof zonder werken dood" (2:26).

1 PETRUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Deze brief staat op naam van de apostel Petrus (1:1). Bij het schrijven ontving hij hulp van Silvanus (5:12). Silvanus (of: Silas) was een afgevaardigde, die de besluiten van de vergadering in Jeruzalem overbracht naar de gemeente in Antiochië (Handelingen 15:22). Ook ging hij op zendingsreis met Paulus (Handelingen 15:40), in wiens brieven aan de Thessalonicenzen hij eveneens een aandeel had (I Thessalonicenzen 1:1 en II Thessalonicenzen 1:1). Marcus (genoemd in 5:13) is bekend als schrijver van het tweede Evangelie, waarvan de oudchristelijke traditie zegt, dat het weergeeft wat Petrus over Jezus predikte. Marcus heeft ook met Paulus samengewerkt, maar liet hem eens in de steek (Handelingen 13:13). Uit verschillende brieven van Paulus in het Nieuwe Testament blijkt, dat Marcus in later tijd toch weer een door Paulus gewaardeerd medewerker is geweest (Colossenzen 4:10, Filemon 24, II Timotheüs 4:11).

Petrus was de discipel, die Jezus verraden had (Johannes 18:15-27). Jezus echter vergaf het hem en nam hem opnieuw in dienst (Johannes 21:15-19). Petrus trad vaak als woordvoerder van de apostelen op, zowel voor als na de hemelvaart van Jezus. Voorbeelden hiervan zijn de belijdenis dat Jezus de Zoon van God is (Lucas 9:18-20) en de toespraak op de

Pinksterdag (Handelingen 2:14 en verder). Bij zijn vermaning van de oudsten beroept Petrus zich erop een ooggetuige van het lijden van Christus te zijn (5:1). In 2:24 noemt hij het kruis van Jezus 'het hout'; ook in Handelingen komt deze uitdrukking in de toespraken van Petrus naar voren (Handelingen 5:30 en 10:39). Petrus adresseert zijn brief aan christenen die woonachtig zijn in een aantal gebieden in Klein-Azië, het huidige Turkije (1:1). Het feit dat in elk van deze gebieden al christelijke gemeenten bestaan, betekent dat de brief zeker van later datum moet zijn dan het jaar 50 na Christus. Vermoedelijk stamt I Petrus van omstreeks het jaar 60 na Christus.

■ Historische achtergrond

In 5:13 laat Petrus weten, zich samen met Marcus in Babylon (het huidige Irak) te bevinden. In Babylon bevond zich een Joodse gemeenschap. Het is mogelijk dat Petrus zich hierheen heeft begeven op een moment, dat de grond hem in het Romeinse rijk te heet onder de voeten werd. Het is echter ook mogelijk, dat Petrus in Rome was, en de aanduiding 'Babylon' gebruikte als symbolische aanduiding van deze stad. De brief is duidelijk gericht aan christenen van niet-Joodse afkomst (zie bijvoorbeeld 1:18 en 4:3). Aanleiding voor het schrijven is, dat Petrus vernomen

Levende stenen (2:4-9 NBV)

⁴ Voeg u bij hem, bij de levende steen die door de mensen werd afgekeurd maar door God werd uitgekozen om zijn kostbaarheid, ⁵ en laat u ook zelf als levende stenen gebruiken voor de bouw van een geestelijke tempel.

⁶ In de Schrift staat immers: 'In Sion leg ik een hoeksteen die ik heb uitgekozen om zijn kostbaarheid; wie daarop vertrouwt, komt niet bedrogen uit.'

⁷ Kostbaar is hij voor u, die erop vertrouwen. Voor wie er niet op vertrouwen, geldt echter: 'De steen die de bouwers afkeurden is de hoeksteen geworden.'

⁸ En: 'Het is een steen waarover men struikelt, een rotsblok waaraan men zich stoot.' Zij struikelen omdat ze Gods woord niet gehoorzamen, daartoe zijn ze bestemd.

⁹ Maar u bent een uitverkoren geslacht, een koninkrijk van priesters, een heilige natie, een volk dat God zich verworven heeft om de grote daden te verkondigen van hem die u uit de duisternis heeft geroepen naar zijn wonderbaarlijke licht.

1 PETRUS

heeft, dat de christenen in Klein-Azië leven onder de dreiging van geloofsvervolging (1:6, 3:13,14 en 4:12). Hij wil hen aanmoedigen stand te houden en met blijdschap als christen te leven (1:6,7 en 4:19).

■ Onderverdeling en inhoud

I Petrus spreekt over de verlossing van christenen, hun omgaan met gezag en hun lijden.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-2:10	Verlossing
2	2:11-3:12	Gezag
3	3:13-5:14	Lijden

Na het opschrift van de brief dat schrijver, geadresseerden en zegenbede vermeldt, looft Petrus God, en vertelt zijn lezers welke voorrechten zij hebben, ook al hebben zij verdrukking te lijden (1:1-12). Op grond van de ontvangen genade worden zij opgeroepen heilig voor God te zijn en alleen voor Hem te leven (1:13-2:10).

Christenen hebben op aarde niet hun eigenlijke woonplaats, en moeten daarom afstand houden van de verleidingen waarmee zij te kampen krijgen. Ook al horen zij bij een andere werkelijkheid (het koninkrijk van God), toch moeten zij zich onderwerpen aan de gezagsverhoudingen die in de maatschappij gelden (2:11-3:12).

Als christenen lijden, moet dat over hen komen als gevolg van hun geloof in Christus, en niet vanwege eigen verkeerde daden. Zij moeten zich door het lijden niet laten verrassen, maar in het lijden blij zijn dat ze daarmee deel nemen aan het lijden van Christus (3:13-5:14).

■ Praktische betekenis

Petrus benadrukt in zijn brief, dat christenen vreemdelingen in deze wereld zijn (1:1, 1:17 en 2:11). Ze hebben afstand genomen van de zonde, en dat betekent dat ze vervreemden van mensen die aan de zonde gewend zijn en zich daaraan overgeven. Toch kan een goede levensstijl ertoe leiden, dat niet-christenen erkennen, dat God in christenen aan het werk is (2:12).

In I Petrus worden allerlei beelden voor de gemeente gebruikt, die elk iets te zeggen hebben over haar karakter: huis (2:5), een heilig en koninklijk priesterschap (2:5,9), een volk (2:9) en een kudde (5:2).

■ Plaats binnen de Bijbel

De tweede brief van Petrus verwijst vermoedelijk terug naar deze brief (II Petrus 3:1).

Boodschap

Het belangrijkste doel van Petrus met zijn brief is zijn lezers toe te rusten voor het lijden dat hen als christenen te wachten staat. Hij leert hen, dat ze onberispelijk moeten leven, zodat het niet zo is (of kan lijken), dat ze lijden vanwege eigen fouten of zonden (2:11,12). Verbazing over het lijden is onnodig, want zelfs Christus, die op aarde rechtvaardig leefde, heeft geleden (4:12,13 en 3:18). Hij heeft in zijn lijden een voorbeeld nagelaten van geen wraak willen nemen op mensen die verkeerd doen (2:21-23). Christenen mogen zelfs blij zijn dat ze lijden, omdat daardoor de echtheid van hun geloof zal blijken (1:6,7 en 4:13). De gelovigen van Klein-Azië staan in hun lijden niet alleen, want ook op andere plaatsen moeten christenen lijden (5:9). Angst is een slechte raadgever (3:14). Tegenover een korte tijd van lijden staat de eeuwige heerlijkheid; God Zelf zal ervoor zorgen dat de gelovigen standhouden (5:10).

Behalve over het lijden heeft Petrus ook veel te zeggen over de omgang met anderen in de maatschappij. Hij spreekt over de overheid (2:13-17), slavernij (2:18-20), het huwelijk (3:1-7) en de onderlinge verhoudingen in de gemeente (5:1-5). Petrus onderwijst onderworpenheid en nederigheid (bijvoorbeeld 2:13, 2:18 en 3:1), ook als dit lijden met zich meebrengt. Er komt een tijd, dat de vernedering voorbij is (5:6).

■ Bijzondere kenmerken

Petrus schrijft, dat engelen geen volledige kennis van het heilsplan van God voor de mensen hebben (1:12), en dat ze aan Christus onderworpen zijn (3:22). Mogelijk nam hij deze stellingen bewust in zijn brief op, om duidelijk te maken dat gelovigen geen te hoge dunk van engelen moeten hebben (ook de schrijver van Hebreeën behandelt dit onderwerp, Hebreeën 1:4-14).

In 3:19 spreekt Petrus erover, dat Jezus gepredikt heeft aan de 'geesten in de gevangenis', die ongehoorzaam waren geweest in de tijd van Noach. Weinig gedeelten in de Bijbel zijn in de geschiedenis op zoveel verschillende manieren uitgelegd als dit vers. De verdeeldheid over de vragen wie 'de geesten in de gevangenis' zijn en wat er aan hen gepredikt wordt, is groot.

“Geliefden, laat de vuurgloed, die tot beproeving dient, u niet bevreemden, alsof u iets vreemds zou overkomen. Integendeel, verblijdt u naarmate u deel hebt aan het lijden van Christus, opdat u zich ook met vreugde zult mogen verblijden bij de openbaring van zijn heerlijkheid” (4:12,13).

2 PETRUS

■ Auteur en tijd van ontstaan

Auteur van deze brief is de apostel Petrus. Dit blijkt uit de aanhef (1:1), maar ook uit de inhoud van de brief: de schrijver was ooggetuige van de verheerlijking op de berg (1:17,18; vergelijk bijvoorbeeld Mattheüs 17:1-8). Desondanks zijn veel onderzoekers van mening dat II Petrus niet van de hand van de bekende apostel kan zijn. De belangrijkste argumenten hiervoor zijn stilistische verschillen met I Petrus, het noemen van de brieven van Paulus (3:15,16) en inhoudelijke overeenkomst met de brief van Judas. Doorslaggevend zijn deze bezwaren echter niet. De stijl van I Petrus wordt mede bepaald door Silvanus (I Petrus 5:12), dus mogelijk is de apostel bij het schrijven van II Petrus ook geholpen door iemand, die in de brief niet genoemd wordt. Tijdens het leven van Petrus waren de brieven van Paulus zeker al breder bekend geworden, doordat de oorspronkelijke geadresseerden deze brieven overschreven en aan medechristenen doorgaven. De inhoudelijke overeenkomst met de brief van Judas houdt niet automatisch in, dat II Petrus er literair afhankelijk van is (wat vreemd zou zijn voor een brief van een leidende apostel). De brief van Judas kan namelijk ook afhankelijk zijn van II Petrus, of mogelijk grijpen beiden terug op een gezamenlijke traditie.

De apostel verwacht dat hij spoedig zal sterven (1:13,14). Dit betekent dat II Petrus niet lang voor zijn dood geschreven is, vermoedelijk omstreeks 65 na Christus.

■ Historische achtergrond

De geadresseerden worden in II Petrus niet genoemd. Er wordt verwezen naar een eerdere brief (3:1), waarmee waarschijnlijk I Petrus bedoeld wordt. Als dat klopt, is II Petrus evenals I Petrus gericht aan christenen in Klein-Azië, het huidige Turkije.

II Petrus kan gekarakteriseerd worden als een afscheidsbrief, waarin de apostel nog één keer belangrijke zaken onder de aandacht van zijn lezers wil brengen.

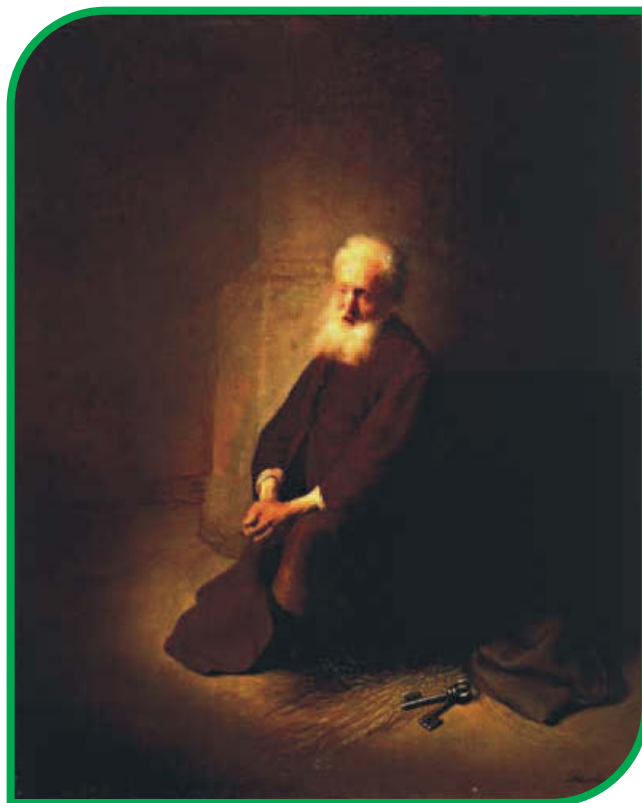
Volgens de oudchristelijke traditie stierf Petrus de marteldood in Rome tijdens de regering van keizer Nero. Op eigen verzoek werd hij ondersteboven gekruisigd.

■ Onderverdeling en inhoud

De drie hoofdstukken van II Petrus geven een logische indeling van de brief weer.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-21	Aanmoediging tot standvastigheid
2	2:1-22	Waarschuwing tegen dwaalleraren
3	3:1-18	Herinnering aan de wederkomst

Nadat Petrus zichzelf geïntroduceerd heeft en een zegenbede heeft gedeeld (1:1,2), herinnert hij zijn lezers aan wat ze ontvangen hebben in het geloof en moedigt hen aan vol te houden (1:3-11). Hij weet dat het einde

Petrus in de gevangenis
Schilderij van Rembrandt (1606 – 1669)

van zijn leven nadert en benadrukt de blijvende kracht van de woorden van God, waarvan hij zelf gedeeltelijk oorgetuige heeft mogen zijn (1:13-21).

In hoofdstuk 2 waarschuwt Petrus tegen de gevaarlijke invloed van dwaalleraren. Kenmerkend voor hen is, dat zij leven zoals zij zelf willen, en zich daarbij van God weinig aantrekken. Door hun manier van leven laten zij zien, dat zij niet bij Christus horen.

Het lijkt lang te duren voor Jezus terugkomt, maar het is belangrijk Hem te blijven verwachten. Zijn uitblijven moet verklaard worden uit het geduld van God met mensen en zijn verlangen, dat zoveel mogelijk mensen behouden worden. Toch komt zeker eens de Dag van de Heer, als een dief (3:1-18).

■ Praktische betekenis

Als Petrus schrijft over het woord van God, waarnaar wij goed moeten luisteren (1:19), geeft hij ook uitleg over het karakter van de Bijbel: mensen hebben niet vanuit hun eigen inzicht gesproken en geschreven, maar door inspiratie van de Heilige Geest (1:21). De consequentie hiervan is, dat mensen bij hun uitleg van een bijbeltekst nooit zomaar een eigen draai aan de inhoud van de Bijbel mogen geven (1:20). Wie als ketter een eigen letter verabsoluteert, overschrijdt dus een grens, die helemaal niet overschreden mag worden.

■ Plaats binnen de Bijbel

In 3:1 verwijst Petrus naar een eerder door hem aan zijn lezers geschreven brief. Vermoedelijk is I Petrus deze voorafgaande brief.

2 PETRUS

In de beschrijving van dwaalleraren vertonen II Petrus en de brief van Judas grote overeenkomsten. Een mogelijke verklaring hiervoor is onderlinge afhankelijkheid, of het bestaan van een gezamenlijke apostolische preektraditie, waarvan door beide predikers gebruik is gemaakt.

■ Bijzondere kenmerken

In 1:14 spreekt Petrus uit, dat hij zijn spoedige dood verwacht, “zoals ook onze Here Jezus Christus mij heeft doen weten”. Het zou kunnen, dat hij hiermee verwijst naar een rechtstreekse openbaring. Waarschijnlijker is echter, dat hij terugrijpt op de woorden van Jezus, die in Johannes 21:18 en 19 opgetekend staan: “Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Toen u jonger was, omgordde u uzelf, en u ging, waar u wilde, maar wanneer u eenmaal oud wordt, zult u uw handen uitstrekken en een ander zal u omgorden en u brengen, waar u niet wilt. En dit zei Hij om te kennen te geven, met welke dood hij God verheerlijken zou”.

Boodschap

Het middengedeelte van de brief is een waarschuwing tegen dwaalleraren, die christenen verkeerde dingen voorhouden. Hun voornaamste kenmerk lijkt te zijn, dat ze vinden, dat er vrijheid moet zijn om zo te leven, als het jezelf goed lijkt (2:10, 13-14). Ook spreken ze zonder enige eerbied over geestelijke werkelijkheden, die hun inzicht verre te boven gaan (2:10-12). Tegen hun verkeerde leringen in moeten de gelovigen standvastig blijven en Jezus steeds beter leren kennen (3:17,18). Het is niet mogelijk om bij Jezus te horen zonder de bereidheid om te leven naar zijn wil (1:9).

Christenen zullen geconfronteerd worden met mensen die spotten met de wederkomst, omdat die nog steeds uitblijft (3:3,4). Dat die dag komt is echter net zo zeker, als de zondvloed in het verleden (3:5,6). De reden dat Jezus nog niet terug is gekomen is het geduld van God, die niet wil dat mensen verloren gaan, maar dat zij zich bekeren (3:9). De wederkomst zal op een volkomen onverwachts moment plaatsvinden (3:10).

Standbeeld van Petrus in Rome

“Geliefden, daar u het nu van tevoren weet, wees op uw hoede, dat u niet, door de dwaling van zedeloze mensen meegesleept, afvalt van uw eigen standvastigheid; maar groei op in de genade en in de kennis van onze Heer en Heiland, Jezus Christus.” (3:17, 18a).

1 JOHANNES

■ Auteur en tijd van ontstaan

De naam van de schrijver van I Johannes wordt in het bijbelboek zelf niet genoemd. De grote overeenkomsten in taalgebruik en thematiek met het Evangelie naar Johannes maken het echter zeer aannemelijk, dat de apostel Johannes ook de brief I Johannes geschreven heeft. Dit wordt bevestigd, doordat de auteur laat merken een ooggetuige van het leven van Jezus te zijn geweest (1:1-3, 4:14). Het auteurschap van de apostel Johannes wordt eveneens ondersteund vanuit de oudchristelijke traditie. Vermoedelijk schreef de apostel I Johannes toen hij al een oude man was, tussen 80 en 95 na Christus. Een datering na het jaar 95 is minder waarschijnlijk, omdat de brief geen verwijzing bevat naar de geloofsvervolging, die in dat jaar losbarstte.

■ Historische achtergrond

Johannes was lange tijd leidinggevende in de kerk van Jeruzalem (bijvoorbeeld Galaten 2:9). Volgens de traditie ging hij op latere leeftijd in Efeze aan de westkust van Klein-Azië wonen. Het is dan ook aannemelijk dat de oorspronkelijke ontvangers van I Johannes gemeenten in Klein-Azië waren. De nauwe banden tussen Johannes en de gemeenten in dit gebied zijn zichtbaar in het bijbelboek Openbaring, waarin zeven brieven aan gemeenten in Klein-Azië opgenomen zijn (Openbaring 2 en 3).

De eerste brief van Johannes mist een aanhef en een slotgroet, zoals die voor een brief te verwachten zijn. Toch is de toon van I Johannes te persoonlijk (bijvoorbeeld 'mijn kinderen' in 2:1) om te denken aan een algemene preek of geschrift. De apostel gaat ervan uit, dat zijn lezers de christelijke waarheid kennen (2:7, 24). Hij legt er vooral de nadruk op, dat zij in die waarheid moeten blijven (2:28, vergelijk 4:1). Er zijn dwaalleraren die ontkennen, dat Jezus de door God gezonden Messias is (2:22), en dit heeft tot scheuring geleid (2:19).

■ Onderverdeling en inhoud

Het is heel moeilijk om in I Johannes een onderverdeling aan te wijzen. Er is namelijk geen duidelijke lijn in het bijbelboek. Het is meer zo, dat er verschillende thema's besproken worden, die vaak ook weer in het vervolg van de brief terugkeren. Regelmatig gebruikt Johannes aan het einde van een passage gedachten of woorden, die opnieuw verschijnen aan het begin van de volgende passage (bijvoorbeeld 'het einde van de wereld' in 2:17 en 2:18 en 'blijven in God' in 2:27 en 2:28). Ook is er afwisseling tussen onderricht over de inhoud van het geloof en onderricht over de christelijke levenswandel. De nu volgende indeling onderscheidt slechts inleiding, betoog en slot.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1:1-4	Inleiding
2	1:5-5:12	Betoog
3	5:13-21	Slot

In de inleiding benadrukt Johannes persoonlijk getuige van het leven van Christus op aarde te zijn geweest. Als doel van zijn schrijven geeft hij aan 'een volkomen blijdschap' (1:1-4).

In het hoofddeel van de brief (1:5-5:12) behandelt de apostel een aantal thema's, die vaak iets verderop in de brief weer terugkomen. Enkele van de belangrijkste zijn: licht, leven, het houden van de geboden van God, liefde, waarheid en 'Jezus is de Christus'. Het is essentieel vast te houden aan de belijdenis dat Christus mens geworden is, maar ook aan de richtlijn te leven overeenkomstig de maatstaf van de liefde van God. In het slotgedeelte (5:13-21) geeft Johannes nog een ander doel van zijn schrijven aan: dat zijn lezers mogen weten, dat ze eeuwig leven hebben (5:13).

■ Praktische betekenis

Het spreken van Johannes over de zonde is niet eenduidig. Aan de ene kant zegt hij, dat wie zegt geen zonde te hebben zichzelf misleidt (1:8), aan de andere kant dat wie uit God geboren is geen zonde doet (3:9). Dit laatste vers wordt herhaald in 5:18, maar vlak daarvoor wordt gezegd dat het mogelijk is dat een broeder zondigt (5:16). Er is sprake van een spanning tussen ideaal en werkelijkheid, die Johannes wellicht bewust sterk verwoordt. Een andere mogelijke verklaring legt de nadruk op de tijd van het werkwoord in de oorspronkelijke grondtekst van de zin: 'Een ieder, die uit God geboren is, doet geen zonde'. Deze werkwoordstijd geeft aan dat een bepaalde situatie voortduurt, en zou dus ook vertaald kunnen worden met: 'Een ieder, die uit God geboren is, zal niet blijven zondigen'.

■ Plaats binnen de Bijbel

I Johannes heeft grote overeenkomsten met het Evangelie naar Johannes. Als gesproken wordt over het begin (1:1), doet dit direct al denken aan Johannes 1:1. Er zijn veel meer overeenkomende onderwerpen in beide bijbelboeken, bijvoorbeeld licht (1:5-7 en Johannes 8:12) en kind van God zijn (3:1 en Johannes 1:12). Soms doen teksten sterk aan elkaar denken (bijvoorbeeld 5:13 en Johannes 20:31). Ook met II en III Johannes is de eerste brief van Johannes verbonden. II Johannes kent net als I Johannes een nadruk op liefde en op waarheid. Ook in III Johannes is de waarheid een belangrijk onderwerp.

1 JOHANNES

■ Bijzondere kenmerken

I Johannes is een brief die veel gebruik maakt van herhaling. Veel gedachten komen terug en er wordt gebruik gemaakt van een beperkt aantal verschillende woorden. De nadruk ligt meer op het doorgeven van principes van het christelijke leven dan op het geven van concrete aanwijzingen voor een christelijke levenswandel.

Boodschap

Johannes waarschuwt met kracht tegen het loslaten van de belijdenis dat Jezus God is die mens is geworden. Wie dit ontkent, is een antichrist (tegenstander van Christus) en loochent Jezus, maar ook God de Vader (2:22). De belijdenis dat Jezus God is die mens werd, is ook het beslissende criterium om te onderkennen of een geestesuiting uit de goddelijke of uit een verkeerde bron stamt (4:1-3).

Het toebehoren aan Christus is onlosmakelijk verbonden met het leven naar zijn voorschriften (2:3,4). Anderen liefhebben hoort bij leven in het licht, maar anderen haten hoort bij leven in de duisternis (2:10,11). Het ontbreken van liefde en rechtvaardig handelen in iemands leven wijst erop, dat zo iemand niet een kind van God, maar een kind van de duivel is (3:10). Alleen een geloof dat in daden vertaald wordt, is een echt geloof.

Een derde belangrijk onderwerp dat de nadruk krijgt in I Johannes, is de waarschuwing tegen de verleidingen van de wereld: de liefde tot de wereld (de tot zonde verleidende werkelijkheid om ons heen) is niet verenigbaar met de liefde tot God (2:15-17). Johannes vindt de gevaren van de wereld zo groot, dat hij zelfs de laatste woorden van de brief wijdt aan het gevaar van afgoderij (5:21).

Het getuigenis van het Christelijk geloof

“En dit is het getuigenis: God heeft ons eeuwig leven gegeven en dit leven is in zijn Zoon. Wie de Zoon heeft, heeft het leven; wie de Zoon van God niet heeft, heeft het leven niet. Dit heb ik u geschreven, die gelooft in de naam van de Zoon van God, opdat u weet, dat u eeuwig leven hebt” (5:11-13).

2 JOHANNES

Johannes
Diego Rodríguez da Silva y Velázquez (1599 – 1660)

2 JOHANNES

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van II Johannes duidt zichzelf in vers 1 aan als 'de oudste', maar noemt zijn naam niet. De oorspronkelijke ontvangers zullen zonder twijfel heel goed geweten hebben wie 'de oudste' was. Volgens de oude christelijke traditie gaat het om de apostel Johannes, één van de twaalf discipelen van Jezus. Dit wordt ondersteund door de grote overeenkomsten van de brief met I Johannes. 'Oudste' is in II Johannes niet de aanduiding van een ambt in de plaatselijke gemeente, maar moet opgevat worden als een bijzondere titel. Johannes stond als 'oudste' bekend, omdat hij in de laatste decennia van de eerste eeuw na Christus de laatste nog levende apostel was. II Johannes is vermoedelijk tussen 80 en 95 na Christus geschreven.

■ Historische achtergrond

II Johannes is gericht aan 'de uitverkoren vrouw en haar kinderen'. Sommige uitleggers denken dat dit opschrift letterlijk moet worden opgevat, en dat de brief gericht is aan een bepaalde vrouw en haar kinderen. Meestal interpreteert men 'de uitverkoren vrouw' echter als een figuurlijke omschrijving van een plaatselijke gemeente. Johannes leefde toen hij een oude man geworden was in Efeze, wat doet vermoeden dat de ontvangers van II Johannes in het huidige Turkije woonden.

II Johannes roept op om elkaar lief te hebben (vers 5) en waarschuwt tegen dwaalleren, die de menswording van Jezus Christus, de Zoon van God, ontkennen (7). Omdat deze beide onderwerpen ook in I Johannes veel aandacht krijgen, wordt II Johannes soms gezien als een samenvatting van deze uitgebreidere brief, die aan één bepaalde gemeente werd gezonden.

■ Onderverdeling en inhoud

II Johannes is een brief met een duidelijke aanhef (1-3) en afsluiting (12,13). Omdat het zo'n korte brief is, is het niet logisch om het middenstuk nog verder onder te verdelen.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1-3	Aanhef
2	4-11	Boodschap
3	12,13	Slot

Boodschap

II Johannes legt zowel de nadruk op het belang van een zuivere leer (de waarheid) als van een zuivere levenswandel (de liefde). Johannes roept zijn lezers op pal te staan voor de waarheid, de goede belijdenis dat Christus, de Zoon van God, mens is geworden. Door mensen die een andere leer brengen niet welkom te heten, moeten zij ondubbelzinnig laten merken dat zij afwijkende leerstellingen afwijzen.

De inleiding van II Johannes (1-3) noemt schrijver en ontvangers van de brief. Het woord 'waarheid' valt in de eerste verzen op, doordat Johannes het een aantal keren herhaalt (1,2,3,4). Vers 3 is een zegenbede. In de daaropvolgende verzen wordt de nadruk gelegd op het belang van het elkaar liefhebben en het luisteren naar de voorschriften van God (4-6). Het vasthouden aan de belijdenis dat Jezus mens werd, is essentieel voor het geloof. De lezers moeten afstand bewaren tot mensen die op dit gebied dwalingen verkondigen (7-11). In vers 12 legt Johannes uit, dat hij niet uitgebreider schrijft, omdat hij zijn lezers persoonlijk hoopt te ontmoeten. Hij sluit af met het overbrengen van de groeten van medechristenen (13).

■ Praktische betekenis

Voor Johannes is de belijdenis dat Jezus mens is even onopgeefbaar als de belijdenis dat Hij God is. De menswording van Christus wordt afgewezen door mensen die negatief over materie denken en alleen waarde hechten aan de geest. De menswording laat echter juist zien, dat de verlossing de hele mens (geest, ziel en lichaam) geldt.

■ Plaats binnen de Bijbel

Van alle bijbelboeken heeft II Johannes het kleinste aantal verzen (13). De brief is vooral nauw verwant aan I en III Johannes. De hoofdthema's waarheid en liefde zijn voor I en II Johannes gelijk.

“Genade, barmhartigheid en vrede zal met ons zijn van God, de Vader, en van Jezus Christus, de Zoon van de Vader, in waarheid en liefde” (3).

3 JOHANNES

Foto van het St. Johannes Basilica in Efeze

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van III Johannes noemt de eigen naam niet, maar duidt zichzelf aan als 'de oudste'. Dit is dezelfde aanduiding die de auteur van II Johannes zichzelf geeft. Zoals daar al aangegeven is de titel niet bedoeld als omschrijving van het ambt van oudste in een plaatselijke gemeente, maar duidt erop dat de schrijver behoorde tot de eerste kring van apostelen. De traditie bevestigt, dat III Johannes terecht de naam van de apostel Johannes draagt. Ook de overeenkomst met 'tweelingbrief' II Johannes onderschrijft dit. De vermoedelijke datering van III Johannes is tussen 80 en 95 na Christus.

■ Historische achtergrond

III Johannes is gericht aan een zekere Gajus. Deze naam komt wel vaker voor in het Nieuwe Testament, maar het hoeft bij die andere teksten niet om dezelfde persoon te gaan. De beide andere in III Johannes genoemde personen, Diotrefes en Demetrius, zijn verder onbekend.

Gajus wordt geprezen, omdat hij overeenkomstig de waarheid leeft en rondreizende predikers steunt. Vermoedelijk is hij niet onbemiddeld, omdat hij in staat is anderen te ontvangen en materieel te ondersteunen (vers 5-8). Gajus wordt gewaarschuwd tegen Diotrefes, die zichzelf op de voorgrond dringt, het gezag van Johannes weerstreeft en anderen manipuleert (9,10). Heel nadrukkelijk beveelt Johannes Demetrius bij Gajus aan. Van hem wordt veel goed gesproken: door iedereen, door de waarheid en door Johannes met de mensen die bij hem zijn (12). Mogelijk is Demetrius degene, die de brief van Johannes bij Gajus heeft gebracht.

Uit de brief vallen geen aanwijzingen te halen over de verblijfplaats van Johannes of Gajus. Omdat Johannes toen hij oud geworden was in Efeze woonde, is het waarschijnlijk dat ook Gajus in Klein-Azië (het huidige Turkije) woonde.

■ Onderverdeling en inhoud

III Johannes is een heel beknopte brief. Aanhef (1) en slot (13-15) beslaan slechts enkele verzen. In het middenstuk komen zaken aan de orde die verschillende genoemde personen (Gajus, Diotrefes en Demetrius) betreffen.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1	Aanhef
2	2-12	Persoonlijke boodschap
3	13-15	Slot

Na de aanhef (1) laat Johannes Gajus weten dat hij voor hem bidt (2) en dankbaar voor hem is (3,4). Gajus behandelt rondreizende predikers goed en wordt aangespoord zich op deze manier te blijven opstellen (5-8).

Diotrefes ontvangt de rondtrekkende broeders niet, dringt zich in de gemeente op de voorgrond en stuurt zelfs mensen weg uit de gemeente wanneer zij goed doen aan de rondreizende predikers (9,10). Wie goed doet, doet dit uit verbondenheid met God, maar wie kwaad doet, is niet met God verbonden (11). Demetrius is een betrouwbaar iemand (12). Johannes beëindigt de brief met groeten en het uitspreken van de hoop dat hij Gajus spoedig zal kunnen bezoeken (13-15).

■ Praktische betekenis

III Johannes is een voorbeeld van een bemoediging die niet leidt tot tevreden achterover leunen, maar stimuleert tot verdere groei.

Vers 7 roept de vraag op, waarom de rondreizende predikers niets van ongelovigen aan wilden nemen. Het grijpt terug op de uitzending van de twaalf discipelen door Jezus, waar Hij spreekt: "Om niet hebt u het ontvangen, geeft het om niet" (Mattheüs 10:8b). Het evangelie werd wel aan iedereen gebracht, maar materiële zaken mochten geen rol spelen in de relatie tussen de verkondigers en de hoorders. Ook Paulus vond dit een belangrijke regel (bijvoorbeeld Handelingen 20:33,34 en I Thessalonicenzen 2:9).

3 JOHANNES

■ Plaats binnen de Bijbel

III Johannes heeft vooral sterke overeenkomsten met I en II Johannes, maar ook met het Evangelie naar Johannes. Een voorbeeld hiervan is de gelijkenis tussen III Johannes 12 enerzijds en Johannes 19:35 en 21:24 anderzijds.

■ Bijzondere kenmerken

In vers 9 wordt een door Johannes aan de gemeente gestuurde brief genoemd, die hoogstwaarschijnlijk niet I of II Johannes is, maar een andere brief, die niet bewaard is gebleven.

De naam van Jezus wordt in dit nieuwtestamentische boek niet genoemd. Wel is 'de Naam' in vers 7 vermoedelijk een verwijzing naar Hem (vergelijk Handelingen 5:40,41).

Boodschap

Het praktisch ondersteunen van mensen die in dienst van het evangelie werken, is een belangrijke en lovenswaardige zaak.

Een leidinggevende die zichzelf op de eerste plaats stelt, is funest voor een christelijke gemeente. In het geval van Diotrefes is er onder andere kwaadsprekerij, ongezeglijkheid en dwang uit voortgekomen.

Het goede kan niet uit een verkeerde bron voortkomen, en het kwaad niet uit God (11).

Foto van de graftombe van Johannes in Efeze

*“Geliefde, volg het kwade niet na, maar het goede. Wie goed doet, is uit God, maar wie kwaad doet, heeft God niet gezien”
(vs.11).*

JUDAS

■ Auteur en tijd van ontstaan

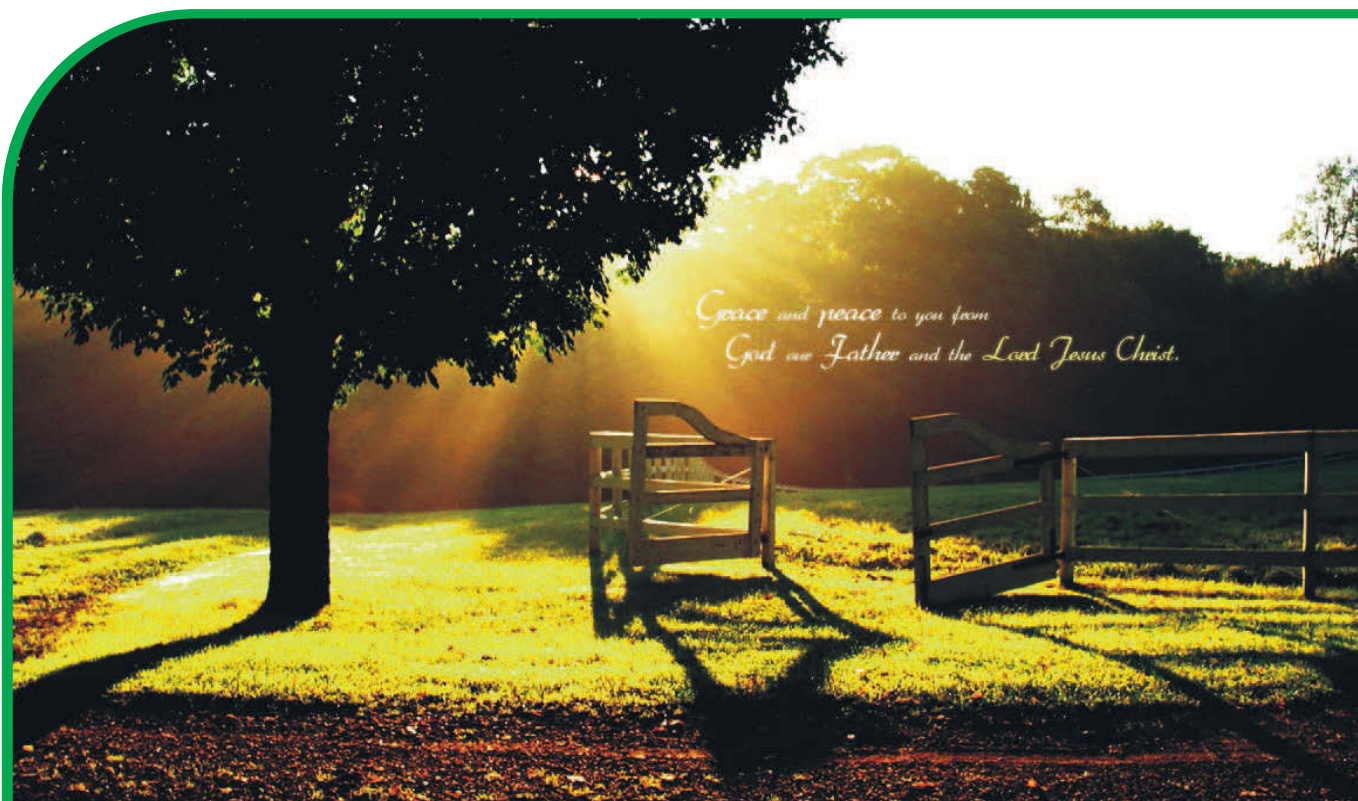
De schrijver van deze brief stelt zich voor als “Judas, een dienstknecht van Jezus Christus en een broer van Jacobus” (1). De manier waarop hij in vers 17 over de apostelen spreekt, lijkt aan te geven, dat hij zelf niet tot hen behoorde. De meest logische interpretatie van deze gegevens is, dat de schrijver één van de jongere broers van Jezus is. Deze broer, die in Mattheüs 13:55 en Marcus 6:3 wordt genoemd, geloofde evenals de andere broers aanvankelijk niet in Jezus, totdat Hij opstond uit de dood (Johannes 7:1-9, Handelingen 1:14). Judas noemt Jacobus, omdat deze een bekende en gezaghebbende leider was in de gemeente van Jeruzalem (bijvoorbeeld Handelingen 15:13-21 en Handelingen 21:17,18).

De herinnering aan de woorden van de apostelen (17)

betekent zowel dat de lezers tijdgenoten van de apostelen waren, als dat hun spreken al geheel of gedeeltelijk verleden tijd was. De datering van de brief van Judas ligt vermoedelijk tussen 60 en 80 na Christus; de inhoud van de brief geeft geen aanwijzingen die tot een meer nauwkeurige datering leiden.

■ Historische achtergrond

Uit de brief blijkt niet uit welke plaats Judas schreef, of waar de eerste lezers woonden. Hoogstwaarschijnlijk waren zij christenen van Joodse afkomst, omdat Judas teruggrijpt op Joodse geschriften, die niet tot de Bijbel behoren (9,14 en 15), en daarmee die geschriften als bekend veronderstelt. Het doel van zijn schrijven is de lezers aan te moedigen in het geloof en te waarschuwen voor gevaar (3). Dit gevaar bestaat uit mensen binnen

Het fundament van het heilige geloof (1:20-24 NBV)

²⁰ Maar u, geliefde broeders en zusters, moet uw leven bouwen op het fundament van uw zeer heilige geloof. Laat u bij het bidden leiden door de heilige Geest,

²¹ houd vast aan Gods liefde, en zie uit naar de barmhartigheid van onze Heer Jezus Christus, die u het eeuwige leven zal schenken.

²² Ontferm u over wie twijfelen ²³ en red anderen door hen aan het vuur te ontrukken. Uw medelijden met nog weer anderen moet gepaard gaan met vrees; verafschuw zelfs de kleren die ze met hun lichaam bezoedeld hebben.

²⁴ De enige God, die de macht heeft u voor struikelen te behoeden en u onberispelijk en juichend van vreugde voor zijn majesteit te laten verschijnen, die ons redt door Jezus Christus, onze Heer, hem behoort de luister, de majesteit, de kracht en de macht, vóór alle eeuwigheid, nu en tot in alle eeuwigheid. Amen.

de christelijke gemeenschap die menen, dat zij er op los kunnen leven zoals hen zelf goeddunkt (4). Hun optreden leidt tot verdeeldheid in de gemeente (19).

■ Onderverdeling en inhoud

De brief van Judas is één doorlopend betoog met een duidelijk begin en slot.

Deel	Verzen	Inhoud
1	1,2	Inleiding
2	3-23	Waarschuwing tegen afdwalen
3	24,25	Slot

Nadat Judas zichzelf heeft bekendgemaakt en de lezers heeft gegroet met een zegenbede (1,2), schrijft hij, dat hij met zijn brief wil waarschuwen tegen dreigend gevaar, mensen binnen de gemeente die losbandig leven (3,4).

De geschiedenis laat zien, dat God zulk gedrag niet onbestraft laat: de ongelovige Israëlieten uit de tijd van Mozes, de ontrouwe engelen en Sodom en Gomorra uit de tijd van Abraham hebben dat allen gemerkt (5-7). De goddeloze mensen die tegen de weg van God ingaan, lasteren en zijn egoïstisch, koppig en trots; als God komt, zullen zij overeenkomstig de woorden van Henoch hun straf niet ontlopen (8-16). Het optreden van deze mensen is niet onverwacht, maar door de apostelen voorzegd (17-19). De lezers worden opgeroepen zichzelf veilig te stellen door te blijven in de liefde van God (20,21). Indien mogelijk moeten zij proberen anderen te redden (22,23).

Judas sluit af met een lofprijzing aan God, die bij machte is zijn lezers te bewaren (24,25).

■ Praktische betekenis

Vers 20 en 21 laten zien, hoe christenen zichzelf tegen afdwaling moeten beschermen. Het geheim is dichtbij God leven (zichzelf in de liefde van God bewaren).

Enkele elementen die horen bij het leven dichtbij God zijn leven overeenkomstig het geloof, bidden onder de leiding van de Heilige Geest en uitzien naar de wederkomst van Christus.

Christenen moeten zich ook bekommeren om mensen die aan de afdwaling ten prooi lijken te vallen. In dit verband roept Judas zijn lezers op tot barmhartigheid, maar ook tot oplettendheid om zelf niet met verkeerde denkbeelden besmet te raken (22,23).

■ Plaats binnen de Bijbel

Stilistisch zijn er overeenkomsten tussen de brieven van Judas en Jacobus. Inhoudelijk zijn er sterke overeenkomsten tussen Judas 4-18 en II Petrus 2:1-3:3.

Boodschap

Judas heeft een bijzonder indringende waarschuwing, omdat het loslaten van het belang van een christelijke levenswijze gelovigen in het gevaar van het oordeel van God brengt. De strijd tegen het toegeven aan een niet-christelijke gedachtegang moet tot het uiterste gevoerd worden. Een leven dichtbij God is de beste bescherming tegen dwaalleringen. De geschiedenis laat zien, dat dwaalleringen nooit onbestraft zijn gebleven.

Sommige zinnen vertonen sterke gelijkenis (Judas 18 en II Petrus 3:3) en verschillende voorbeelden komen overeen (engelen die gezondigd hebben in II Petrus 2:4 en Judas 6, Sodom en Gomorra in II Petrus 2:6 en Judas 7, engelen die niet lasteren in II Petrus 2:11 en Judas 9, Bileam in II Petrus 2:15 en Judas 11). De overeenkomsten zijn te groot om toevallig te zijn, maar beide teksten vertonen ook hele duidelijke verschillen. De mogelijkheid bestaat dat Judas van II Petrus gebruik heeft gemaakt. Een aanwijzing hiervoor zou zijn, dat in II Petrus gesproken wordt over het optreden van spotters in de toekomst (II Petrus 3:3), terwijl Judas het optreden van de spotters in zijn eigen tijd plaatst (Judas 17-19). Een andere mogelijke verklaring voor de overeenkomsten tussen II Petrus en Judas is dat beide schrijvers gebruik hebben gemaakt van een gezamenlijke apostolische preektraditie.

■ Bijzondere kenmerken

Judas maakt in zijn brief gebruik van geschriften uit de Joodse traditie: hij citeert een profetie van Henoch uit het gelijknamige boek (14,15) en noemt een overlevering betreffende strijd om het lichaam van Mozes (9).

Uit de christelijke traditie is weinig over Judas bekend, maar meer over zijn kleinzonen. Omstreeks het jaar 100 waren zij leiders in de christelijke gemeenten van Palestina. Zij werden verhoord door keizer Domitianus, een christenvervolger. Uiteindelijk liet hij hen ondanks hun christelijk getuigenis los, omdat hij hen minachtte als dwaze mensen.

“Geliefden, daar ik mij in alle opzichten beijver u te schrijven over ons gemeenschappelijk heil, zie ik mij genoodzaakt het te doen met de vermaning, tot het uiterste te strijden voor het geloof, dat eenmaal de heiligen overgeleverd is” (3).

OPENBARING

■ Auteur en tijd van ontstaan

De schrijver van het boek Openbaring noemt enkele keren zijn naam: Johannes (1:1,4,9 en 22:8). Deze Johannes wordt meestal geïdentificeerd met de apostel Johannes, die ook het naar hem genoemde Evangelie en drie brieven schreef. Omdat Openbaring in taalkundig opzicht behoorlijk van deze bijbelboeken afwijkt, wordt echter door veel onderzoekers aangenomen, dat de auteur een ander dan de apostel met dezelfde naam moet zijn geweest. Er zijn echter wel verklaringen voor een verschillend taalgebruik door dezelfde auteur. De belangrijkste mogelijke verklaring is, dat Openbaring bewust in een stijl is geschreven, die zo nauw mogelijk bij het taalgebruik van de profeten van het Oude Testament aansluit. Dat het bijbelboek Openbaring van de hand van de apostel Johannes is, wordt aangenomen door een belangrijk deel van de christelijke schrijvers uit de eerste eeuwen na Christus. Uitgaande van het auteurschap van de apostel Johannes bestaan er verschillende inzichten over de datering van Openbaring. Het boek is in een tijd van vervolging geschreven (zie bijvoorbeeld 1:9 en 2:10,13). Daarmee komen vooral de tijd van keizer Nero (ongeveer 65 na Christus) en de tijd van keizer Domitianus (ongeveer 95 na Christus) in aanmerking. Volgens de oude christelijke overlevering schreef Johannes Openbaring tijdens de regering van Domitianus, toen hij al een hoge leeftijd had bereikt. Ook het merendeel van de hedendaagse onderzoekers gaat uit van een datering tijdens de regering van Domitianus.

■ Historische achtergrond

Openbaring is een profetisch boek (1:3 en 22:7,19) in briefvorm (1:4, 22:21), dat bedoeld is om voorgelezen te worden (1:3, 22:18). In Openbaring worden van Godswege toekomstige gebeurtenissen aan Johannes onthuld, die hij aan zijn medechristenen moet doorgeven (1:1). Johannes is wegens zijn christelijk getuigenis in ballingschap op Patmos, een eilandje in de Egeïsche zee (1:9). Hij richt het boek Openbaring aan zeven gemeenten in Asia (ook Klein-Azië genaamd, het huidige Turkije) overeenkomstig de opdracht, die Jezus hem geeft (1:11). Vermoedelijk is het aantal van zeven gemeenten symbolisch gekozen, omdat er in die tijd meer kerken in Klein-Azië bestonden. Tegen het einde van de eerste eeuw hebben de christenen in dit gebied het moeilijk, omdat zij alleen Christus willen vereren en niet de Romeinse keizer, voor wie een hele cultus is ontstaan. Het boek Openbaring maakt ondubbelzinnig duidelijk, dat slechts één Heer aanbedding waard is, namelijk de Heer Jezus Christus. Uiteindelijk heeft God in de hemel alle macht, en Hij zal de geschiedenis tot een goed einde brengen. Vaak wordt het bijbelboek 'Openbaring van Johannes' genoemd, maar overeenkomstig 1:1 is de benaming 'Openbaring van

Jezus Christus' correcter.

Openbaring bevat veel symboliek, (waarvan de betekenis vermoedelijk in sommige gevallen beter bekend is geweest bij de oorspronkelijke toehoorders dan bij de latere lezers). Openbaring is in dit opzicht niet uniek, want er zijn meer Joodse en christelijke geschriften bekend, waarin met symboliek wordt gesproken over het einde van de wereld.

■ Onderverdeling en inhoud

Op verschillende plaatsen in het boek Openbaring wordt een visioen geïntroduceerd met een aanduiding van tijd of plaats (1:10, 4:1, 17:3, 21:10). Deze teksten kunnen gebruikt worden om een onderverdeling van Openbaring te geven (hoewel er ook andere onderverdelingen mogelijk zijn en voorgesteld worden). In deze onderverdeling zijn deel 4 en 5 speciaal aan elkaar verbonden als contrast, Babylon tegenover Jeruzalem.

DI.	Verzen	Inhoud
1	1:1-8	Introductie
2	1:9-3:22	Boodschap van Jezus aan de zeven gemeenten
3	4:1-16:21	Oordelen vanuit de hemel
4	17:1-21:8	De val van Babylon
5	21:9-22:5	De glorie van het nieuwe Jeruzalem
6	22:6-21	Afsluiting

In het boek Openbaring geeft Johannes aan zeven plaatselijke kerken in Klein-Azië profetische woorden en beelden met betrekking tot de toekomst door (1:1-8). Terwijl hij in ballingschap verkeert op het eiland Patmos verschijnt Jezus Christus aan hem, en draagt hem op datgene wat hij zal zien op te schrijven (1:9-20). Hoofdstuk 2 en 3 bevatten zeven brieven van Jezus aan elk van de zeven kerken apart. Afhankelijk van de geestelijke situatie van de gemeenten zijn sommige van deze brieven meer vermanend en andere meer bemoedigend van toon. Een steeds terugkerende zin is: "Wie een oor heeft, die hore, wat de Geest tot de gemeenten zegt". Ook bevat elke brief de beschrijving van een beloning, die volhardende gelovigen zullen ontvangen. Elk van deze omschrijvingen begint met de woorden 'Wie overwint...'. In Openbaring 4 krijgt Johannes een blik in de hemel, hij ziet de troon van God en daaromheen de hemelse hofhouding die God eer brengt. Jezus Christus, het Lam, ontvangt uit de hand van God een boekrol met zeven zegels. De achterliggende betekenis hiervan is dat Jezus als enige waardig is het einde van de wereldgeschiedenis in gang te zetten. Dat einde betekent enerzijds Gods straf over de mensen die Hem vijandig zijn en anderzijds Gods bevrijding voor de mensen die Hem dienen (5). De hoofdstukken 6 tot en met 16 bevatten vervolgens de beschrijving van drie reeksen van zeven oordelen, telkens afgewisseld door andere visioenen. Het verbreken van de zeven zegels van de boekrol die aan het Lam is gegeven, leidt de eerste reeks oordelen in (6, 8:1). De tweede reeks volgt

op het blazen van zeven bazuinen (8:2-9:21, 11:15-19), de derde reeks op het uitgieten van zeven schalen (15:5-16:21). In de tussenliggende visioenen wordt gesproken over mensen die God toebehoren en zijn wil doen (7, 11:1-14, 14:1-5, 15:1-4) en over de boodschap van een sterke engel en de boekrol die hij vasthoudt (10). Hoofdstuk 12 bevat de weergave van een visioen over de vrouw en de draak, symbolen voor respectievelijk het volk van God en de duivel. In hoofdstuk 13 worden handlangers van de duivel beschreven, namelijk het beest uit de zee en het beest uit de aarde. In 14:6-20 wordt het eindoordeel aangekondigd.

Met hoofdstuk 17 begint een nieuw deel van het boek. Toch is dit deel duidelijk met het voorafgaande verbonden, doordat één van de engelen die een oordeelschaal droeg dit deel inleidt (17:1, hij komt ook nog terug in 21:9). In hoofdstuk 17 en 18 wordt de ondergang van Babylon getoond, het symbool van een wereldsysteem dat zich afzet tegen God en Hem haat. De ondergang van Babylon wordt gevolgd door overwinningsliederen (19:1-10). Jezus wordt beschreven als de overwinnaar die op aarde terugkeert (19:11-16), waarbij zijn vijanden ten onder gaan (19:17-21). Hoofdstuk 20 vertelt over het duizendjarige rijk en het laatste oordeel. Hierop volgt het openbaar worden van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde (21:1-8). In 21:9 wordt een nieuw visioen geïntroduceerd, waarin de schoonheid van het nieuwe Jeruzalem wordt getoond (21:9-22:5). Hier komt de schepping tot een eeuwige en glorieuze finale.

Aan het einde van het boek wordt de ernst van Openbaring en het belang van een eerbiedig luisteren naar deze woorden van God beklemtoond, vergezeld van een uitnodiging om het heil van God te aanvaarden (22:6-21).

■ Praktische betekenis

In Openbaring staat Jezus centraal. Hij is de eerste en de laatste (1:17), het Lam (5:6) en de Leeuw (5:5), de Koning van de koningen en de Heer van de heren (19:16). Zijn woord is een tweesnijdend zwaard (1:16), Hij is bovenmenselijk ontzagwekkend (1:17) en Hij heeft de sleutels van de dood en het dodenrijk (1:18). Openbaring geeft een duidelijk antwoord op de vraag naar het recht, waarom het goddeloze mensen goed gaat en waarom deze mensen de ruimte hebben om de volgelingen van Jezus te vervolgen en slecht te behandelen. Het antwoord is, dat niet alleen naar het heden gekeken moet worden, maar vooral naar de toekomst. Bij het laatste oordeel zal God zowel de goede als de verkeerde daden vergelden (20:11-15).

Boodschap

God is de Heer van de hele geschiedenis. Hij heeft ook de toekomst vast in zijn hand. Uiteindelijk zal Jezus als overwinnaar op aarde terugkeren en alle kwaad overwinnen. Ieder die Hem toebehoort, zal voor altijd met Hem in heerlijkheid mogen leven.

Uitleggers benaderen Openbaring (en bijbelse profetie in het algemeen) vaak op van elkaar verschillende manieren. Sommigen leggen de nadruk op de betekenis voor de tijd van Johannes, anderen op de betekenis voor de kerk gedurende haar hele geschiedenis, nog weer anderen op de vervulling van de profetieën in de tijd die voorafgaat aan de wederkomst van Jezus. Ondanks dit verschil in nadruk is men het over het doel van Openbaringen eens. Dit doel is het bemoedigen van de volgelingen van Christus door hen te wijzen op zijn zekere eindoverwinning.

■ Plaats binnen de Bijbel

Genesis, het eerste boek van de Bijbel, is het boek van het begin. Openbaring, het laatste boek van de Bijbel, is het boek van de voltooiing. Iedereen die zich tegen God blijft verzetten, wordt vernederd en God maakt alle dingen nieuw (21:5). Eén van de symbolen van de fantastische vernieuwing van de schepping is de boom van het leven, die ook al in het paradijs voorkwam (22:2, Genesis 2:9).

Openbaring citeert niet veel uit het Oude Testament, maar bevat wel heel veel toespelingen op teksten en gedeelten hieruit. Vooral op de profeten Ezechiël en Daniël grijpt Johannes veel terug. Kennis van de oudtestamentische profetenboeken is dan ook van groot belang om het boek Openbaring goed te kunnen begrijpen.

■ Bijzondere kenmerken

Getallen zijn in Openbaring belangrijk en hebben betekenis. Het duidelijkste voorbeeld is het getal '7'. Zo worden er zeven brieven verstuurd aan zeven gemeenten, er zijn drie reeksen van zeven oordelen en zeven donderslagen (10:3,4). Er is sprake van zeven koppen, zeven bergen en zeven koningen (17:9,10). Met '7' wordt een volheid en compleetheid aangeduid. Andere symbolische getallen in Openbaring zijn bijvoorbeeld '12' (21:12-14) en '666' (13:18).

“Het koningschap over de wereld is gekomen aan onze Heer en aan zijn Gezalfde, en Hij zal als koning heersen tot in alle eeuwigheden” (11:15b).

LITERATUURLIJST

Hieronder staan enkele boeken genoemd die u kunnen helpen bij verdere studie.

Algemeen

- Aebi, E., 1996. *Korte inleiding tot de bijbelboeken*. Amerongen: Internationale Bijbelbond.
- Boekhout, J.D., 1998. *Verantwoord bijbelgebruik*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- Bruggen, J. van, 2002. *Het kompas van het christendom: ontstaan en betekenis van een omstreden Bijbel*. Kampen: Kok.
Dit boek is een samenvoeging van 2 oudere boeken van deze auteur: *Het lezen van de Bijbel* (1981) en *Wie maakte de Bijbel?* (1986), beide eveneens verschenen bij Kok.
- Glashouwer, W.J.J., Ouweneel, W.J., 2000. *Het ontstaan van de Bijbel*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
Dit boek is eerder ook uitgegeven door de Evangelische Omroep.
- Hobrink, B., 2005. *Moderne wetenschap in de Bijbel*. Hoornaar: Gideon.
Dit boek gaat in op allerlei wetenschappelijke vragen, die opkomen bij het lezen van de Bijbel. Onder andere komen schepping en zondvloed, het nut van oudtestamentische wetten en de betrouwbaarheid van de Bijbel aan de orde.
- Pawson, D., 2007. *Sleutels tot de Bijbel*. Putten: Opwekkingslectuur.
- Strobel, L., 1998. *Bewijs genoeg...* Hoornaar: Gideon.
In dit boek onderzoekt een journalist wat er feitelijk over Jezus bekend is en ondervraagt daarbij een aantal wetenschappers.
- Knevel, A.G., Paul, M.J., Broekhuis, J., (ed.).
In de serie "Bijbel en Exegese" (Kampen: J.H. Kok in samenwerking met de Evangelische Omroep) zijn 8 boeken verschenen over problemen in de uitleg van de Bijbel vanuit de overtuiging dat de Bijbel historisch betrouwbaar is.
  - 1986. *Verkenningen in Genesis. Deel 1.*
  - 1986. *Verkenningen in Exodus. Deel 2.*
  - 1987. *Het gezag van de Bijbel. Deel 3.*
  - 1989. *Verkenningen in Spreuken en Prediker. Deel 4.*
  - 1990. *Verkenningen in de Evangelieën. Deel 5.*
  - 1991. *Verkenningen in Jesaja. Deel 6.*
  - 1993. *Verkenningen in de katholieke brieven en Hebreeën. Deel 7.*
  - 1995. *Verkenningen in de oudtestamentische Messiasverwachting. Deel 8.*

Oude Testament

- Arnold, B.T., Beyer, B.E., 2008. *In ontmoeting met het Oude Testament: een historisch en theologisch overzicht*. Heerenveen: Groen.
- Bette, J.C., Brink, G. van den, en Paul, M.J., (ed.), 2004-heden: *Studiebijbel Oude Testament in 12 delen*. Veenendaal: Centrum voor bijbelonderzoek.
Middels een abonnement kan de (actuele) uitleg ook via internet geraadpleegd worden. Zie voor actuele informatie: www.studiebijbel.nl.
- Dillard, R.B., T. Longman III, 2000. *Inleiding op het Oude Testament*. Heerenveen: Groen.
- Lalleman-De Winkel, H., 1999. *Van levensbelang: de relevantie van de oudtestamentische ethiek*. Zoetermeer: Boekencentrum.
Dit boek behandelt de betekenis van voorschriften uit de wet van Mozes voor onze tijd.

Nieuwe Testament

- Barnett, P.W., 1998. *Historische zoektocht naar Jezus*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Bette, J.C., Brink, G. van den, en Zwiep, A.W., (ed.): Voltooid in 2003. *Studiebijbel Nieuwe Testament in 17 delen*. Veenendaal: Centrum voor bijbelonderzoek.
Middels een abonnement kan de (actuele) uitleg ook via internet geraadpleegd worden. Zie voor actuele informatie: www.studiebijbel.nl.
- Bruggen, J. van, (ed.), 1987-heden: *Commentaar op het Nieuwe Testament, Derde Serie*. Kampen: J.H. Kok.
Deze serie bestaat uit commentaren op de boeken van het Nieuwe Testament en enkele themadelen.
- Elwell, W.A., Yarbrough, R.W., 2001. *In ontmoeting met het Nieuwe Testament: een historisch en theologisch overzicht*. Heerenveen: Groen.
- Wright, T., 1998. *Paulus van Tarsus: een kennismaking met zijn theologie*. Zoetermeer: Boekencentrum.

JAARTALLEN

Hieronder staan een aantal jaartallen vermeld om zo enkele hoofdlijnen van de bijbelse geschiedenis weer te geven.

■ Oude Testament (jaartallen zijn voor Christus)

De datering van de uittocht uit Egypte is omstreden. De reden hiervoor is dat het moeilijk is de verschillende gegevens uit de Bijbel, andere geschreven bronnen en archeologie te harmoniseren. Vanaf de tijd van koning Saul bestaat er overeenstemming over de jaartallen.

< 2000	Schepping, zondeval, zondvloed, verspreiding van de volkeren over de aarde.
± 2000 tot ± 1700	Aartsvaders Abraham, Izaäk en Jakob.
± 1450 / ± 1275	Uittocht uit Egypte.
± 1410 / ± 1235	Intocht in Kanaän.
1050	Koning Saul.
1010	Koning David.
970	Koning Salomo.
930	Scheuring van het rijk.
722	Val van Samaria, ondergang van het noordelijke rijk.
612	Ondergang van Assyrië.
587	Val van Jeruzalem, ondergang van het zuidelijke rijk, Babylonische ballingschap.
538	Edict van Kores.
537	Verovering van Babylon door de Perzische koning Cyrus (Kores).
± 450	Optreden van Ezra en Nehemia.
334-331	Verovering van het Perzische rijk door Alexander de Grote.
320-167	Overheersing van Palestina door hellenistische rijken.
167	Opstand van de Makkabeeën.
63	Verovering van Jeruzalem door Romeinse veldheer Pompeius.
± 5	Geboorte van Jezus Christus.

■ Nieuwe Testament (jaartallen zijn na Christus, tenzij anders aangegeven)

De periode van het optreden van Johannes de Doper tot de kruisiging wordt soms ook 2 à 3 jaar eerder gesteld.

± 5 (v. chr.)	Geboorte van Jezus Christus.
30	Optreden van Johannes de Doper.
30 - 33	Rondtrekken en prediking door Jezus.
33	Kruisiging en opstanding van Jezus.
33	Uitstorting van de Heilige Geest, begin van de kerk.
±45 - ± 60	Zendingsreizen van Paulus.
64	Christenvervolging onder Nero, vermoedelijke terechtstelling Paulus en Petrus.
70	Val van Jeruzalem.
95	Apostel Johannes op Patmos.